

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

CYRIACI LENTULI
IMPERATOR:

SIVE
DE JURE CIRCA BELLA
ET PACEM OBSERVANDO:
ET
DE PRUDENTIA MILITARI.

PARS PRIOR:

QUÆ EST
De jure belli ac pacis:
NEC NON
DE ROMANORUM MILITIA.

HERBORNÆ *NASSOVIORVM,*
M DC LXIV.

THE HISTORY OF THE

DIASPORA

FROM THE

EXILE OF BABYLON

TO THE

RECOVERY OF THE

LAND OF CANAAN

BY

JOHN HENRY

WATSON

ESQ.

OF

NEW-YORK

AND

PHILADELPHIA

1841

(3)

AD LECTOREM
Præambulatio.

Hvgonem Grotium ut fortuna varietate, ita ingenio ad omnes res celeritate, si quis miraculum ævi nostri dixerit, non inconcinne dixerit. Quanta in eo homine juris, quanta rerum civilium, quanta sacrarum cognitio! Nec historiarum profundam notitiam, nec poësin versu pondus trahente exasciatam, inter inania duxeris. Omnium verò, quos luce dignatus est, animi non vulgaris fectuum, supremum plausum opus de Jure belli ac pacis, nec id immeritò, abstulit. Versatur in junioris & senioris ætatis manibus: J. Ceterum simul & theologo-

A 2

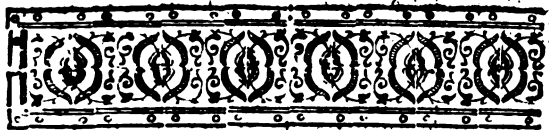
rum scriniis admoventur. Multa enim, qua nec Justinianæis edictis, nec sacra scriptura oraculis expeditas, in illo rerum mari continentur. Verum enim verò ut nihil humanarum inventionum simul inceptum & perfectum est: ita & in hoc magni viri conatu quadam à viris doctis, cetera gratè amplexantibus, desiderantur. Sunt qui luētantem arido nisu verborum & styli tarditatem, sunt qui ordinis vel novitatem vel neglectum, plures qui sensuum obscuritatem arguant. Mibi autem, admiratorum ejus inter primos habendo, iteratâ operis lectione deprehensum: multa ab eo poëtarum, multa oratorum, historicorum, multa dicta vel mutilata, vel in diversum sensum, sæpè etiam auctori repugnantem, tracta. Unde suspicari mihi in mentem venit, virum negotiorum
fluctu

PRÆAMBULATIO.

3

fluctu obrutum, & ad res penitiùs introspiciendas otio indigentem, vel indicum manu ductione, vel manuensium lectorum fide stetit. Ferenda hac utcumque fuerant, nisi ingenii volatibus indulgendo, plusculum sibi audacia in sacri codicis interpretationem permisisset. nec id temeritate ubiq; & lapsu iudicii: sed, ut mihi videtur, quæsito in supremas potestates, & alios ecclesiarum omnium primatum afferentes, palpo. Quæ me res præter ceteras monuit, ut incauta iuventuti pro virili consulturus, animi cogitata meâ unius conscientia diutius ne premerem. Quorundam igitur altiora petentium desiderio satisfacturus, calamo sine morâ arrepta, methodum arbitrati meo formavi, verba superflua rescidi, rerum defectum supplevi, noxia in primis à profuturis segregavi. Sicubi

ensoria virgula stringenda erat, fama ac nomini magna autoritatis viri, quantum sine dispendio veritatis fieri poterat, peperei. Jus militia Romana, sed, uti rem oblitterata consuetudinis, in paucitatis gyrum contracta, adjecti. Quia verò militarem prudentiam copulaturus eram, Imperatorem opus univcrsum inscripsi. Sed rerum copiâ aliud semestre, alium tractatum poscente, situm istic abrupti. Dum igitur militaris prudentia peculiari vultu prodeat, quisquis es benigni iudicii lector, si quid inscriptione dignum produxi, labori exantlato gratulare: sin minus, incepto ignosce. Dabam Marpurgi, sub verni temporis ingressum: indictionis Christiane anno M D CLXIII.

CYRIACI LENTULI
DE JURE BELLI
LIBER I.

CAPUT I.

INTROITVS OPERIS, ET BELLI
DEFINITIO.

IRTUTUM fundamentum
esse mentis perspicentiam,
culmen supremum fortitu-
dinem, *ἀρετῆς ἀρετῆς ἀρχὴ καὶ*
οὐσίτης, πηγὴ δὲ αὐθροΐας, orator
Atticus pronunciat. Iſtam
ſolam viro, in primis militari,

*Demosth.
oratione
funebri.*

dignam; vel ſupra cæteras virtutes eminere; mul-
tarum gentium perſuaſio eſt. Non erubuit eda-
citatem Hercules, temulentiam Dionyſius, bellis
confectis glorioſi. Nomen & claritatem Hanni-
bal, fidei in Deum & homines colendæ negligens,
præliorum ardore captavit. Nec tam ſolertiâ
ingenii, quam armorum ferociâ, magnus vel Ale-
xander vel Pompejus haberi gaudebat. A fortitu-
dine heroës, ut hominum vulgarem ſortem exce-
dentes, carminum grandiloquentiâ canuntur.

*Fortitudinis
præſtantia.*

Nec ulla nos à pueris æquè vel rerum gestarum historia, vel ficta fabularum enarratio afficit, quam quæ stupendis periculorum exaltationibus, quasi præsentis animi intuitu defixos, rapit.

Hoc quanquam ita esse, memoriâ teste deprehendimus; tamen justitiâ seclusâ aut veram fortitudinem non esse, aut plausu dignam non haberi, tacito animi judicio arguimus. Non enim pariter Amuratem Turcam, & Scanderbegium Epirotam, miramur; nec invaloribus Dario ac Xerxi, ut vim injustam depellentibus Miltiadi & Themistocli favemus. Quod ipsum nobis indicio est, armis laudem merentibus justitiam comitem, vel ducem potius, adesse oportere. Sed ne sic quidem omnes boni ducis numeros expleveris, nisi belli peritiam, & ingeniosæ inventionis acumen, ut oculus formoso corpori, adjunxeris. Unde propositum nobis, de jure simul & prudentiâ belli expediendi, quæ duo imperatorem exactum adjunctâ fortitudine absolvunt, è prisca seculorum memoriâ, idem bellicosi Principis delineare. Quare ad id, quod libri frontispicio præfiximus, missâ in præsens inconcussi animi præstantiâ, quæ in artis præcepta non cogitur, nos accingamus.

non amotâ
justitiâ,

aut
prudentiâ.

**JUS armorû vel in jure belli,
vel in militiæ jure versatur.**

Illud nobis cum hoste intercedit; hoc ducem reipublicæ, militem duci devincit.

**Jus belli est, quo legitimè
armis**

armis concurratur, & bello capta acquiruntur fiunt.

JUS quid sit, è generali Politicæ doctrinâ, civili Romanorum jure, vel etiam Pontificio, petendum. Belli, quod ibi leniter attingitur, natura hîc aperienda.

BELLUM est publica rerum armis commotis perturbatio.

Sunt qui bellum definiunt, *statum per vim certantium, quâ tales sunt.* Obscurè sanè, nec ad rem explicandam satis accommodatè. **STATUS** enim, civili locutione, vel pro vitæ singulorum conditione, vel pro temporum & rerum secundo vel adverso fluxu capitur. Neutrum hominibus per vim certantibus, quâ tales sunt, quadrabit. Nec me movent, quod *status* voce, ut lâtibulo, in stationem belli induciarum tractatio commodè recipitur, Inducias enim à bello, ut à motu quietem interuenientem, ut à maris procellosâ iactatione malaciam, separamus. Inducias pacem, belli redituri expectatione suspensam, vocamus. quæ si in dies & horas contractior fuerit, ad corpora cæcorum funeranda, vel ad immotæ pacis leges proponendas, pacem sequestram nominamus. Quare, pro statu per vim certantium, rerum per arma commotionem reponimus: & eam quidem **PUBLICAM**. Singulorum enim in pace conflictum, belli nomine venire, nullius puto linguæ usus admittit. Et aliter sentientes ipsi sibi ob-

Induciaz.

Belli nota-
tio.

strepant, dum *ἡ πολυμία* notionem à significatione multitudinis deducunt. Aliàs non zgrè admitto, Bellum ex antiquo *duellum*, ut *duorum* bonum, *duis* bis, esse constat. sed quatenus duo distractionem, ut unitas concordiam, significavit. nisi commodiùs à *δύω*, quod est *λύω*, à dissolutione, duellum deducamus.

A *duello* fit *perduellu*, quem hostem nunc, atrocitatem rei mitigatione verbi emollientes, vocamus. *Hostis* enim, qui vis non nostræ civitatis homo, prisca locutione fuit. Bellum Hebræis *Milichama*, à pugne ardore; quæ vox induciarum serenitatem à belli furioso nimbo repellit. Polonis *Wojna* dicitur, à perturbationum salto. unde *Woiwoda*, belli dux: qui hodie dignitatis in Polonia locus. Germanis olim *Guerra*, ab armata defensione, arripit. Quæ vox in Gallicano & in Hetrusco idiomate, pronunciatione variante, tandem resedit. Anglicanum *Warre* propiùs ad recentiore Teutonum pronunciationem, *wehre* accedit. Nostrati in Germanis *ayo*, quò ob rapacitatem arma à collectio milite sumuntur, *Krieg* à *friegen* à capiendo & rapiendo, allubescit. *Guerræ* vox Allemannica, & nunc magis Italica, etiam in inficetâ & insipidâ Jctorum latinitatem irrepsit. Quâ vocis depravatione, aliquando pro singulorum violento congressu, duello, populari significatione, accipitur. Non tamen in gratiam ob eam rem cum illis, qui monomachiam bello, ut generi speciem, subjiciunt, redimus. Quæstio tamen hac sede nobis ventilanda: Quid sentendum de Monomachia; quid juris aut iniquitatis præ se ferat? Sitne in bene legibus fundatâ Republicâ

De Monomachia ju-
re.

DE JURE BELLI AC PACIS. H

publicâ permittenda; an verò ex hominum consortio ad fines Morbohiz semovenda?

Singulare certamen vel ab iis committitur, qui sui juris sunt; vel ab iis, qui alienæ potestati sunt subjecti. Qui sui sunt arbitrii, quo jura arma inter multos, eodem soli capiunt. Quin etiam laudi rerum moderatoribus datur, si privæ simultatis, aut potentiz certamen suo periculo, non involvendâ civium ruinâ, decernant. si tamen in illorum vitâ aut obitu salus & interitus reip. non vertatur. Sic Carolus V. Romanorum Imperator, & Franciscus Galliz Rex, ævo superiori; nostro, Daniz & Sueciz Reges, per literas belli denunciatrices, irritò tamen effectu, alter alteri duellum obtulerunt.

Qui alicui potestati parent, aut suo motu arma, aut superiorum jussu vel permissione, corripunt.

Proprium motum vel pugnandi necessitas imperat, vel provocandi consuetudo persuadet.

Necessitas, ut est à latrone invasit, si unquam aliàs, istuc excusationem admittit.

Provocandi & parendi temeritas, non sine ratione severè jure Pontificio, (frustrâ renitentz Baldo,) & nuper Regum Galliz edictis, vindicatur.

Superiores vel in pace duellum, vel belli tempore permittunt. In pace, ad juris in foro non litigantis vindicationem: quod in Saxoniam olim, causis dijudicandis, factitatum. Hanc in jure absque jure probationem, quâ brachiis non causâ firmior ferè superat, justam esse non censemus.

In bello vel honor nationis vindicatur, vel bello suis imponendus queritur.

Ignominiam nationis duello suscepto justè depelli posse, Davidis contra Goliathem pugna suscepta innuit. Nec Romani, severi quondam juris vindices, Torquati aut Cosvini, Gallorum ex provocatione victorum, palmæ & gloriæ inviduerunt. Mitte crebras inter maris Baltici accolas, Danorum cum Suedis vel cum Vandalis, regum permissu decertationes.

Bellum verò paucorum armato interventu dirimi non posse, viros eruditos audere scribere, miror magis quam invideo. Nam quibus inter multos, pari se pè periculo, arma ferre & expedire permissum, cur in paucorum certamine vetetur? Est sanguini aliàs patci, si ad effectum æquè perveniri potest, humanius ducendum. Si quis objiciat, rarè pactis ius de bello finièdo stari; quæstio ea commeditatis & prudentiæ, non liciti & juris, huc non pertinet. Quanquam & fides hic non semper vacillat, & post justum prælium pacta per quæ labefactantur.

C A P U T I I.

BELLI DIVISIO.

Bellum vel cum externis, vel cum cive committitur.

Illud in jure belli propius, quam hoc civile bellum, intuemur. In patriam enim arma pè rarè sumuntur: nec quicquam civili bello miserius; quare nec effectum juris, v. gr. postliminii, captivitatis, triumphi, arma civilia sortiuntur. Quod adèd à belli communi sorte recedit, ut ne belli quidem nomine illud Græci scriptores dignètur.

Ἐπι μὲν ἐν τῇ τοδ οἰκίῳ ἔχηρα τῶσι κίληται, ἐπὶ δὲ τῇ τῷ
 ἀποστῆναι, πόλεμος: inquit Plato. Quam loquendi
 distinctionem, ut domi seditio, foris tantum bel- Seditio.
 lum moveatur, Romana lingua non admitit.
 Seditionem enim vel clamorosas sine armis populi
 concursationes, vel inordinatas armorum pro-
 cellas, vocamus. Ubi verò in diversas partes aper-
 tæ, nec momentaneo motu, disceditur: ubi legio-
 nes legionibus adversâ fronte comparantur: bel-
 lum civile nominamus. Hoc enim nomine Ma-
 rianam, Sertorianam, Julianam, Antonianam
 cum senatu dissensionem appellamus.

Bellum externum est vel re-
 missius & remotum, vel terri-
 bilius & propinquum.

Illud proprio nomine Bellum, istud Tumul-
 tum insigniunt. Bello vacationes valebant; tu- Tumultus.
 multu non valebant. Tumultu decreto saga su-
 mebantur, justitium indicebatur: secus in quo-
 vis, quod minus terroris habebat, bello. Tumul-
 tum Italicum, quod erat domesticus; tumultum
 Gallicum, quod erat Italiz finitimus, Romani, si
 Ciceroni credimus, vocabant. Ego tumultum
 fuisse repentinam, propinqui nec expectati ho- Philip VIII.
 stis, Gallorum inprimis, furore omnia sternenti-
 um, irruptionem autumo. Unde & Ciceroni, de
 armis Antonianis differenti, tumultus à majori
 timore deducitur. *Quid enim est aliud tumultus, nisi
 perturbatio tanta, ut major timor oriatur? unde etiam
 nomen ductum est tumultus. Hæc de belli naturâ, &
 ejus varietate, præmittenda putavimus.*

DE VAGA BELLI GERENDI
LICENTIA.

UT igitur ordine & viâ procedamus, certos nobis cancellos, intra quos omnis dissertatio decurrat, circumscribemus.

Omnis de jure belli tractatio vel de suscipiendo bello, vel de gerendo, vel de legitimè fini-endo agit.

Circa susceptionem quæritur.

1. An jus in armis movendis unquam sit spectatum.
2. An bellum gerere cum hominis naturâ conveniat.

QUÆSTIO I.

An gentes bellicose juris in bello rationem habuerint?

*Gen. 14.
Bellum So-
domiticum.*

Oculos cum in exactum ævum, & gentes axi circumjectas, curiosè ejaculamur; furor bellis gerendis, aut habendi libido, non jus & ratio, du- cem se præbuisse videri queat. Belli, quod anti- quissimæ memoriæ à legislatore Hebræo descri- bitur, juris nec vola nec vestigium apparet. Vel si justè id bellum susceptum est & gestum, injusta in victores arma Abrahamus cepit. Defectio qui- dem Regum, Jordanis metæ assitorum, excusso Regis

Regis Babylonii jugo, & tributorum intermissio, ansam expeditioni dedit. Sed quaeritur quo jure antea servitutem illis, & tributorum ferendorum onus, imposuerit? Eo nimirum, quo in eadem regione Nimrodus gentes, ut feras venatione cap- Gen. 10. tas, imperii sui cavea inclusas vi adegerat. Quo jure nationes in medio sitas, defectionis aliorum non conscias, terrore circumlato excidit? Eo quo Hist. Indich. Holofernes, Nabuchodonasaris legatus (quamquam temporum ratio non convenit) minarum flammam, & occidentis interitum spiravit. Age Bella sacra. Jacobi posteri Cananzos, à quibus nec verbo ullo laesi erant, suis majoribus beneficiis & humanitate cognitos, ultimo excidio sibi destinaverunt. Sed illos quidem expressum Dei mandatum, Cananzorum in naturam culpa, & absolutum Dei in omnes terras dominium, absolvit. Sesostrim Aegyptium. (ut ab historiâ sacrâ abeam) Aegyptiorum antiquioribus temporibus Regem, ferunt universum, Dissentit Herodotus. ad Herculis columnas usque, terrarum tractum, armis cruentis peragravisse. Bacchum in Indos usque, ab omni belli immixtione sepositos, belli furore penetrasse. Utrumque non injuriâ aliquâ laesitum, ac ne subjugandi quidem cupidine illectum, sed ostentandæ potentiae. Denique, ut Barbarorum. spatium temporum intermedium transsiliam, Hunni, Gothi, Vandali, Heruli, Rugii, Gepidæ, Longobardi, Alani, Suevi, Franci, Angli, quid ad lacerandum imperium Romanum juris habuerunt? Nam Cimbri quidem & Teuthones, antiquiores Romanorum hostes, pœnas interfectionum manibus dederunt. Scythas, & ex abstrusiori rigentis orbis angulo Turcas & Tataros, orbem

dominio suo aut prædæ destinantes, ut barbarorum omnium faciem, non commemoro.

Subjecerit aliquis emunctioris nasi: non in barbariei caligine, sed in humanioris orbis luce, exempla ut humanitatis, ita juris quærenda. Quasi verò non in cultiori orbis parte cultarum gentium, Assyriorum, Chaldæorum, Medorum, Persarum, Græcorum, Arabum, Romanorum amplissima imperia, ex injuriâ nimirum orta, sedem fixerint. Græcia præ cæteris humanitatis, doctrinæ, legum & sapientiæ officina celebratur. Hanc igitur, & quidem ad exterorum cupiditatem nondum porrectam, oculo, ut sic cum Plauto dicam, emissitio speculaturi, viz ducibus Thucydide & Demosthene usuri, lustremus.

Summi imperii.

Græcorum.

De antiquis Græciæ cultoribus, belli Peloponnesiaci scriptor: *Μάλιστα δὲ τῆς γῆς ἡ ἀρίστη αἰὶ τὰς μεταβολὰς τῶν οἰκηθῆσαν εἶχεν.* quo terra quæque præstantior, eò incertiori possessione fuit. libro primo Thucydides. Ergo terrarum bonitas arma finitimorum, aut longè etiam diffitorum, non prægressa injuria, invitabat. Quâ de causâ sine ferri gestamine nec in publicum prodibant; nec epulabantur. qui mos pacatis temporibus Græcis à mari reductionibus, ex antiquâ latrocinandi memoriâ, in usu permanlit. *Τό, τι ἀδικοφοροῦσθαι &c.* Aut igitur alius alium possessione expellebant; aut, quæ mitior belli conditio est, potentiores lucri cupiditate inferioribus jugum non renuentibus imponebant. *ἰφιέροισι ἢ τῶν ἀρετῶν, &c.*

De Spartanis Athenienses:

Thuc. l. 5.

Τὰ μὲν ἠδὲν καλὰ νομίζουσιν, τὰ δὲ ἐξυμφοροῦσα δίκαια.
Honestum illis, quod jucundum; & justum, quod utile.

utile. De iisdem Aristophanes:

Scham.

Ὅσιν ἔτι βωμὸς, ἔτι πίσις, ἔδ' ὄρκος μένει.

Quis nec ara, nec fides, nec ulla *jus jurandum.*

i. e. pactio jurejurando munita. pactio manet.

Sec nec Athenienses nimii religionis in inferendo bello scrupuli. de quibus Corinthiorum legati:

πεφύκισμαι ἐπὶ τῷ μᾶτι αὐτοὺς ἔχειν ἡσυχίαν, μή τι τῶν ἄλλων ἀνηγάγῃς ἐάν. *ita à natura informatos esse, ut quietem libro 11. nec ipsi ferant, nec alios habere sinant. Quin ipsi suo*

se indicio ut sorices prodentes, fatentur se ad arma corripienda impulsos, ὡστ' ἑὼν μεγίστην νικηθῆναι, πρῆς, καὶ δύναι, καὶ ἀφειλείας, *cogente honore, & metu, & emolumento, rebus in mundo maximis. lidem legem quasi naturæ esse arbitrantur, τὸν ἥσαν τῷ κεφάλῳ*

ὑποχωρεῖν, *ut minor majori cedat. In oratione autem ad insulanos Melios sermonis ejusmodi eos non puduit: Δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ λόγῳ δὲ τῆς ἰσῆς lib. 5.*

ἀνώγει κείνεται. *διωπατὶ δὲ οἱ ἀνθρώποι περὶ ἀνάγκης, καὶ οἱ ἀδυνάτοις ὑποχωρεῖσι. dum pari necessitate utring, mortales constringuntur, justitia locus datur: ubi verò alter alterum exsuperat, potentia in operando & in patiando spectatur. Ratio eos, apud sapiētes vix ratio, movit:*

Τὸ ἕμφερον μὲν, μετὰ ἀσφαλείας εἶναι, τὸ δὲ δίκαιον ἢ κελόν, μετὰ κινδύνῳ δεδιόται. *Utilitatem in securo positam esse: justum autem & honestum non sine periculo fieri.*

Euphemi verò, Atheniensium legati, acumen omnem pietatis, respectum superat: *lib. 6.*

Ἄνδρα δὲ πρῶτον, ἢ πόλει ἀρχὴν ἔχοντα, ἔδδεν ἀλογεῖν ὅ, ἢ ἕμφερον, ἢ δ' οἰκείον, ὅ, π μὴ πίσι. *ὡς ἐκείνου δὲ δεῖ ἢ ἔχρον ἢ φίλον μετὰ κινδύνῳ γίνεσθαι. Regi, aut civitati imperatrici, utile pro ratione est; stabile pro familiari consuetudine.*

Semper autem cum opportunitate rerum, in hoste vel socio eligendo, circumagendi sumus. Demosthenes verò, oratorum Athenis gloria, oppida, przlidio

Phillip. A.

sui roboris non satis munita, ἀδρατῦ πολίμω, καί μὴ ἀδ
 εὐ μίση, πρᾶμια belli, occupaturo cessura, vocat. Et ad-
 dit: naturâ absentium bona præsentibus, negli-
 gentium industriis cedere. Quanquam φύσιν isto
 loco, pro eo quod frequenter fieri solet, & pro in-
 veteratâ consuetudine, quæ naturæ vim propter
 vetustatem obtineat, accipere videtur. Nam aliàs
 justitiæ in bello colendæ assiduus hortator est. Ita
 tamen ut, ubi de Atheniensium rebus agitur, uti-
 litatem ferè admisceat. Ut in oratione pro Mega-
 lopolitis: Δεῖ δὲ σκοπεῖν, &c. *Id opera danda est, ut ju-
 stitia actionibus nostris praluceat, nec tamen nostrum
 commodum negligatur.* in oratione autem De fœ-
 dere Alexandræo nervosâ sententiâ se explicat:
 Ἀνεγλήτως πρὸς ἅπαντας χεῖρθε τὸ συμφέρον: *Utili-
 tati vestra sine cujusquam offensione incumbite.* Quod
 hicrotundius, paulò infrâ diductiùs: ἄμω καὶ τὸ
 δικαίω &c. *Justitiâ comite inculpatè, temporibus ad uti-
 litatem ducentibus opportune utimini.*

Romano-
rum.

Et Græcorum in universum, & principum
 Græciæ civitatum, mores & sensum vidimus.
 Quid Romani, qui gravitate vitæ, dictorum con-
 stantiâ, juris pace & bello observantiâ, omnibus
 palmam præripere voluerunt? Hi sunt, qui jus
 ab antiquâ gente Æquicolis, quod fœcialibus po-
 steâ commissum, descripserunt. Horum ab ore
 dictum manat: *Sunt & belli sicut pacis jura: justitæq;
 ea non minùs quam fortiter didicimus gerere.* Attamen
 sub umbrâ fœderis æqui servitutem se pati, Ro-
 manorum focii conquerebantur. Et focii de-
 fendendis terrarum omnium populum Roma-
 num potitum esse, consularis vir audacter asseve-
 rat. *Quin audiente Romanorum senatu, asserere*

Liv. lib. 5.

lib. 1.

Car-

C Carneades non dubitavit; si justitia hominibus colenda esset; ad casus populo Romano redeundum esse. Quo igitur in angulo jus bellum cultum reperimus, spectum Græcis, ignoratum Scythiæ cremo, adulteratum Romanis?

Fortè apud Gothos justitiæ in armis respectus ^{Gothorum,} querendus: nam eos barbarorum justissimos, & in victoriâ moderandâ lenissimos auctores describunt. Multi Romanorum, aut imperio Romano subjectorum, detestati dominorum & præsidum avaritiam, Gothorum in tutelam confugerunt, *quærentes apud barbaros Romanam humanitatem.* ^{Salu.}

Quibus consentientia Cranzius: *Tanta sevitum emunctione pecuniæ, (nimirum à Justiniani legatis) ut omnes Gothorum imperia, etiam Itali, rursus invocarent.* ^{libro 4. Sueciae cap. 1.} Non igitur de nihilo est, quod qui à se desciverant, Italici Gothi apud Procopium exprobrant. *Ipsus quoque, sacratas Romanorum ades summâ veneratione colimus: nemo unquam qui ad ea perfugit, mali vel minimum perpeffus est. Publicos honores indigend tenent, nemine Gotbo participe.* ^{libro 2. Gothicæ Historiæ} Quod quidem Theodorico, & post eum Amalafuntha, imperantibus factum non dubito. Aliàs ferociam Gothorum Totilas non dissimulat: *Gothi antea jure postremo loco ponentes, in populares & subditos plurimamquæ agebans.* ^{Procop. lib. 3.} Eamque ob causam, cum multitudine, animi robore, belli paratu superiores essent, vi quadam latente, infra exiguam Belisarii manû dejectos fatetur. Sed fuerint sanè moderati, fuerint lenes in usurpandâ victoriâ: quid hoc ad bellum inferendi causam? nisi quis fortè perfractorem ædium eo nomine laudat, quod non omnem cum pulvisculo supellecilem abstulerit.

Mite hominum genus Dani, Sueones, Nor-
manni, belli fortassis jura coluerunt. Mitto nu-
peram Sueonum in Prussiam & Poloniam, (cau-
sam eorum non disputo) mitto Danorum pa-
trum memoriâ in Sueoniam invasionem. Quid
Danos olim in Angliam; quid Normannos in
Galliam, & ex eâ in utramque Siciliam attraxit?

Norman-
norum.

Cranzius,
Noruagia
libro IV.

Wandalia
libro I.

Germano-
rum.

Hispano-
rum.

Libro 3.

Afrorum.

Histor. Van-
dalica l. 2.

*Illic se collocaverunt per arma, quo illos clementia cæli
& agrorum ubertas invitavit.* Adeò ut Cranzii, de
septentrionis ingenio omnes nationes judicantis,
cantilena toties repetita referatur: *Magna impe-
ria non tam legibus, quam armis queruntur.* Certè eo-
dem judice eorum populorum sententia fuit *justè
possideri, quicquid vi aut armis quæreretur.*

Circumferamus in alias mundi partes lumina,
sicubi latentem belli justitiam protrahamus.
Germanorum in paganismo, jus in manu por-
tantium, mutuz vexationes, & crebrè in Galliam,
aut cum Gallis in Italiam, irruptiones, primam
historiæ paginam faciunt. Imò nec Christi nomen
jam professi, Gothi, Wandali, Franci, in laceran-
dis imperii Romani membris jus quæsierunt.
Anglos, istis & Saxones adjicerem: nisi gentilitiis
dæmonibus invasionis tempore serviisse consta-
ret. Lusitani, & alii Hispaniæ populi, bellis & la-
trociniis mutuâ se feritate consumserunt. Solos
propè Turditanos ab isto latrocinandis more Stra-
bò excipit. *Τῆ δὲ τῆς χερσὶ ἀδαμονία καὶ τὸ ἡμερον καὶ
τὸ πολιτικὸν σωτηρογλυφῆσι τοῖς ταρδιανοῖς.* De Mauris
Procopius: *Spretis fœderibus arma inferunt Romani
imperii populis, nihil eâ in re alienum facientes suis mo-
ribus, quippe sucti nec Deum nec homines vereri.* Car-
thaginieneses Africam, Afri cum illis Hispaniam,
Sici-

Siciliam, Sardiniam, Corsicam, Italiam, nullo juris aut fœderum respectu, vastaverunt. Numidarum populi non Masinisa tantum duce, sed longinquo seculorum usu, belli rapinis graves finitimis, & sibi ipsis, fuerunt. Getulorum, interiori Libyæ tractu errantium, latrociniis intuta omnia fuerunt. Æthiopes, ob æquitatis cultum, dignos deorum convivio fuisse, Homerus commentatur. Sed & reges Æthiopiæ Ægyptum subjugasse historiarum produnt: & Augusto Romanis imperante Æthiopes Romæ invasionem, nunquam à Romanis laceffiti, meditabantur,

*Pœnè occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus & Æthiops:
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.*

*Horat.
libro 3.
Oda 6.*

Dacorum (ut & hos obiter corripiam) metuentium tumultum tangit & alibi poëta: *Ecquid de Dacis audisti?* nec eos Isther interjectus à Pannoniæ & Dalmatiæ invasione cohibuit. quorum tandem ferocia à Trajano imperatore contusa est. Dacis ad orientem affines Getæ, miro justitiæ encomio eidem Lyrico ornatur. Versus adscribere, quamvis in promptu sunt omnibus, non piget.

*Inmetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt:
Nec cultura placet longior annuâ:
Defunctumq; laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum*

*libro 3.
Oda 24.*

Conjux, nec nitido fudit adultero.

Dos est magna parentium

Virtus, & metuens alterius viri

Certo fœdere castitas,

Et peccare nefas, aut pretium est mori.

De Getis aliter Ovidius:

Non metuunt leges: sed cedit viribus æquum;

Vitaque pugnaci jura sub ense jacent.

Sed nihil vetat, domi justitiam colentes, foris & erga exteros injusta arma stringere: quod plerisque

ad Aquilonem gentibus in more fuit. Et eo sensu justissimos mortalium Hamaxobios & Glactophagos ab Homero pronunciatos censeo. Sic apud

Scytharum. Scythas nullum delictum furto gravius, Justiniano teste, punitum: qui tamen alieni imperii non usque adeo abstinentes fuere. Quod & de

Ruffis, Slavis, Sarmatis, pronuncies. Nam Cimabri supra modum vagis latrociniis dediti fuerunt.

libra VII. *ἀνσπῆξι ὄντες ἢ τὰ δέντρασι χιμῆροι;* inquit Strabo. De Herulorum rege Rudolpho Procopius: *Bellum per se semotâ juris specie placebat.* qui Longobardos bello,

ne coloris quidem quicquam habente, laceffivit.

Francorum. Franci iterum in censum veniunt: qui Italiam Gothico bello attritam invaserunt, *ejecta ex animo fœderum juratorum memoriâ.* nimirum quia, quamvis Christo nomine dato, multa retinent *pristini moris.* Nam, si Vopisco testi credimus, ei nationi familiare est, *videndo fidem frangere.* Sed hæc quidem, ut & Maurorum supra nominata, separata à communi gentium injuriâ nequitia est. Pictos olim & Scotos fames in Albionem, non belli ulla ab æquitate causa, protrusit: Anglos in eâdem insulâ amœnioris, præ patriâ antiquâ, terræ cupiditas retinuit.

Scotorum.

Vop. in *Præculo.*

Scotorum.

Scotos fames in Albionem, non belli ulla ab æquitate causa, protrusit: Anglos in eâdem insulâ amœnioris, præ patriâ antiquâ, terræ cupiditas retinuit.

Scotos fames in Albionem, non belli ulla ab æquitate causa, protrusit: Anglos in eâdem insulâ amœnioris, præ patriâ antiquâ, terræ cupiditas retinuit.

Scotos fames in Albionem, non belli ulla ab æquitate causa, protrusit: Anglos in eâdem insulâ amœnioris, præ patriâ antiquâ, terræ cupiditas retinuit.

retinuit. Sed tædio tandem, ab exemplorum cum-
mulo oborto, meipsum & lectorem libero.

CAPUT IV.

DE GOTHIS, LONGOBARDIS,
VANDALIS.

Superiori capite, in gentium bellandi temeri-
tate describendâ, Gothos, Langobardos, &
Vandalos Germanorum nationibus, contra vul-
gatas opiniones, non contra veritatis testimoni-
um, accensui. Sunt enim viri non postremæ ery-
ditionis, qui Getas, Græcis & Byzantinis ob vici-
nitatem notiores, cum Gothis confundunt. Plu-
res Gothos è Scanzæ angulo, Sveonibus vicinos
aut immixtos, educunt. Vel Jordanes eis, & ejus
ponderis autores, vel Gotlandiæ nomen impo-
suit. quasi non & insulæ alibi ejusdem nominis re-
periantur, aut terræ præ Svedîâ reliquâ fertilitas *But Land.*
appellationem invenire potuerit.

Langobardos ex eâdem peninsulâ caveâ, Da-
nis viciniore, promunt. Hugo inter eos, famâ &
eruditione Magnus, in Historiâ Gothicâ Prole- *De Groote*
gominis. Albertum Cranzium consentientem *Belgi.*
vel potius errore præeuntem, habuit. qui lapsu
non leviore Hunnos, immanitate barbarorum
extremos, ab omni seculo Germaniæ indigenas
recenset. Germaniæ, non Magnæ illius, quam à
Rhenò ad Tanaim producunt, sed veræ & vici-
nioris. Idem inter Germaniam & Teutoniâ
distinguendõ, Vandalos diversi generis, linguæ à
Germanicè sonantibus diversæ, novâ officinâ
procudit. Slavicæ enim eos origenis, imò Slavo-
rum originem, credulis propinat. Sic illi homines

cum Gothis, Langobardis & Vandalis, sedis quarrendæ causâ errantibus, à vero passim aberrant, *O quam difficile est ignorantibus veritas, & quam facile scientibus!* in re licet dissimili cum Lactantio exclamem. Nullo enim negotio, veritate ultrò se ingerente, viri illi licet magni refutabuntur,

De Gothis,

Gothos esse succi Teutonici, & germanissimos Germanos, primò sermonis odor evincit, Goth sedis Gothicæ incolis, Brandenburgiis & Sretinensibus, bonum indiget. Visigothi, West Gothen/Ostrogothi, Ost Gothen, à situ terrarum postmodum invasorum. Si quis vocabula hæc communia cum Suedis & Danis objiciat, arctiorum persuadendi nodo, ab oculorum & aurium testimonio petito, constringam. Narbonensem Galliam Gothos, & ripas fluvii Garumnæ, diu infedisse, à nullo disceptatur. Oppida in eo tractu à Germanis condita, sermonis idioma indicat. *Bodensac*, non spernendæ capacitatis oppidum, ad sinistram Garumnæ ripam, nobis tum Burdegalâ Agennas navigantibus dextram, ostendebatur, A fluvio autem reductius, ab Albigenibus Testolagos ingredientibus, Rapestani (ut Franci corruptè pronunciant; incolæ nostro mare *Rabenstein*) in conspectu oppidi *Galgiac*, pernoctare contingit. Unde in Galliæ extremitate *Bodensac* & *Rabenstein*, nisi à conditionibus Germanis?

Accedit pronunciationis quamvis mutatâ linguâ similitudo, candor in eo meridiei calore & animorum & corporum, conversandi cum Germanis facilitas. Contrà vicini Vascones, qui ex Hispaniâ pulsus Aquitanis in Galliam se infuderunt,

Institut.
l. a. cap. 5.

Gothorum
nominis
vis.

in Galliâ
ulteriori
opp da.

Non de quibus
miscuè in
Galliâ Narb.
hæc accipe.
Superfunt
enim sine

runt, quanquam objectâ ad Austrum Pyrenæi
montis altitudine fervore solis fracto, fulci magis
facie, animis & sermone truculenti, nec æquè ac
Languedoccii Germanorum, ac ne Gallorum
quidem, appetentes. Quamvis enim Franci, Clo-
dovzo rege & deinceps, imperii jus in hos & illos
armis acquisiverunt; gentis reliquias, vetustate
commorationis radicatae, evellere aut non po-
tuerunt, aut commodo suo noluerunt.

dubio multâ
Gallicani,
fortassis &
Romani, fe-
minis, Mon-
tisipelli au-
tem, & locis
circūjectis,
non paucos
è Maurisicis,
quos rex
Philippus
Hispaniam

ej. c. grat, natos color subluridus indicat.

Penè Cornelium Tacitum, nequaquam con-
temnendæ autoritatis virum, pro nobis aperte
stantem, omiseramus. *Traus Lygios Gothones regnan-*
tur, pau. è jam additius quam ceteræ Germanorum
gentes, nondum tamen supra libertatem. Et situs loci
pro nostrâ sententia, & gentis consuetudo mili-
tat. A Danubio enim Albin & Viadrum secutus
Cornelius, medio inter Lygios & Rugios Lemo-
vicosque loco Gothones locat. A meridie Lygii,
ab Aquilone Rugii & Lemovii, mare tangentes,
attingunt. *Proximus deinde ab oceano Rugii, & Lemo-*
vii. Vicinitate in societatem tracti Rugii (credo
etiam Lemovii, de Rugiis aperte testatur Proco-
pius) unâ cum Gothis Italiam irruerunt. Va-
cuam sedem Heruli, & iis in amœniora loca ex-
cedentibus, Venedi sive Vendi occupaverunt.
A quibus Pomerania deinceps nominata. *Pò mo-*
re enim Slavorum linguâ (Polonicè *Pò morze*)
idem quod *ponè* vel *juxta mare* sonat. Mansit vetus
Rugiz insulæ, Stralsundię oppido vicinæ, nomen;
sive quod ii societatem cum Gothis non induerunt,
seu Venedi navium olim expertes locum
non attigerunt: vel potius quod non tam juxta

Situs.

*De moribus
Germ.*

*Hist. Goth.
l. 2.*

Pomerani.

Rugia.

mare, quam ipso in mari sedes ea arrepta. Si quis objiciat, Gothones à Tacito, non Gothos, non innari, parum moramur. Sive enim Gotho latinâ flexione, sive Gothus, quod Teutonibus est *Gorb*, efferatur, parum ad rei veritatem interest.

Pergit Cornelius, in Boream tendendo: *Suionum hinc civitates, ipso in oceano*. Sunt autem procul omni dubio Sviones, alibi Svecones, qui suâ se linguâ *Sventi* nuncupant. Germani è Sveon, ut fit, *Sveden* fecerunt. Svionibus ab occidente Sitonas Tacitus, non ullos Gothos, annectit. *Suionibus Sitonum gentes continuantur*. ab occasu nimirum: nam à septentrione, *Trans Svionas aliud mare pingrum*. ab ortu autem Fenni & Bastarnæ locantur. Quod autem Svionum civitates ipso in oceano, non appellato mari Baltico, Tacitus figit, neminem scrupulo ullo offendat. Omnia enim extra Gades & Herculis columnas maria, etiam in sinus aliquos reductione, oceanum Romani vocaverunt.

Silesii.

Ab Aquilone res est expedita. Meridiem versus Lygios esse Silesios ut credam, non difficili conjecturâ adducor. Si enim, quod correptè Germanis hic efferitur, aut temporis occulto tractu arrepsit, aut à Tacito (nisi scribendum *Sligii*) omissum. G autem litera, mollioribus vocabulis interjectum, Gallorum sono efferri potuerit. Sed quid in nodo scirpum querimus? In Lygiorum populis Tacito *Elysi*: quo quid cum nomine Silesiorum convenientius?

Hæc de situ antiquæ Gothorum patriæ: de moribus gentis minùs etiam laboramus.

Gothorum
instituta.

Gothones regnantur, paula jam additiùs quam cetera Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem.

tem. Cæteræ Germanorum gentes aut in libertate vivebant, quod non ignotum antiquas historias terentibus, aut precarium ducibus in se & regibus imperium concedebant. Gothorum magna in reges veneratio, non tamen servilis & projecta. Nec id de antiquâ tantum in Germaniâ sede accipi velim. Etiam alibi regnis fundatis, nec libertatis Teutonici, nec in regem obsequii obliviscantur. Minus addicti regibus Langobardi in Italiâ, Vandali in Hispaniâ & Africâ, fuerunt.

Si hæc nondum præfactis contra veritatem satisfecerint: clarioribus rationum fiduculis consensum extorquebo. Aut inter Sveonas comprehendendi Gothi, aut inter Sveonum accolas, Sitonas. (nam versus orientem, aut à latere Svedorum nemo, quod sciam, Gothos posuit.) Non Sveonibus accensendi Gothi. Nam illic unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi. Gothi verò regnantur illi quidem, nondum tamen supra libertatem. Multò minus Sitonibus, qui non modò à libertate, sed etiam à servitute degenerant.

His argumentis in unum collectis, pertinacissimi fuerint, qui in eâ sententiâ perstiterint, Gothos vel apud Sveonas, vel ad Thracum confinia querendos fuisse.

Si quis etiamnum molestus objecerit, Gothos Occupatio. Theodorico duce, zenonis impulsu, & ante eum alios, è Thraciâ aut viciniâ Mœsia Italiam, non è Germaniâ, irrupisse: noverit, quæstionem de antiquâ Gothorum patriâ, non de recenti & incertâ sede, ventilari. Alioqui & Græcos eos & Romanos faciemus: siquidem Theodoricus, referente

*Hist. Goth.
11.*

Procopio, & ad patriciatus honorem, & ad consulares fasces Byzantii pervenerat.

Hæc de Gothis. De Langobardis quia minore contentione res peragitur, succinctiores erimus,

De Langobardis.

Langobardos Danubio trajecto, sedem in Pannoniâ non diurnam fixisse; Narseti in pellendis Italiâ Gothis auxiliarem manum præbuisset; ab eodem illectos, bello Italiam inundasse, ferè consentitur, Sed quâ mundi plagâ profecti ripam Danubii attigerint, non est unius res iudicii. Watnesfredus, Langobardus & ipse, cujus fidem plerique sequuntur, è Scandinavia, peninsularum Europæarum maximâ, adventasse eos testatur. Sed ei, ecclesiæ diacono, & rudî literarum seculo scribenti, ut & Jornandi Vandalò, in antiquitatis eruendæ acrimoniâ non nimium credendum.

*Warnesfredi
& Jornandis
auctoritas.*

*Cranz. præfat. Hist.
Vand.*

Quos enim annales, quos codices rerum vetustarum indices proferunt? Quod de Vandalis Albertus Cranzius, id nos de gentibus Aquilonaribus in universum: diu nullas literas, quibus antiquitatum memoria servaretur, viguisse; primùm illis in Christianismo invecas. Tutius Romanis de suo seculo scriptoribus, maximè iis qui bonæ sunt & fidei & diligentæ, fidem habemus. Quorum non in postremis Cornelius Tacitus, quintæ gentis fermè annis ante bellum Narseticum scribens, mediâ in Germaniâ Langobardos commemorat. *Langobardos paucitas nobilitat, &c. Reudigri deinde & Aviones, & Angli, &c.* Anglos autem Saxoniarum populum fuisse, ipsi Angli voce, scriptis, & antiquissimis regum conditorum monumentis, quæ Londini in Westminsterienfi suburbio conspexi-

*De moribus
Germ.*

speximus, testantur. Idem Cornelius Tacitus Langobardos è regno Marobodui ad Arminium Cheruscorum ducem, Tiberio Romæ imperante, defecisse, & cum Cheruscis pro libertate dimicasse, quod integro ante scribentem Tacitum seculo accidit, disertè asseverat. Marobodui autem regni sedem Danúbio, quam mari Baltico, propiorem fuisse, nulli ambigitur. Ab eodem Tiberio, Augusti auspiciis belligerante, *fracti Langobardi gens etiam Germanâ feritate ferocior.* Atqui nunquam Tiberium, nunquam Romanos Albim ferendis armis transisse, consentiens librorum veterum testificatio est. Si igitur ne Augusto quidem rerum potiente, sexto ante irruptionem seculo, Langobardi alibi quam in Germaniæ medietullio quaerendi: quo tempore è Daniâ & Scandinaviâ egressi? Nomen purè Germanicum, Langbart / quanquam argumentatione non explodendâ, in hac causâ non urgeo. Sive igitur fortitudinis laudem fert Langobardorum irruptio; sive iniquitatis maculam: nec Germanorum nomini gloriam pattam detrahamus; nec Danis falsam notam aspergamus.

De Vandalis.

Nunc mihi res cum iis erit, qui Slavonici Vandalos generis, sermonis Slavonici fuisse, satis audacter asserunt. Venedos ultra Vistulam, loco quo Tacitus Æstios, Ptolomæi tabulæ depingunt. Hos vel ab ingruentibus Borussis pulsos, vel non ferente se multitudine exundantes, loca à Gothis & Rugiis relictos, post Herulorum abscessum, insedisse crediderim. Nisi Wenden Germani orientales homines alienæ linguæ, quasi ab inversione

fermonis, ut occidentales eâdem ratione *Walen*
 & *Wâlsche* / appellare svererunt. Sanè nec illi
 Vendorum nomine, nec hi Valonum appellari
 gaudent. Ut & in insulâ Britanniz, qui se Cam-
 bros ipsi, ab Anglis Germanici succi natione,
Walschmânnis nuncupantur. Quicquid sit de te-
 nebricosâ, & sibi ipsi sordescente, Vendorum na-
 tione; viri eruditi illi quidem, sed non satis anti-
 quitatem expedentes, vicinitate soni decepti,
 Vendors & Vandalos eisdem fuisse, sibi persua-
 sum eunt. Quos vel unius Procopii autoritas,
 etiam si cætera omnia deficiant, refellerit. Unum
 ex eo & alterum locum producam: quibus qui
 non accesserit, solem è mundo eâdem opera su-
 stulêrit.

Primus Procopii locus.

Gothos, Vandalos, Gepidas orationis contextu
 conjungens, *lingua*, inquit, *una, Gothica qua dicitur*.
Hist. Vand. lib. 1. *Utque ego existimo, ab unâ omnes origine, è ducum sibi
 nominibus discrimina sumpserunt. olim ultra Danubium
 habitabant.* Mitto, quod proximè præcesserat,
 leges iis eandem, nec Dei cultum discrepare.
 Vetus Van- OLIM, à longâ temporum memoriâ, ULTRA
 dalorum habitatio. Danubium: non nimium à Danubio remoti,
 (nam aliàs ultra Albim dixisset, vel ultra mare
 Balticum) HABITABANT: sede in diutur-
 nitatem, non in temporariam commorationem
 fixâ. Sed majus in eo argumentandi argumētum,
 quod *ab unâ omnes origine*. Non igitur, si Teutoni-
 cæ originis Gothi, addo, quod illi volunt, si Scan-
 dinavicæ, alio in hominum genere Vandali cen-
 fendi. LINGUA UNA. Nihil autem Teu-
 tonicâ, nihil etiam Danicâ & Slayonicâ linguâ
 (nisi

(nisi me omnis ratio fugerit) discrepātius. At falli potuerit Procopius homo Græculus, qui aliorum rumoribus temerè, nec auritus nec oculatus testis, accesserit. Nihil minùs: qui tot per annos Belisario, in Africâ contra Vandalos, in Italiâ contra Gothos, comes in intimis, utramque gentem benè cognitam habuerat. idem loquendi eorum rationem si non perdidicerat, saltem ut Græcus, ideoque & curiosus & acutus, perceperat. Sed nihil nos iuuerit Procopius: nihil demus tantę autoritati. Vel sine eo faciliè obtinebimus, Vandalos non aliâ quam Germanorum linguâ (nisi postea diuturnâ cum Afris consuetudine Punicam, aut etiam latinam addidicerint, usos fuisse. Nomina duntaxat quædam, & appellationes principum, quæ se memoriz oggerent, ob oculos ponamus. Nullum in appellationibus Vandalicis vestigium Slavonicę lingvę, manifesta Teutonice indicia.

Prolepsis.

Linguarum comparatio.

Slavorum Nomina.

Bogomilus, *Bogu mily*, Deo charus: Episcopi Bulgariz nomen est.

Wenceslaw, plus glorię adeptus. *wency* plus, copiosus. *wiecy* Polonis, virgunculâ E trajecto, sonat quasi *wieny*. *slawá*, gloria.

Wladislaw. præliis gloriã adeptus. *Wládá*, prælium.

Cazimirz, bellicosus, quasi pacis everforum diceret. *Mir*, pax, *Kaze*, destruo. Zeta autem molliùs Polonis, ut & Belgis & Gallis, non ut consonans duplex, pronunciat.

Bogislaw, à Dei gloria. *Bog* Deus. *slawá*, glo-

ria. Unde se ipsos quasi gloriæ plenos, denominaverunt. Cranzius *clamosos* vertit: verbosos debuit, si ad vocem *slowo* respexit. Dei interim justum iudicium adoremus. Quod sibi quasi gloriosum nomen indiderunt, extremæ ignorantia factum est. *Slavo* Italis, *Esclave* Gallis, *Schlawe* Germanis quam in partem accipiatur, docere nihil attinet. Satis de Slavonicæ linguæ principum nominibus.

Vandalorum Nomina.

1. Godigesiell, *Gut gesell* / fidus principi comes vel socius.
2. Guntharis, *gunstreich* / benevolus.
3. Gizeric, ut Græci: ut verò Latini, Genseric, vel ex aviditate, vel anserum copiâ locupletatus.
4. Huneric, gallinarum, vel etiam Hunderic, canum affluentia beatus.
5. Gundamund, *Gund mund* / os come, vel benevolum.
6. Hilderic, vel idem quod Helderic, *reich an Helden* / bellatoribus egregiis instructus; vel quod Childeric, *Schildreich* / à copia parmarum.
5. Gelimet, *geele* vel *gelbe Meer* / ab aquarum flavedine.

In Gelimere desiit transmarinum Vandalorum imperium: cum quo & exemplorum nobis copia sistatur. Cernis, lector, non me legisse nomina, sed succedentium sibi ordine regum obvium fuisse. Nullum hic scoria Slavonicæ, nullum non metalli Teutonici indicium.

Alter Procopii locus.

eodem libro.

Illorum autem Vandalorum, qui domi manserant,
ad

DE JURE BELLI AC PACIS. 11

ad hanc aetatem nec memoria nec nomen exstat. Vandalorum & memoria & nomen exstabat. Ergo non sunt ii Vandali. Quid dici poterat, ad extorquendam veri confessionem, clarius?

Nam & Justiniani, sub quo vixit Procopius, & Caroli Magni temporibus, & multis posthac aetatibus famosum rapinis & latrociniiis Vandalorum nomen fuit. donec tandem Saxonum viribus & armis attriti, consumti, excisis habitandam rursus Teutonibus terram diu possessam reliquerunt. Mansit tamen, & manet hanc in aetatem, Vandalorum nomen, & eorum in Brandeburgica regione & alibi reliquae, paupertate ac ignominia squallida.

Addi poterat & tertius, a morum diversitate, locus; Vandalorum notis lautitiis; Vandalorum foeda, etiam cum rerum potirentur, illuvie. Sed non tam multitudine testium, quam fide standum, ut in causarum cognitione, ita in veritate rerum inquirenda, arbitror.

Dubium tamen cuiquam movere potest alius Procopii, ex eodem historiae Vandalicae libro, locus. *Vandali ad Maotidem veteres habuerunt sedes: inde fame pressi ad Germanos, qui nunt Franci dicuntur, Rhenique partes se tulere, adscitis Alanis, Gothicam & ipsam natione. inde Godigisclo duce in Hispaniam condescerunt, qua prima est ab oceano Romanorum provincia.* VETERES, ut sua Procopio constet autoritas, intellige sedes, paulo ante irruptionem Hispanicam: ita ut e Germania ad Maotidem paludem migraverint. Vandalos enim sive Vandilos Tacitus, qui quinque seculis Procopium antecessit, in Germaniae descriptione inter Germanos (ne

Objectio.

Solutio.

C

aliis commemorem) numerat. Alioqui Vandalorum ea natio, vagis peregrinationibus, & sedibus mutandis, mirum in modum dedita fuit. mihi que semper non tam à duce Vandilio, quam ab ealorum instabilitate, itineribusque crebrò faciendis (quod wandelen Germanis & wanderen) nomen adepta visa est. Tantum verò abest, ut Mæoticę paludis frequentatio Germanicam originem Vandalis eripiat, ut eam stabiliat potiùs. Germanicę enim linguę vestigia iis locis, in nominum impositionibus, adhærent. Ipsa palus Mæotis, pro teste sit: *Temerinda* jam dudum nominata. *Te mer inda*: des *Meers ende*. *Te*, Angli *The* scribunt, articulus omnium casuum & generum priscais Germanis, ut hodie Anglis, minùs articulate loquentibus. *Inda*, etnde Belgis, facili ñ jota in diphthongum transitione. Quod de determinatione **A**: omnia ferè nomina substantiva priscais Germanicę incolis, imò etiam adjectiva pleraque, in **A** desinebant, V. Gr. quod apud Hassos remanet, *Stilla mutsch*, etn *stiller Mund*. *Mutsch* enim vel *Moutsch*, Anglis hodie & Scotis *Mouth*, *th* cum sibitò pronunciatò, oris habet significationem.

Sed ne & nos cum Vandalis, vagationis enixè amantiùs, nimium digressionem evagemur, ad id quod initio proposueramus revertimur.

CAPUT V.

DE COMPRESSA BELLIGERENDI LICENTIA

IUS in stringendis armis non usque quaque ab omnibus, vel inferendo bello vel gerendo, observari; non ea tantum quę capite tertio accumulavi-

lavimus, sed & rerum experientia docet. Non tamen ex eo rectè sequitur, vel nullum esse jus armorum, vel nullum ejus unquam rationem habitam. Nam & jus belli populo sibi peculiari Deus ipse præscripsit; & gentes pleræque omnes tacito pacto, licet non pari omnibus religione culto, septa quædam sævienti licentiæ circumscripterunt.

• Divinã juris belli sanctio:

Deut. 20. v. 10.

Cum accedes ad aliquam civitatem ad belligerandum Belli iustitio:
contra eam, primum invitabis eam ad pacem. causa nimirum belli sublatâ, sublatis redditis, perfugis & fugitivis traditis, scandalo submesto, legitimo in se impetio admissio. &c. Erit autem si pacem tuam responsa probet, satisfaciendo postulatis tuis: aperiatque tibi, aut alias justæ petitioni tuæ non refragetur: ut populus totus, qui aderit in eâ, sit tibi tributarius, & serviat tibi. fructio;
Hic enim est effectus, hic finis belli non internecini. Quod si non inerat pacem tentem, & gerat contra te bellum, tum obsidebis eam. gestio:
Quamque tradiderit omni Jehovâ Deus tuus in manum tuam, percuties omnem mârem ejus acie gladii. per effectus: thissione magis, quàm immotâ sanctione, hanc legis partem accipiendam puto. Tantum feminas parvulosque, & jumenta, & quicquid erit in eâ civitate, omnia spolia ejus diripies tibi: fruerisq; prædâ hostium tuorum. &c. v. 19.

Cum obsidebis aliquam civitatem diebus multis, oppugnando eam ut capias eam, ne perdiso arbores ejus senturâ impactu, nam ex iis comedes; easq; ne excindisio: nam homini sunt arbores agri, ut procedant ante te ad præoptugnaculum. adeo omnem, absque fructu vis

Storis, belli fœvitiam Deus & æquitas naturalis prohibet. Veruntamen arborem, quam nosti non esse esculenti fructus, eam perdes & excindes, ut exstruas propugnaculum contra civitatem, que gerit in te bellum, donec ea corruat. Parcendum ergo agris, parcendum hortis, parcendum ædificiis circumjectis, quæ nocere obsidenti non possunt, prodesse possunt, saltem dum spes est compositionis aut victoriæ, rebus inanimis parcendum.

Radix. u.

Belli jus quoad effectum maximè, nec non quoad gestionem, hac lege comprehenditur. Suscipiendi causa impulsiva in voce *ojeb*, inimicus, adversarius, quæ tuam perniciem omni modo machinatur, latens includitur. Justam enim belli causam omninò subesse oportet, si justum ad effectum pervenire voluerimus. Quod ne quidem atrocem Ammonitarum regem, Jabezitas contra fas belli obsidentem, fugit. Jephthæ enim, iniquitatem exprobranti, commentitias potius causas, quam planè nullas, appendere voluit. Adèd in omnium animos lumen justitiæ irradiat: etiam qui tenebris perversitatis eam obrutum eant, tamen conspiciunt.

Gentium consensus.

*Bellum
Theba-
sum.*

Græcos & cultioris orbis barbaros, imò & desertioris aliqua, juris in bello observandi opinio pervasit. Ut à Græcis incipiam: Oedipi filii, Eteocles & Polynices, bello quo uterque interiit, ob regni individuum majestatem exarserunt. Et theocli, contra pacta alternæ successionis regni habenas retinenti, qui cum fratre ejus erant primores Argivorum, aut cessionem regni, aut bellum indixere. Superiores prælio Thebani, aut cum

æquo

æquo Marte pugnatum esset muro defensi, cadavera cætorum hostium ad sepulturam auferri non permittebant. Alterius hæc belli causa: The- Theſeum; Theſeo causam Argivorum suscipere dignato.

Belli necessitatem Theſea clarigatio præcessit;

Aut Danais edice rogos, aut prælia Thebis.

Contra jus enim bellierat, ultra vitam in prælio cætorum sævire: quare

— bello cogendus & armis

In mores hominemque Creon. —

Statius
Theb. l. 12.

Non enim injuriâ Argivorum legati conquerebantur:

Nec querimur casos: hæc bellica jura, viceſque armorum. —

Sed cecidere odia, & tristes mors obruit iras.

Nec si magis virorum armatâ manu, quam justâ belli causâ, Theſeus erigit:

Terrarum leges & mundi fœdera mecum

Defensura manus. —

Sunt ergo terrarum quædam omnium leges, sunt mundi non scripta fœdera: quæ in belli jure spectantur.

Circa eadem tempora bellum Thebanis contra Teleboas, ob pecora & alias res abactas exortum est: cujus ordinem Sosias plauti in Amphitryone depingit. Nos ea, quæ ad præsentem tra- Att. l. 64. 1. ctationem faciunt, maximè seligemus.

Continuè Amphitruo delegit viros primorū principes:

Eos legat Telebois: jubet sententiam ut dicant suam.

Si sine vi & sine bello velint rapta & raptores tradere;

Si, qua asportassent, redderent: se exercitum extemplo
domum (otium

Reducturum, abituros Argos Argivos; pacem atque

Dare illis: sin aliter sient animati, neq, dent que petat: (gnassere;

Se se igitur summa vi virisq, eorum oppidum expu-
Præter scopum scripti nostri tironibus, minùs
in lectione Plauti versatis, una & altera vox eluci-
danda est. ARGOS, proprio significato civitas
Peloponnesi medio ferè situ inter Corinthum &
Lacedæmonem, à quâ, ob antiquæ potentie me-
moriam, Græcia universa Argos aliquando no-
minatur. IGITUR, deinceps, postea. EX-
PUGNASSERE: expugnaturum. Nunc ad
telam, quam exorsus eram, revertor.

— nimia ferociter legatos nostros increpant.

Respondent, bello & se & suos tutari posse, proinde uti
Properè de sinibus suis exercitus deducerent.

Hinc jam justa Thebanis vi agendi causa, in me-
dio tamen justè vel injustè pugnandi ardore, de
pactis belli & quasi legibus convenitur.

Deinde utriq, imperatores in medium exeunt:

Extra turbam ordinum colloquuntur simul.

Convenit, victi utri sint eo prælio,

Urbem, agrum, aras, focos, seq, uti dederent.

Victoria à Thebanis, justam causam foventibus,
à juris violatoribus averfa, stetit.

Postridie in castra ex urbe ad nos veniunt flentes
principes.

Velatis manibus orant, ignoscamus peccatum suum.

Deduntq, se, divina humanaq, omnia, urbè & liberos,

In ditionem atq, in arbitratum cuncti Thebano poplo.

Hæc de armorum ante Trojanum bellum ob-
servato jure.

Nobilius mole, animorum suspensione, &
Trojanum. eventuræ Trojanum bellum, Asiam & Euro-
pam,

pam, Græcos & Barbaros collisit. Quamvis classe jam magnis sumtibus paratâ, mari Ægæo non sine periculo, navigandi iis temporibus insecitiâ, superato: tamen legatos ad Priamum pacem offerentes, si Helenam & rapta redderent, obtulerunt. Trojani, ob virium fiduciam ferociore, & ab Alexandro persuasi, bellum cum Helenâ, quam sine eâ pacem maluerunt. In quo tamen gerendo à communibus terrarum legibus, ipsi & socii populi, non planè abhorruerunt. Multò minus Græcorum proceres, ipsa in iræ aut cupiditatum flagrantia legum humanæ sortis memores.

De Achille Horatius:

Jura neget sibi nata: nihil non asserat armis.

Arto Poët.

Hic tamen legatos, & legatos quidem ab infenso quam maximè rege venientes, legatos iniqua & ipsi amarulenta petitum venientes, reveritus blandè appellando perterritos ultrò confirmavit.

Homer.

Iliad. 6.

Χαίρειτε κήρυκες, διὸς ἄγγελοι ἡδὲ καὶ ἀνδρῶν.

Legati salvete, Jovisq; hominumq; nuncii ministri,

Ad jus belli spectabat Hectoris cum Agamemnone, de finiendo monomachia Menelai & Paridis bello, conventio. Ut in ludicro gladiatorum conflictu instituta quædam servantur, armorum dimensione, spatii determinatione, numeri congressuum conventionem, crurum feriendorum interdito: sic Græci & Trojani spatium pugne futuræ mensurabant; qui primus hastam ejacularetur, sorte in galeam coniectâ, divinabant.

Iliad. 7.

Χῆρον μὲν πρῶτον διαμήττειν. &c.

Vota etiam & preces utriusque aciei, & quidem sincero frustra pereuntium animo, promebantur.

tur; cum qui causam bello dederit, truculentâ morte pœnam luere; cæteris pacem & fœdera constare,

Ὅποιος πιδὶ ἕρως &c.

lib. 4.

Cumque Pandari, telum in Menelaum jaculati, fraude fœdus irritum Trojani redderent: rex regum Agamemnon interitum illis, verus vates, prædixit.

Ἐσονται ἡμέρας ὅταν πῶς ἀλώλη ἴδιος ἰρή.

Ille dies aderit, quâ diruta Troja jacebit.

Multa sunt ejusmodi apud Homerum, ad deos autores, aut ad justitiam bello cultam, eventum armorum referentem; quæ nunc accumulare nihil attinet.

Peloponnesiacum.

A recondita seculorum antiquitate, ad pro-plorem ævi fluxum; à poëtis ad gravem temporum suorum testem, Thucydidem accedamus, Genus hominum eâ tempellate Graciam tenebat, quod noverat magis, quam religiosè colebat, belli jura, Nihilominus externâ justitiæ specie, belli indictionibus, legatorum admissionibus, causis armorum prætexendis, & similibus in rebus, ea manebant.

Thucyd. lib. 4.

Corinthij Corcyrenses, belli necessitatem deprecantes, & vel ad judicii apud neutrius partis civitates disceptationem, vel ad oraculi Delphici decisionem, armorum interstitio facto, provocantes, armorum vi aggressuri, misso legato bellum iis apertum indixerunt. Atheniensium oratores, aliis de rebus præsentem, Lacedæmonios in bellum ruentes frustra monebant: *πρωτὸς μὲν λῦσαι μὲν τὸ πολέμειν τὸς ἕρως, καὶ δὲ ἀσφαλες διακλυθῆναι, καὶ τὸ ἐπιβῆναι. inducias ne rumpent, neve fœdera*

juramentum.

juramento sancita transgredierentur, controversias autem ^{Vera ejus causa.} iudicio, juxta conventionem, dirimerent. Incrementum potentia Atheniensium, & arreptus post Medorum ruinam principatus Græciæ, Lacedæmonios urebat. Ut autem specioso juris titulo bellum iis indicerent: missis legatis postulaverunt, ^{Prætesta.} τὸ ἄγ. ἰλαύνει τῆς ἡῶ, ut cada piaculo obstrictos homines urbe pellerent Ubi per τὸ ἄγ., ut ipse autor explicat, ^{Prætesta.} εὐαγείας καὶ ἀλιτῆρας τῆς ἡῶ, piaculares & nefarii sacrilegio, intelliguntur. Cum iis à Pericle responsum esset, τὸ δὲ πικρὸν ἄγ. ἰλαύνει, ut & ipse ^{Prætesta.} piaculo Tanari pulso se exalverent: & τὸ τῆς χαλκοῦρα, & piaculo in ade Junonis Chalcoeræ commissio: ad alia vertuntur. Potidæā abducere exercitum, & Egina[m] sui juris esse permittere jubebant. Ulterius progressi, decretum, quo Megarensibus foro interdiceretur, abrogari petebant. Tandem Græcos omnes in libertate esse postulabant. Quasi ipsis aut Megarensium nundinatio, aut Græciæ libertas curæ esset. Quare benè iis responsum est, obtemperaturos Athenienses, si ipsi Spartani aut Græciæ civitates, imperio subjectas, liberas dimitterent; aut peregrinos omnes urbe suâ non pellerent. Verùm Spartani, non admissâ Atheniensium exceptione, bello gravi universam Græciam implicabant. Demosthenis gnome, armis ^{De clasibus.} τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου τῆρῶν, ἵππας δικαιοῦς ἡγήσονται, ὡς ἀρχὴν δὲ τοῦ πολέμου δὲ εὐσυνήκει πῶτε. principium belli, ut quam justissimum sit, observandum: belli autem ad usum apparatus omnium parandus. Et hæc quidem de Græcorum, in jure belli torquendo, vastitæ. Quod ad Romanam in

*Commentar
vii in Tacitum
editu.*

jure belli fidem: Livii in hoc genere, & Romanæ
historiæ, nervos dudum exhaustimus.

Gallorum, & his affinium Germanorum, quod
ad prisca[m] mēinoriam, eximia memoratur fero-
cia. His tamen, si non in bello inferendo, saltem
gerendo, juris quædam notitia inhæsit. Cum ur-
gentibus Romanam urbem fatis, Fabii Roma-
norum legati contra jus gentium arma in Gallos,
Clusinum obsidentes, cepissent, ferox Celtarum
juventus in vindictam statim sumendam exarsit.

Liv. l. v.

Sed vicere Gallorum seniores, ut legati prius mit-
terentur, questum injurias, postulatūque, ut
pro jure gentium violato Fabii dederentur. Τα
κοινὰ καὶ νομοθετὰ πᾶσι ἀνθρώποις ὅσα καὶ δικαιο,

in Camille.

*communis, & omnibus hominibus usu recepta, instituta
& jura,* apud Plutarchum hæc jura belli vocant.
Cum micâ igitur salis accipiendum illud Am-
miani Marcellini: Barbaris esse omne jus in viribus
assuevit. Nam nec Græci ac Romani semper æ-
qui cultores: & Barbari juris aliquando memi-
nere.

Libro XVII.

Sive igitur Barbari, sive Græci; istud Belisarii
in animum velim advocent: *Et membrorum vires,
& armorum peritiam, & omnem istum belli apparatus,
posteriora ducere oportet juris & rerum divinarum cul-
tu .&c. Neque enim vincere potest fortitudo, nisi quam
justitia gubernat. Quo magni ducis effato, sæ-
pè eventu rerum comprobato, caput
hoc obsignamus.*

*Procop. Hist.
Vand. libro 1.*

in animum velim advocent: *Et membrorum vires,
& armorum peritiam, & omnem istum belli apparatus,
posteriora ducere oportet juris & rerum divinarum cul-
tu .&c. Neque enim vincere potest fortitudo, nisi quam
justitia gubernat. Quo magni ducis effato, sæ-
pè eventu rerum comprobato, caput
hoc obsignamus.*

CAPUT

CAPUT VI.
DE JURIS CVM BELLO
CONVENIENTIA.

QUESTIO NIMIRUM II.

An belligeratio ulla sit justa?

JUS omne constat *Natura, lege, consuetudine, ju- (sic. ad Ho-*
dicato, aequo & bono, pacto. Ad has juris universi *renn. lib. 2.*
partes quæstionem propositam, ne clumbis aut
jejuna oratio vacillet, examinabimus.

NATURA.

Naturæ humanæ integritatem, & primum ho-
minis ortum, si speciemus: nihil minùs, quam
trucescens in mutuam exitium concursatio, pla-
cens animali & ad rationis usum facta, convenit.
Nam ne feræ quidem ita suunt, ut aut agminatim *Naturæ re-*
in partes discedant, aut in sui generis animal ad *pugnantiâ.*
necem usque sæviant.

parcit

Juvon.

*Cognatis maculis similis fera. quando leoni
Fortiter eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Exspiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam: sevis inter se convenit urfs.*

Martem, bellorum præsidem, & insipidum & juris
nescium poetæ fingunt.

Ἄφρονα τῦτον ἀλιττιε, ἔς ἄπνα ἄδδῃ θῆμισε.

Insano hoc, superbum qui nescit jura, relicto:

Iuno cum sapientie deâ Minervâ inquirunt. Qua- *Hom II. 1.*
re & supremo decorum, Jovi, in visum eundem fa-
ciunt.

Ἐχθρῶ δῖμυε ἰσθῖ ἴδδῃ δῖ ἄλυμπεσ ἔχουσ.

At si quis nos hæc se quædam, quædam se noscunt.

Pra reliquis odio te dis habeoꝝ, deabus:

Nam tibi delicia sunt rixæ, prælia, bella:

Jovis est ad Martem, à Diomede vulneratum, ex-
postulatio.

conniven-
tio.

Sed nimirum non belli simpliciter gestionem
(nam & Minerva bellatrix dea) sed belli temera-
riam gestionem, sed amorem belli & delectatio-
nem in eo carpunt.

Internam animorum figuram, & similes ho-
minum mores, fictis deorum & deorum nomini-
bus, poëtæ laudant aut vituperant. Infans Mars,
& patri ipsi infensus, qui *à Marsionem* temerè in
acie versatur? at sapiens Minerva habetur, & filia
Jovi charissima, quæ ratione bello inuito, injuriam
passorum causam constanter defendit; alienæ pu-
dicitæ raptores, & pacis gentium turbatores, ar-
mis ad pœnam deposcit. Atque hi sunt aut soli
aut præcipui, in quibus belli justitia vertitur, ar-
morum cardines, quos & juris Canonici consar-
cinator agnoscit: *Omnis militia vel ob injuriam pro-
pulsandam, vel propter vindictam inferendam est insti-
tuta.* Nam vel ad defensionem sui & suorum, vel
ad comprimendam sceleratorum audaciam, re-
rum justis moderatoribus arma capiuntur.

Cardines
justi belli.

o. 23. q. 1.

Natura sui
conserva-
tio.

Et sui quidem ac suorum defensio à primo nat-
uræ, non humanæ solum, sed in commune ani-
mantium, principio fluit. Se enim quodque na-
tum diligit, & ad sui conservationem naturâ im-
pellente fertur. Nobismet enim ipsis à naturâ,
communi omnium matre, commendati sumus,
quæ natura nec se deserit unquam, nec primæ sup-
institutionis obliviscitur. Est autem prima ejus
institutio, ut contra omnem adversantis impetus
insul-

insultum, in genere & in statu conservetur suo. Hinc contra tela hostium, contra vim inferentium crudelitatem, p̄missis honesta ratio est expediendæ salutis. Hoc & ratio doctis, & necessitas barbarum, & mos gentibus, & ferus natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quâcunque ope possent, à corpore, à capite, à vitâ suâ propulsarent. nec enim quisquam mentis compos, ita à se discedere poterit, ut incolumitatem suam & interitum nullo discrimine habeat.

Sed poterit altiori fortassis animi erectione, Limitatio. vitam suam vel communitati, & plurium hominum saluti, impendere; vel necessitati commaculandi manus, cujuscunque hominis cæde, post habere. Plus enim humanitati, cui omnes nascimur, quam uni homini, quam nobis ipsis debemus. In inclinatione autem sui amandi, & se sibi commendandi, potest quædam esse in excessu perversitas; aut certè non multum officii. Perferre enim ob virtutem, non sui amore propulsare, damnum & injurias, laudem meretur.

Patiare potius ipse, quam facias, scelus:
 cothurnatus poëta admonet. Quod propè ad illud Isocratis accedit: ἀδικεῖν μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν. imò
 ad illud Apostoli: ἂν τι ἔχη μᾶλλον ἀδικεῖν; ἂν τι ἔχη μᾶλλον ἀδικεῖν. Nec satis aptè ab incitato
 brutorum impetu, ab infirmâ parvulorum ætate, & ab imbecillo hominum de triviis animo, vim naturæ per caliginem cernente, charitatis in se reflexæ confirmatio ducetur. Id largiendum ultrò videtur, nec nostri negligentes esse nos debere, & vim illatam licitè vi depelli.

Qui verò populorum curam delatam suscep-

Limitationis restrictio.

runt, minùs ad publicè rei ruinam, quibus & ipsorum salus est involuta, connivere debebunt. Hos enim, præter naturam magistræ, divina sanctio, & ex instituto humano conventio, ad arma contra vim urgentem capiendâ obstringit. Iisdem & ultorem gladium, & enormitatum grassantium vindictam, sceleribus impunitatem non permit- tens, severitas officii porrigit. de quâ, & omni pœnæ expromendæ genere, suo commodiùs loco dicitur.

Contami-
natio.

Nec igitur juri naturæ bellum per omnia ad- versatur; nec omne ad bellum, quamvis illiicentè injuriâ, continuò prorumpendum. Non tantum quia vires tuæ ad vires hostium metiendæ sunt: verùm quia exacta etiam sanguinis humani pro- digalitas puritatem, saltem externâ coitiquina- tione, collultat.

*Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates:
Me bello è tanto digressum, & cade recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.*

Æneid. 2.

ait ille, quem ad virtutis rogatæ & bellicæ idèam poëtarum princeps effinxit, *Æneas*.

Iliad. 2.

Quod & Homericus ille Hector, sacrorum & præcum attrectationem deprecatus, intellexit.

— — — — — ἡ δὲ πῆ ἐς κελαινοῦσι κροῖλοι
Αἷματι καὶ λύγρῳ πεπικλωμένον ἀχαιῶαδραί.
— — — — — ἡδὲ, οὐκ ἔστιν ἰσχυρὰ Τροίας
Sanguine conspersum decet & perferre cœvere.

Ne quis gentilium ineptias, largo è poëtarum la- tifundio, afferre me causetur: Davidem, licitis bellis commaculatâ manu, ædem Deo exstruere vetitum; Israëlitas, jussu Dei Midianitas ubrice clade

clade persecutos, ut ob hoc ipsum immundos, extra piorum conversationem septiduum seclusos, mihi quis contempletur. Licet igitur, naturæ jure vel permissu, ferrum in grassatores stringere; sed circumspectè, lentè, & vitabundâ manu licet.

L E G E.

Quod populi sanctione jussum, civiles juris effectus fortiebatur. Sic jam à primis Urbis primordiis, *bellum erat consensu fieri solitum*: lege nimirum per populum, rege rogante, latâ. Quod apud Dionysium Halicarnassensem, accuratum antiquitatis Romanæ scrutatorem, clariùs patescit: In liberâ autem civitate procul omni dubio patres censebant, populus bellum jubebat.

Bellum autem ita decretum, vel utroque foro, naturæ & civitatis, vel altero tantum, justum erat. Legis, justitia. Priori in censu ponamus, verbi gratiâ, quod Lege Maniliâ contra Mithridatem, Asiæ raptorem, gestum. Posteriori, quo Porcia lege Carthago, pacifica & imperata faciens, eversa est. Quædam bella, ab omni justitiæ colore recedentia, nec naturaliter nec civiliter justa dicuntur. Qualis fuit Crassi in Parthos nihil merentes, tribunis & populo reclamantibus, suscepta expeditio. Medii generis, quæ C. Cæsar contra Gallos, Germanos, & Britannos populo non jubente gessit, censeantur. Provincia enim Galliæ, id est, Narbonæ & Allobrogum, qui tum ditionis Romanæ erant, ei à populo demandata erat. Quo administrandæ provinciæ jure vel prætextu, catenatam bellorum insequentium seriè attraxit.

Generatim de hoc ex lege belli jure illud Platonis audiatur: ὁ δὲ νόμος, τῶν ἀρχόντων, Πρωτ.

ἡδὴ αὐτῶν τῶν φόνων βιάζεται. Lex, ut tyrannus bonum, ad multa quæ non sunt natura, cogit.

CONSVETUDINE.

Jus Consvetudinis non minus crebrò, si ad naturam revocetur, in salebrâ hærebit. Hoc verò jus vel per gentes diffusum est, vel civitatis alicujus, aut etiam societatis vel collegii, finibus includitur. Gentium receptâ diu, & ægrè præceptis evellendâ, injuriâ potius quam jure, non modo finium lites gladii arbitrio permittuntur, de honorum prærogativâ disceptatur, sed etiâ fines imperii proferuntur, novæ agrorum ditiones acquiritur. Quod minus habet injuriæ & violentiæ, ubi legitime indictum bellum, ubi è justâ offendendi causâ ortum. Quibusdam blim civitatibus piratica honestæ consvetudinis fuit: non barbaris tantum, Ponti aut maris Caspii accolis, qui rapta pretio convento antiquis dominis restituebant; sed etiam Græciæ non ignobilibus populis: ut ex Homeri Odyssæa liquet. Societates Templariorum, Marianorum, Rhodiensium & ex iis Melitensium, quando sanctitatem piis rapinis & jus originarium prætexunt, ægrè ad consvetudinem refero. Ad consvetudinem etiam, & longo usu jus quæsitum, provocant, qui in regum aulis, vel Germaniæ & Galliæ academiis locum & horam duello, cum ignominia detrectantis, denunciant. Sed non est consvetudine jus quæsitum, cui non taciturnitate assentitur, sed legibus & multis infligendis reclamatur.

JUDICATO.

Non tantum leges & humana jura, sed & divini sanctio oraculi quædam bella permittit. quod, ut majoris

Piratica.

Ido Strabonius:

Homeri, & Thucydidis.

Sacræ prædationes.

Duella.

majoris ad momenta rerum inclinationis, ad cal-
tem capitis refervo:

ÆQVO & BONÒ.

Plumbeo pugnate pugione, populorum de-
tretis, & cōsuetudine gentium, alicui videbimur.
siquidem non gravissimum est multitudinis testi-
monium; & optimum quodque rarissimæ fre-
quentationis est. Igitur quid æqui & boni in ar-
mis capiendis appareat, sicco pede lustrabimus.
Nec æquum etgo, nec humanæ tranq̄villitati cō-
veniens est, rapiendi vagam omnibus permittere
licentiam, libertatem populi opprimendam flagi-
tiosè prostituere, & ipsam vitam ac corpora libi-
dini nefariorum hominum exponere. Armis igi-
tur arma, quibus coërceatur audacia, alacriter op-
ponenda. sed cum eo moderamine, quo capitis
initio statueram, & ut invitus ad vindictam acce-
das, opponenda.

Defensionis
æquitas.

Sola gerat miles, quibus arma coërceat, arma:

Canteturq; fera nil nisi pompa tubæ.

Ovid. Fastorum libro primò:

PACTO.

Pactis aut ad corripiehdā armā, quod rarum;
decurritur; aut de eventu armorum secuturo, de-
cernitur. Priori in genere, aut de controversiā u-
no prælio dirimendā convenitur, aut fructus ali-
quis ex inferendo bello per pactiōnem deposci-
tur. Stultitiæ simile hoc postremum videtur: sed
tamen de Barbaris quibusdam, ultra Pontum Eu-
xinum, Strabo commēdat: agrorum fructum
& culturam vicinis populis eā lege permissam, ut
quinto quoque anno rapi & ferri agros & pecora
sua à concedentibus permitterent. Nisi hæc Stra-

Barda con-
ventio.

D

bonis narratiuncula eâdem fide tradita credatur, quâ idem in Hispantiâ mulieres agrum colere, & partu edito maritis decumbentibus ministrare, comminiscitur. Γεοργῶσι ἡδ' αὐταῖ, περὶ οὐκί τι Διὸς κούρισι τοῖς ἀνδράσι, ἐκείνους ἂν θ' ἑαυτὰν καὶ κελίνοισσι.

Libro 3.

Hem 11.

De eventu vel singularis pugnae, ut Hectoris cum Ajace, vel universi belli saepius transigitur. quod, ubi ad locum de Pactis ventum fuerit, examinandi copia non deerit.

Bella sacris elogiis fundata.

Sacrum veteris Testamenti codicem evolventi, aures circumstrepit armorum & tubarum sonus, ut te in Alexandri aliquâ aut Scanderbegii historiâ versari putes. Mortalium ineptissimum forem, si omnium præliorum numerum subducere, locis & temporum momentis adjectis, conarer. Adeò ut viri pii, nec illi rerum omnium rudes, de spiritualis typo certaminis ea accipiant. Quorum

cap. qu. i.

antesignanus Gregorius: *Nisi bella ista carnalia figuram bellorum spiritualium gererent, nunquam, ut opinor, Judaicarum historiarum libri discipulis Christi, qui venit pacem docere, legendi in ecclesiis fuissent ab Apostolis traditi.* Sic omnis veteris ævi memoria,

tanti viri iudicio, in fluxas interpretationes & fabularum commenta transibit. Quid in legendis iis libris emolumenti carpatur, non est hujus loci inquirere. Satis est mihi ad præsentis rei tractationem, bellorum omnium gestionem à Deo, exercituum supremo ductore, ne quidem secreto à cæteris nationibus populis, interdici. Plusculum in Novi Fœderis, quod pacis totum dicitur, explanatione sudatur. Ad quam anteqvam accingar, quæ Doctorum in ecclesiâ post Christum exhibita

Tertullianus militiæ abominator.

tura

tum fuerit sententia, paucis expendam.

Tertullianus, qui propius ab ortu lucis in ecclesia Latinâ abfuit, magis militiæ Christianorum non favet, quam bellum omne detestatur. Sacramentum militare, & propinquorum in eo ejurationem, abominatur. *Credimus ne humanum sacramentum divino superduci licere, & in alium dominum respondere post Christum, & ejurare patrem ac matrem, & omnem proximum, quos & lex honorari & post deum diligere præcepit?* Conjecturalis est hæc argumentatio præsbiteri, non evidentia plenissimæ. Obedientia ch̄sm Deo debita ab officiis in homines, & terrenarum potestatum reverentia, neminem absolvit. nec honor parentum publica munia, & patriæ obligatum ambrem tollit.

De Coronâ militiæ.

Aliud argumentum Tertulliani à miti Christianorum ingenio: *Et prælio operabitur filius pacis, cui nec litigare conveniet?* Aculeatum contra eos dicitur, qui vagâ militiâ delectati, causam armorum gerendorum non expendunt. *Et excubabit pro templis, quibus renuntiavit?* Exolevit jam ista ratio; templis deorum aut everfis, aut in pientiorum usum conversis. Nec sibi ipsi constat Doctor, dum in militiâ ante conversionem deprehensus militandi licentiam plenâ manu largitur. *Planè si quos militiâ præventos fides posterior invenit, alia conditio est.* Atqui si cum scelere conjuncta est omnis militia, si cum pace Christianâ apertâ fronte pugnat, omnibus absque mora abjicienda fuerat. Quod verò contra excusationem quorundam adducit. *Non admittit status fidei allegationem necessitatis,* adversus ipsam autoris exceptionem militat. Nam nec militiâ præventos alligatio necessitatis

quicquam jūvaret. Denique abruptæ armorum detestationi scopus auctoris, militem laudantis qui lauream abjecerat, repugnat. Quare ad se reversus, hoc dicto militis factum comprobatur: *Laurea ista Apollini vel Libero sacra est: illi ut Deo telorum, huic ut deo triumphorum.* Nondum tamen in gratiam cum militantibus reversus, alio tractatu contortâ argumentandi jaculatione utitur. *Non convenit sacramento divino & humano, signo Christi & signo diaboli, castris lucis & castris tenebrarum.* Paucis tamen, puto, consensum extorsit: plena enim, quod ipse non diffitetur, castra militantium Christianorum fuere. *Externi sumus, & vestra omnia implevimus: urbes, insulas, castella, municipia, concilia, ula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum. Sola vobis reliquimus templa.* Si prioribus Tertulliani rationibus locum Christiani dedissent, orbe humano iis excedendum fuisset. quod non admittit Apostolus: 1. Cor. 5. v. 10.

Magni quidem est ingenti, avocare animi sensum ab opinionibus, & assensionem ab autoritate abducere. Soli tamen Tertulliano, & ei quidem vacillanti, contra consensionem fermè omnium, subscribere non audemus. Nihil tale, ævo non multum inferior, Cyprianus docuit, nihil Minutius, nihil Arnobius; Lactantius nihil. Qui verò confirmatâ jam Christianorum pace (pacem ecclesiarum voco cum Cypriano, ab insectationibus gentilium vacuam quietem) floruerunt; Ambrosius, Augustinus, alii, belli necessarii jura aperte propugnant. Pleraque ex iis Gratianus in decreto congeffit: *cujus labores in gloriam suam convertere, ingenui non duco.*

*De Idololat-
ria.*

*Apologetico,
cap 37.*

*Non æquè
reliqui Do-
ctores.*

6.23. q. 1.2 3.

Circumfusi & ipsi, siquidem homines erant, caligine; ad dispiciendam clariùs veritatem, manu nos ad lucidiora Evangelii oracula deducunt. Quam differendi materiam à Theologis, Anabaptistarum errorem refellentibus, occupatam cum videam; actum agere superfedere, veteri proverbio moneor. Cautiùs tamen exempla centurionum (Matth. 8. Act. 10) & Baptistæ ad milites orationem, (Lucæ 3) ut tela omnibus militiæ generibus apta, vibrari velim. Alia enim fuit Tiberiano ævo, & extremis Augusti annis, militandi ratio. *Bellum eâ tempestate (sub Augusto) nullum, nisi adversus Germanos, supererat: abolenda magis infamia ob amissum cum Quinctilio Vero exercitum, quam cupidine proferendi imperii.* Quod ipsum cum Germanis bellum Tiberius, abducto inde Germanico, tertio imperii anno sopivit, Milites non nisi ad tutelam imperii, & pacem ubiqve locorum firmandam, conscribebantur. Ergo centuriones illi, & quos Juannes tingebat milites, ad reprimentam Parthorum & Arabum irruptionem, & rebelles Judæorum animos in officio continendos, in oriente alebantur. Quid hæc ad vagam convenarum, prædæ & sanguini passim inhiantium, & patriam suam lanienâ & vastationibus cupidissimè involventium, militiam? Sergium Paulum, Cypri prætorem, qui huic quæstioni immiscet, perperam meo judicio faciunt. Inermem enim provinciam, inermis ipse, administravit. Nota est enim è Dione provinciarum, in populares & Cæsareas, distributio. Nota est Corneliiana legionum, quas libris ante editis diduxi, locis certis assignatarum descriptio. Argumenta, quæ

Tac. Ann. 1.

Ann. 2.

Sententiæ
vulgaris
moderatio.

Rom. 13.

Act. 23.

Matth. 22.

à votis pro summo magistratu concipiendis, (1 Tim. 2) à principis gladium gerentis officio, à compescendâ scelerum licentiâ, à Pauli ad imperatorem provocatione, à tributis imperatori solvendis, ducuntur; sunt illa quidem non spernenda: sed non nisi obliquè id quod indagamus demonstrant. Illud non rejiciendum, *quod Christi lex solam legem Moſis, quâ gentes ab Hebraeis separabat, sustulit.* Leges autem militares, & jura belli gerendi, hos & illos in æquo tenebant.

Loca scripturæ, quæ pro adversâ opinione adducuntur, partim suâ se imbecillitate produunt, partim à Theologis legitimâ interpretatione vindicata sunt.

Collectio.

Concludimus igitur & suggestione rationis, & barbararum nationum ac eruditorum consensione, quæ naturæ quædam vox est, & divinæ vocis effato; Bella non omnia temeritatis aut culpæ esse arguenda.

CAPUT VII.

DE BELLIMOVENDI
AUTORITATE.

Suscipiendi belli cum causâ et objectum consideratur.

Causa vel efficiens, princeps nimirum & administra, vel impellens, vel alliciens expenditur.

Causa

Causa princeps est, cujus auctoritate bellum movetur.

AUSPICIO dicerem Romanâ locutione, nisi avium inspectio, de cœlo observatio, tripudii animadvertio olim intercidisset. Imò ne quidem auspicium cum summâ potestate converti videtur: nisi Sosia Plautinus hallucinatus loquitur:

De gesserit rempublicam ductu, imperio, auspicio suo,
De Amphitryone enim, Creonti Thebanorum Amph. alt. 1. Sc. 1.
regi operam navante, verba facit.

Autoritas belli gerendi cum summa potestate cohæret.

In Politeiâ igitur populus, in Aristocra- Bellorum
tiâ proceres, in Monarchia reges bellum de- arbitri.
cernunt. Nec fas igitur seorsim quenquam, aut partem civitatis, bellum cum aliquo aut pacem colere. Τὸν αὐτὸν φίλον τε καὶ ἐχθρὸν νομιζέτω πᾶς De legibus
τῆ πόλει. εἰάν τις ἰδίᾳ ποιῆται ὡς πιναι οἰρήνω ἢ πόλε- l. 12.
μοι, αἰὲ τὸ κρινῶ. *ἰάναι* ἔσω καὶ τὴν ζημίαν: ait Pla-
to. Eundem & amicum & inimicum quisque, quem civitas existimet. Si quis autem seorsim pacem aut bellum cum quibusdam gerat, secluso publico consilio, capite pœnam luat. E quo principio Stephanus Batorius Batorius,
Poloniæ rex duces Cosaccorum, Turcas non justo bello laceffentem, gravissimo in somniz supplicio confecit. Jura enim gladii invadit, qui superiorum non expectato imperio, privatim sibi consulit. Ne quidem defensionis necessitas, nisi

Libro 2. extrema & inevitabilis urgeat, semper excipitur, *Tutius visum est, defendi inermes Latinos, quam pati retrahere arma:* inquit Livius. Hostis agros Latinorum vexabat: Latini, ut se armis defendere liceret, à Romanis patebant: Romani abnuebant, Durum: sed imperandi arcanum suberat. Sed hi quidem cives Romani non erant. De civibus idem *Libro IV.* Livius: *Quem enim bonum civem secernere sua à publicis consilia.* Rectè consilia: nam manus à necessariis *Hospitiū jus.* in prælii concursu olim licebat abstinere. Ut si qui hospitiū tessera, quod maximum necessitudinis vinculum, devinciebantur.

Ἐγγυον δὲ ἀλλήλων ἀλειόμεθα καὶ δι' ὀμίλια.

Hom. Iliad. 6.

Mutua conflictu vitemus pila coorto: inquit ad Glaucum, paternum hospitem, Diomedes, Quamquam feroculus ille Campanus, hospitem suum Romanum in prælio ad singulare certamen provocans, *publicis fœderibus ruptis diremt a simul & privatâ jura,* arbitrabatur.

Liv. l. 25.

Arctior confœderatio.

In plurium civitatum pari jure coagulatione, de pace bello publico in conventu agitur. Sic Jones Asiatici, ante Persarum susceptum jugum, in Panionico, Ætoli in Panætolico & Pylaico consilio, Achivi Sicyoni aut Corinthi, aut per vicces aliis in oppidis, de pace & bello asturi conveniunt. Hetrusci, duodecim civitatibus conjuncti, ferè legationibus rem expediverunt. Belli autem se junctim initi pœna, cum increpatione publicâ, urgentibus rebus desertio erat. Sic Veientes, qui Romanos ultrò lacefferant, auxilium petentes, jubebantur. *Suo consilio bellum imitum, suis viribus exequi.*

Liv. l. IV.

Belgarum unitorum proceres Hagar, Principum

rum sub oculis, congregantur. Libertati consultus Helvetii Badæ, seruo in oppido, vitandæ eminentiæ suspitioni. Qui tamen fœdera seorsim, alii cum Hispano, cum Gallis alii ineuntes, arctiorem colligationem aut non intelligunt, aut negligunt. Nisi commoditas loci, & accessus facilitas, Badam alliceret, decentius fortassis Achivos Helvetii imitarentur: quibus aliquando decretum, *ut in omnibus civitatibus, quæ Achaici concilii* Lib. I. 28. *essent, invicem conventus agerentur.* Sed ad civitatem, re & conjunctione loci unam, stylum errantem retorqueo.

In liberâ civitate, utrum de bello movendo ad populum ferre satis foret, an ad senatum referre, magis ex usu, quæritur. Sed de more prius: de Usu postmodum agetur. Athenis populum ab oratoribus consultum, belli & pacis autorem fuisse, nemo non mihi dabit. Sed Athenis eâ tempestate Democratia, plebis magis quam populi imperium, vigeat. Romæ, si Livio credimus, bello demum postremo Macedonico, cum populo agi ceptum. *Cum antea semper prius senatus de bello con-* Lib. 45. *sultus esset, deinde ad populum latum.* Sed aut sui oblitus erat Livius, aut temporum vetustas mutationem introduxit. Nam rudibus etiamnum imperii initiis, rem per tribunos ad populum tractam, de cæde primâ scripserat.

Ad populum autem universum summam pacis ac belli consultandam deferri, non est è publicæ salutis usu. 1. Quia plurimi in eâ turbâ imprudentes, rerum imperiti, aut sagacitate mentis deficiente, consiliorum arcana non penetrantes. Quo casu fit, ut quod stultissimi decreverint, sa-

Pluto.

pienissimi seqvi cogantur. Exolefcitq; illud Aristophanæum :

Οἱ γὰρ βλέποντες τοῖς τοφλοῖς ἡγούμεθα.

Nam qui videmus prasumus cæcis duces.

Philip. XI.

2. Multum in populo levitatis, ineptiarum, & inconstantiz. *Nam extraordinarium semper imperium populare, atq; ventosum est, minimè vestra gravitatis, minimè hujus ordinis :* inquit orator consularis.

3. Ad suum quoqve commodum tendente, publici cura negligitur. Tria hæc Demosthenes facundâ brevitate unum in fasciculum colligit:

*De perperam
abitâ lega-
tione.*

Ὅτι ὁ μὲρ δήμος ἐστὶν ἕχλοσ αἰσθηματότερον ἀπ' ἄλλων, καὶ ἀσυνετώτερον. ὡς οὖν ἐστὶν ἡμετέρας πνεύμασι αἰσθητότερον, ὡς αἱ τέχαι κινέμενοι· ὁ μὲρ ἤλθει, ἐπὶ ἀπῆλθε. μέγα δ' ἀδυνάτην κρισιδόν, ἐκ δ' ἐδὴ μέμασται. *Populus est turba omnium rerum inconstantissima, & insipientissima. ut in mari ventus instabilis, temerè se movens. alius venit, alius abiit. Nulli autem publica cura sunt, sed neque recordatione.*

4. Secretorum non est tenax populus: multa vel casu, vel datâ operâ emanant. Quâ de re Demosthenes, consilia benè cogitata Philippo prodi condolens, multis in locis conqueritur. Plura popularis imperii incommoda alibi congestimus. Paucis igitur sapientioribus, publicæ libertatis amantibus, & rationem functionis populo reddituris, etiam in acri populo libertate, de gravioribus rebus consilia committi svaserim. Tales enim ad arduarum rerum deliberationem adhibendi, qui celeri mentis agitatione, & multo rerum usu, præterita teneant, præsentia complectantur, & quantum homini mortali datum, futura provideant.

*Actum mo-
nachæ.*

In regno penes quem est majestatis amplitudo, penes

penes eundem est jus pacis & belli, Jani claudendi & aperiendi. Pro remissiori tamen aut ardentiori imperandi vi, jus id laxatur aut restringitur. Ut à Româ, exemplorum in utramque partem fecundâ, non abeam: Primus regum Romanorum, qui urbi à se condita nomen dedit, *ex consilio patrum* Liv. L. 2. *Romulus legatos circa vicinas gentes misit.* Misit, non connubia tantum petiit, sed & bella indictum, aut pacem & fœdera ex eorum consilio pactum. S. perbo, ut extremum tyrannidis, impingitur, quod bellum, pacem, fœdera, societates per se ipse, cum *eadem volumine.* quibus voluit, injussu populi ac senatus fecit diremitq̃. Augusto, Fiberto, Claudio, Nerone, nec non Vespasiano ac Tito, imperantibus, acriori sub imperio, umbra veteris reip, ac nomen remansit. Cajus alter & Domitianus, domini rerum ut erant, ita appellari gaudebant. Ergo sub iis omne jus belli ac pacis, consulto interdum quasi per larvam senatu, claudebatur, Nerva & Trajanus, qui tantquam cœlo delapsi fovebantur, aliquid de summo jure remiserunt. Quod paulatim Adrianus, adductius paulò imperans, attraxit. *Reges Bactrianorum legatos ad EVM, amicitia petenda causâ, supplices miserunt.* nec ille ad senatum remisit, Sequentium imperatorum, ut quisque mitioris fuit aut acerbioris ingenii, ita senatum de bello & pace consuluit, aut flocci fecit. Donec Constantinus, sede imperii Byzantium translata, absolutum sibi & postetis imperium firmavit. Ergo ex eo tempore, ut omnibus in rebus, ita & belli negotiis, nuda sine re senatorum, umbrata consulum, donec hæc ipsa abolerentur, nomina Imperii appellatione per Carolum Pipini filium ad Francos, ab

his ad Svevos & Saxonas, traducto, patrium quidem in suos, sed non astrictum pacis ac belli imperium gerebatur. quod pedetentim laxatis incedere habenis coepit: usque dum per Bohemiae reges enervatum, propemodum in bullas, aureae Bullae autore, evanuit. Maximilianus, pius aliis & rebus gerendis idoneus imperator, ferro hostium insidias, non patrum decretis, dissecuit. Cujus nepos & ab nepotes, Capitulationum interventu ad mediocritatem reducti, quod jus armorum habeant, à Juris publici scriptoribus, & à nobis in *Principe absolute*, ostensum est, Suis igitur magis quam omnibus temporibus accommodatè scripsit Augustinus: *suscipiendi belli auctoritas atque consilium apud principes sit.* Quod & nos fatemur: sed non ubique locorum ac temporum cum Senatorum regni seclusionem,

c. 23. 9. 1.

CAPUT VIII.
DE FOEDERIBVS.

Causa belli administra est vel animata, vel inanima.

Animata est vel intellectu, vel sensu tantum prædita.

Quæ intellectu pollet, est vel humana & naturalis, vel supra naturam.

Ista est vel sublimior homine,

ne, vel statu ob inflictam pœnam depressior.

Sublimior est vel supra captum humanum, ut Deus omnem intelligentiam excedens; vel captum non omninò fugiens, ut spiritus beati.

Illum precibus in partes, imò directionem & Cause non naturales. supremum ductum, belli vocare; hos ut sanctorum à Deo datos ministros gratè accipere; Dæmonum verò omne consortium, & incantationes magicas, præcul fugare convenit. De inanimis & sensu præditis, ut sunt arma & machinationes, vetitæ aut licitæ, jumenta usitatæ speciei vel insolitæ; alterâ hujus tractatus parte, quæ est de bello GERENDO, uber dicendi locus dabitur.

Humana est externa & sociâ, vel civilis & domestica.

Quæ civium, aut servorum domitorum, militiæ adscribantur, aut ab eâ excludantur; infra, De Jure militiæ, dicetur.

Sociâ est vel liberior, & æquo foedere junctorum; vel addictior, & imperata auxilia ferentium.

Libera foederatio est vel
HONORIS, & amicitiae colen-
dae; vel OPERIS, & auxilii
mutuò ferendi.

Prior illa in hac belli commentatione proprie locum non habet: non est tamen omninò nobis negligenda. Ea vel est æqualium potentia, vel inæqualium. Æqualium: qualis fuit Carthaginensium & Romanorum, ante conflatum inter eos in Sicilia bellum. Inæquales vel ab initio foederis tales fuere; velex enormi alterius civitatis incremento. Priori in censu Athenas & Spartam; posteriori Massiliam loco. Nam illæ in foedus post subactam Italiam, & Pœnos debellatos venire; hæc tenuibus opum Romanarum initiis, plus contulit opis & adjumenti, quam tulit. Mansit tamen, etiam in summâ potentia Romanæ amplitudine, veteris amicitia memoria. τὴν αὐτονομίαν ἐφύλαξαν, ὡς ἐξ ἀρχῆς εἶχεν ἡ πόλις. ὥστε μὴ ὑπακούειν τῶν εἰς τὴν ὑπαρχίαν κειμένων ἐσθλητῶν. i. e. Libertatem, quam ab initio civitas habuit, conservaverunt. ita ut proconsulibus in provinciam missis dicto audientes nō essent.

Massilia.

Strabo
libro IV.

Athenæ.
libro IX.

Sparta.
libro VIII.

De Athenis Geographus: Τόνη εὐλαξερὶ τύπον τῆς πόλιτος τὴν αὐτὴν διατήρησεν. Formam republicam eandem, nihil imminuit à libertate, conservaverunt. Et mox ἐφύλαξαν τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς καὶ τὴν ἐλευθερίαν: Ut sui juris essent & liberi, operam (Romani) dabant. Καὶ μέχρι τῶν ἐν ἐλευθερίᾳ τῆ ἐστὶ καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. In hunc diem in libertate, & apud Romanos honore, persistit. De Spartanis idem: Ἐμνοῦσαν ἐλευθερίαν, πάλιν τῶν φιλικῶν λειτουργῶν ἄλλο σωτηριώδες ἔδει.

Libert

Liberi permanserunt, præter amicas operas nihil præstantes. Famæ id Græcarum civitatum, & antiquæ virtutis memoriæ, Romani dederunt. Sunt & aliæ fœderatarum civitatum, dignitate & æstimatione apud Romanos minores, nec omni pensione liberæ. Quo spectant nomina congregationum ex jure ducta: Coloniarum, municipia, præfecturæ, fœderata oppida, fora, & conciliabula.

Fœderata oppida.

De coloniis alibi actum: qui pacto quodam, vel auxilii petitione, in fœdus Romanorum venerunt, iis vel navis vel alia res præbenda imperabatur. De navi locus in Verrinâ Ciceronis oratione.

Fœderati Justiniani ævo dicti qui fuerunt, vide apud

Procopium libro primo Hist. Vand. & apud

Jornandum cap. 18.

Mamertinis in ipso fœdere sanctum atque prescriptum sit, uti navim dari necesse sit. Mamertini autem illi in fœdus Romanorum recepti, ab imploratione auxilii fuerant.

Quod in opere consistit fœdus, vel est togatæ operæ, vel (quod præcipuè hic spectatur) bellicæ.

Togatæ opera vel in pari negotio, vel in dispari versatur.

Disparis negotii exemplum est Salomonis cum rege Tyrionum fœdus: hoc sylvas cedrinæ & cædendi peritos ministros, illo frumentum mensuræ præbente. Paris negotii fœdus, in societate commercii, inter Josaphatum & Samariæ regem, ac longinquæ navigationis.

Bellicæ conjunctionis pactio
vel sine exceptione fit, vel ad
certum genus auxilii restricta
est.

Ut nimirum aut omni genere belli, aut tan-
tum defendendo, è fœdere succurramus. Illud

Symmachio. συμμοχίαιον frequentatissimo vocabulo, istud ἐπιμο-
χίαιον vocant. Superius Thucydides explicat, ὡς τὰς
αὐτὰς ἐχθρὰς καὶ φίλους νομίζουσιν; ut eosdem hostes & ami-
cos haberent. Ἐπιμοχίαιον, fœdus defensionis inter-

pretatur, τῆ ἀλλήλων βοηθῶν, ἴαν τις ἐπὶ κέρου ἦ, ἢ ἀφ-
ίας, ἢ τὸς τέτων συμμοχίαι. ut sibi mutuam opem fer-
rent. si quis Corcyram, aut Athenas, aut eorum socios in-
vaderet. Recentiora exempla: συμμοχίαιος inter Gal-

lum & Syconas ἐπιμοχίαιος inter eundem Gallum
& Belgarum unitarum procères. Quâquam non
nihil in exemplis est dissimilitudinis: non tantum
ob eminentiam Gallorum regis; sed quod regi
Rupellas obsidenti operam nauticam Belgæ præ-
stantes, defensionem excefferunt. Fit hæc auxilii
latio interdum sine pactione fœderis: quemad-

Fœdus non
fœdus.

Liv. l. 45.

môdum Rhodii ita pet tót annos in amicitia fuerant;
ut sociali fœdere se cum Romanis non illigarent. Quod
prudenter ab Intulanis factum: ut auxilium la-
tum, promittitudinis ac beneficii, non legis & nec-
cessitatis, videretur: & ne strictiori nexu potenti-
oribus; & bellandi semper cupidis, illigati, per-
petuo bellorum cursu implicarentur. Quod cas-
put cautionis est: ne prosperante potentia Ro-
manorum auctu, jugum ipsi sibi auxiliatrice so-
cietate fabricarentur.

Quæ

Quæ verò est humanæ fidei inconstantia, flabile sæpè & fluidum est mutæ auxiliacionis pactum, nisi utrinque urgente necessitate, aut blandiente commodo, constringatur. Το δὲ ἀντίπαλον *Fœderum vinculum.*
 διῶ, μέγιστον ἐστὶν ἐν ἐξυμμοχλίῳ; *Sola metus paritas fidem societatis bellicæ continet.* uti animi sensa effutire Mitylenæi non erubescunt. Non igitur de nihilo est, quod Corcyrensiū legati Athenienses docēt, auxilium petentes apertum facere debere, *ὡς καὶ ἐξυμμοχλίῳ δίδονται, εἰ δὲ μὴ, ὅτι γὰρ ἔσται ἐπιζήμια.* *libro primo.*
ἔπειτα δὲ, ὡς καὶ τὸν χιόρον. Βίβλαιος ἔχουσιν. *utilia esse quæ petant, aut saltem non damnosa. præterea gratiam firmam futuram.* Argivi societatem armorum cum Atheniensibus jungentes, per omnes deos & deas stras tactâ arâ juraverant: *ἰμμένα τῇ ἐξυμμοχλίῳ κατὰ τὴν ἐξυμμοχλίῳ, δικαίως καὶ ἀβλαβῶς καὶ ἀδύλως, καὶ ἔπι ἐπιζήμια τὴν ἐξυμμοχλίῳ.* *Societati armorum, juxta fœdus, justè, sine fraude & dolo, inhereo: neq̄, ullâ arte vel machinâ prevaricabor.* Qvi tamen levi favoris à Lacedæmoniis vento sibilante, relictis inter cultrum & Scamnum Atheniensibus, à pactione discedunt: Cujusmodi pactiones hoc ævo flumina, oceanum ad Borëam influentes, & ipsi litotum oceani æstus marini, non semel abstulerunt.

Ποῦ δὲ ἐπιζήμια τὴν καὶ ὅραμα βήσονται ἡμῖν;

Fœdera quæ nobis jurataq̄, pacta recedent?

rectius, quam tempore Trojano, Homericus A. *Illad. 6.* gamemino exclamaret.

Addictior populorum aut
 regum conventio fit vel cum

E

libertatis imminutione , vel
libertate integrâ.

Illa est Deditio, hæc Clientelæ, aut fœderis inæqualis.

Deditio est vel bello subactorū, vel spōte accedentium.

Qui bello superantur, vel omnem libertatem amittunt, vel jure sociali imperata faciunt.

Latini. Hinc orta apud Romanos juris Latialis, Italici, & provinciarum divisio. Latini, ut consanguinei & genere propinqui, mitiùs præ cæteris nationibus habebantur. Præter enim auxiliorum ad bella ingruentia missionem, nihil ferè oneris subibant. Alterum autem tantum legionum, quantum Romani, ex fœdere conferebant. Cæteræ Italici generis civitates, præter auxilia imperata, & tributa pendebant. Provinciales verò & ad electum respondebant, & gravi tributorum ac vectigalium onere premebantur, & servitutem acriori sensu fatebantur. Nam & legum domesticarum ademptio, & prætoris qui eos regeret jurisdictionis, libertatis nec umbram relinqvebat.

Campani. Deterioris conditionis Campani, ob receptum post cladem Romanorum Cannensem Hannibalem, fuerunt. Nam provinciæ ordo quidam

dam civium, & senatus, & sui post gubernatorem Romanum magistratus manebant. *Capua quidem Livius sepulcrum ac monumentum Campani populi, ob deletam compositæ civitatis faciem, à Livio vocatur. Urbs trunca, sine senatu, sine plebe, sine magistratibus: ut pagus, missio quovotannis Româ rectore, jussa faciebatur.*

Separatæ ab his omnibus naturæ, quoad imperium, socii reges ac populi, nec non Fratres in Galliâ *Ædii*, fuere. Strictioris amicitie socii, *Macedonia* & cum eo Numidia, Eumenes rex cum *Bithyniâ* & proprie dictâ *Asiâ*, Rhodii & in Peloponneso Achivi, fuerunt. Hi nec bello victi in societatem, ut Latini, venire; & suppetiis adversus hostes ultrò ferendis Romano populo spectati; tamen duriozem paulatim serviendi conditionem, jussis obedire condocerunt.

Iniquitate sociis imperandi Romanis Athenienses, à quibus & legum tabulas mutuati sunt, præverant. Insulares Græci, & quidam in continenti, societate armorum cum Atheniensibus instâ, bellum contra Persas, ad Salaminem & ad Platæas victos, persequerantur. Naves in eum finem, viros, & præcipuè pecuniam alacres conferbant. Insula Apollinis natalibus à violatione exempta, congerendis pecuniis, & cæteribus accipiendis, seponebatur. Novi Athenis quæstores, *in usu Græciæ* dicti, colligendis sociorum pecuniis; & in usum Barbarici belli convertendis, consensu instituti. Vigeat aliquandiu, Cimone maximè duce, bellum in Medos & Persas, eorumque in Asiâ minori satrapas. Sed mox omisso Barbaro Athenienses, pecuniâque publicâ privatum in

usum conversâ, non tolerandâ servitute socios premebant. Leonum hæc est cum animalibus infirmioribus societas, nec altitudine gravis imperii digna, & civitatibus potentiâ minoribus sollicitè cavenda.

Deditio oblata, seu sponte accedentium, plerunqve fit metu expressa.

Voluntas
invita.

Metu nimirum hostis potentioris; aut jam incumbente calamitate. ideoqve aliquid inviti admixtum habet. Nemo enim sua libens, nisi tempestate premente, aut hoste insequente, jactat: nec quisquam se libertate populus, nisi majoris formidine mali, exiit.

Deditionis firmior quam societatis nexus.

Liv. l. 6.

Si non interiori fidei persuasione, saltem constanti voluntate hominum, utilitatem arctius præfide complectentium. Ita nimirum Romanis, antiquiorem Samnitum societatem longè valere jumentibus, *deditionis quam societatis fides sanctior erat.*

Deditio est vel plena, vel cum exceptione.

Liv. 7.

Plena est, quâ corpora civium, agri, delubra, divina humanaque omnia in ditionem alienam deduntur. Exemplum apud Livium est, in spontaneâ Campanorum deditione. *Vestra certè defenditis. itaq; populorum Campanum; urbemq; Capuam; agros;*

agros, delubra deum, divina humanaq; omnia, in vestram Patres conscripti, populiq; Romani, ditionem dedimus, quicquid deinde patiemur, deditiui vestri passuri.

Deditio cum exceptione certos imperio alieno cancellos prescribit. Cujus exempla multa, in nondum edito Historiæ Belgicæ opere, congestimus.

Clientela est potentioris tutelæ, salvo libertatis jure, amplexus.

Honoris enim amplitudine, non incremento domini, patronus inclarescit. Lubrico tamen gradu à clientela ad subjectionem, nisi quis caveat, delabitur. Borussi olim in clientelare Casimiri jus, Teutonici ordinis violentum imperium non ferentes, concesserant. Majestatem nunc regum, plusquam tutelari jure, plerique agnoscunt. Raguzani inter Venetorum patrociniū, & magni Orientis domini imperium, dubiā libertate vacillant. Lucani libertatem, placato muneribus vicino Hæturicæ principe, ægrè tutantur. Genevæ tutela suscepta, præter honoris appellationem regi Galliarum nihil accedit. Acri tamen, nec id immerito, excubatione portas, animos diffidentia obsepunt. Exemplum fœderatorum Belgarum, & Elisabethæ Anglorum reginæ, viri docti huc referunt. Sed ea temporaria tantum, sine perpetui juris accessione, fuit protectio. Protestantium Germaniæ Principum, cum Heinrico II. Galliarum rege, sociale magis fœdus, quam clientelam dixerim. Est enim & inæquali ut potentia,

Clientelæ
labilis fœdes.

ita dignitatis respectu, coeuntium belli societas.

Fœdus ergo armorum vel æquum est, vel iniquum.

Iniquum hic non juris æquitati, sed inæqualitati potentiz, vel amplitudinis in imperando, opponitur.

Æquum est, quo neutra pars alteri, ductu vel dignitate, cedit.

Cautiones.

Quod ut constare sine animorum dissensione possit, vel se junctim hostem invadant oportet, vel in suâ quisq; ditione supremum ductum habeat.

Thucyd.
6. V.

Ἡ δὲ πόλις ἢ μετ' αὐτὴν ἀρχὴ πλεὺν ἢ γὰρ μὲν ἔχειται, ὅπου ἐν τῇ αὐτῇ ὁ πόλεμος ἦ. Civitas que auxilium accersiverit, si bello domi laceffatur, ductum habeat: in Argivorum cum Atheniensibus fœdere habetur.

Iniquum est, quo viribus inferior majestatem potentioris amici comiter conservat.

Pro L. Cornelio Balbo.

Majestatis conservatio.

De fœdere Gaditano Cicero: *Adjunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus, Majestatem populi Rom. comiter conservent, id habet hanc vim, ut sit ille in fœdere inferior.* Pergit: *Primum verbi genus hoc conservandi, quò magis in legibus, quam in fœderibus uti solemus, imperantis est, non pœcantis. Deinde, cum alterius populi majestas conservari jubetur, de altero siletur: certè ille populus in superiori conditione*

ditione

ditione causâq; ponitur, cujus majestas fœderis sanctione defenditur. quo luculentiorẽ interpretem non querimus.

Sunt & alia pactionum belli & pacis genera; quæ, quia à naturâ causæ bellorum administræ longius recedunt, per saturam hic congerentur.

Pactionis genus est, quo id agitur, ne alter alterum, posteri posteros, transitis per vim limitibus ullâ injuriâ laceffant. Cujusmodi pactio fuit, quæ inter Isaacum & Abimelechum regem, inter Jacobum & Labanum, intercessit. Inter pactiones & hæc commemoratur, ne ullum pro transitu aut statione vectigal exigatur; aut ne consuetum excedatur. cujusmodi fœdera inter Danum & Batavos, recentiori memoriâ inter Svecos & Danum, sed armis extorta, sancita. Sunt & conventiones aliæ, quæ ab Hugone Grotio inter æqualia fœdera recensentur: *Ut, ne in confinio alterius alter arces habeat, ne subditos alterius alter defendat, ne iter alterius hosti præbeat.* Et quæ pro singulorum arbitrio alia (non enim sunt definiti numeri) excogitari poterunt. In primis fœderibus improprie dictis induciæ & pacificatio accensentur: de quibus suo loco rectius agetur. Nos fœderis naturâ explicatâ, unum & alterum dubii scrupulum eximere, per quæstiones propositas, conabimur.

Improprie dicta fœdera.

Gen. 26. & 31.

Libro 2. cap. 15.

QVÆSTIO I.

Utrum fœdera cum Barbaris, & Christiano nomini infensis, inire liceat?

Negatur.

2. Cor. 6.
v. 14.

Fœderis nomine armorum conjunctionem, & eam quidem non ultimâ necessitate expressam, qualis fuit Francisci Galliarum, regis cum Soleimanno Turcâ, obliticulas cum domo Austriacâ de possessione partium Italiæ, hic capio. Eam non sine causâ Christianos, & cultiores omnes nationes, exhorruisse censeo. Nam si ne bruta quidem animalcula, canes puta vel oves, lupo se adversus gregales adjungunt; si viso lupo vel audito in concordiam redeunt: HOMO præteriti & futuri sentiens, solertiz minoris erit? Maximè cum ea confociatio cum impiis, cum Christianorum sacrorum irrisoribus, in ignominiam & sancti nominis vituperium cedat. Ergo monentem Paulum audiamus: *Μὴ γίνεσθε ἰσοσυγγενεὶς ἀπίστοις, ἵνα ἵψον ἄλλοθεν ἐπιβάλετε ἐπὶ τὴν πίστιν.* *Nec jugum ducite cum alienis à fide.* Quamquam enim de armis disertè ibi non agitur; à genere ad speciem, & speciem quidem principaliorem, rectè procedit argumentatio. Frivolum verò est, quod non nemo hic excipit, hoc Pauli monitum ad eos tantum spectare, qui in idoliis convivabantur. Oculos citius lectori erueris, quam id non insipienti persuaferis. Quid verò ad Psalmorum, quid ad Salomonis, de vitando impiorum consortio, præcepta, vir Magne, exceperis? esse prudentiæ monita, non legis præcepta? & illa ipsa monita, ut moralia plerumque, plurimas habere exceptiones? Absit ut ita cum divinis oraculis, ac si decreta alicujus Epicuri vel Metrodori essent, agamus. Totigitur Prophetarum contra Israëlitarum cum Syris, contra Judæorum cum Ægyptiis, & aliis impiis, fœdera vociferationes & minæ, in ventum aut in pulverem scribebantur? Nec infelicia saltem regum quorundam,

fundam, cum alienis à verò Deo, fœdera, & in fœ-
 cytz prophetarum exprobrationes, aliter sen-
 tientes convincent? Si nihil nos divina elogia, si
 nihil prisca rerum exitus commovebunt; sal-
 tem oculis in vicina conjectis, veritati cœdamus.
 Claustris recessus Caspii educta latronum collu-
 vies, Persarum primò, deinde Græcorum regum,
 per fœdera ad eam potentiam excrevit, qua supe-
 riorem. quid? superiorem? cui parem vel secun-
 dam sol non aspicit. Sanguinem omnium & opes,
 maximè Christianorum, *Musulmanni* non verè *i. e.*
 nominati sitiunt. Anglos, Belgas, Hispanos (& *orthodoni.*
 quos non?) mari; Germanos, Dalmatas, Polo-
 nos, Hungaros terrâ laceffunt. Et nos de fœdere
 cum Turcis, de fœdere contra Christianos licitè
 ineundo, disputamus. Quod si omnem honesti
 respectum abjecerimus, prudentia saltem seculi,
 & proprii commodi vel damni respectus, nos ab-
 duceret. Cyprum Veneti amissam dolentes, ter-
 tium jam lustrum dubio eventu de Cretæ posses-
 sione certant. Hunc illi fructum fœderis, cum
 Turcis dudum initi, reportant.

Qui contra sensum ferme omnium offendicu-
 lum hic infirmis ponunt, à sacris depulsi ad sacra *Objectionum expo-*
 confugientes, cum pondere certare nequeant, *sitis.*
 mole & numero decertant. Abrahamum, Sodo-
 mitas bello adjuvantem, adducunt. Almonos,
 cum Lacedæmoniis & Romanis fœdus pangen-
 tes, & pro eorum salute sacra publicè facientes,
 producant. Davidem & Salomonem ob fœdus,
 cum Hiromo initum, partim non reprehensos,
 partim laudatos afferunt. Salomonis cum Ægy-
 ptio rege affinitatem pro se interpretantur. Plus

etiam præsidii in lege Evangelii quærentes, jubemur nullum hominum genus à beneficiis nostris excludere, inquit. Tertullianum pro se testem laudant. Ulteriùs progressi, à convictu familiari cum hominibus alienæ religionis argumentantur. E quibus omnibus ita concludunt: *Sicut autem benefacere profanis malum non est, ita nec opem eorum implorare, sicut Cæsaris & Tribuni auxilium Paulus invocavit.* Scrupulo tamen nonnullo puncti, fœderum ejusmodi pravitatem ex circumstantiâ æstimandam statuunt. Cavendum præterea, ne nimia commixtio contagium adferat infirmis, & ut sedes distinctas, ut in Ægypto Israelitæ, habeant admonent. Paulatim castris nostris adrepentes, abstinendum extra summam necessitatem ejusmodi fœderibus, *si ex societate tali profana opes magnum sint habitura incrementum*, industriosè sudent. Locum in eum, uti arbitrantur, sensum è Thucydide produciunt.

Φ 179 146-
212.

Eqvidem Hugonem Grotium arbitror, cum talia post Gallos quosdam scriptitaret, aut dormitione niçtitasse, & mox excusso somno ad se reversum; aut regibus quibus inservivit gratificatum, superante conscientiz ardore abjectis armis, ad nos transfugam venisse. Pro nobis enim, Quærendum primò loco esse regnum cœleste, Evangelii propagationem, apertè commentatur. Optat, Fulconis Archiepiscopi liberam & piam vocem à multis observari: *Qvis non expavescat vos inimicorum Dei amicitiam velle, ac in cladem & ruinam nominis Christiani, pagana arma & fœdera suscipere detestanda. Nihil enim distat utrum quis se paganus faciat, an abnegato Deo idola colat.* Immo plus quam nos

nos postulamus largitus, Christianos omnes ad arma Turcis inferenda, & mutuo auxilia ferenda, adhortatur. Ad se tamen in Annotatis reversus, ^{s. Petr. 2.} vel potius ad ^{v. 22.} το ἴδιον ἱξίωμα, & post lotionem ad ^{v. 22.} κούλιμα βορβόρι, novis exemplis, Abrahami cum Elcole & Anero, Davidis cum Achi & Naaso, Salomonis cum Ægyptiis, Asæ cum Benadado, negotium nobis facessit, Reges præterea Christianos, Constantinum, Justinianum, Theodosium, & alios in Græciâ imperantes, adjectis Hispaniæ quibusdam regibus, & super omnes Rodolpho Habsburgensi, accumulatur. Cur non his & Carolum Simplicem, ab Archiepiscopo liberè objurgatum, & alios recentiores, quorum de causâ quæritur, si auctoritate ac numero, non robore argumentorum causâ ventilatur, adjungit?

Invitus quidem ulcera tanti viri attingo: sed ^{Objectio-} quia nisi atrectata sanari non poterunt: dabunt ^{num refu-} mihi hanc lectores benigni veniam, si argumenta ^{tatio.} veritati obstrepentia verecundè explorem.

Nec fœdus unquam Abrahamus cum Sodomitis pepigit, nec Sodomitarum causâ Sodomitas adjuvit. Lothum patruelem suum, unâ cum Sodomitis abreptum, liberare voluit. Adeò verò sibi nihil rei cum impio Sodomæ rege esse voluit, ut ne oblati quidem spoliis manum polluere dignaretur.

Nec Romanorum cum Judæis fœderis Romana historia, nec Spartanorum fœderis cum Judæis Græcanica, usquam mentionem facit. Liber Maccabæorum apocryphus, & Romanâ in historiâ & Græcâ peregrinus, sæpiculè in multis hallucinatur. 1. Τὰς ἀνδραγαθίας αἰς πικρῶν ἐν τοῖς πολέμοις. ^{Maccab. 8.}

res ab iis præclarè in Galliâ gestas. Præclarè sanè : si Cæsaris in Galliâ res gestas, centum annos Maccabæo posteriores, autor respexerit. Bellum enim Allobrogicum, quod & ipsum Hircano apud Judæos regnante cœpit, tantum verborum strepitum non meretur. Gallos verò Romanis Cisalpinos, & ignobile illud obscuritate gloriæ bellum, autor non nominasset; cum obvia calamo scribentis bella cum Pœnis eâ tempestate gesta essent.

2. *Χάρον τῶν Ἰνδικῶν, καὶ μεδίων : Indians & Median nec possedit Antiochus, nec Romani ab eo concessâ pace petierunt.* 3. *μετὰ δὲ τῶν φίλων αὐτῶν, καὶ τῶν ἱπανικιστομόρων αὐτοῖς, συνιτήρησαν αὐτοῖς φίλιας. cum amicis, & ipsis acquiescentibus, amicitiam sine fraude coluerunt.* Hoc quam verum sit, Judæi ipsi, si unquam socii & amici Romanorum fuerunt, suo cum damno & dedecore didicerunt. 4. *καὶ ὁ Σευβάλοσ περιέβη : purpuram non induerunt.* cur igitur Juba Mauritaniæ rex Scipioni, qui post victum Pompejum Africam obtinuit, ibiq̄ve reliquias Pompejanorum collegit, purpuram coram se indutam exprobravit. 5. *καὶ πᾶσι αὐτῶν ἐπιπέμπουσιν ἐν ἀνθρώποις ἄρχεσσι αὐτῶν κατ' ἐπιαιτῶν, καὶ κυβερνῶσι πάσης τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ πάντες ἀκούουσιν τῆς ἐπιτοῆς. uni quoque annis homini imperium in se, & omnis ditionis dominium permittunt, & omnes uni obediunt.* Quid potest dici, si tempora Maccabæi respicias, imò si quævis tempora, Romanæ historiæ ignorantius? 6. *καὶ οὐκ ἔστι φθόνος οὐδὲ ζῆλος ἐν αὐτοῖς : nec invidia apud eos, nec emulationi locus est.*

Καὶ τοὶ δάκρυ' ἔργων ἔχουσιν, ἀλλ' ὄμμασιν οὐκ ἔχουσιν.

Remorsa labra non tamen risum tenent.

Turbarum ex æmulatione ortarum perpetuum
Roma-

Romana civitas theatrum. 7. Παιὶ δὲ Δαρίου ἔβαν- Macc. 12.
 ἄλλοι· ὁ δὲ ἔμει· ἂν Δαρίῳ ῥεγεῖ ἡστρο. Qvis unquam
 Darium Spartarum regem audivit?

8. ὅτι οὐκ ἐστὶν ἡστρο· ἂν Δαρίῳ ῥεγεῖ ἡστρο. qvòd sint profapie Abra-
 hami. etiam in Mosaicam historiam autor libri
 impingit. Spartani, & Græci omnes, à Japheto,
 Abrahamus à Semo fratre ejus ortum ducit.
 Ejusmodi igitur argumentationibus, suspectâ ab
 historiâ petitis, pugnans Grotius nervos omnes
 probationis elidit.

A beneficii autem, quod nullum hominum 3.
 genus excludat, communicatione ad arctiorem
 foederis, & qvìdem bellicam, connexionem argu-
 mentatio claudicat. Multos operâ, consilio, pe-
 cuniâ sublevâmus, qvibus cum nulla nobis inter-
 cedit societatis pactio. Nec Tertullianus decorè
 in partes testimonii vocatur, qvi ne qvìdem justæ
 sub impiis militiæ, adeò non foederibus belli cum
 iis favebat. Sin beneficentia omninò ad belli ope-
 ram navatam extenditur: cum ea *salvâ gradus dif-*
ferentiâ intelligatur; priùs nobis Christiani con-
 tra Turcas, qvam contra Christianos Turcæ, ad-
 juvandi.

Debilior etiam ab eorum, qvi à religione alieni 4.
 sunt, convictu familiari, nemini nocente, nec nos
 in aliena negotia implicante, ratiocinandi modus.

Subdola verò hæc est illatio: *Sicut benefacere* 5.
profanis malum non est, ita nec opem eorum implorare:
 & probatio sublettior: *sicut Cesaris & Tribuni au-*
xilium Paulus invocavit. Qvid? ergone Paulus, mi-
 ser qvoad splendorem humanum homuncio, fœ-
 dus vel cum tribuno Lysiâ, vel cum imperatore
 Romano, pepigit? aut imperatorem vel tribu-

num in Judæos, secundum carnem fratres, armavit? Mortem obire millies, quam id ab animo suo impetrare, qui & animam suam pro iis devovere, & æternæ spem salutis abjicere optaverat, maluisset. Non invocanti Claudius Lysias Paulô, nec vim Judæis illaturus, adfuit. Et ab iniquâ Festi sententiâ Paulus, ad juris cognitionem, non ad armatam manum, provocavit. Provocavit, non accusandi Judæos animo, ut ipse se convocatis benignè Judæis explicat, *ἐξ ἧς τῆς ἐπίδοσης μὲν ἔχων τὴν ἀπολογία*: sed absque cujusquam offensione de decreto iniquo se subducturus. Nihil igitur in hac Pauli, nihil in aliis judiciariis actionibus, fœderibus cum impiis faciendis præsidii.

Exceptio-
nes Grotia-
næ.

Sed ne tantum ramos dolosæ impugnationis amputemus, sed hærentes etiam radicum fibras evellamus: exceptionibus Grotianis, orationis textui occultè ut mellitum venenum insitis, occurrere audeamus.

1. *Quæ verò contra adferuntur, inquit, causas habent peculiares. Quasnam? Nam si quos reges aut populos, extra eos qui in lege expressi erant, exosos sibi & infortunio damnatos per prophetas Deus significasset, eorum tutelam suscipere, aut cum iis arma sociare, haud dubiè nefas erat.* Haud dubiè, fateor, num inde colligemus, nisi averfationem suam ab aliquo Deus, expresso prophetarum nuncio, indicasset; armâ cum eo piè sociari, aut interioris amicitiae fœdus sanciri posse? Ezechias ob amicam, nuncij Babylonii acceptionem, & familiarem thesaurorum ostensionem, culpæ notam incurrit. Et nos à vulgari benevolentiae indicio, notos & ignotos non semper discernente, se junctiorem ab aliis hominibus

nibus conjunctionem induemus? Auxilii contra Ægyptium pro Babylonio, pro impio contra impium, lationem Josias violenta morte luit. Et nos Turcis auxilium feremus; Turcarum contra Christi vexillum gerentes auxilium implorabimus?

Nec ita distinctiunculis, & causis, vis increpationum vel admonitionum, quas ipse Grotius è libro Paralipomenorum adducit, eliditur. Quasi verò aut Ezechias ante factum, aut Josias cum aliis, qui pœnam subierunt, de infelici exitu admoniti fuissent. Apices hoc est literarum sectari, apertum verborum sensum torquere. Sufficiunt nobis generalia, de vitandis à Deo recedentiũ consortiis, præcepta: nec novi ad omnes negotiorum casus prophetę expectandi; nec contra scripta Mosis mortui ab inferis excitandi.

Pergit distinctionum intricatis nodis legentium animos involvere. Hoc verò non venire ex naturâ fœderis, sed ex persona peculiari quadam qualitate, ait. Ex hominum vitiosa qualitate fœdera, non ex naturâ suâ, vitari; ultra largimur. PECULIAREM qualitatem, (ad Gallicum qualité, & patriũ ipsi qualiteit/ fortassè respexit) & quasi *ομοιωσαν* in Deo, non concoqvo. Hieromus aut à veri Dei cognitione, & absque ceremoniis Mosaicis cultu, non alienus fuit: (quod non obscuris iudiciis colligimus) aut certè templi Hierosolymitani promovendi enixo studio excusatur. Quid hic ad Ochozię impietatem? quid ad Turcarum contra viva Christi templa furores? Nec explicatione constitutionum vel clementis, in re tam clara, indigemus. Habuisse autè Deum

suos extra Mosaicum septum fideles, ne ipse quidem Grotius inficiabitur.

4. Illud non eo inficias, *pejorem fuisse causam eorum, qui à Jacobo orti, Deum bene cognitum deseruerant, quam populorum extraneorum.* Ex eo tamen non iustificatur causa aliorum: nec foedus cum iis permittitur. Dantur gradus ut defectionum à Deo; ita odii & aversionis: Nec in cæcitate vel corporis vel animi natum ideò societate dignum iudicabo: si is qui sibi ipsi oculos eruerit, vel stuporem mentis libidine accersiverit, à societate removendus.

5. Illud non ferendum; etiam liquidam Alæ reprehensionem, ad superiores lecythos non referendam, Interpretationis denigratione offuscari. Causam objurgationis in solâ Dei diffidentia Grotius quærit: cum diffidentia Dei viam, non licitam cum Syro conventioni, præverit. Ad illustrationem verò illusionis, à medicorum impetratione accersitam, Horatianum illud repono:

Nil agit exemplum, quod litem lite resolvit:
Multa non illicita vltiat animus: accedo tuæ, sed non depravatæ, sententiæ.

6. Gensus, quem obtorto collo invitum adducis; non modò licitus erat, sed Dei mandato institutus: Foedus cum profanis hominibus non institutum à Deo, sed severissimâ comminatione interdictum, ideoque nec licitum. Foedus nimirum bellicum, & armorum conjunctionis: de quo serâ propositæ quæstionis ducitur. Multa verò in censu Davidico, præter animi elationem, accessisse quæ eum censum vitarent; virum in sacris non peregrinum fugere non decuit. De Ezechiz

thesatiz

thesaurorum ostensione, ut nimia lætitiæ ob amicitiam regiâ exultatione profecta, suprâ egimus.

Ab Ægypti prohibitâ fiduciâ, & sæpè reprehensâ, Salomonis affinitatem inculpatam excipit. Quid si dicam, gravius in filio affinitatem hanc, quàm in patre censum, punitam fuisse. Vivo Salomone rebellis Idumæus in Ægypto receptus, auxilio dimissus: mortuo arma Israëlitis illata, aurum quod immensâ copiâ in templo condebatur oblatum. cum ad hoc tempus altissima pax, quod ad Ægyptios, tetram Catanitidem sepeluerit. *Qui omnia Salomonis facta & cogitata defendent, idem & uxorum ac pellicum multitudinem, insatiabilem auri congerendi sitim, equorum millena agmina, contra expressam Dei legem defendat.* *Deut. 17.*

Tandem, imbecillitate telorum diffusus, ad hoc latibulum confugit: *Hebraeos sub statu legis veteris disertas habuisse promissiones victoriæ, si legem observarent, quominus recurrendum habebant ad humanâ auxilia.* Ergo pleniori fidei & gratiæ divinæ tempore, diffidere, quod antea non licuit, licebit. apage humanam, in rebus divinis distorqvendis, audaciam.

Pœnè ob infirmitatem cōstringendi præterieram, in quo maximam sibi spem firmitatis collocat. *Neg, ab eo quod subeunda sponte non sunt profanorum imperia, nec conjugia cum eis contrahenda, rectè procedet argumentatio.* rationes novæ assertionis audiamus. *Nam in utroq, hoc casu apparet majus periculum, aut certè plus difficultatis injici vera religionis usus. adde quod magis perpetua sunt ista vincula: & in matrimonio libertior electio: cum fœdera ex temporum*

& locorum occasione sumenda sint. R. I. Dilucida fœderum ejusmodi interdicta, argumētis à comparatione petendis, propriâ vi nixa, non indigent. 2. Minus Christiano orbi nocent, qui se imbelles Turcarum defensionem subiciunt, aut affinitate cum iis copulantur, quam qui armis feroces, fœdere sancito Barbaros in Christianorum perniciem illiciunt. 3. Nec serviendi perpetuitas, & matrimonii liberior electio; fœderum spontaneam crudelitatem emollit.

10. Telis Pharetrâ frustrâ exhaustâ, ad fratris Ajacis umbonem Ieucer noster, ad grande Juris consultorum asylum, circumstantiam, se recipit. Nullam esse in ejusmodi fœderibus pravitatem ait, sed ex circumstantiis æstimandam. Circumstantiam autem loci imprimis ponderat: *ne nimia commixtio contagium adferat infirmis.* Quasi verò cum Babylone excedere jubemur, lateritiam olim dirutæ urbis fabricam, & non potiùs animorum complexionem, intelligamus. In Peloponnesi Istmo degebant. Corinthii, cum illis verba prophetarum Paulus accommodaret: *Egredimini, & separamini ab iis, inquit Dominus: & immundum non attingite.* Sed hæc de spirituali immundorum communicatione. Armorum cum Tartaris & Muhammedanis consociatio non à loci vicinitate, sed à culpato animo, aspersione maculæ contrahit.

11. Necessitatem porrò excipit: quasi ulla peccatum necessitas absolvat. Necessitatem verò eam nobis cudit, quæ omni sæviendi armis cupiditati applicari poterat. Dictum pro se Thucydidis, vel potiùs apud Thucydidem Archidami, allegat.

His

2. Cor. 6.
2. 17.

His qui insidiis impetuntur, ut nos ab Atheniensibus, in-^{Thur. i. 7}
 vidia fieri non debet, si salutem quarunt non Græcorum
 modò, sed & barbaròrum auxiliis. Incremēti Athen-
 nensium & principatus Græciæ, invidētia ti-
 bias, quibus pro classico Spartani utebantur, iis
 inflabat. Illi necessitatem prætextui, & salutem de-
 fendendam captabant. Et tamen non Persas in
 Græciam, non Hyrcanos & Medos, sed ad ornandam
 classē pecuniam Persicam adducebant.

Gratum nobis facit, quod sententiæ suæ vel
 pœnitens vel moderator, SUMMAM saltem
 necessitatem excipit. Sed non quid verba sonent,
 sed quò scribentis animus feratur, intueudum.
 Etiam C. Gracchus, cum largitiones maximas fecisset, Cic. T. 1. 1. 3.
 & effudisset ararium, verbis tamen defendebat ararium.
 In animi & sententiæ tandore honestas, non in
 verborum latebris quærenda.

Quæ enim summa necessitas Constantinum, Obj. 6.
 quæ Justinianum, quæ alios, quos pro exemplis ^{refutatio}
 adducit, ad barbarorum fœdus adegit. Laudarem
 verò Constantini propositum, nisi enervatâ Ro-
 manorum militiâ, à fœderatis Gothicis & Vandalis
 Romanum in occidente imperiū concidisset.
 Plenis buccis Justiniani prudentiam decantarem,
 nisi per fœdus Langobardis iter in Italiam stru-
 xisset. Necliberis Theodosius, & multò minùs ^{Theodosio}
 Romæ, eadem ratione consuluit. Maurorum fœ- ^{fatis concē-}
 dere Alonsus & Ramirus gaudeant: dum majori ^{dente, Bar-}
 zeli laude eorum reliquias Hispaniâ Philippus ^{barozum,}
 ejecerit. Rodolphi Germanorum imperatoris ^{lues quam}
 cum Tataris conjunctionem, figmentum esse aut ^{maximè se}
 credo, aut cupio: nec Julius II. Pontifex, in bello
 Turcisusus, calculo meo absolvitur.

Obj. 7.

Davidis
cum fide
sociis ami-
citiâ pari
falce demer-
atur.

Abrahamus verò, Escole & sociis in expeditione usus, nec quicquam aliter sentientes iuvabit, nec nos sententiâ dejiciet. Nam nec in piorum terrorem educebantur, nec à vero Deo alienos fuisse constabit. Terræ verò Cananzorum inhabitatio, ut non Melchisedecum, non ipsum Abrahamum, ita nec eos vitiat. Si circumcisio homines & præputium, non fides per charitatem efficax, coram Deo distinguit; ne Abrahamus quidem in eâ actione circumcisus erat.

QVÆSTIO II.

Si improbetur à rege aut civitate sponsio, in quid teneantur sponsores; ad id quod interest, an ad restituendam rem in eum statum in quo erat ante sponsonem, an ad corpus dedendum.

usus.

Verbis Hugonis Grotii quæstionem proposui: qui eleganter & acutè ita rem controversam distinguit. *Prima sententia videtur juri civili Romano congruere: secunda aequitati, quam in Caudina controversiâ tribuni plebis L. Livius & Q. Melius urgebant: tertia usu probata est.* Usu nimirum militiæ Romanæ. Titus enim Veturius consul cum collegâ Spurio Postumio, cum in Caudinas insidias incidissent, missis sub jugum legionibus, pacem sponsio-

sponsione cum Samnitibus fecerunt. Pace, ut ignominiosa, à senatu ipsius Postumii svasu improbatâ, dediti Samnitibus nec recepti pacis auctores. Iterum Qv. Æmilius & T. Numicius tribuni plebis, pacem à senatu cum Samnitibus repudiatâ, ut pacis auctores hosti dediti sunt. Numantino denique bello C. Mancinus, qui suâ autoritate fœdus pacis cum Numantinis inierat, rogatione quam ipse svasit traditus est.

Quod suam incolumitatem patriæ autoritati posthabuerunt, non vitupero; quod suam ipsi vituperatus. fidem resciderunt, populoque Romano rescindendi svasores fuerunt, laudare non possum. Juris enim civilis interpretationem factò senatus, & multò magis æquitatem, præfero. *Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro iis pax debetur: rectè à Liv. l. 9.* Samnitibus responsum est. Si injussu populi nihil sanciri potest, quod populum teneat: restituat legiones in Caudinos anfractus, & tum pacem an bellum velit deliberet. Quamquam & Samnitibus, partim moderationis partim prudentiæ omissione, peccatum est. Non enim, si pacem expetebant, furcarum ignominiâ iram populi Romani accendere debuerant. Et missis Romam legatis, retinere in claustris montium exercitum Romanorum, dum pax à populo firmaretur, consilii fuerat. Cæterùm fœdere, non tantum spon- Cavillatio excussa. sione, pacem Caudinam ictam esse (quæ fuit Postumii illusio) locupletem testem virum consularem habeo. *In eo fœdere, inquit, quod factum est Cic. de Invent. l. 2.* quondam cum Samnitibus, quidam adolescens nobilis

porcum sustinuit jussu imperatoris. Fœdere autem ab senatu improbatq, & imperatore Samnitibus dedito, quidam in senatu eum quog, dicit, qui porcã tenuerat, dedi oportere. Ecce hic fœdus, & fœderi ritus adhibitos. Cæsã enim porcã, & similibus gestibus, fœdera confirmabantur. Violatum igitur jus belli à populo Romano est: nec contra sentientem Grotium habeo, siquidem rectè statuit, sententiam istam æquitati convenire,

Quæstion-
culz inci-
dentes,

Quæstio, *An sponsio obliget summam potestatem ex notitiã & silentio, & facilis decisu est, & à Grotio soluta, distinctione, an purè facta sit, sponsio, an sub conditione si rata haberetur à summã potestate: &, an præter silentium res aliqua accesserit,*

Ad quæstionem, quæ non est propriè hujus loci, *Si plures bellum gerant, utri potius opem ferre debeat qui utriq, est fœderatus,* rectè primùm respondet, ad injusta bella nullam esse obligationem. Deinde non insulsè decernit, aut utriq; auxilia mittenda, aut præferendum eum cum quo antiquius est fœdus, nisi fœdus posterius ultra promissionem aliquid habet: puta subjectionis. &c. quod tamen cum grano, quod ajunt, satis accipiendum puto,

CAPUT IX,

DE CAUSA IMPELLENTE

IN GENERALE:

ET EIVS DIVISIONES.

Causa ad bellum impellens est, qua quis ad arma inferenda vel depellenda rapitur.

Sæpe

Sæpe latente homines causâ, arcano fatorum motu, belli tempestas ingruit. Quin & apertâ, quoad humanam dispositionem causâ, exortos bellorum tumultus ad divinam voluntatem sapientes, in primis poëta, referunt. De Helenâ, belli funesti Trojanis face, Priamus :

Iliad. 2.

Ὅ τ' η̄ μοι αἰτὴν ἰστί. θεοὶ γύμοι αἴτιοι αἰσῶν,
οἱ μοι ἐφόρησαν πόλεμον πολὺδάκρυον ἄχαϊν.

*Non tu causa mihi, belli mihi causa Superni:
Qui mihi Græcani gemitum immisere tumultus.*

De eâdem Virgilius, Æneam voce Dei à cæde Helenæ reprimens.

Æn. 2.

*Non tibi Tyndaridis facies invisâ Lacena,
Culpatûsve Paris; verum inclementia divum,
Has evertit opes, sternitq; à culmine Trojam.*

Idem in discessu à Trojano litore Æneæ :

Æn. 3.

*Postquam res Asia, Priamig; evertere gentem
IMMERITAM VISVM superis.*

Audaciùs, & cum quadam culpæ contagionis exprobratione, Lucanus :

Libro VII.

*Hoc placet ô superi, cum vobis vertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen.*

Nec mitiùs Argonauticæ scriptor expeditionis, Valerius Flaccus :

libro 1.

*Non mihi Theffalici pietas culpanda tyranni,
Suspectivæ doli: Deus hæc, deus omine dextro
Imperat: ipse suo voluit commercia mundo
Juppiter, & cunctos hominum miscere labores.*

Causam divinæ, in excitandâ calamitate, voluntatis in merâ voluntate alii quærunt: ut Plautus in Captivis :

Prologo.

Enimverò di nos quasi pilas homines habent.

In hominum laboriosa excitatione, ne situ &

Xenoph.
Cyr. 2.

operum bonorum negligentiam obtorpescant, alii, *Τοῖς μὴ θύλασιν ἰαυθῶς ἀποστρέψαν ἐπιποιοῦν τ' ἀποδοῦν, ἄλλοις αὐτοῖς ἐπιβουλῆρας δίδουσι.* Qui sibi bonarum rerum industriam non imperant, iis alios imperantes Deus imponit. per bella nimirum, occultis homini causis excitata. Alii alias in causam causarum causas, temere an cum industria laude, scrutantur. Nos in humanis motibus causas humanas, proprium hujus campi decursum, rimabimur,

Causa belli impellens est vel Proegumena, interno motu ciens, vel Procatartica, externo tractu rapiens.

Causa Proegumena in vitiosa natura plerumque hominis naturam, non in rebus ipsis, non in jure quaerenda.

Motus ad
bellum ani-
morum.

PLERUMQUE inquam vitiosa; generosum enim animi motum, decertandi pro violata justitiam promptum, non culpo. Vitium illud vel in diritate animi, pugnis & caedibus delectat, vel in effervescente ulciscendi libidine, vel in immoderata bellicae gloriae appetentia, similibusque animorum se non capientium monstris, frequentissimum omnium in praedae & lucrandi aviditate, consistit. De his in universum, copiis & animo valentibus, Tullianum illud in Caesarem jactari poterit; *Causam solum illa causa non habet: ceteris rebus abundat.*

ad Asia.
l. 7. ep. 6.

det. De animi bello se oblectantis feritate illud Nestorem capiendum.

Iliad. 9.

Ἀφρίτωρ, ἀήμις, ἀήμις ἰαν εὐαῖο.

Ὁς πόλεμος ἔσται ἐπιδημῶν ἐκρούσει.

Urbe, domo sociâ, tribubus non dignus habendus,
Quem fera bella truci ducunt dulcedine captum.

De iracundiâ leves injurias ultum prorumpente, Patroclus in Achillem;

Iliad. 2.

Δορὸς ἀνὴρ. πῖζα καὶ καὶ ἀνείκων ἀνείκω.

Dirus homo; culpam cui non effugerit insons.

De ambitiosâ gloriæ captatione, Alexandrum su-
gillans, Juvenalis:

libro 3.

Unus Pellao juveni non sufficit orbis:

Æstuat in felix angusto limite mundi.

De explendi aviditatem vagâ libidine multi mul-
ta. Quod si antiqvâ victus continentia, & ruris
blandientis parcâ amenitate, vita humana con-
stitisset: bellorum minus haberemus.

Sub te ruris amor, sub te reverentia justî

Floruit: ambiguos signavit terminus agros.

Blanda tibi vultus gravitas, & mise serenâ

Fronto supercilium, sed pectus mitius ore:

de pastoritiâ prisca seculi in campis vitâ, Aurelius *Eclog. 1.*
Olympius in Bucolicis. Jam autem moribus de-
generante consuetudine depravatis, frustra occi-
dentem Claudianum audimus:

in Ruf. l. 10

Vivitur exiguo melius: natura beatis

Omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti.

Ne quicquam tuba Lucani aures non audituras *lib. 5.*
circumstrepit:

— — — — — *ô vita tua facultas*

Pauperis, angustiq; Laras! ô manera nondum

Intellecta Deum!

Avibus. Et vaga quidem collectaneorum militum, pro se-
culi hujus captu, colluvies Aristophanéo se diste-
rio utcunq; defenderit:

Τί γάρ πάθω ; σκάπτειν γάρ εἶμι ἐπίστρωμαί.

Nam quid geram? nam fodere terram nescio.

Pericles verò, Alcibiades, & similes patriæ suæ &
gentium perturbatores, quid tandem pro causâ
suâ adferent? Ejusmodi hominibus rerum per-
turbatione tranquillitas, in pace perturbatio.

Ὅσον μὲν ἢ λίμνη κρηστῆ, λαλθαύουσι ἐθνοί.

Ἐάν δ' αἶνω τε καὶ κῆρω τ' βέροβορο κρυάσαι,

Αἰγυοί.

Lacu quieto, nil reportant piscium:

Sursum deorsum cum lutum commoverint,

Equitibus.

Capiunt; inquit Aristophanes.

Quo pacto Græciæ turbator Pericles:

Ἡστραπτεῖν, ἐβρόντο, ξυνοικυοί τιν' ἰκιδία:

Acham.

Fulmen tonans eviscerabat Græciam.

Nimirum quia, suggestione Alcibiadis, rationem
impensarum patriæ reddendam fugiens;

Περί παθεῖν τι δεινόν, αὐτὸς ἐξίφραξε τινὲ πόλιν.

Ne quid agri ferret ipse, patriam incendit rogo.

idem Aristoph. in Pace,

Plut. in Sed quid Periclem, aliis in rebus virum gravem,
Pyrrha. solum exagito? Συμφυθὸν κόπημα τῆς δυναστείας ἢ
πλιονεζία *Inherens amplius imperiis morbus, plus ha-*
bendi cupiditas.

Sed non pari apud omnes nequitiae gradu im-
probitas se effundit. Sunt qui ruptis verecundiae
claustris, fas omne & nefas intuendum abrum-
punt. Rationi quum vocant Status habenas ita
laxant, ut nullam actionum omnium rationem,
nisi utilitatis, agnoscant.

Quid

Quid cum illis agas, qui neq, jus neq, bonum atq, æquum sciunt?

Melius, pejus, proficit, obfit: nihil videns, nisi quod lubet.

Uti Terentius Heautont. Act. 4, Sc. I. Alii juris & æqui respectum patriæ finibus circumscribunt: ut Lacedæmonii: οἱς ἐν κελῶν ἀπαλῆς καὶ δικαίῳ ἐστὶ τὸ ^{Plutarchus in Alcibian} πρὸς πατρίδα ^{de,} συμφέρον. Quibus, præter patriæ utilitatem, nihil honestum est & justum. Alii paulò verecundiores, jus erga omnes homines colendum, non nisi magno violationis pretio abrumpunt. Πολλὰ τιμωτὶν τὸ ἀδικεῖν, Crassus pecuniæ cupidissimus olim dixerat. Venationem quendam, alieni invasionem, pleriq; magnatum arbitrantur. ἡ δὲ αἰ ἦγεα, πόλεις εἰσὶ καὶ βασιλεῖς καὶ ἡγετοί, Venatio tua civitates sunt & reges & terra continentes, Cleopatra cum Antonio seriò jocata dixit. Civiliores tyranni glaucomâ aliquod injuriæ, ab usu & à metâ injuriarum, accersunt. Ut Jason ille Pherecides, τὰ μικρὰ δὲν ἀδικεῖν ἔλεγον, ἔτι κεν τὸ τὰ μεγάλα δίκαιοι παραγῶν; parvis in rebus justitiã negligendam esse dixit, ut eam majoribus in rebus exerceas. Ita Cyrus largiendi quædam siti abrepus, justa in vicinos bella, ut arbitrabatur, gerebat. ἀψὸς χάρις ἐδοῦα, gratificari sitio, crebrum ejus dictum jactatur. Hi omnes à jure, non tamen perfrictâ fronte, recedentes;

- Οὐ μόνον ἀδικεῖν τὴν μοχθηρίαν, Verbo malorum fæditatem collinunt.

Multò magis illi, qui ob metum aliquem, fîctum aut incertæ rei, arma priores corripunt. E quâ larvati juris scaturigine, Atheniensibus Corcyrenses autores sunt, ἀποτρέψαν, prevenire: καὶ ἀποπειλοῦσθαι, ^{Thucyd. lib. 1.} ἀπὸ τῶν μεγάλων ἢ ἀποπειλοῦσθαι, insidias promere quam

Aristoph. Pluto.

Xenoph. Cyrop. l. 2.

quam repellere. Nec ullus justii belli titulus est, quem non hic simulatio invenerit. Πείραγμα hoc Thucydides, alii *σεφάσις*, prætextum, vocant. Quamquam *σεφάσις* cum principiis, calami currentis licentiâ, nonnulli confundunt. De Brasidæ factione, bellum in pacis sc̄deribus gerente, noſter: Πείραγμα δὲ πικύδου, τὸς ἐπὶ Θρᾷνης μὴ σφάδου. *Socios Thracia accolat non deserendos, belli continuatio- ni prætextunt.* Alii & joci lepores belli calamitati- bus excusandis aspergunt. Ut Philippus rex Macedonum, Oritas cōtra fas omne bello aggressus, benevolentia seductum, milites in vicum sc̄ditione ægrotantibus misisse, joculariter profatus est. esse autem sociorum, & verè amicorum, ejusmodi temporibus adesse, uti de eo Atheniensis orator.

Thucyd.
libro V.

Demosth.
Philipp. 3.

Ut igitur re, non verborum lusu, jura belli consistant: omnes cupiditatum fibrae, trunco everſo, elidendæ sunt. Alias in statu rationibus fundando eò devenietur, ut spretâ omni juris quæſtione, in sola temporum opportunitate, aut rerum agēdarum necessitate, deliberandi ratio vertatur. Ex hac argumentorum sede Pericles, apud Atheniensis in bellum utrinq; injustum ruentes, ita ratiocinatur: Ὅς περὶ νῦν ἡδὲ ἔχει αὐτῶν (ἀρχὴν nimirum) ἡμῶν λαβῆν μὲν, ἀθροῖν δὲ καὶ οἴται, ἀφείτου δὲ, ἐπικύδου. *Violentum enim jam habetis imperium. cu- jus quidem initium cum injustitiâ conjunctum videtur, dimissa verò plena periculi.* Et paucis interjectis: Τὸ ἄπειρο μὲν ἐστί τῶν, μὴ μὲν δὲ δεσποτικῶν πτωγμῶ- νον. εἰ δὲ ἐν ἀρχῆσιν πῶς ἐμφίρει, εἰ μὴ οὐ βραχὺν, ἀσφα- λῶς διαλέσται. *Ocium, negotiū experi, conservari nequit. nec imperatrici civitati, sed subjecta aliis, cum securitate servire expediat.* Splendida aulicorum, contra um- brati-

Thucyd,
l. 2.

braticam scholæ justitiæ, pro munimento iniquitatis argumenta!

Non tamen aut opportunitas viro prudenti, aut patriæ utilitas, dum comitem habeat æquitatem, negligenda. Ὅτ' εἰς αὐτὸ τὸ δίκαιον ἄμει καὶ ὁ κατὰ Demost. ῥῆς καὶ τὸ συμφέρον συνδέονται: inquit oratorum sed. Alex. supremus apex. Præclarum enim est magno belli duci, in aciem prodeuntem ita suos affari:

Τὸ γὰρ εἶ μετ' ἑμαῦ, καὶ τὸ δίκαιον
Ζυμμεῖσθαι ἔσται.

Aristoph.
Acharn.

Namq; Bonum comitem, justitiæq;
Pignus habebo.

Non enim tantum ad puritatem conscientiæ, sed ad fiduciam boni eventus, causa belli valebit.

— medio posuit Deus omnia campo.

Causa jubet melior Superos sperare secundos.

Præclare, ut cætera, Lucanus.

libro VI.

Est quædam propè non iniqua, ex contemptu imbecillitate animi non superato orta, belli injusti illatio. Quam tangit Claudianus poëta, barbarum, Romanas oras ruptâ quiete invadentem, ita affatus:

Te quoq; jam Timeant, admirenturq; nocentem,
Quem spervere pius: spoliis prædâq; repletus,
Cum libeat Romanus eris.

Romani enim quos pacatos ob barbariei nomen contemserant, ad arma & vastationem finium conversos, civitate donatos, ad consulatus & patriciatus honores evehebant. Stultitiæ quidem isti poenam fuebant: sed non omni facinoris crimine illi purgabantur, qui ob morsus quosdam, & contractiunculas animi, luem immeritis agricolis, rupto iniquitate fœdere, intulerunt. Id iis

De Romanis imperatoribus Byzantii degentibus. hæc capias.

ferè usu venit, qui opinionum inanitate pleni, non expressam virtutis effigiem, sed adumbratam gloriolæ imaginem consecretantur.

Causa Procatartica vel merè politicè, vel ut est propria hujus loci, consideratur.

Illam est, opportunitas rei cum prospero belli effectu gerendæ.

Ut est, v. gr. in hoste, imbellis & luxu enervata, aut dissidio distracta, opulentia: in nobis, feryida, animis, armis exercita, & pace consentiens juvenus.

Hæc est, injuria oppositis armis vindicanda.

Atq; ita belli justitia vel à naturæ jure, vel à jure gentium provenit.

Naturæ jure justè bellum vel ob sui & rerum suarum defensionem, vel ob rerum ablatarum reparationem, vel ob atrocis injuriæ vindicationem sumitur.

Quibus

Quibus dichotomia magis arridet, ita procedant: Bellum quoad justitiam est vel Defensionis, vel Offensionis. Defensio est vel Vitæ vel, sine quibus commodè vita degi non potest, Rerum: sub quibus etiam libertas, fama, pudicitia, & cætera vitæ paria vel secunda, comprehenduntur.

Grotius è principiis juris privati, seu actionum forensium, jus belli deducens, ita argumentatur: Quot actionum forensium sunt fontes, totidem sunt belli. nam ubi judicia deficiunt, incipit bellum. Dantur autem actiones, vel ob injuriam non factam, vel ob factam. Ob non factam, ut quæ petitur cautio de non offendendo, item damni infecti, & interdicta alia ne vis fiat. Factam, aut ut reparetur, aut ut puniatur. &c. Sub recuperatione etiam persecutionem ejus rei quæ nobis debetur, nobis non refragantibus, complectitur.

Illud non omittendum, sæpè principia belli cum causis confundi: idque non modò ab imperitis, verùm etiam ab eruditè loquentibus. quæ nobis, Polybium accuratum autorem secutis, distinguenda sunt. quam distinctionem res & exempla promptius, quam præceptorum subtilitas, dilucidam facient. Belli quo Græcia, inter Athenienses & Spartanos distracta, suis viribus concussa languit, causa impellens est, proserpens Atheniensium potentia, & inde orta vel invidia, vel metus. Principium, vel auxilium Corcyrensis contra Corinthios latum, vel Peloponnesiorum in Atticam irruptio. Belli civilis Romanorum causa est, Pompeji ab amicitia Cæsaris distractio: principium, Rubiconis transgressio. Vulgò pro exemplo ponunt bellum inter Æneam & Turnum

conflatum : cui causam nuptiarum Laviniae, principium cervæ occisio dederat. Sed exemplorum, in re non nimium obscurâ, affatim. Nos ponte ad ingressum rei structo, causas ad bellum jure, vel spetioso juris prætextu, ducentes ordine persequemur.

CAPUT X.

DE SVI ET RERVM SVARVM
DEFENSIONE.

Justa est belli expromtio, quam defendendi se necessitas extorquet.

Justissimam belligerendi causam, in sui & amicorum defensione, ab omni ævo collocaverunt. *Τί ἔν ἐστιν ἢ τὸ ἀλιζομεθα δικαιότερον, ἢ τὸ τοῖς φίλοις ἀρῆζον κηδεσθαι;* Quid igitur est aut sui defensione justius, aut amicorum opitulatione honestius? inquit Persarum imperator. Sed de amicis bello defendendis alio loco. Nunc primum belli legitimi requisitum, & cæterorum basin, expendamus. Illud ante omnia, quod operi præstruximus, denuò inculcantes: justitiam & æquitatem bellis gerendis ducem præire oportere. *Ἀρχὴ δὲ μηδενὸς μήτε λόγῳ μήτε ἔργῳ ἀδικεῖν nec sermone ullo nec opere injusto causam gerendo bello præbeamus.* Quapropter jus & justitiam Jovi, id est regi etiam bellicoso, assidere veteres dixerunt. *Ὅτι τὸ δίκαιον ἔχει πάρεδρον ἰ ζῶντι καὶ τὸ δὲ θῆρι.* non eo sensu, quem assentatores Alexandri promunt, quasi omnia regis dicta & facta justa sint: sed eo quem ratio & veritas expromit, omnes regum belli & pacis actiones, jure esse, non vi, dirigendas.

Xenoph.
Cyrus. 1.

Demosth.
de Clastib.

Plut. in A-
lexandro.

ſendas. Ex hoc principio nihil eſt violentâ invaſione injuſtius, nihil homine nato indignius. Ei verò qui ſic per vim invaditur, gentium jura, & ipſa naturæ ratio, ſui defendendi quâcunq; ope copiam præbent. *Curam nobis noſtri natura mandavit.* Curam, non ſolum educationis & victus, ſed & legitimæ deſenſionis. Κατὰ τὸν πᾶσι νόμον κηδεύεται, τὸν ἐπιόντα πόλεμον ὅσων εἶναι ἀμύνεσθαι. *Lege omnibus præfixâ, ab invadente hoſte licere ſe defendere,* Platæenſium oratio eſt. *Jure gentium ita comparatum eſt, ut arma armis propulſentur:* non nemo apud Livium diſſerit. Inde fiducia ſpes, & ſi quid præter ſpem acciderit, adverſarum ſolacium exurgit. Hac freſti anchorâ Melii, contra inſultantes injuſti ab Athenienſibus belli fluctus, & ſpe divini auxilii, ſe erigunt. Περὶ δὲ οὐδὲν τῆς μὲν τύχης ἐν τῷ θεῷ μὴ ἰλασθήσονται, ὅτι ὅσοι αἰεὶ εἰ δικαίως ἰστέμεθα. *Fortunam nobis divinities non novercantem adfore, perſuafum ex eo habemus, quod juſti contra injuſtos arma ferimus.*

Sen. ep. 117.

Thucyd. lib. 3.

Liv. l. 42.

Thucyd. lib. V.

Sed ut privatâ in deſenſione intra moderatam tutelam ſtandum: ita periculo publicè depulſo, non nimium hoſti non ampliùs nocituro inſtandum. Quod contra fit humanæ in vitæ conſuetudine: *injuriam à nobis repulſam, tanquam aut facere aut pati neceſſe ſit, inſungimus aliis.* Sed ſi ferociam non ponit adverſarius, ſi indomitam etiam domitus mentem gerit: non tantum ut nobis caveamus, ſed etiam ut ille ad ſanam mentem redeat, belli reliquæ perſeqvendæ. *Nam cui licentiâ iniquitatis eripitur, utiliter vincitur: quoniam nihil eſt infelicius felicitate peccantium.*

Regulæ limitatio:

Liv. l. 2.

Extenſio regulæ.

Auguſtin. laudante Gratiano; c. 23. q. 1.

Nec ſemper extremam injuriarum licentiam, dum ferrum jugulo admoveatur, exſpectandam

Altera extenſio:

Liv. l. 1.

Ultior
laxatio.Tertull.
Apolog.Cic. in Ver-
rem. lib. 1.

Retractio.

Grot. l. 2.
cap. 1. par. 18.Aliena de-
fensio.

censeo. Quin potius si exploratum sit, hostem in
perniciem tuam advolaturum, occupare bellum,
& obviam ultrò procedere, nulla jura prohibent.
Pacis & æqui studiosus Ancus, cum degere in otio
honesto non daretur, *tentari patientiam, & tenta-
tam contemni*, prolucutus, prior in hostem movit.
Non enim ad id natura nos obligavit, ut oppor-
tunitatem nostram hosti prodamus, ut domi resi-
dentes metus confessione hostem alacriorem red-
damus. Et calamitatem arma minanti inferamus
potius, quam eam post acceptum admisâ impres-
sione damnum repellamus. Illud in transitu mo-
nendum, contra communes omnium hostes, &
apertam in omnes iniquitatem professos, omni-
um manus armari. *In reos majestatis & publicos ho-
stes omnis homo miles est.* quid ni in immanitatis
reos, & communes generis humani hostes? *quod
communis est causa, commune periculum: communi
presidio talis improbitas, tanquam aliquod incendium,
restinguenda est:* in re licet dissimili orator ait. Si
igitur universum sibi orbem debellandum Tur-
ca, vel si omnes sibi Christiani nominis hostes de-
stinat: omnium concursu opprimi optimo jure
potest. Non tamen eo usq; jus id extendendum,
ut alicujus crescentem nullâ injuriâ potentiam
conjunctis, aut etiam separatis, viribus opprimere
justitiæ conveniens censeamus. Prudentiæ id aut
veteratoriæ cautionis esse potest: juris & æqvita-
tis non potest. *Adversus incertos metus à divinâ pro-
videntiâ, & ab innocentiâ cautione, non à vi presidium
petendum est.*

Jam si honestius est alienis injuriis, quam re suâ
commoveri: non modò se, & sibi commissos ci-
ves,

Ves, amicos socios; sed etiam solo humanitatis vinculo sibi devinctos ab extremâ pernicie defendere, non illicitum est. Modò id fiat sine curiosâ rei alienæ immiſſione; aut invadendi aliena, opitulationis prætextu, cupiditate. Lapsus enim hic perquam lubricus est: præsertim si quis ad patrocinium populi alicujus, spe regni deferendi, invocetur.

Eos autem, qui fidei tuæ legitimè commiſſi sunt, à vi & injuriâ defendere honestum esse, minùs habet difficultatis. Ideò enim in custodia, tanquam in speculâ, collocati sunt magistratus & principes, ut imminentiâ mala non provideant solum, sed etiam pro viribus depellant.

Vitæ igitur nobis custodiam natura, uti vidimus, mandavit. quid libertatis? quid famæ? quid pudicitiz, & omnis honestatis?

Pro libertate crebra & funesta bella, veteris & recentioris memoriæ ævo, suscepta memorantur. Quo quæq; generosior fuit natio, eò acriùs imminenti servituti obstitit. Ardentes libertatis amplexu Græci, corporum suorum objectu iter furenti Xerxi obstruxere, & supra vires audentes, ipsum & orientem tractum depulere. Romani regum superbiz pertæsi, jugulum promptiùs ferro secandum, quam portas arrogantiz aperiendas, præbuerunt. Cæteræ nationes servitutem ferre possunt; Romanorum propria est libertas: inquit alicubi orator Tusculanus. Præcipuus verò Germanorum pro libertate tuendâ ardor, & indomita contra externam dominationem ferocia. Unde poëta magnanimus, Lucanus, libertatem Germanum Scythicumq; bonum appellat. Nam & Scythæ,

Suorum
defensio.

Libertatis
propugnatio.

Ratio à libertatis genio.

suis regibus utcumq; parentes, alienorum domina semper sunt aspernati. Nec nulla causa indomitas nationes movit, cur tam ardentibus animis contra servitutem insurgerent. Sublato in cœlum vultu animal homo, naturæ suę principia secutus, erectum & sublimem animum attollit. Jumenta, humilem cum statu corporis flatum sortita, humili & ad serviendum natura depressit. Homo cervice sublatâ, ut oculos, ita mentem in cognatum cœlum, & vaga libertate astra, erigit. Satis igitur momenti, pro libertate propugnandâ, in ipsâ libertatis dulcedine. Cujus pulsu, ultra cancellos vagante, fit ut modus aliquando excedatur; & viris libertatis assertoribus gratia non satis digna referatur. *Ed perducta res erat, ut aut libertas Scipioni, aut Scipio libertati faceret injuriam.* Pone pro Scipione Auracum, pro Romanis Batavorum proceres, aut nuper civitatem Amstelodamensem: eandem alio in orbe fabulam agi fatebere.

Cautela.

Seneca, epist. 17.

Alterâ ratio à servitutis naturâ.

Sen. de elem. l. 1.

ibid.

Nec tantum suo se tractu libertas hominum generi insinuat; sed ex adverso positæ servitutis incommodis & fœditate splendet. Dolori accidit ingenuis auribus, elata arrogantis domini jaſtantia: *VITÆ necisq; gentibus arbiter, qualem quisq; fortem statumq; habeat, in manu meâ positum est.* Ergo status mei & universæ fortunę arbitrium, nec non vitæ ipsius ac necis potestas, in alienâ manu, cum mei juris esse possim, vertatur? *quæ ruant urbes, quæ oriantur, mea jurisdictio est.* Durum, superbum: sed semel præbito sub furcam collo ferendum.

Æquum atq; iniquum regis imperium feras.

Seneca Tragicus in Medeâ.

Act. 3 Sc. 4.

quia nimirum privato jure tenemur, *Exigui specie fundi.*

frandi. uti argutè Claudianus, in bello Gildonico.

Accedit ad amaritudinem servitutis, ludibrium & insultatio; tantò sensus acerbioris, quanto recentior est amissæ libertatis memoria. Nam *recentissimus quisq; servorum & conservis ludibrio est.* *Tac. in Agricola.* Accedit prædiorum ereptio, aut sub dominorum nutu suspensio. Damnum simul & irrisum Athenienses, pro Græciæ principatu libertatis immi-
nutionem adepti, incurrebant. Notum Sparto-
porum dictærium:

Ὅς αὐτὸς αὐτὸν οὐκ ἔχει. οὐκ ἔστιν ἕλκεν.

Qui non habet se, jus hic in Sænum petit.

Refert Plutarchus in Moralibus. Terra ipsa & aqua, & tantum non stabilis auræ natura, in scœ-
poris usuram, exigendis tributis & vectigalibus, erogatur. Ne corporibus quidem, aut labore & verberè conterendis, aut pudicitiam violatam con-
spurcandis, abstinetur. *Conjuges sororesq; etsi bestiam libidinem effugiant, nomine amicorum atq; hospiti-um polluuntur. Bona fortunaq; in tributum egerunt; in annonam frumentum; corpora ipsa ac manus, sylvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt.* *Tac. in Agric.* Quod si hæc omnia abfuerint; si in mitissimum dominum nova mancipia inciderint; tamen & exilitatio servitute decrescit, & animis sordibus abjecti evilescent. Imago mitis & boni principis in Cyro, Persarum regum excellentissimo, à Xenophonte depingitur. Hic tamen B. bylonios, ex altâ imperii sede ad servientium scabel-
la delapsos, ita informavit, *ὅπως ὄν περὶ νότου καὶ Xenoph.*
*ἀποδιδόντες αὐτῷ, ut propter animi & fortune abjectio-
nem recipiendo capistro quam habillimi essent.* *Cyrus. 11.* Quod proximum huic malo, & omnium miserrimum

est: honestatis, ob animorum dejectionem, sæpè nec vola nec vestigium remanet. Græciam & Asiæ magnam partem, sapientiæ & cum humanitate gravitatis quondam officinam, nunc tristi sub Turcarum jugo gementem, peragra: aliam hominum indolem, aliam pœnè ipsius terræ faciem reperies.

Nonnè igitur quæ vitæ defensionem jura concedunt, ea propter quæ vita sæpè deserenda est; libertatem, gravitatem vitæ, bonam existimationem, pudicitiam, in vitâ omni honestatem, armis tuenda largientur?

De Rerum defensione.

Principem virtutum, & in supremo præclararum rerum colle positam, fortitudinem sapientes uno animo appellant. Ea est, ut veteres definiunt, *conservatio stabilis judicii, in eis rebus, quæ formidulose videntur, subeundis & repellendis*. Ea maximè in defendendis communi ope aris & focis, in patriæ calamitate sublevanda, in summovendis quæ terribilia ingruunt versatur. Non igitur concessum solum à naturâ est, sed & constitutione gentium laudi datur, communes civium res & fortunas armata manu propugnare. Privatis fortassis in rebus culpâ vacabit, spoliandum se & omnibus vitæ adminiculis exuendum aggressoribus præbere. In communi verò vitæ flatu civis civi, tribuli tribulis, ad mutuam defensionem obligatur. An putandum est, laudem potius quàm vituperationem, Pausaniam apud Lacedæmonios, apud Athenienses Themistoclem, abluros fuisse, si excedentes Græciâ, terram cum omnibus facultatibus possidendam Persarum regi concessissent

Princi-

Cic. IV.
Tusc. 97.

Officium
rerum de-
fensio.

Principes imprimis civibus, & hi principibus, ad rerum defensionem mutuo nexu devinciuntur. Vindices Hebræis & Judices vocabantur, viri in Judices. agmine ducendo strenui: non tam ob causas litium, ut vulgò putatur, dijudicandas, quam ob prædonum irrupentium repulsionem. Judicii enim genus & vindiciarum est, ab invasorum violentiâ injuriam patientes eripere. Et hi quidem à Deo ad salutem ferendam excitati dicuntur, & in Hebr. id sanctorum catalogo pleriq; ponuntur. Reges verò eidem populo disertè ad repellendos hostium insultus, non improbante Deo causam, sed præcipationem, diffidentiam, & Samuelis rejectio- 1. Sam. 8. nem culpante, postulati feruntur. Tolle defensionem vitæ & rerum patriæ: regiam dignitatem & usum sustuleris.

Non igitur à privatâ defensione ad publicam bellorum justitiam, cum viris eruditione licet magnis, nisi argumentatione ab eo quod minùs videtur, argumentandum est. Se enim & sua defendere, concessi tantum à naturâ juris est; patriæ laboranti subvenire, rationis & officii. Et adversus fures privatæ rei sunt judicia constituta, sunt prætores, & judicum subsellia. Contra raptos patriæ, agmine armato incedentes, frustrâ judicia, nisi armata, implores.

Benè & rationi consentaneè Grotius, in exple- Grotius trice quam vocat justitiâ considerandâ, infert: quæ examina- inter rem & vitam est inæqualitas, eam favore innocentis & raptoris odio compensari. Nec insul- tur. sè, Hebræos, Græcos & Romanorum Tabulas secutus, furem nocturnum à diurno distingvit.

Nocturnum furem quovis modo, diurnum autem, si sit Pro Milone.

*zelo defenderit, interfici impunè voluerunt: inquit orator consularis. At quid hoc ad belli, quid ad periculi communis depulsionem? Non igitur, nisi noctu irumpentem hostem, idque tantum impunè, non etiam cum laudis præmio & adorem, interfici licebit? Hoste depulso, & rebus manu strenuè defensis, coram iudicibus causa examinanda, an intra legitimum communia defendendi modum steteris? Alia est, ut paulò antè dixi, domesticarum rerum defendendarum, alia communis incendii restringendi, ratio. Valeat in fure domestico argumentatio: *directè rerum causâ interfici neminem debere.* Demus viro erudito plenâ manu: *si ipse in periculum vitæ adducar, tunc mihi licere à me avertere periculum etiam cum periculo vitæ alienæ.* quæquam nec duodecim tabulæ, nec vitæ humanæ usus, tam arctè defensionem constringunt. In publicâ rerum omnium rapinâ & patriæ conflagratione, si civibus de vitæ incolumitate caveatur, otiosi publicam ruinam spectabunt? Terrâ, ne quem armis occidant, & sanguine hostili manus polluant, excedent? aut vivendi facultates omnes, jumenta, supellectilem auferri cum pulvisculo concedent? Non ad eam nos patiendi necessitatem natura, & multò minùs gentium instituta, astringunt. Defendendus est vitæ usus, quibus vita datur defendere.*

Cur autem Grotius noster Mosaicum illud, *Rammachtór*, vertere potius velit cum perossorio instrumento, quam cum viris lingvæ sanctæ callentissimis *in perossione*, causam non satis dignam reperio. Non enim licentiam nostra defendendi, lege divinâ concessam, nobis eripere, nec restringendo

Grot. l. 2.
c. 2.

pendo favores manum nobis ultrò vincere con-
venit. Nec,puto,duodecim Tabularum ratio nos
ad hanc interpretationem manu deducit. Ulpiani
aliàs interpretationi, *si parcere ei sine periculo suo non
potuit, nimirum rem servando*, libenter accedo. Ad-
do, si res ablata non inferat magnam amittendi
calamitatem, parcere humano sanguini, quam
strictè jure concessio uti, humanius censeri. Non
enim juri pro se facienti renunciare, si honestati
nihil decedit, non licet.

Ut sua contra vim tueri, naturæ juris est; ita Juris restri-
sanguinis humani parcimoniâ ad dampnum suum ctio.
connivere, perfectioris animi. Licuit regi parabo- Matth. 18.
lico servum, ære sibi obstrictum, cum totâ familiâ v. 25. 27.
venundare. Gratiz fuit & commiserationis, quod
jus illi suum remisit. Ad cujus imitationem per-
fectionis magister, novâ in luce gratiæ, omnes ex
animo se sequentes invitat. Revenientes typo re- M. 5. v. 48.
fractarii servi, jus suum in lentioribus nominibus M. 18. v. 34.
rigidè exequentis, & alijs ad reconciliationem
tardi, perterrefacit. Si quis objiciat, his locis ma- M. 5. v. 25.
gis de offensâ aliquâ animi ob læsionem existima-
tionis, & contumeliâ illatam, quam de furto &
rapinâ, agi: me non admodum repugnantem, nec
ided cause prævaricantem, habebit. Quantò enim
gravior est honoris offensio, quam recula alicujus
amotio, viro præsertim non indigenti: tantò
hic indulgentia difficilior, veniæ irrogatio labo-
riosior. Res magis ardua est, a lapam impingenti
buccam alteram obvertere, quam tunicam rap-
pienti pallium etiam concedere. Et tamen utrum-
que Christus vel præcipit, vel, quæ mens est quo- M. 5. v. 39.
fundam interpretum, pacis & otii causâ svedet. 40.

Minimè sanè omnium peculiare Dei ministros, sacrorum administrationi addictos, ita pecuniæ mancipatos esse decet, ut ejus tuendæ amore hominem vel vulnerent, vel interficiant. *Amorem pecuniæ, quasi materiem cunctorum criminum, fugiant:* inquit Isidorus. Alia sollicitudo ei, cui publicarum rerum cura commissa est, incumbit. Hic Dei in

Dist. 33. c. 3.

Rom. 13. v. 4.

terris fungens vicariâ operâ, gladium ultorem non frustra gerit. Qui & ipse, si res privati commodi geritur, injuriam suam pacis & publicæ salutis causâ majori cum laude adversario remittet.

Ludovicus.

Ludovicus, re & appellatione Pius, (nisi nimiam in clerum indulgentiam, ipsi perniciosam, excipias) cum à filiis, Lothario, Pipino, Ludovico, Carolo armis nefariis impeteretur, ne quid in regno suo turbaretur, obviam iis progressus, ultrò se capiendum dedit. Et nuper Casimirus Poloniæ regno excedens, si paci Polonorum, si libertati, si facultatum augmento novis rebus consultum vidisset; magna ad posteros laude, & tranquillo animi solatio, in perpetuum regiâ dignitate caruisset. Ut tandem capiti huic finem imponamus: rerum moderatoribus vita & bona subditorum tuenda demandata sunt. Publicâ curâ exemptis, aut sacram verbi & sacramentorum militiam professis, meliùs fortassis illud Saxonicæ cantianculæ quadraret:

Casimirus.

Nehmen sie uns den Leib/
Gut/ Ehr/ Kind vnd Weib;
Lass fahren dahin;
Sie habens klein gewin. i. e.

Corpus, opes & honos, nati rapiuntur & uxor?

Perfer: habent factis lucra minora suis.

CAPUT

CAPUT XI.
DE OCCUPATIONE GENERATIM;

DE MARI APERTO:

Certa est unicuiq; & determinata rerum possessio.

Quoad juris determinationem; non quoad fixæ in perpetuum possessionis persuasione. Omnia incerta esse, simul à jure recessum est; antiqua est & vera prolocutio. Certos nobis habendi terminos natura, incertos hominum cupiditas præfixit. Illud vero Satyristæ,

Nam propria telluris herum natura neq; istum,

*Horat.
Lib. 2. S. 2.*

Nec me, nec quæquam statuit. —

De factis hominum, non de jure intelligendum est. Nam si, quid fiat, non quid fieri debeat, introspicias; plerumq; verum deprehenditur illud Siliii Italici:

VIS colitur, jurisq; locum sibi vindicat ensis:

Et probris cessit virtus. en aspice gentes;

Nemo insons: pacem servant commercia culpa.

Ob hanc possidendi incertitudinem, ex infinitudine cupiditatum ortam, perpetua maximè inter finitimos litium est & pugnarum, & inde odiorum ac simultatum, series.

Inter finitimos factus atq; antiqua simultas,

Immortale odium, & nunquam sanabile vulnus,

ut satyricè, ita non mendosè à Juvenali dicitur.

lib. 5.

Nos eruditorum in hoc genere vestigia prementes, habendi spatium si non aviditati hominum, ac juris evagationi circumscribemus.

Minimè sanè omnium peculiare Dei ministros, sacrorum administrationi addictos, ita pecuniæ mancipatos esse decet, ut ejus tuendæ amore hominem vel vulnerent, vel interficiant. *Amorem pecunia, quasi materiem cunctorum criminum, fugiant*: inquit Isidorus. Alia sollicitudo ei, cui publicarum rerum cura commissa est, incumbit. Hic Dei in

Dist. 23. c. 3.

Rom. 13. v. 4.

terris fungens vicariâ operâ, gladium ultorem non frustra gerit. Qui & ipse, si res privati commodi geritur, injuriam suam pacis & publicæ salutis causâ majori cum laude adversario remittet.

Ludovicus.

Ludovicus, re & appellatione Pius, (nisi nimiam in clerum indulgentiam, ipsi perniciosam, excipias) cum à filiis, Lothario, Pipino, Ludovico, Carolo armis nefariis impeteretur, ne quid in regno suo turbaretur, obviam iis progressus, ultrò

Casimirus.

se capiendum dedit. Et nuper Casimirus Poloniæ regno excedens, si paci Polonorum, si libertati, si facultatum augmento novis rebus consultum vidisset; magna ad posteros laude, & tranquillo animi solatio, in perpetuum regiâ dignitate caruisset. Ut tandem capiti huic finem imponamus: rerum moderatoribus vita & bona subditorum tuenda demandata sunt. Publicâ curâ exemptis, aut sacram verbi & sacramentorum militiam professis, meliùs fortassis illud Saxonicæ cantiuunculæ quadraret:

Nehmen sie vns den Leib/

Gut/ Ehr/ Kind vnd Weib;

Laß fahren dahin;

Sie habens klein gewin.

i. e.

Corpus, opes & honos, nati rapiuntur & uxor?

Perfer: habent factis lucra minora suis.

CAPUT

C A P U T XI.
DE OCCUPATIONE GENERATIM;

DE MARI APERTO:

Certa est unicuiq; & determinata rerum possessio.

QVoad juris determinationem; non qvoad fixæ in perpetuum possessionis persuasio- nem. Omnia incerta esse, simul à jure recessum est; antiqua est & vera prolocutio. Certos nobis habendi terminos natura, incertos hominum cupiditas præfixit. Illud vero Satyristæ,

Nam propria telluris herum natura neq; istum, Horat.
Lib. 2, S. 2.
Nec me, nec qvenquam statuit. —

De factis hominum, non de jure intelligendum est. Nam si, quid fiat, non quid fieri debeat, introspicias; plerumq; verum deprehenditur illud Sillii Lib. 2. Italici:

VIS colitur, jurisq; locum sibi vindicat ensis:

Et probis cessit virtus. en aspice gentes;

Nemo insons: pacem servant commercia culpa.

Ob hanc possidendi incertitudinem, ex infinitudine cupiditatum ortam, perpetua maximè inter finitimos litium est & pugnarum, & inde odiorum ac simularum, series.

Inter finitimos factus atq; antiqua simulas,

Immortale odium, & nunquam sanabile vulnus,

ut satyricè, ita non mendosè à Juvenali dicitur. lib. 5.

Nos eruditorum in hoc genere vestigia prementes, habendi spatium si non aviditati hominum, at juris evagationi circumscribemus,

Acquisitio est rerum vel personarum.

Acquisitio rerum est vel naturalis, vel civilis.

Grotiana
divisio.

Offic. 1.
Tulliana.

Scrupuli
excussio.

Vel inter utramq; interjecta, quæ est gentium, Cui Grotiana placebit methodus, ita partitionem instituet. Nostrum est aliud communi hominum jure, aliud nostro singulari. Commune jus aut directè est in rem corporalem, aut ad actus aliquos. Res corporales aut vacuæ sunt à proprietate, aut jam aliquorum propriæ. Res quæ à proprietate vacant, aut tales sunt, ut propriæ fieri nequeant, aut ut possint. Dilucidè magis, & ad captum humanum expressè, Cicero. *Communibus pro communibus utatur, privatis autem ut suis. Sunt autem privata nulla natura: sed aut veteri occupatione; ut qui quondam in vacua venerunt: aut victoria; ut qui bello potiti sunt: aut lege, aut pactione, conditione, sorte. ex quo fit, ut ager Arpinas Arpinatum dicatur, Tusculanus Tusculanorum, similisq; est privatarum possessionum descriptio.* Res communes, ut aër, aqua marina, vel profluens, ab acquisitione liberantur. Privatæ fiunt, ad sensum Ciceronis, jure nature, occupatione; gentium, victoria; civili, lege. Pactio, conditio, sortitio ita communes omni juri sunt, ut plusculum è gentium consuetudine trahere videantur. Privata autem nulla naturâ esse, ita accipio, quod non cum homine nato simul nascatur fundus ei addictus; aut natura, quid cujusq; esse debeat, describat: non quod naturæ jus incertam homi-

hominum possessionem faciat. Est enim illud ipsum juris à naturâ profecti, unum quemq; in possessione suâ, nemini invito extortâ, non turbati.

Acquisitio naturalis est rerum possessione vacuarum nemini nocens arreptio.

Ea est vel rerum solo hærentium, ut Occupatio; vel solo separatarum, ut Inventio.

Si juri pontificio credimus, Jure naturali omnia sunt communia omnibus: jure verò consuetudinis vel cõstitutionis, hoc meum est, illud alterius. *Dist. 5.*
Unde quisq; possidet, quod possidet? nonne jure humano? inquit apud Gratianum Augustinus. Quod nisi ita capiamus, jure humano possessionem cujusq; confirmari, & à violentâ invasione defendi: vix est, ut omnium assensum; nullo contradicente, auferat. Sunt ergo jure naturali omnia communia omnibus, ante occupationem, & accedentem legibus vel consuetudine rei occupatæ confirmationem. Hoc sensu capio & admitto illud *Canonico-
rum sensus:*
 Justini: *Erant omnia communia & indivisa omnibus, &*
velut unum cunctis patrimonium esset. Huc etiam non *paganorum:*
 invitum traho decantatum Ciceronis dictum: *Theatrum cum commune sit, rectè tamen dici potest, ejus esse eum locum quem quisq; occuparit.* Ut autem jure naturali omnia in promiscuo usu omnium sint; ut nemo quicquam habeat segregatum, quod

ei jure auferri non possit, ægrè mihi persuadèdi nam & primordii rerum humanarum consuetudini, & legis divinæ sanctioni, & rerum ordinatæ distinctioni, nec non industriæ hominum, & frugalitati, aliisque humanitatis & officii functionibus, ea utendi fruendi confusio repugnat. Novi orbis teneritudine Abel & Cain, bini unus viri liberi, separatas habuerunt agri serendi, & gregum pascendorum, operas, separatas possessiones. Quod si duos non tulit, multò minùs multiplicatos feret, qui locò sit proprietatis, rerum communium usus. Nec Dei lex moralis, insculpta lex humanis mentibus, perpetuæ apud omnes fermè observationis, *Non furaberis*, quod est naturæ & immotæ rationis infregisset. Si quidem *adversus naturale jus nulla dispensatio admittitur, nisi fortè duo mala ita urgeant, ut alterum eorum necesse sit eligi.* Deum autem nulla, mala eligendi, & præcepti severitate cogendi, urget necessitas. Sit ea sylvestrium in Americano mundi recessu simplicitas, ut segregatam rerum possessionem nesciant. Sit ea paucorum eximia quædam charitas, ut alteri communem usum non invideat. In tantâ verò diffusi orbis vafricie, confusum rerum omnium usum ad naturæ integritatem velle deducere, conatus esset laterem lavantis. Non abnuo, fuisse quasdam civitates, cum æquali reddituum participatione institutas. Quarum incommoditatem, & non evitandam officiorum neglectioem, in Politicis detexi. Troglodytis verò, si Straboni fides habenda, uxores etiam & liberi communes, præter rerum dominantes, fuere. regis autem conjugem qui stupro infecisset, oviculam loco

mulctæ

Distinct. 13.

Prolepsis.

lib. 16.

DE JURE BELLI AC PACIS. III

multæ pendebat. Sabæis etiam, eodem autore, una uxor omnibus gregalibus communis fuit. Num ob id ea conjugii profanatio, & ferina libidinis licentia, juris naturæ inter homines ratione rectè utentes erit? Maneat igitur conjugum & liberorum, mansæt & facultatum domesticarum distincta proprietas. Modò id firmiter persuasum nobis habeamus, justâ divitiarû possessionem esse,

ὅπερ τὰ χρήματα μήτε κλυδῶροις ἀδικία, μήτε φυλάττειν ἀπίστια, μήτε διαπαντός μετῴνοια πρῶσιν. Plutarch. Moralibus.

ubi divitias nec in acqviendo iniquitas, nec in custodiendo dissidentia, nec in erogando pœnitentia redarguit. Faceffat seditiosa Græchi oratio: populum Romanum orbis terrarum dominos verbo appellari, reverà autem ne glebam quidem terra possidere. Domini erant Italix & provinciarum, publicâ imperandi autoritate; etiamsi nec agrariz leges, nec indistincta omnium proprietas admitteretur.

Quæ de nuditatis primorum hominum causâ Grotius, quæ de symbolicâ divini cultus arbore, de symbolo scientiæ boni & mali, de moribus antiquissimorum hominum commentatur; ea in Aulâ Tiberianâ, ad tertium Annalium Taciti li. p. 195 &c. brum, examinavimus.

MARE in divisionem rerum, & separatam cujusqvam possessionem, juris respectu non cadit.

Ut nec aqua fluviatilis, quoad usum saltem bibendi. De maris omnibus exposito usu, ut de rebusqvam controversâ, Plautus:

Rudens act. 4. Sc. 2.

Mare quidem commune certò est omnibus :

De aquâ fluviatili, ut omnium hominum & p^{er}torum in usum profluente, Ceres apud Ovidium

Metam. l. 6.

Quid prohibetis aquas ? usus communis aquarum est.

Nec Solem proprium natura, nec aëra fecit,

Nec tenues undas : ad publica munera veni.

q. d. quemadmodum solis lucem nemo sibi soli vindicare, nec in aëre terminos imperii figere potest : ita nec aquæ, mobilitate fugientes, in quam sunt impetio :

Libro 2.

cap. 2.

Hac in re Grotium nihil dissentientem habeo : qui argumentis elegantis sermone, & acumine re-
tum, conceptis contrariâ asserentes evertit :

*Pro maris
libertate.*

1. *quia causa, ob quam à communionem discessum est, hic cessat.* 2. *quia occupatio non procedit, nisi in re terminatâ.* 3. *Cum primum terra divisa sunt, incognitum erat mare sui maximâ parte : atq; ex eo nullus fingi modus potest, quo gentes aded dissete de divisione convenirent.*

Primum argumentum à magnitudine spatii fulcitur : quod & ad aquam hauriendam, & ad piscandum, & ad navigandum omninò satisfacit.

Alterum illustratur à similitudine circa terram locutione. Terram enim habitatione nondum usibus humanis addictam, ἀόριστον Thucydides, id est, infinitam, appellat. nec Isocrates, non multum ætate inferior, verborum similitudine discrepat.

Stagnâ:

Liquida verò, ut aër & aqua, quia non terminantur, nec occupantur. Lacus illinc & stagna, ut fundo occupantis cincta, excipit. nec non flumina, ut ripis contenta. nec quid absurdi hæc sententia Grotii, modò ad aquam hauriendam non extendatur, concipere videtur. quanquam enim aqua intra ripas decurrit, nec eadem vel temporis

momentis

momentis

DE JURĒ BELLĪ AC PĀCIS. 113

momentum permanet: tamen alveus iter fluenti aquæ præbens loco non recedit; & piscium captura, uni loco hærentior, pars est reddituum terræ ripaticæ accolarum. Sed de fluminum, concessio vel controverso, jure suo loco agetur.

Grotianæ de mari aperto sententiæ scriptorum Objectio. obstrepat autoritas; repugnat seculi nostri, si ita nudè propugnetur, sensus & experientia:

De Lacedæmoniorum maritimo; post Athenienses *ἡλασσοκρατίωνος*, imperio Demosthenes: i.

Ὅτι γῆς καὶ θαλάσσης ἤρξαν, ὡς ἔπος εἶπεν, οἱ Λακεδαιμόνιοι. De perpetua obita legatione.

i. e. *Cum terra & maris principatum, uno ut verbo esset am, Lacedæmonii tenerent.* Antiquiores his potentia Tyrii; mare non vicinuthi modò, sed quocunq; classes eorum adierunt, suæ ditionis fecerunt. ita à litore Phœnicio; ad Herculis columnas, maria illorum nutui paruerunt. De Ptolomæo Ægyptiorum regè pastoralium carminum scriptor:

Theocritus Idyll. 17.

Πολῆς δὲ κρητὴν γαίης, πολῆς δὲ θαλάσσης.

Imperat hit terris, latè simul imperat undis.

Et paucis interjectis versibus:

*ἔπει οἱ γὰρ ἀλάσῃ
Πόντον ἐπιπλώοντι θαλάσση δὲ πῶσιν καὶ αἰῶνι
καὶ πτόμευσι κελύδοντες ἀνασποντῆν πηλίμενισιν.*

*instructis navibus æquos
Sulcat, & omne solent nusu Ptolomæus & undas
Temperat; illius subsunt & flumina sceptris.*

De Romanis Dion: *πάσης γὰρ βασιλεύουσιν γῆς καὶ θαλάσσης.* i. e. *Omnis propemodum terra marisq; imperitium gerentes.* Et quorsum plura veteris ævi scriptorum monumenta congeram; cum seculi nostri 2. usi inveteratus usus ob oculos versetur?

Veneti in hunc diem, multis ab seculis mare

Adriaticum, & ulterius porrecto cupiditatis jure Jonium, sibi vendicant. Eoq; nomine insulas mari inclusas, & avorum memoriâ maris Ægei litora, Peloponnesi verò etiam interiora, sui juris fecerunt. Ligusticum mare Genuenses, Tyrrenum duces Hetruriæ, Massiliensem sinum triremibus Galli terunt. Nam piratas, mare internum infestantes, non refero. Lusitani verò, & secundum eos Castellani, maris imperium à Gadibus ad utrumq; mundi terminum extenderunt. Maris quod Albionem alluit, & ex parte oceani Germanici, se arbitros reges Angliæ ferunt. Ergo & reverentiæ sibi exhibitionem, demissis præternavigantium velis, exigunt; & piscandi haleces immunitatem Batavis, quamvis non concedentibus, eripiunt. Jam Daniæ reges, freti quam terrarum proventu ditiores, maris Baltici in univsum sibi moderamen deposcunt. Quod nuper acriori vinculo constringere, nisi Dantischi & Borussiae adjectionem fortuna invidisset, Sveonum rex Carolus Gustavus allaborabat. Tot ab omni propè memoriâ exemplis propè obruti, & hominum usu à ratiocinandi in diversum conamine dejecti, quâ ratione sententiam nostram, & auctoritatem simul cõtra Seldenum Grotii, tuebimur:

Confutatio.

Quandoquidem tabulis obsignatis necum agitur, ita ut verba semel emissa tutari cogar: possem equidem cum Academico oratore regerere; me in diem vivere, quodcunq; animum probalitate percussit, id dicere; & ex re sententiam mutare. Sed non est, quod aut subterfugia queramus, aut facta hominum juris perpetuitati postponamus. Non jus æternum & immobile ad variantes homi-

hominum mores torquendum; sed actiones hominum ad juris normam exigendæ. In jure civili vel prætorio prætor aliquis contendat: *non exoleris vetustate annalium exemplis stare jus, sed recentissima cujusq; consuetudinis usu.* Nos jus naturæ, in quo hac in quæstione versamur, neq; ad annalium veterum stateram, neq; ad recentioris consuetudinis normam appendimus. Daniæ tamen reges, quod ad vectigal freticum, si intra mediocritatem steterint, & pactis antiquis & loci necessitate defenduntur. Contra subiti insultus metum naves armis instructæ in procinctu habendæ; angustiarum loci præsidiis muniendæ; exterorum navibus tutela non in freti modo statione, sed in Hallandiæ & Norvagiæ portibus, quod sæpè tempestatibus actæ confugiunt, præbendæ. Hæc quia sine impensâ haberi aut præstari non possunt; mercatores particulam aliquam lucri, per mare quæsitæ, in medium conferre, non adeò iniquum censeo. Gallorum etiam & Italorum triremes, Numidarum prædandi audaciam reprimètes, laude quam culpâ digniores arbitror. Nec Venetis imperium in fluctus, imperium non audientes, invideo; dum Thracum & Ægyptiorum naves, dum procurrentem Turcarum potentiam mari arceant. Multis rebus non à naturæ simplicitate, sed ex variantibus temporum casibus, & hominum mutatis institutis, juris nomina sunt applicanda.

Lsu. 2. 17.
Casum
exceptio.

Cæterùm ob maris libertatem aut dominium bella solere exoriri, ostenderem, nisi recentior esset Anglicani cum fœderatis Belgis belli memoria, quam ut doloris, tanquam cicatricis lividæ, crustam induceret.

CAPUT XII.
DE FLUMINIBVS.

Fluminum occupatio mediæ est inter stabilem terræ soliditatem, & maris diffusam agitationem, naturæ.

MEdiam igitur, quoad occupandi vim & potestatem, conditionem sortitur: Aqua fluiuatilis vel in seipsâ, vel in annexis commodis & incommodis consideratur. Aqua simpliciter considerata, omnibus naturæ jure patet: ad sitim nimirum restingvendam, & nemini nocentem haustum. Nam quod Moses aquam pretio se emturum in transitu Edomitis pollicetur; de aqua puteali, vel etiam stagnanti, intelligendum est: cum nulla Idumæam flumina irrigent. Præterea aqua vel pura est, vel aliquid alienæ naturæ admixtum habens. Puram hic non physicorum sermone, quæ nihil terræ concretionis habeat, sed populari locutione appello. Eam quantumcunque copia haurire, nulla invidia est. Dum ne rivum alio itinere abducendo, navigationem & alios fluentis aquæ usus impediatis. At quæ auri ramenta devehunt, aut è quibus nitrum, sal ad usum humanum excoquitur, belli materiam inter dissidentes præbent. Ut quondam inter Catos & Hermunduros certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trabunt.

Idumæa.

Aqua pura.

Saliti fluvii.

Tacit. *Ann.*
nal. 13.

Anne-

Annexa fluminibus commoda, præter piscationem, varia esse possunt. 1. Ditionum finitio: Annexa. 1.
 Ut quondam Rhenus Germaniam à Gallis, Danubius à Vindelicis, Noricis, & à Pannonia separabat. Ut Parthos à Syriæ, & Romanorum imperii, ingressu Euphrates cohibuit. 2. Iter & navigatio: quam naturâ quidem omnibus permissam, gentium consuetudo ob metum invasionis restrinxit. Ita Germani olim navigationem in Rheno, ut suo fluvio, Romanorum imperatoribus non concedebant. 3. Munitio: præsiidiis vel ripæ impositis, vel ipsi fluvio loco capistri injectis. Hæc quidem causa bello exorto vel maxima, cur quisq; ad se fluviorum possessionem rapiat. Certè Vahalis, Rheni, & partis Mosæ objectu Belgæ fœderati Hispanis difficilem ad se ingressum, sibi facilem in terras hostiles aditum nuper fecerunt. Et Svedis, in Germaniam & Poloniam allectis, prima cura fuit Albi, Viadro, vistulæ munitio-
 num compedes injicere. 4. Derivatio: quâ vel fossam habitationi tuæ circumductam impleas, vel hostium agros ruptis aggeribus mergas. Plura vel emolumenta fluviorum, vel etiam nocumenta, esse poterunt: propter quæ jus à naturâ porrectum contrahatur. Quoties autem lis inter populos, uni regi aut populo non subjectos, de proprietate fluminum oboritur; ferri, non legum, judicio ferè decernitur. nec decisiones Justiniani gentes, Romanum imperium non agnoscentes, constringunt.

Qui populi propter fluminum cursum mutatum armis concurrerint, haud facile reperias, nisi Fluenti mutatio.
 fabulis fortè credamus, Herculem domito agge-

ribus Acheloo, belli causam inter Ætolos & Acarnanas dissipavisse. Insignem mutationem Rhenus cursu retracto fecit, meliori Hollandiæ Meridionalis parte, quæ quondam Batavorum insulæ adhæsit, Gallicæ ripæ avulsâ. Nec tamen ob eam causam bello terras eas conflagravisse, aut gravio-rem querelam exortam, lectu aut auditu cognovimus. Quod igitur raræ est contingentiæ, difficultate decidendi motâ non dignamur.

Litora.

Litora quoque & ripas communi omnium usui patere, Institutiones Justiniani docent. Quæ sententia poëtæ, juris naturæ & gentium non impediti, defendi videtur.

v. 2.

Dis sedem exiguam patriis, titusq; rogamus

Innocuam, & cunctis undamq; suramq; patensem.

Verùm si rectè verba Maronis expendantur, contraria sentientium persuasio æquè stabilietur. Precibus enim, & demissâ legatione, Æneas, non jure cum Latino agebat. ROGABAT sedem, eamque exiguam & innocuam, non arripiebat, non quasi pro jure postulabat. Litora enim & ripæ pars terræ occupatæ sunt: marisque accessus & fluminum crepidines quam maximè contra exterorum audaciam munienda sunt. Humanitatis quidem est, errantes, patriâ ob innocentiam pulsos, naufragos hospitio excipere. Sed omnibus, etiam robore & multitudine firmatis, promiscuè appulsum & commorationem permittere, prudentiæ non est: nec id natura, omnibus ex æquo consulens, à quoquam exigit. Malè audierunt ob advenarum cædem Faureses, & veteres Britannii execrationi apud Homerum sunt Cyclopes & Æstrygones. Laudem Afri, hospitio Didonem digna-

dignati, merentur. Simpliciter tamen non laudanda fuit, quod Urbem in litore condi, quæ jugum antiquis cultoribus imponeret, permiserit. Latini & Hetrusci Romæ fundamentis ad fluminis ripam positis, non stultè *tantam in medio cre-* Liv. l. l.
scantem molem sibi ac posteris suis metuebant. Meritum enim non inanem fuisse, eventus clarè docuit. Quærentur quidem apud Maronem *Antæx nau-* A. l.
fragi oratores:

*Quod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara
murem*

Permittit patria? hospitio prohibemus arene.

Quiritando tumultuantur:

Si genus humanum & mortalia temnitis arma:

At sperate deos memores fandi atq; nefandi.

Cavere sibi, quam accepto damno expostulare, prudentioris consilii est. Quare & Didonem, duritiem excusantem, audiamus:

Res dura & regni novitas me talia cogunt

Moliri, & latè fines custode tueri.

Nec nova tantum & surgentia regna, sed & inveterata, metu custode indigent. Americum & Columbum si terræ ab iis cognominatæ, post longum seculorum tractum cognitz, pellere potuissent: immanis jugi servitutem subire non coacti fuissent. Græciæ civitates plerasq; ad mare, & ad fluminum excursus, positas esse, inter alias causas & hanc fuisse conjicio, ne alienigenis facilis ad invadendam Græciam receptus daretur. Ita consulendum humanitati est, ut & securitati consulamus.

Terrarum
celebres
raptores.

CAPUT XIII.
DE INSVLIS, COLONIIS,

DE PROPRIETATE IMPEDITA.

Insula in mari detecta, aut regio continens nondum habitata, cedit occupanti, qui quidem sui juris sit,

Alias ut seruus non sibi, sed domino acquirat; ita subditus regionem detectam maiestati superiorum subijcit. Vacuis regionibus pares habentur, saltem cupiditati hominum, quæ à feris hominibus, aut sui defendendi nesciis, incoluntur. Gronlandia, maris hyperboræ insula, regis Danorum imperio reservata est. Terram à se nominatam, in oceano Atlantico, Americus Vesputius, & alias in mari eodem terras Christophorus Columbus, Hispaniarum regi obtulerunt. Nova Francia Galliarum regibus, Virginia Elizabethæ Anglorum reginæ cessit. Si qui autem patriam pulsati, aut sponte ab eâ separati, in novas regionum sedes incidunt, sibi, non patriæ amissæ aut omissæ, acquirunt. Ita Teucer, ob necem Ajacis non vindicatam patriam profugus, in Cypro Salaminem, patriæ urbi cognominem, sibi & posteris condidit. Battus Cyrenen in litore Africam conditam, non Theræ insulæ, sed sibi imperii sedem defixit. Delo, enatae aut inventæ in mari Ægezo insulæ, peculiare aliquid accidit. Apollini enim & Dianæ conse-

Gronl.
America.

Salamis.

Delus.

consecrata, commune Græcorum habitaculum, ita ut nec nasceretur quisquam in eâ, nec moreretur, fuit. Partui enim vicinæ, aut animam agentes in vicinam aliquam insulam exportabantur: ne vel contaminaretur sacrarium Apollinis, vel quisquam patriâ Delo gloriaretur.

In occupatarum regionum descriptione, rectè Occup. à viris doctis observatum est, occupationem aliam fieri per universitatem, aliam per fundos. Il- universita-
lam ad regem, aut populum regi nulli subjectum, tis:
istam ad singulos pertinere. Illud quoque rectè ad- Singulo-
jectum est, eam quæ sit per fundos, magis assigna- rum.
tione fieri, quam liberâ occupatione. Montes Principi
asperiores & sylvæ ad venationem, ut & lacus & Reservata.
flumina, plerumque superioris dominio, privato-
rum juri exempta, reservantur.

Similitudine quædam coloniz huc referuntur: Coloniz.
ita in novâ sede liberæ, ut urbem matricem cultu
quodam vereantur. Quæquam non eadem est
apud omnes nationes, nec omnium temporum,
coloniarum conditio. Triginta Mileto emissæ co-
loniz, ut & aliæ circa Pontum Græcicæ origi- Græcicæ;
nis, sui planè juris, præter affectionem antiqvæ
patriæ & Græci nominis favorem, nihil addictæ
metropoli mansere. Idem de Utica, Lepte, Car- Tyriæ;
thagine, & aliis Tyri coloniis, sentiendum. Pro-
pinqvioribus tamen Græciæ locis, coloniz non
omnes *ἐν τῇ ἰσῆ καὶ ὀργία*, pari cum mittentibus Propinqvæ.
jure, emittebantur. Si nihil aliud urbi matri debant,
saltem in publicis Græciæ conventibus
ei per honorem cedebant, sacra per hominem
metropolitanum auspicabantur. Quæquam
Corcyrenses Corinthiorum coloni, bello inter

eos & Corinthios exardescente, verbis asperiori-

Thucyd. l. i.

bus contendunt: Πᾶσι δὲ πικρία, εἰ μὴ πάχυσαι, πρὸς τὴν μητρόπολιν. ἀδικυμμένη δὲ, ἀπολείπεται. Οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν δούλων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὁμοίων τοῖς λειπομέμοις εἶναι ἐκπίμπουσι.

Omnis colonia, bene accepta, honore matrem urbem afficit, lesa alienatur. Non enim ut servi sint, sed ut relictis pares, emittantur.

Corinthi verò, graviore sui juris interpretes, Corcyram se condidisse clamant,

ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων τι εἶναι, καὶ τὸ εἶκότι θανμοζέτωσιν ut & ductis praece-

ROMANÆ.

ture. Romanorum coloniz Romæ addictiores, leges ab iis & magistratus acceperunt: nec jus

BATAVÆ.

Romanæ civitatis prorsus amiserunt. Batavorum in Indiâ litora, & inventam à se novam Hollandiam, emissa examina, præter juris & præsidium impositionem, redituum etiam partem tanquam tributum Ordinibus Belgarum pendant; commorari inter se Belgas & negotiari pro lubitu, ut dominos suos, non prohibent. Ita negotia temporibus, non hæc negotiis cedunt.

Nulla proprietas omnem communicationis nodum abscindit.

Nec omne jus alteri, rem mihi possessam invadendi, aufert. Non jam de jure Superioritatis, quod vocant, & Eminentiz; nec de jure per pœnam auferendi, verba facio. Jus est Necessitatis: quod nullis legum vinculis astringitur. Nam si vita cujusquam in alterius, effugium ultimi periculi quærentis, potestate est: multò magis bona & facultates vitæ. *Quia tutela certissima ex proximo est,*

Necessitatis imperium.

Gen. epist. 124.

est, sibi quisq; commissus est: sui primam defensionem natura vel excusat, vel suggerendo imperat.

Jus in alterius proprietatem est vel absumtionis, vel in habitationis.

Nec hic de Usufructu Jctorum, nec de legitima habitatione, sed de jure necessitatis loquor.

Absumtio vel in fruendo, vel in perdendo citra fructum, versatur.

Prioris generis exempla adferunt: 1. si quando Grot. l. 2, cap. 2. p. 6. in navigatione defecerint cibaria, quod quisque ciborum habet, in commune conferre cogitur. 2. si quis fame laborans, ad vitam fulciendam aliunde, præter furti commaculationem, sumit. quod tamen, virorum gravium judicio, minuit magis quam tollit omnem culpæ maculam. Posterioris generis sunt: 1. defendendi mei causâ, vicini ædificium orto incendio dissipare possum. ne scilicet incendium proserpens, per ædes vicini meam ad domunculam perveniat. sed hoc non temerè fit, nisi publicâ in calamitate, aut consensu publico. Ita Româ sub Neronis imperio deslagrante, Tacit. Annal. 15. *finis incendio factus, proruptis per immensum ædificiu, ut continua violentia campis, & velut vacuum cælum occurreret.* 2. Possum & funes aut retia di- Grot. l. 2, scindere, in quæ navis mea impulsæ est, si aliter explicari non potest. in navigatione præsertim incitatori, ubi res intricata moram non patitur.

Hanc atrectandi aliena permissam licentiam, ad benignam juris primitivi receptionem, quasi jus illud pristinum gravissimâ in necessitate reviviscat, Grotius appendit, Sententiam enim quam supra examinavimus tuetur, omnia omnibus naturâ esse communia.

Inhabitatio hîc est, vicini arcis aut oppidi, aut aliàs loci naturâ muniti, occupati præsidio meo munitio.

Quæ enim loca hostis contra me invasurus erat, & quibus à me infestis hostem arcere poterò, facultatem mihi eâ arripiendi non lex ulla humana, sed lege omni valentior necessitudo præscribit. Ea & igni deijciendi, & solo æqvandi noxiam mihi aut suspectam urbem copiam facit. Exempla si querantur: sunt & loco & tempore nobis propinqua. Mendozâ, legionum Hispanarum duce, oppida neutrarum ad Rhenum partium præter jus invadente; iterum Spinolâ quasi in alterius subsidium per inducias eadem loca infestante, Belgæ fœderati aut alteri parti ope ferendâ sibi maturè prospexerunt, aut bello iterum extorto arma ad Rhenum, extorqvendis hosti munitionibus, circumtulcrunt. Emmerica, Resa, Vefalia, Orsoja, Brandenburgici juris oppida; Rheno-Berga Coloniensis, Belgarum armis tenentur. Schenkianam verò arcem ab inventore nominatam, claustrum Bataviæ & ingruentis violentiæ obicem, vacuo in Cliviæ angulo locarunt. Gri-
tam

Munitiones
ad Rhenu,
non Bata-
vorum Ba-
tavicz.

tam deniq; & Grithufam, infidiis hostilibus latibula præbentia, cum ditionis essent Cliviensis, etiam igni injecto deleverunt. Si igitur exemplis gentis non inhumanæ standum: aliena nobis inmatum jus, à necessitate petitem, porrigit.

Necessitatis jus nec cupiditati hominum nec ignaviæ patrocinaur.

Igitur cautiones quas, ne evagetur hæc licentia, Grotius doctè præscribit, non negligendæ. Grotianæ cautiones: Prima est: Omni modo primùm tentandum, an alia ratione necessitas evadi possit. 2. In pari causâ, possidentis melior est conditio. 3. Jus hoc restrictum cum onere restituendi, ubi necessitas cessaret. Primæ regulæ fulcimentum suppeditat: magistratus aditionem; præcum pro pretio oblationem; omnis operæ in suo exhaustionem. quod præcepto Platonis illustrat: è vicini puteo aquam peti ita demum permitti, si quis in suo ad cretam usq; foderit ad aquam exqvirendam. & Solonis: Si in suo foderit ad quadraginta cubitos. Indigentia enim, non inertia subveniendum, Plutarcho interprete, arbitrabatur. Jure niti Xenophontis, exercitum Græcorum è Persarum intimo regno in patriam reducentis, responsum videtur: *ὄχι ὕδασι, ἀλλ' ἀνάγκη λαμβάνομεν τὴ ἐπὶ τῆδεσι*: si nimirum emendi copia negetur. Secundæ regulæ æqvitas per se patet: nec tertia obscuritate premitur. Unde, quoad loci pacati in bello occupationem, elicit. 1. certum, non imaginarium, hostis cum irreparabili damno invasuri, instare debere pericu-

lum. 2. nihil sumendum, quod non ad præcavendum damnum sit necessarium. Nudam igitur loci custodiam, relicta vero domino jurisdictione & fructibus, sumendam. 3. Animo reddendæ custodiæ, simul ac illa necessitas cessaverit, sumendam. quia malum hic, inquit, quicquid vel minimum abit a necessitate.

Naves
attentæ.

Aliud est exemplum aliena usurpandi, navium vel ad usum militiæ, vel transvectionis ad usum retentorum. Hispanorum reges, nec li nostro ævo soli, naves Hamburgensium, Lubecensium, Daniscanorum, ut iis pro oneratis vel etiam militariibus uterentur, non semel attineri jusserunt. Graviori, quam ad bellum inferendum, causâ pulsus Xenophon, pontum trajecturus, navium captarum merces non attigit, nautis & pretium, vecturæ & alimenta præbuit. Quod cum utilitate innoxia, quam ad postremum Grotius exigit, egregiè convenit.

CAPUT XIV.

DE TRANSITV INNOXIO, ET ALIIS QUIBUSDAM.

Datur & occupatio terræ alienæ transitoria, & huic vicina momentanæ commorationis.

NEutra fit terram occupatam retinendi, nec in perpetuum commorandi animo, sed in exiguum vitæ aut commoditatis usum.

Tran-

Transitoria, qva ager alienus transitur, est vel armata vel inermis.

Armatam hic accipio, non unius aut alterius iter facientis accincto gladio transitionem; sed qvz bellum movere possit catervam.

De armato transitu qveritur: An terra omnis transituris jure pateat?

Afferit Grotius, ad jus antiquum incipientis orbis respiciens: *quia dominium introduci potuit, cum receptione talis usus qui prodest his, illis non nocet.* Grotiana sententia. Languida ab eo quod fieri potuit, ad necessariam probationem, illatio. Maxime cum contrariã gentium consuetudine eam assertionem refutari cernamus. Facultas enim transeundi, persæpè repulsa, veterum & nostrorum more, petitur. Aliud agens Isidorus, inter Fas & Jus, id est, legem Grot. dist. 1. c. 1. divinam & humanam, distingvit. E quo distinguendi fonte, *transire per agrum alienum fas est, jus non est.* Nec jus illud humanum ratione destituitur, nec divino nondum demonstrato contrariari videtur. Aut enim de impetitione nostri & agri excussa. læsione securi sumus, aut metu læsionis accipienda suspensi. Si non inanis metus imminebit; arcerè aditu armatos, qvam intra fauces ditionis admittere, consultius. Si nobis non vano promisso cavetur: aut amici sunt, aut inimici, aut neutro jure nobis addicti, qui armis petuntur. Amicis

latronum examen immittere, cum propulsare discrimen à cervice eorum possis, in humanum, in fidum: Hostis adiri armato exercitu, non qui debelletur, sed qui ópe contra quosvis alios confirmetur, atq; ita in decrementum nostrum crescat, poterit. Ut si quis per Sarmatiæ cterioris regionem Russos, auxilium contra Tartaros Polonis fæderatos latutus, aut mercenariâ militiâ stipendia facturus, adeat. Neutrò etiam vel societatis vel odii iusti vinculo nobis devinctis, arcere pestem intimentem, maximè si injuriâ laceffantur, fas ipsum divinum exigit. Hominem enim hominis misereri, & calamitates ab eo pro viribus avertere, primæ ab órbe condito sanctionis videtur. Quin & expostulandi causam vicinus, & de injuriâ conqverendi habebit; ad quem patentem hosti transitum præbueris. Cum Joanne Saxoniz duce Lubecenses, cœtu in eam rem convocato, expostulaverunt, *quod per terram ejus violenti prædones venissent & abierint cum prædâ.* Ille se consilii & facti nescium, sanctè asseveravit: nec se earum virium esse, ut vias omnibus excludat. Sed plena sunt omnia secula, plena hominum vita, ejusmodi vel prohibitionum, vel non prohibiti aditus expostulationum.

*Cranz.
Vand. l. 13.*

Textus
Mosaici
examina-
tio.

*Num. 11.
& 22.*

Nec Mosaicæ adductio historiæ tam expeditæ est facilitatis; ut transitum jure naturæ armatis debitum convincat. Nec enim legatòs Moses transitum submissè petentes emisisset; si ipsi jure naturæ & gentium debebatur: nec aditum claudente Edumæo recessisset. Nec leges Amorrhæo, nec Edumæo Moses tulit: quas sibi potiùs, securitatis illis pollicitatione, indixit. Justum verò ob
aditum

aditum negatum, bellum Amorrhæo illatum, nec
 sacra scriptura commemorat; nec Augustini au-
 toritas extorquet. Quin Sion ipse, pacificâ lega-
 tione spretâ, obviam Israëlitis nullâ injuriâ co-
 gnitis in desertum usq; profectus, bellum pacatis
 intulit. Hæc vera belli, & ex eventu belli terræ
 subactæ, causa. Nec alteram mihi causam spre-
 veris: Amorrhæum, maledictam Canaanis pro-
 paginem, in excidium Israëlitis divinâ execratio-
 ne deberi. Parum igitur ex hoc Mosaici con-
 textus loco Grotianæ conjecturæ subsidii; parum
 ad commonstrandam naturæ jussionem funda-
 menti. Nec tamen transitus permissio, justum ad ^{Naturæ}
 bellum proficiscentibus data, naturæ adversatur. ^{dispensatio}
 Et, si necessitas urgeat, vel vi iter patefieri nihil
 vetabit. Sic nobis Agesilaus, ad patriæ inflammata ^{Agesilaus.}
 tē incendium sedandum festinans, excusatur, per-
 cunctatus, ut amicū se an ut hostem transire
 vellent. Idem ad Macedoniæ regem, deliberatu-
 rum se de permittenda transitione responde-
 tem: deliberet, inquit, nos interim transibimus.
 Superbius ab eadem Spartâ Lysander: rectissime ^{Lysander.}
 se hastis transire vellent Bœotii, an inclinatis.
 Illam vtrō Clearchi legationem, ^{Clearchus.}
si nemo molestus sit; si quis injuriam faciat, cum deorum
ope arcere conabimur, præter rem, propè dixerim,
 Grotius noster adducit. In hostili enim agro de-
 prehensus, cum non consilio & deliberatâ operâ
 bello Artaxerxem lacessivisset, nihil aliud nisi in-
 noxiam domuitionem petebat. Minus ad rem
 facit Batavorum ad Bonnenſe præsidium legatio: ^{Batavæ}
si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occur-
tant, ferro viam inventuros. ^{cohortes.} ^{Tac. Hist. IV,}
 Pertugæ enim Romanæ

militiæ Batavi, communi gentium jure non agebant.

Prudentiæ magis est, quam exacti juris, quod à viro docto monetur: esse ad transitum permit-
Cautiones. tendum rationes cavendi. 1. si divisis manibus copię transmittantur. 2. si inermes. 3. si impensã transeuntis præsidia locentur. 4. si obsides dentur. Justa quidem, fateor, impensæ exactio est: sed ea aut à generosis viris negligitur, aut à transeuntibus rarò persolvitur. Albano ab Insubribus & Campanis, ad quos mari ex Hispania devenerat, in Belgium legiones rapiente, nec impedivere iter Galli, ut in regis Hispaniæ ditionem susceptum; & tamen exercitum ad latus ejus circumducebant, ne quã à viâ regiã se commoveret. Sumtuum autem refusionem eo nomine exactam esse, aut ab Albano persolutam, nõ traditur. Quod ad postremum addit Grotius: *si hostes meos secum ducat, negare transitum potero: & verum est; & eo nomine larva non rarò injustis actionibus inducitur.* Franci, aliorum bello restrictorum
Albanus. negotia suam in occasionem vertere solertes, transitum Romanis ad Venetos negabant. Obtentum prohibendo itineri adhibebant non satis speciosum, quod Narses Langobardos secum haberet hostes Francorum. De transitu armato, pro rerum copiã & temporum, satis.
Franci.
Procop. Hist. lib. IV.

Inermis transitus est vitam armis remotam sectantium.

Ea vita est vel negotiationis, vel otiosæ peregrinationis.

Nego-

Negotium est vel mercium,
vel alicujus administrationis.

Mercatura, magnum vitæ
commodè agendæ fulcrum,
itineribus interclusis impe-
dienda non est.

Nè merces genere vel sumtu damnosæ, & ani-
mos civium cum corporibus enervantes, regno
meo inferantur prohibere, nihil habet invidiæ.
nec, quibus cives ipsi indigeant, exportari non
passim permittere culpatur. Transitum verò mer-
cibus, nihil tibi & patriæ nocituris, adimere, com-
muni hominum societati repugnat. Nisi pecu-
liaris à tempore, aut loco, aut ab hominibus ratio
accedat. *A tempore*: ut diebus publicâ solenni-
tate festis: quibus interquiescendum viatoribus.
Nehemiæ istâ de re historiam consule. *A loco*: ut si
per munitionem iter, quod non longâ ambage
circumduci poterit, non permittas. *Ab hominibus*:
ut si ab hostium solo, non impetratâ veniâ, mer-
catore, & aurigæ veniant.

In recognitionem tamen dominii, quod terræ
transeundæ adhæret, vectigal non immoderatum
solvendum. Aliud est pensionis genus, quod pro
viis reparandis, propontibus exstruendis, pro mi-
litari securitatis custodiâ expenditur. à quo ne
otiosè quidem peregrinantes, ut studiosi litera-
rum, semper exempti. Quod de Rheni transitu
pretio emendo Grotius, nihil meo judicio ad

rhombum. Rheno enim suo navigare, Germanis magis quam Romanis licitum. Sed quia suspecti semper turbandæ pacis Germani erant, ad provinciales transferanos aut transrhenanos, absq; custodia & aliquo militibus munusculo ægrè admittentur.

Administratio vel privatæ rei est, vel publicæ.

Privata, ut quæ strepitus in comitatu nihil adducit, parum hic attenditur. Publica, v.g. si prætor Romanus provinciam administraturus, gentem aliquam à jure Romanorum liberam transeat; impediri non debet. Moris tamen & hic est, misa legatione transeundi liberam potestatem impetrare, quod Aristophanes exemplis, fictis & veris, in Nephelo coccygiâ Avium illustrat. Patrum memoriâ Carolus V, pacato itinere Belgium suum ab Hispaniâ aditurus, comitatum à Galliarum rege petebat. Quod quia in adeundâ Campaniâ, spernendis Italis aut consuetudine ignoratâ, Carolus VIII. Galliarum rex neglexerat: in reditu oppositam Italorum aciem, iter pro viribus intercludentem, habuit.

Carolus.

Peregrinatio est vel vaga & dissoluta, vel honestæ cognitionis ergo suscepta.

Vaga mendicorum, erronum, flagitiosorum, Vagabundi. turbonum peregrinatio cum laude coeretur: ne & in otio ignavo confirmetur; & tuam vel alienam regionem vel morum tabe inficiant; vel mole-

molestia infestens. Multò magis gregalis Cygarorum turma, & similibus hominum quisquiliè, à vagandi per urbes & pagos licentiâ arcentur.

Honestâ cognitionis ergo peregrinatio est rei literariæ studioforum.

Seu quicumq; gentes & aulas regum, status cognoscendi & prudentiæ addiscendæ causâ, frequentant. Hos favore nationes non barbaræ, & immunitarum impertiendarum proventu, prosequuntur. Qui enim sunt altioris animi, & ad regendos alios nati, aut rerum sublimi contemplationi vacantes, digni honorificâ exceptione censentur. Hæc autem peregrinatio *honestâ* sit ponet, ut in præcepto monui: non proditorio animo, non ad nocendum speculatorio, suscepta. Hæc enim non benevolam hominum cõjunctionem, sed odium & averfationem, sed pœnæ irrogationem deprehensa incurrit. Quamquam enim id genus hominum apud eos, quibus operam suam impendit, ignominiosum non habetur: tamen iis plerumq; quos adit, odiosum, & iis quibuscum conversatur, suspectum est.

Momentanea terræ alienæ arreptio est vel necessitatis, vel commercii.

Momentum hic non mathematicè, sed cum latitudinis puncto accipio. Necessitate compulsi naufragi (nam istud genus hominum maximè

Naufragio ejecti.

commiserandum) terram alienam arripiunt. Istos arenæ aditu prohibere, inhumanum; spoliare verò, & ob prædam detrahendam truncare, sordidæ immanitatis. De Megapolitani crudelitæ, nullâ cum laudis commemoratione, Cranzius: *Periclitatur interim navis de Norvegiâ piscibus onusta, sub litorebus Magnopolensis ditionis. Jussisse fertur princeps ejecta per litora bona colligi, & in suam ditionem, ad tempora discussi negotii, perducî. Detracta vestis naufragis: excisi digiti auro insignes.* O feritatem communis hominum naturæ oblitam, & vix in feris ipsis pertimescendam! Quamquam gentium quarundam persuasione, naufragio amissa, aut naufragii metu ejecta, terræ vicinæ dominorum juri cedunt. Non ita Borussiz priscis incolis persuasum, qui aliorum commiseratione in mare proVecti, laborantibus suo cum periculo suppetias tulerunt.

*Pandol.
lib. 14.*

Borussiz.

Bella pulsi.

Cimmerii.

Aliud necessitatis genus est eorum, qui hoste à tergo instante fugâ præcipiti in terram alienam impinguntur. Hos ut admittere fugientes plenum humanitatis habetur, ita non semper periculo recipientium vacat. Cimmeries fugâ effusos in Asiæ molliorem tractum Scythæ secuti, fertilitate terræ allecti, Asiâ non excefferunt. Sed his fortunæ procellosæ effusionibus, & à præcipiti nutu pendentibus, ægrè humana ratio medetur.

Portorium.

Commercii causâ appellentibus commorandi usuram, dum merces suas distrahant, largimur. Hi non ab omni onere immunes, gentium recepto usu ad portorium solvendum constringuntur. Gentium, inquam: nam omnibus jurbus antiquius jus naturæ eam pensitationem non exi-

git. Non tamen ei naturæ jus omninò adversatur : maximè si modum non excefferit. Et esse enim populorum rectores, & eos quodam opum splendore insigniri, natura facilè patitur. Communem enim omnium hominum libertatem tutari, sine levi aliquâ libertatis imminutione, haud facile est. Diis etiam ipsis præjudicatâ opinione gentilis persuasio, imò & Deo cœlorum Mosaica non sine Dei præscriptione auctoritas, sacrificia quædam, decimas proventuum, & alia munera spontanea vel indicta obtulit. Nihil igitur iniquitatis obtinetur, si Dei mundum regentis imaginem, regem aut sui juris populum, munusculis è lucri incremento quæ sitis placemus.

C A P U T X V.

DE VENATIONE, THESAVRI ET
SIMILIVM RERVM INVENTIONE.

Inventio est rerum, quæ sunt nullius in bonis, fortuita aut etiam industriosa incurfio.

Suprà Inventionem, ut rei à fundo separatæ, ab Occupatione docendi gratiâ separavi. Nunc & Venationem, quæ rei est fugientis persecutio, Inventioni meo quodam jure, ob methodi concinnitatem, copulo.

Inventio igitur est aut rei animatæ, ut venatio; aut rei inanimatæ, quæ propriè dicta inventio.

Venatio est animalium non domesticorum ad acqvirendum insectatio.

Sub venatione aucupium, piscationem etiam alii comprehendunt. Sed nos in nobiliori specie, quæ generi nomen dedit, nunc otium teremus.

Venatio promiscui naturâ permittente juris est.

Causa juris
venatio.

Non desunt tamen rationes, cur quibusdam in locis, quod juris communis erat, ad unum aut ad paucos restringitur. 1. Venatio est armorum quædam in beluas, ut militia in homines, exercitatio. Jam ut militia non omni hominum generi, sic nec venatio convenit. 2. Nec est ex usu rei publicæ, aut arma passim omnibus permittere, aut agriculturam à rusticis venandi studio, officinas & tabernas à mediocri civium genere deserere. Maneat, quibus vita omnis in armorum meditatione, honesti otii laboriosa recreatio. 3. In agrorum divisione saltus & ferarum lustra plerumque sibi principes, ut peculiare patrimonium, sepositum eximere. Huc igitur pedem, feras capiendi animo, vel exteros inferre, vel imperio suo parentes, lege promulgatâ vetare potuerunt. Nam & quæ sunt privati juris, arva puta, pomaria, & prata pascua, septæ aut consuetudinis interdictæ ab omnium promiscuo aditu muniuntur. Quod igitur suo in fundo agricolæ, nullius cum invidia, licet, in suo principi, aut viro nobili, non licebit? Quid igitur? nonne suo in vineo, suo in pascuo
aut

Limitatio.

aut arboreto, venabulum capere aut sclopetum oppidano & ricolæ non concedetur? Juri id conveniens videtur; saltem ad damnum avertendum: dum eo juris usu latius proserpens licentia non extendatur.

Quæ à civili Romanorum jure, veletiam è sa- Exceptio prima;
cro codice proferuntur, facilis sunt solutionis, Romani enim nec omnibus nationibus jura præscribere potuerunt; & eorum resp. communi omnium libertate, propius ad naturæ simplicitatem accedebat, quam ne quidem converso statu principes, dominationem non aperte professi, per omnia imminutum ibant. Armis & militiæ omnes cives, ante Augusti saltem ingravescentem ætatem, addicti erant. Venationi non multum vacabant: libero magis animi proposito, quam libertate impedita. Opificum tabernas & officinas exteri ferè, qui non erant in censu civium, aut etiam servi, implebant. Nec sibi sylvas aut senatus cum consule, aut cum hæredibus Augustus seposuit. Reip. igitur & status dissimilitudo, non omni populo conveniens, juris imparitatem generat.

Nec plus in sacrâ scripturâ, si quis attentè con- Altera.
sideret, pro vulgandâ venatione præsidii, Dominationem in feras humano generi Deus largitur: Gen. 1. 6. 7.
sed nimirum humano generi: non singulis hominibus. Nam & dominium in universam terram homini Deus impertit: nec tamen singuli homines ejusmodi imperium vel cupiunt vel capiunt. Nisi sapientem Stoicorum excipias: qui universa possidet, sed animo, non jure ac dominio. Possessio ejus animo ac magnitudine æstimetur, non censu. Seneca: Seneca. 67.
Poterit & Esavi venatio, frequens

Gen. 27.

& patri Isaac placita, nec à regionis principibus impedita, è sacro codice adduci. Sed quis ita argumentaturis dabit, aut Esauum non fuisse virum nobilem, aut fuisse terrarum ulli principi subiectum? Quæ ex malitiâ animi ejus, contra occupationem venandi, patres Ecclesiæ argumenta vibrant, levicula sunt, nisi eâdem operâ omnem agriculturam, ob Cainum agricolam, improbitatis damnare velint. Facile interim Patribus illis, & juris Canonici scriptoribus, concesserim; Venationem sacerdotes, inter quos & Episcopi, & clericos quosvis non decere. Animas illi, Christo ut capiti acquirendas, venentur: saltus, & canes, & venabula militaribus viris relinquunt.

Clericis venatio interdita.

Thesaurus inventus naturæ jure inventori cedit.

De thesauri inventione:

Id enim quod cuiquam sine cujusquam injuriâ Dei munere obtigit, ab alio potentiori ei eripi, fas non videtur. atque id gentium consuetudine frequentatum, nisi peculiaris ratio obstiterit, deprehendo. Sed in hac thesauri vel fortuita incurssione, vel effossione, regulæ quædam observandæ.

Regulæ.

1. Ut res deposita propter vetustatem, cujus non extet memoria, domino se possidente careat. Nam si extet vel depositionis autor, vel ejus hæredes, frustra inventio jactabitur. 2. Ut legitimis mediis, non incantatione, non arte magicâ, ad reparationem pervenias. Nam quæ ob interdictum humanum & divinum pœnam incurrunt, præmiis condecoranda non sunt. 3. Ut nihil in contrarium hac de re legibus civilibus, & principum edictis, consi-

constitutum sit. Nam in eo quod est permittentis tantum naturæ, non etiam jubentis aut vetantis, quædam superiorum ob bonum publicum admittitur determinatio.

Multum tamen in omnem partem interest, in suo quis, an in alieno, thesaurum repererit. Nam si in suo: vel Christo iudice inventoris manet id quod inventum est. Inventus in loco alieno thesaurus, maximè si casu fortuito inventus, dimidiâ ex parte inveniendi, alterâ ex dimidiâ soli domino debetur, quod non tantum de loco privatæ possessionis; verum etiam de loco communi, publico, sacro, religioso aliquando intelligendum. A civili enim constitutione naturalis æquitas, in ejusmodi nimirum rebus, determinatur. Inde fit, ut nonnullibi, nec id nupero ævi invento, quovis loco, aut saltem publico, inventus thesaurus ad fiscum aut ad publicum ærarium pertineat.

Plato, & ante eum Apollo Pythicus, non fortunam cujusquam, sed meritum & dignitatem sapientiæ spectabat. Extractum enim inter capturam piscium aureum tripodem, cum inter piscatorem & eos qui jactû illum redemerant lis exorta fuisset, Apollo consultus reddi sapientissimo jubebat. Quod quidem in peculiari casu sapienter decretum, si quicquam in Apolline sapientiæ fuit, non debet omnibus repertionum temporibus perpetuam regulam præscribere. Plato non multum discrepans, aut magistratum in detectione thesauri adeundum, aut Phœbi oraculum consulendum, aut optimum quævis dignissimum deorum munere censendum, præcipit. Quamvis eruditi sententiam pro rerum normâ sequi, in-

Plato Gen-
gularis.

certitudo iudicii, oraculorum abolitio, & opti-
morum difficilis dijudicatio prohibet. Tutius
igitur vel æquitatis naturalis præscriptum, vel
juris civilis decissionem, vel probatam Germanis
& Germanicæ originis nationibus consuetudi-
nem sequemur.

Succinum, Quod ad pretiosa ejectamenta maris, q̄valia in
litoribus Borussia leguntur, cum antea colligen-
tium incolarum essent, dudum gravissimi suppli-
cii metu determinatum est, terrarum earum do-
minis ea accidere. *Mineræ,* Quod & de auri ac argenti fo-
dinis, præsertim locis in privatam sortitionem
non delapsis, ritè pronunciamus.

Ut igitur modò dicta unum in fasciculum col-
ligamus: naturâ suam jus quodammodo remit-
tente, & venatione sylvestri capta, & terris effossa
vel in litoribus inventa, tacito vel extorto homi-
nibus consensu, superiorum ferè juri reservantur.
Nec ea constitutio vel suspitione iniquitatis, vel
invidiæ livore nimium premenda. Ut enim vene-
rationem justam habet quicquid excellit: ita ex-
cellentissima terræ & maris munera excellentiori
naturæ adjudicantur.

CAPUT XVI.

DE VSVCAPIONE,

ET

LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE.

Naturales acqvirendi mo-
dos, quantum ad institutum
nostrum satis videtur, dispexi-
mus. Civi-

Civilium præ cæteris insignis est Usucapio, & longi temporis præscriptio: cujus definitio è jure civili petenda.

Usucapio, Romani juris inventum, inter diversos populos & reges propriè locum non habet.

Nec enim vel à naturâ id jus usucapiendi introductum, nec gentium frequentato Usu.

Usucapio non juris naturæ.

Non à naturâ: quia, ut Grotius fatetur, tempus ex suapte naturâ vim nullam effectricem habet: nihil enim fit à tempore; quanquam nihil non fit in tempore. Non gentium usu: quia jus hoc totum est civilis inventionis, & Jurisconsultorum decreti.

non gentium.

Quædam (si credis consultis) mancipat usus:

inquit Horatius, ad aliud jus efficacius provocare non ausus. Hoc quamvis in aperto positum sit, tamen astipulari nobis Grotius non audet, maximum incommodum veritus, ut controversiæ de regnis regnorumq; finibus nullo unquam tempore extingvantur. quod non tantum ad perturbandos multorum animos, & bella serenda pertinere, sed & communi gentium sensui repugnare autumat. At poterit aliis modis, quam præfinitâ annorum determinatione, gentium de finibus controversia extingvi. puta expresso aut tacito

Difficultatis amolitiō.

consensu, derelictione, oblivione, metu & rectè perandi desperatione. Taciti consensus, & quasi mutæ pactionis, modus quidam est, legatorum mutua receptio, & amica publicis de rebus conventio. Ita non stricta temporis præfinitio, cui parere necesse sit, sed maturatio quæ fit in tempore, ut annuis agrorum vicibus, ita actionibus humanis modum imponit.

Quæ pro stabiliendâ opinione suâ Grotius ex antiquis autoribus adducit, nos à sententiâ non dejiciunt. Historiam Jephthæ, trecentorum annorum possessionem Ammonitarum regi objicientis, primâ in acie collocat. Tantùm verò abest, ut Jephtha hic ad diuturnam rerum per vim ereptarum possessionem provocet, ut apertè neget, quicquam terrarum Ammonitarum Israëlitas invasisse. Rei autem ab altero non possessæ, non controversæ, nulla potest esse usucapio temporis nulla præscriptio. Quæ ex oratore Isocrate, de possessione longo tempore firmatâ proferuntur, speciem quandam habent necessariæ probationis. Verùm ab umbratico declamatore, numeros compositæ orationis magis, quam res non satis cognitæ, expendente firma de rebus non est probatio petenda. Aliàs & ipsi fatemur, antiquos ditionum terminos, nec hominum memoriâ in controversiam vocatos, non esse temerè movendos. Quo pertinet illa Philippi Macedonis ad postulata Romanorum responsio: *Civitates quas ipse cepisset, se liberaturum: quæ sibi tradita à majoribus essent justâ ac hereditariâ possessione, se non excessurum.* nec enim aliud Græci, de novaturiente Philippo apud Romanos quæsti, desiderabant.

Sulpi.

Jephthes.
Judic. 11.

v. 15.

Vide tamen
Jof. 13. v. 25.

Isocrates.

Philippus.

Sulpitium autem contra Antiochum dispu- Sulpitius
 tantem, & iniquum esse ostendentem, ex eo
 quod populi Græci in Asiâ aliquando serviissent,
 eos post aliquot secula in servitutem asserere, fa-
 cile admitto. Non enim Antiocho unquam, à
 quo se libertatem usucapiendo vindicaverint, ser-
 vierant. Vindex enim Græcorum libertatis Ale-
 xander, & eum secutz ducem præter Spartanos
 Græciæ civitates, jugum collo Asiaticorum Græ-
 corum demtum, Persarum cervici imposuerant.
 Quæ igitur hic libertatis mancipandi, de quâ An-
 tiochus conqueratur, usurpatio? quæ juris, à nu-
 dâ temporis præscriptione petiti, assertio?

Magis ridiculus Artabanus, qui veteres Persa- Parthorum
imperatoris
 rum ac Macedonum terminos, qui possessa Cyro
 & Alexandro, *per vaniloquentiam ac minas* à Roma- Tac. Ann
nat. 6.
 nis reposcebat. Quid enim ad Persas & Macedo-
 nas, quorum in vilissimâ servitutis parte fuerant,
 Parthi? quid rebellis Arsacis progenies Artaba-
 nus? Asiâ cistaurinam Antiocho, Macedonum
 è stirpe regi, Syriam Tigrani Armenio Romani,
 non Partho qui nunquam possedit, eripuerant.
 Quamquam pari hodie somnio Turcæ jus in im- Turcæ
&
Franci.
 perium Romanum, Franci in veteres Gallorum
 terminos comminiscuntur. Hæc sunt, quæ
μυθισκίς καὶ πικραὶς ἀπαδείξεις, fabulosas & exoletas
 probationes, Diodorus; *τὴν οὐρανὸν ἀεικλίδου*, Euclide
 vetustiora, Nicetas Choniates appellat. Ut si, quia
 Germanorum potentissimi Svevi Julio Cæsari
 commemorantur, suo ex angulo egressi, veterem
 potentiz amplitudinem reposcerent.

Illud verò Ciceronis, *Quam autem habet æquiva-* Offic. 20
tem, ut agrum multis annis aut etiam seculis ante posses-

Leges agrariz. sum, qui habuit, amittat; planè extra oleam vagatur. De agrariâ enim lege, quâ possessoribus antiquis agri per injuriam erepti, perniciofa reip. largitione tenuioribus donantur, agit.

Locum Ciceronis plenum, non mutilum, non mancum adducam. *De nat. deer. l. 2.* Qui verò esse populares volunt, ob eamq. causam aut agrariam em tentant, ut possessores suis sedibus pellantur, aut pecunias creditas debitoribus condonandas putant, labefactant fundamenta reip. concordiam primùm tollunt, quæ esse non potest, cum aliud adimuntur, aliis condonantur pecunie: deinde æquitatem, quæ tollitur omnis, si habere suum cuiq. non licet. id enim est proprium, ut supra dixi, civitatis, atq. urbis, ut sit libera, & non sollicita suæ rei cuiusq. custodia. &c. quam autem habet æquitatem, ut agrum multis annis, aut etiam seculis ante possessum, qui nullum habuit, habeat, qui autem habuit, amittat? Mirabile videtur, quod non videat haruspex, cum haruspicem viderit: ait idem Cicero. hoc mirabilius, Grotium risum tenere potuisse, cum Ciceronem pro usucapione testem adduxit. præsertim cum eo Ciceronis loco de civitatis ejusdem & urbis, non diversarum gentium & regum movendis possessionibus agatur. Inde etiam manifestum fit, quâ fide vel quo judicio locum Flori in Annotatis adducat: *lib. 3.* Tamen relictas à majoribus sedes atate, quasi jure hereditario possidebant.

Aratus.

Nec verò felicius Aratum Sicyonium, pro confirmandâ discrepantium imperio populorum præscriptione, obtorto collo attraxit. Legatur modò de eo Plutarchus, & in officio Cicero: citius Epicuræum Deum Christiano, quam eius beneficentiam usucapioni Grotianæ convenire fatebe-

fateberis. Quo verò saltu ab Arato ad Augustum, ^{Status} à ficta usucapione ad præsentem reip. statum de- ^{reipubi} labitur? Laudo Augusti effatum: cum virum bonum ac civem esse, qui præsentem reipublicæ statum mutari non vult. Annuo Alcibiadi, qui quam reip. formam accepit, eam pro viribus tuebatur. Subscribo Isocrati, *τῷ παρῶν πολιτικῶν ἀγαθολάτῃν*, præsentem rerum figuram conservandam, monenti. Nec repello oratorem: otii & concordiæ patrono convenire, defendere statum reipublicæ, qui quoque tempore sit. Utraque Livium amplector: optimum quemque præsentem statu gaudere. Sed quid hæc ad usucapiendi, & quidem jure gentium, introductam licentiam? præcipitare istuc quidem est, non descendere: & saltu à possessione desultoriâ, non gradu, ad res toto orbe diversas promoveri.

Et hæc quidem ita se habent. Quia verò præcipuum Usucapiendi fundamentum in derelictione Grotius ponit: quæstionem unam aut alteram huc pertinentem, quarum alia aliam generat, tenodat.

QVÆSTIÔ I.

Unde deserendi, vel alteri tradēdi, animus dignoscatur.

Quæstionis hujus, intricatè tractatæ, intricatius motæ, explicatio è tenebris nobis eruenda.

Declaratur tali in re animus VERBIS, FACTIS, aut mediò inter Verba & facta SILENTIO.

Verba vel dubiæ sunt significationis, vel effici- ^{Verba ani-} ^{morum} ^{indiceb.}
 tæis & obligatoriæ. Dubii sensus verba sunt, quæ

κ

probabilem habent, non mathematicam certitudinem: ut in re indicanti non adversâ; quia eloqui aliud possunt homines, quam quod volunt & sentiunt. Expressi sensus, & efficacis ad obligationem sunt, quæ sufficienter expromta, adversus eum qui indicavit faciunt.

Facta.

Facto intelligitur derelictum variis modis. 1. abjectione. 2. chirographi redditione, quâ debitum remissum censetur. 3. voluntario cum possidente rem meam contractu. 4. acceptilatione. ad quam Grotius reducit, si quis inferiorem lege solvat, concedendo id vel imperando, quod nisi lege solvatur, facere licitè non potest.

Pignus.

Sed hæc exceptionem interdum admittunt. nam si quis temporis causa & requirendi animo abjiciat, rapienti jus nullum possidendi nascitur. sic si chirographum quis reddat, vi aut errore extortum. Sed an & pignoris redditio nomen contractum dispungit? Non censemus: quia diversæ hæc sunt naturæ. & quædam pignorum genera ante solis occasum restitui, lege Mosaicâ præcipitur: quâ tamen restitutione debitum non extinguitur.

*Exod. 22.
v. 26.*

Silentium.

Silentio etiam res amitti censetur: nam qui sciens & præsens tacet, videtur consentire. quod non ad res tantum corporales refertur: sed & ad ea quæ in animo circa corpus consistunt: ut est maritalis tori abstinentia. cujus votum si pater puellæ, vel nuptæ maritus, tacendo non infregerit, ratum habebitur. Sed ut silentium ad derelictionem obliget, requiritur. 1. ut sit silentium præsentis, non corpore tantum, sed animo, attentione, & intellectu. Nam si quis alias res agat, aut quid

Num. 30.

Quid geratur non intelligat, silentio suo non alligatur. 2. ut sit liberè volentis. nam obloqui non ausi, aut non permisi, non est obligatorium silentium.

Silentio etiam usurarum exigendarum diuturnam intermissionem accensent: & huc trahunt illud Pii imperatoris: *Parum justè præeritas usuras petis, quas amisisse te longi temporis intervallum indicat: quia eas à debitore tuo, ut gratior apud eum videlicet esses, petendas non putasti.* Usuræ intermissio. *cujus edicti æquitatem examinare, non est præsentis otii.*

Medii inter verba & facta generis est agendi cessatio, & persequendæ rei desperatio. *Sic amissum censetur, cujus recuperandi spes projicitur.* Quies & desperatio. *Exempla in porcis à lupo raptis, & in naufragio amissis præbentur.*

Fundamento usucapiendi in derelictione strato, robur à tempore, cujus magna in utramq; partem vis est, accersitur. Tempus quidem illud in jure gentium (si quod hic usucapiendi vestigium) ut & populorum consuetudo, Seculum. arbitrarium est, non spatio certo definitum. *Quia tamen tempus memoriam excedens quasi infinitum est moraliter, & communis vitæ humanæ terminus centum annorum anfractu clauditur: hoc spatium Grotio ad finiendas lites placet. Nostræ quid sit sententiæ, initio capitis hujus ostensum est.*

Contra derelictionem, usucapionis legitimæ Prolepsis. matricem, objectionem sibi dissolvendam Grotius movet: cum homines se suaq; ament, non debere eos credi quod suum est jactare. Solutio difficultatis petitur. 1. ab hominum nonnullorum ingenio, qui rei caducæ causâ nolint hominem

alterum in perpetuo peccato versari. 2. ab onerosâ imperiorum administratione, multum molestiarum habiturâ. 3. ab incommodo ad remp. ex digladiantium pertinaciâ venturo. 4. ab Antiochi Syrorum regis dicto: se gratias Romanis agere, quod nimis magnâ procuratione liberatus, modicis terminis uteretur. 5. à certitudine imperiorum, firmâ in sede ponendorum. quia ea extra controversiæ aleam constitui, humanæ societatis interest.

Epitaphis.

Speciosè hæc & eruditè dicuntur: sed quæ paucis hominum ingeniis persuaseris. Plures regnandi prurigine illud Oedipocæ in animo ferunt:

— — — *pro regno velim*
Patriam, penates, conjugem flammis dare.
Imperia pretio quolibet constant bene.

in Senecæ Thebaide.

nec seriò Antiochus, cupiditatis nimium extentæ voto à Romanis dejectus jocatur.

QVÆSTIO II.

An nondum natis jus suum tacitè tali derelictione possit decedere?

Salebra.

Hoc sive neges, sive affirmes, nò do implicatus hære videberis. Neganti ogganietur: controversias ita, manente litigiorum causâ, non sopiri. Affirmanti regeretur: silentium aliorum his qui loqui non possunt non nocere: nec factum aliorum aliis damno esse posse. Luce clarius est, & omni

omni interpretatione evidentius, quod ad incidendum nodum respondetur: *ejus qui nondum natus est nullum esse jus, sicut nec ulla sunt accidentia rei non existentis.* Liberi enim à parentibus, posteri à majoribus suis, ut vitæ originem, ita vivendi facultates nanciscuntur, nec possunt de adempto sibi jure queri, quod nullum, nisi per manus parentum traderetur, habuerunt. Nam quod civilem juris fictionem non nemo objiciat, ut lex eorum qui nondum nati sunt personam interim sustineat, nihil agit, in naturali enim jure, non in civili, versamur; & ubi privata utilitas publicæ repugnat, à civilitatis favore recedendum est. Nam & in feudis, quæ juris quidem publici, civilis tamen & arbitrarii sunt, vestigia ejusmodi rigoris deprehenduntur. Ad vitandam enim dominiorum incertitudinem leges, utcunq; nondum natis favorabiles, publicæ magis rei quam privatæ succurrunt.

QVÆSTIO III.

An lex de usucapione aut præscriptione, condita ab eo qui habeat summum imperium, pertineat etiam ad ipsum jus imperii?

Negat, nec sine ratione negat, Grotius; meritoq; eorum temeritatem explodit, qui quæstiones de summo imperio è jure civili decidunt. Sed quod, multorum assensum tracturus, pergit: *Se per modum legis, id est per modum superioris, obligare*

Fluctuatio
Grotii.

nemo potest: nodo suo non caret. *Quem* nec distin-
ctiunculâ secuturâ plenè dissolvit: posse quem
obligari *per reflexionem*, quâ pars est communita-
tis ex æquitate naturali, quæ partes vult componi
ad rationem integri. sed hoc hic locum non habe-
re, quia legis autorem hic consideramus, non ut
partem, sed ut eum in quo virtus insit integri.
Hoc est non considerare, sed quasi sortiri, quid lo-
quere: ut Cotta ad Vellejum Epicurèum loqui-
tur. Se enim quis ad regia officia, in causis regni,
ergo ut regem, obligare, lege nimirum & ratione,
potest.

1. Sam. 14.

Saulis quod adducit (mitto, an regni iniciis),
generosum magis, quam consideratum, facinus;
an inter imitanda regibus, an verò ab imitatione
rejicienda, laudari debeat; etiam Theologiz my-
stis cogitandum relinquo.

Vera deci-
sio.

Alio igitur è fonte satisfaciendum quæstioni
solvendæ est: nimirum quia *summum imperium non
est paris rationis eum rebus aliis: imò nobilitate suâ res
alias multum excedit*. Nam si usucapio & præscri-
ptio ad gentium jura se non extendit: multò mi-
nus ad apicem juris gentium, impetiorum maje-
statem, tela sua vibrabit. *Unde sequitur, neq; tempus
lege definitum sufficere ad; acquirendum summum im-
perium, aut partem ejus necessariam, si desint conjectura
naturales, &c.* An verò populus in ipsa imperii de-
latione possit voluntatem suam, de amittendis
non utendo imperii habenis, exprimere: ventila-
tionis hujus esse non arbitror. De non appellan-
di, quam hic obliquè Grotius tangit, consuetudi-
ne, post Carpzovium & alios, in Principe absolu-
to egimus.

QVÆ-

QVÆSTIO IV.

An omni tempore licitum subditis in libertatem, eam scilicet quæ populi est, modò adsit facultas, se vindicare?

Distingvendo, ut multæ aliæ, ita & hæc quæstionis liticula dirimitur. Aut vi partum est imperium, aut voluntate obsequentium delatum, Quod vi partum est imperium, vi posse dissolvi, libertatis amantium sententia est. Ita Antonium, Vis vi oppo- consularis potestatis abusu in libertatem civium nitur. debacchantem, opposita ad Mutinam vi cervicibus suis Romani depulerunt. Aliæ nationes ser- Philipp. VI: vitudinem pati possunt, populi Romani est propria libertas: inquit orator animosus. Pergunt nonnulli differendi auduciâ: quod ex voluntate sit profectum, in eo pœnitere licere, & voluntatem mutare. At hoc ne in privatis quidem contractibus, nisi utriusq; partis consensu, licet: quântò minùs in potestatis, & quidem summæ, conventionibus. Quod se venundari semel passum est mâcipium, à pacto resilire, & ad libertatem amissam reverti, salvo jure & scapulis non potest. Sic quæ voluntatis fuit primo ingressu deditio, à nudâ voluntate deinceps non pendebit. Ac ne armis Patientia. quidem & vi subacti, pristinam libertatem semper cum laude aut cum veniâ recuperabunt. Audiatur in Romano senatu Italorum rebellium, quam pœnam meriti sint interrogatorum, elata responsio: *Quam merentur, qui se libertate dignos cen-* Liv. l. 9.

ibid.

sent. Verum sit suo loco: neq, eo loco, ubi servitutem esse velint, fidem sperandam esse. Sed & Agrippæ ad Zelotas monitio audiatur: qui semel subactus deficit, non libertatis amans, sed servus contumacia plenus dicendus est. Sed ne nimium aut voluntatem hominum deprimamus, aut omnem spem recuperandæ libertatis præsecemus: dantur utriusq; fortunæ, circumacto seculorum & animorum anfractu, revolutiones & circuli. In medio ut regionum, ita varietatum conditionis, cingulo habitatur: nec nimio solis appulsu zona nostra exarsit, nec perpetuâ niye obrigit.

CAPUT XVII.

DE MATRIMONIO.

Hactenus de rerum dominio, naturæ jure vel civili ratione, acqvirendo.

Jus in personas est vel originarium, vel derivativum.

Jus in personas, gentium moribus introductum, divinâ & civili sanctione confirmatur.

NE aures nimium in Latinitate delicatulae sono *persona*, pro homine acceptæ, offendantur: observandum, non Jurisconsultos tantum, & cum vulgo philosophos, verum ipsum Ciceronem,

sonem, Latini sermonis accuratum artificem, eo
 significatu personam non uno loco accipere. Li- Persona.
 bro primo de Inventione: *Ex personis autem conje-*
ctura capitur, si ea res, quæ personis attributa sunt, dili-
genter considerabuntur. Libro primo ad Herenni-
 um: (nam scripti ejus Tullium autorem esse, præ-
 ter autoritatem virorum gravium, styli apertus
 genius indicat) *Illud genus narrationis, quod in perso-*
nis positum est, debet habere sermonis festivitatem, &c.
 Omnes locos adducere nec vacat, nec lectoris
 magnoperè interest. Utrum autem mutua perso-
 narum subjectio sit à primo naturæ ortu, vide Li-
 benthaliū quæstione, *Vtrum ante lapsum in statu* Exerc. 1.
innocentia Politia futura fuissent, eleganter & eruditè 94. 13.
disputantem. Si in futura beatæ vitæ conversatio- Polyteja
 ne, sublatis rerum & personarum dominiis, *Deu* innocentia.
erit omnia in omnibus: nihil absurdi consequetur, si
 idem in paradiso & naturæ integritate futurum
 fuisse credamus.

Jus in personas originarium
 est vel naturæ convenientius,
 vel ab eâ lōgiusculè recedens.

Naturam hominum hic accipio, quales nunc Natura.
 sunt amissâ perfectione homines, à rationis ductu
 non planè resilientes. quales Viros bonos & inte-
 gros Romani, καλοκαγαθὸς Græci appellant.

Quod est naturæ hominum
 conveniens, est vel domestici
 juris, vel publici.

Quod in domestico jure ver-
satur, est vel primæ radicis, vel
à radice pullulans.

Primæ radicis est matrimo-
nium, prima hominum con-
sociatio, & naturæ maximè
conveniens.

Cœlibatus. Naturæ, ut sine labe corruptionis, ita sine ex-
cellentiæ gradu considerata. Puri enim cœlibatus,
vita, virginitas Theologiz scriptoribus, ingenio-
Cyprian.
De discipl: rum sublimioris vitæ capaciorum est. *Virginitas
quid aliud est, quam futura vita gloriosa meditatio?*
Pudicitia flos morum, honor corporum, decor
sexuum, integritas sanguinis, fides generis, funda-
Tertul. mentum sanctitatis, præjudicium omnibus bonæ
mentis: inquit magister Cypriani, libro De pud-
icitia inscripto. Quamquam & sua matrimonio
pudicitia est: postremum tamen in pudicitia lo-
Cypr. d. l. cum rejicitur. *Pudicitia locum primum in virginibus
tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimo-
niis.* Non me fugit, esse qui dubitent, an librorum
Cypriano adscriptorum tomus tertius ab eodem
autore veniat. Sed siue ab eadem sit manu, siue ab
alia: pium & eruditum virum stylus & sententia-
rum gravitas testatur. quarum unam aut alteram,
Sententiæ
Cypriano
signz. in rei evidentiam, producam. *Qui cupiditates tollit,
& metus sustulit.* dicto de disciplina & bono pud-
icitia libro. *Ista quidem superiora agmina nobis prædi-
cant*

sent, non indicant Deum. ad Cornelium Præfatione. *Sive Judas sive Paulus baptizat, Christus peccatum lavat.* tractatu De Baptismo Christi. *A Patre potentiam, à Filio sapientiam, à Spiritu Sancto, accipimus innocentiam. Pater eligit, Filius diligit, Spiritus Sanctus conjungit, & unit.* eodem de Baptismo Christi libro. *Esus igitur carnis hujus quædam aviditas est, & quoddam desiderium manendi in ipso.* De Cœna Domini. *Derelictorum personam gerens in cruce, se queritur derelictum.* ibidem. Plura vitando tædio non congero. Sunt quædam sub finem operis, quæ nec Cyprianum nec antiquitatem illam sapiunt: ut De XII abusibus Seculi, Cœna: sed propter appendices totum opus rejicere, non est consideratè agentium.

Quo sensu matrimonium naturæ sit conveniens, apertum est: scrupulus de imperio unius in alterum nondum exemptus videtur. Mulierem Mulier in potestate viri. quidem naturâ parère, & viri moderatè regentis ductum sequi; corporis & animi infirmitas, & sequioris conditio lexus declarat. Viro præterea auctoritatem temporis prærogativa, quam non inaniter Apostolus urget, conciliat. Tim. 2. v. 13. Temporis enim magna, ut ad maturitatem rerum, ita ad honorum prælationem, potentia. Quod & in successione ab intestato, inter ejusdem naturæ & conditionis fratres, in ipsa imperiorum partitione, observatur. De Jovis, ob ætatem Neptuno & Plutoni prælati, absoluto in omnes imperio Homerus: Iliad. 2.

Ἡ μὲν ἀμφοτέρωσιν ὁμὴν ἦσθε, ἡδ' ἰα πίπτεν,
Ἄλλὰ ζῶς ἀετρωθεὺς γένηται, καὶ πλείονα ἦδη.

*Una quidem generis radix erat, una propago:
Juppiter ast natu, rerum superabat & usu.*

Socrate censente, apud omnes nationes & omni tempore receptum fuit, *Τὸν πρεσβύτερον ἡγεῖσθαι πατρὸς καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ, ut etate præcedens omnibus in actionibus & sermonibus priores habeat.* Ergo nihil iniqui, vel ob hanc rationem, gentium consuetudo naturam secuta introduxit, ut præcedentem maritum obsequio nupta sequeretur. Accedens peccati primi lapsus, manante à muliere malorum gurgite, mariti imperium pro capistro exorbitanti affectibus mulieri impositum est.

Xenoph. Memorab. 2.

Gen. 3. v. 16. 1. Tim. 2. v. 14

Matrimonio in jure belli locus.

Causa, cur in hac de jure belli tractatione de matrimonio agamus, non nimium in obscuro jacet. Conjugibus enim negatis, per vim abreptis, inhumaniter tractatis, frequenter bella excitantur. Belli Getis inferendi prætextum Darius, petitam in matrimonium regis filiam, quasi repulsam dolens, arripuit. Eadem causa, sed sinceriori petendi affectu, Anglis aliquando Scotiam irrumpendi fuit. De Danorum frequentata bellandi consuetudine Cranzius; *De nuptiis solet esse prima hujus gentis pugna.* Rapta alieno è toro Helena, Trojanis calamitatis perferendæ, Homero scribendi venam præbuit. Ob Laviniam Turno speratam, Æneæ promissam, bellum in Italiâ exarsit. Aliquando & affinitas ipsa, desertione vel querelâ obortâ, aut etiam prætextu speciosè arrepto, sanguine conjunctos reges bello concussit. Habet igitur, & usquam non haberet, in hoc teatro belli sedem matrimonium. Cujus natura, & intricatî nexus, è jure eâ de re scripto, & maximè pontificio, petenda. Nos, ut in mari diffusius patente, vela contractius pandemus.

Dania. libro 2.

Matri-

Matrimonium est legitima viri unius & foeminæ, sancto consensu copulatorum, cum corporis & fortunarum communicatione, & spe progenerandæ sobolis, confociatio.

Cohabitationem maris cum foeminâ, quæ foeminam constituat quasi sub oculis & custodia maris, Grotius minùs plenè, & tamen exorbitanter, appellat. Maris enim nomine & pueri impuberes, imò infantuli, minùs ad ineundum matrimonium idonei, veniunt. Prætereà foeminæ sub oculis & custodia marium etiã extra cõjugium constitui solebant: parentum puta, tutorum, agnatorum. *Majores nostri nullam ne privatam quidem rem agere foeminas sine auctore voluerunt: in manu esse parentum, fratrum, virorum: inquit in senatu Romano Porcius. Plenior est vulgata matrimonii, quam Lancelottus Institutionibus Juris inseruit, definitio. Matrimonium est viri & mulieris conjunctio, individuan vite consuetudinem continens, cum divini & humani juris communicatione.* Ubi si juris divini communicatio ad ejusdem in cultu religionis necessitatem extenditur: nimis arcto libertas matrimonii repagulo constringitur. Nec mulier Judæa Esther in matrimonium Ahasvero, more Persarum ignem & sidera adoranti, sed in concubinatum dedita fuisset; si sacra matrimonium dirimerent. Nec Rebëccam Isaaco, nec

Matrimonii
descriptio-
nes.

Liv. l. 34.

Institut.
l. 2. t. 9.

Religio.

Esther.

6. 2.

Gen. 24.

Gen. 29.

Gen. 31.

Gen. 35.

2. Cor. 7.
v. 12.

Lev. 18.

Conjugia
interdicta.

Leam & Rachelem Jacobo nuptas, ante sedulam
mariti informationem, Deum verum non fucatam
religione coluisse, verisimile habetur. Imò post
multorum annorum cohabitationem Rachel, sa-
cris avitis etiamnum capta, patris idola furtim ab-
stulit. Nec removere de astrorum simulacra Jaco-
bus jussisset, si nihil in cultu immundum super-
fuisse. Optanda quidem est in conjugio maxima
animorum in omnibus conjunctio: sin quid la-
beculæ contractum est, seqvenda est à Paulo Apo-
stolo præscripta regula.

Nunc ad definitionis à nobis propositæ singu-
los artus brevi examine expendendos, & ad præ-
sentem rei tractationem applicandos, accedamus.

Legitima] Legitima conjugia vel jure divino &
naturæ, vel jure civili dicuntur. Jus divinum vel
generale est, omnes ubiq; homines obligans, vel
speciale, & ad certum hominum genus arbitrario
mandato restrictum. Generali Dei mandato, na-
turali in honestate & verecundiâ radicato, genere
nimium propinqui conjugia inter se contrahere
vetantur. Speciali sacerdotes ad ducendam virgi-
nem, immaculatam, & corpore illæsam, astrin-
guntur. In gradibus propinquitatis inter ascen-
dentes & descendentes, generantes & qui generati
sunt, perpetua est conjugii contrahendi fuga.
Neq; enim matrem cum filio, patrem cum filiâ
misceri, naturæ verecundia admittit. Fratres &
sorores mundi nascentis vacuitas, & generis mor-
taliū propagandi necessitas, excusandos tege-
bat. Reliqui cognationis gradus & affinitatis, è
jure pontificio plerumq; decidendi, quo sunt re-
motiores aut propinquiores, plus maculæ vel mi-
nus

hus contrahunt. Jure civili inter servos & servas, vel inter servæ conditionis & liberos, nuptiæ interdiciuntur. quod discrimen jura naturæ, homines ortu æquales non discernentis, ignorant.

Quam secutus Hadrianus Archiepiscopus, æquitati consentientem legem tulit: *Nec inter servos matrimonia debent ullatenus prohiberi, et si contradicentibus dominis & invitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissolvenda.* c. Dignum est. de conjugio Servorum.

rectè quoad dissolutionem: aliàs consensum dominorum servi meritò requirunt. *Μητι τελοποιώστων οι οίκεται άνω της ημετέρας γλώσσας. ne liberis operam servi dent, nostro consensu non impetrato: Socraticus paterfamilias præcipit.* Xenoph. Oeconomica.

Meri Romanorum arbitrii, non æquitatis naturalis fuit, quod inter servum & ancillam, pro matrimonio *contubernium*, inter civem Romanum & ancillam *concubinatus* diceretur. Ex eodem juris fonte promanet, quod qui ex mulieribus essent peregrinis nati, quibus cum nullum connubium Romanis esset, servorum in numero ducebantur. Laudat morem Apuliæ Plautus in Casinâ, ubi Trologo. majore operâ serviles nuptiæ quam liberales etiam curari solent. Ita consuetudine, rerum humanarum imperiosâ dominâ, hæc talia reguntur.

Arbitrariâ ecclesiæ Romanæ constitutione etiam ii à conjugio removentur, qui cognatione spirituali conjuncti dicuntur: de quibus passim Canonistæ. Quasi enim nihil operæ in observatione Dei mandatorum esset, aggestâ operosorum observationum anxietate, hominum vitam superstitione nonnulli refererunt. Spiritualis cognatio.

Viri] Antequam annos pubertatis expletos, & Impuberes ante creditam gignendi facultatem, conjugium

inire nec naturæ præscriptio, nec civitatum instituta patiuntur. An autem, ad inspectionem pubertatis, membra olim adolescentulorum nudata iudicibus fuerint; de Romanis non ita res perspicua videtur. De Græcis, certè Atheniensibus; nodum Aristophanes; modò fidem mereatur, dissolvit.

Παιδῶν τοῦτων δοκίμῳ ζῶντων αἰδοῖα πᾶσι θεῶσιν.

Nam datūr hic puerūm genitalia membra videre.

Nostri ætas ut multa inconditæ antiquitatis; ita & hæc ad honestiorem morem traduxit.

Viri & fæmine] Neronianas enim cum Pythagorâ suo plusquam flagitiosas nuptias, & auribus nedum oculis abducendas, natura mater exhorrescit.

Viri unus & fæmine] Unam multis eodem tempore viris nubere, quin indecorum sit, & matrimonii naturæ adversum, nulli ambigitur. Unum verò plures uxores licitè ducere, sunt inter viros doctos qui contendant. Nos neutram in partem affectu inclinantes, seposito autoritatis momento, nudam veritatis ad trutinam rationem ambigentem, & oraculi divini ad claritatem mentis caliginem appendemus.

Polygamia
expenditur.

Vox ipsa Conjugii, συζυγίας Græcè, binorum ætiam conjunctionem, nec diffusam in plures cohabitationem arguit. Præter indecori rationem, amoris ardor ut in lacunam scintilla incidens languescit, liberorum dissimilitudo & generis confusio exsurgit; rixæ inter ipsos, in parentes irreverentia, aluntur. Unde Rubenis cum novercâ incestus: nisi quod pro externâ eam haberet? Unde in Josephum nefanda conjuratio, nisi ex
invidia

Invidia ejus qui matrem cum nullo eorum communem haberet? Animi igitur internam persuasione plerumque gentes, immanitate nondum occaecata, singulis uxoribus contentae fuerunt. Quibus & Germanos, pro extremè barbaris fastui Romano habitos, Tacitus quodam loco accenset. 3.
 Cecrope potius pro hac sententiâ stabilendam, quod regum Graeciae antiquissimus, quam pro contrariâ, quod primus unam uni viro conjunxit, argumenta ducuntur. Ut singulare quid Cicero orator observat, solere Persarum reges plures uxores habere, & his civitates certas attribuere. Verrinæ 2.
 Sed ubi expressa Dei gentium conditoris instituta suppetunt, quid rationibus humanis, humanae quid auctoritatis pugnam aërem laceessimus?

In primo mundi ortu Deus auxiliatricem, unam nimirum, Adamo facturam, costam unam lateribus exemptam, & vacuo spatio carne occlusam, fabricatam mulierem ei in uxorem adduxit. 4.
 Arctius quam patri & matri hominem uxori adhaerentem, amboque unam in carnem coalituros, divina sapientia pronunciat. Non Adamo soli hoc dictum, qui patrem & matrem non habuit, sed omnibus in universum conjugia inituris hominibus. Gen. 2. v. 18. & c.
 Interpretis legis paternae & confirmator Christus, explanationis gratia & emphaseos ostendendae, voces duas, *οἱ δύο*, addidit: *Et erunt duo in carnem unam.* Math. 19.
 Conclusionem praeterea annectit: *quare non amplius DVO erunt, sed caro UNA.* v. 5.
 Illam carnis in conjugio unitatem, & unitissimum animorum affectum, uxoribus multitudo dissipat. Christi vestigia premens discipulus: *quisque SVAM uxorem habeto.* inquit: *& quaeque PROPRIUM* (τὸν ἰδίον) 1. Cor. 7. v. 2.

L

virum habeo. Quod proprium est, cum aliis non communicatur, idcirco; pergit Apostolus: *Maritus corporis sui potestatem non habet, sed uxor.* Si potestatem non habet abstinendi, invitâ uxore: multò minus corporis cum aliis mulieribus communicandi. Plura ex hoc capite, quæ sunt in aperto, non aggero.

Ad Ephesios autem scribens Paulus, repetitâ Patris & Christi sanctione, mysterium, Christi unâ cum Ecclesiâ uniti, in hac conjugii unitate quærit. *Arcanum, inquit, hoc magnum est; ego autem dico de Christo & de ecclesiâ.* Illud eius $\chi\rho\iota\varsigma\ \delta\upsilon\ \eta\mu\acute{\iota}\nu\ \delta\ \lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$, verto de Christo: ut illud ad Hebræos, $\omega\epsilon\theta\varsigma\ \delta\upsilon\ \eta\mu\acute{\iota}\nu\ \delta\ \lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$: *de quo nobis sermo:* & alibi. Nec illud aspernandum, quod ad Timotheum episcopos & diaconos monet, ut sint **UNIUS** vxoris mariti. non quod solis hoc clericis præceptum sit: sed quod illi ut sobrietate & modestia, ita & conjugii simplicitate, aliis ad tantum fastigium nondum provectis, exemplo vitæ præluere debeant.

Objectio.

His usi rationum & autoritatum flatibus, jam in portu navigaremus; nisi gurges obstaret legis Mosaicæ, & veterum quorundam consuetudinis, si non inenavigabilis, certè molestis creandis vorticofus. Hunc ut remis & velis annitendo superem, quædam generatim de gente Israëliticâ, alia speciatim ad loca obstantia veteris cum câ gente fœderis dicenda.

Generalis nodi incisio.

Generalis
responsio.

Deus ut populo è gentibus delecto, & peculiari-
bus characteribus insignito, onera quædâ præter
naturæ præscriptum ferenda imposuit; ita rursus
fasces ferendos, remittendo de observationis ne-
cessita-

cēssitate, in quibusdā laxavit. quæ omnia, Christo
 secundum promissionem exhibito, & septo natio-
 num diruto, reformando mundum ad priscum
 naturæ statum, sustulit. *Nec adimamus hanc Dei po-^{ad versus}
 testatem, pro temporum conditione legis præcepta refor-^{Judaica}
 mantem, in hominis salutem:* uti eleganter Tertullia-
 nus. Non jam urgeo ex eodem autore, quod
Vetus lex ultione gladii se defendebat: lex Evangelii
 pacem, & mutuam errorum condonationem,
 magis apertè flagitabat. *Quod Sabbati quoq; obser-
 vatio temporalis,* cum reliquis venturi corporis
 umbris auferenda; transeat. Nec nimium hoc
 premo, quod pecorum mactatione aræ templi
 vel tabernaculi, incensione ara quondam fumi-
 gabat: nunc, sacrificiorum æternorum antistite
 exhibito, *non terrenis sacrificiis, sed spiritualibus Deo
 lisandum.* Nec illud hic intempestivè recoquo,
 quod Moysi rituales tabulæ angustis unius populi
 finibus continebantur: *Christi autem regnum &
 nomen ubiq; porrigitur.* Circumcisionem quoq; ut
 multis aliis nationibus communem, in præsens
 omitto. Multò minùs legem moralem, quasi pe-
 culiare gentis Judaicæ jugum, in medium profe-
 ro. Nam *decem sermones illi in tabulis nihil novum do-<sup>Tertul. de
 cibus Judæis.</sup>
 cent, sed quod obliteratum fuerat admonent.* Decimæ
 quoq; imperatæ, & tot Levitarum per otium a-
 lendorum examina, nunc prætereant. Quorsum <sup>Discrimen
 ciborum.</sup>
 tot avium, piscium, pecorum, gustatu non in sa-
 vium, & reliquis omnibus nationibus ad esum
 permissorum, mandata abstinentia? Mihi qui-
 dem aliquando in mentem venit, nec Rabbino
 cuidam, cui cogitata mentis Thoruniæ Borusso-
 rum aperui, displicuit: non præcepti obligationē,

ad animarum salutem ; sed medicinæ svasu, pronâ nimis ad lepram gente Israëliticâ , Deum hæc Mofi suggestisse. Sed quia apud Prophetam suillæ esus, ut peccatum, labenti populo objicitur : huic interpretationi non inhæreo. Maximè cum alia, à nudâ Dei jubentis voluntate, & exercendâ cupiditatum abstinentiâ, accersi possit.

Tertullianæ rationes.

- Quoniam autem ad Tertulliani syrtem navis nostra adhæsit; quid illi de hac Dei institutione visum fuerit, curiosum lectorem non celabimus.
1. Prima ei ratio in ceremoniali hominum, aut figuratâ in Christum, mundatione quæritur. *Ut homines mundarentur, pecora culpata sunt.* Proxima à similitudine morum, filiis Dei vitandâ, petitur. *In animalibus mores depinguntur humani & actus & voluptates.* V. gr. in porco immunditia, & voracitatis ingluvies; in aquilâ & accipitre rapacitas; in lepore timiditas, vel coëundi lascivia. Quo spectat & illud Tertulliani : *In animalibus per legem quasi quoddam humanæ vitæ speculum constitutum est.* Tertia ejus ratio ad nostram interpretandi conjecturam, de frenandâ præceptis cupiditate, propiùs accedit. *Immunda multa sunt dicta: non ut illa damnerentur, sed ut isti coërcerentur, servituri uni Deo.* Quo id fundamento asseritur? *Sanctitati enim inimica luxuria est.* Luxuria autem in varietate ciborum, & svaivium magis palato, quam ventriculo salubrium, electione versatur. *Ad coërcendam ergo intemperantiam populi remedia sunt ista quæsita, ut quantum luxuriæ demeretur, tantum bonis moribus adderetur:* Qui enim palato tibus ingerendis nimium serviunt, cœli palatio quærendo non vacant.

Tolerantia divina.

Aliâ ex parte quasi infantibus, rudi ætate sub præda-

pædagogo castigandis, connivendo quædam per tolerantiam Deus remisit. Ut sunt usuræ, quò promptius tribuli & sacrorum eorundem participi parceretur, externo imponendæ: ut est libello dimissionis dato divorcium: ut est, quâ de nunc agimus, uxorum plurium habendarum impunitas.

Quæ nunc omnia his Christi lecythis obliuntur; *Matth. 19. 8.*

οτις τω σκληροκαρδία υμῶν ἐπέτρεψεν υμῖν, propter duritiam cordium vestrorum permisit vobis. &, ἀπ' ἀρχῆς ἦ ἔτι, à mundi principio non ita fuit. Cum igitur

Christus & umbris ceremoniarum puriori luce discussis, & vitâ ad antiquam innocentiam integritatem reductâ, mundum collapsum instauraverit; *Adv. Marc. lib. 4.* cum supra laudato Tertulliano exclamamus:

Q Christum & in novis veterem!

Speciialis brevium enavigatio.

Ante Jacobum nemo piorum, quod quidem *Particulares responsiones.*

scripto memoriæ traditum sit, pluribus uxoribus *Gen. 4.*

eodem tempore se irretivit, nisi quis fortè homicidam Lamechum, aut juris Lenticulæ quam juris primogenituræ amantiorem Edomum, sanctorum catalogo comprehenderit. Nec propositum Jacobo, nec ex animo geminatum conjugium fuit, Rachelem animitus amatam, sibi voto & pactione desponsavit. Leam error noctis, & parendi Labano necessitas adjunxit. Zilpha & Bilha pedissequæ, ancillarum in numero, non conjugum, fuere. nec sibi liberos educaverunt: nec Jacobo ut conjugii paruerunt, sed ut hero & possessori servierunt. Multarum in medio mulierum Salomo, uni cor propriè addixit: una de eo cantillat; *amicus meus MEVS est, & mihi adhærescit.* *Cant. 7. v. 10.*

ginta Salomoni reginæ, octoginta concubinæ

erant: & virginum numerus subduci non poterat.

Gen. 6. v. 8.

Sed una est mea columba, inquit, mea perfecta. Pari fortassis ratione hoc tempore Eumenia, Byzantii Sultana, præcipua Muhammedi Quarti uxor vocatur. Sic uni præcipuè animum David, ut jam

2. Sam. 1.

vergentibus annis Batseba, addixerit. Hannam Elcana pro uxore, Penninam loco pellicis habuit. Quæ de coërcendo vel amore in alteram uxorem, vel numero mulierum præcepta dantur; vix aliâ ratione, quam indulgentiæ erga rudem fidei infantiam, expediri poterunt. Eâdem indulgentiâ Deus uxores Saulis, ut nuptis aliorum abstineret, dederat. Fatetur Grotius, polygamix propugnator, Christum ut res alias, ita & hanc conjugii, inter Christianos ad perfectiorem redegit normam. Laudat Romanos, duarum uxorum toro

Dent. 21.
17.

2. Sam. 12.
9. 8.

semper abstinentes, ut qui ad id quod optimum est accesserint. Sed quod interserit, aliter facere nefas non fuisse: quod *ubi lex non est, ibi nec legis transgressio*; crudum est. Lex enim naturæ, animis hominum inscripta, etiam ubi non extant tabulæ, transgressionem ostendit. nisi eâdem ratione adulterium, ante legem Mosaicam commissum, cum Ambrosio culpæ absolvas. Et tamen extat

Gen. 2.

Psal. 41. v. 11.

viva Dei vox, in ipsa conjugii institutione promulgata. Quam cum Psalmistæ voce sua foriè interpretari, importuni sacrorum interpretis est: &

Matth. 19.

Christi confirmationi adversatur. Et tamen si moraliter Psalmum, de Christo & electis Deo, interpretemur: præceptum est, non arbitrariæ susceptionis nuda hortatio. Manu enim semel ar-

Luc. 9. v. ult.

tro impositâ, retrospiciendum non est. In affectione Dei, mortui mortuis, terreni terrenis relin-

q. 62,

quendi

qvendi sunt. Lothi uxoris, in Sodomæ terrenæ Luc. 17. v. 32.
 derelictione, reminiscendum est. Superna cum Col. 3.
 Christo resuscitatis, non terrena, qværenda sunt.

Viri unus & femina] Laudem merentur, qvi defunctorum conjugum memoriam sepulcreto suo involventes, ad secunda conjugii vota non transeunt: qvi secus faciunt, culpâ non notantur. Secunda Vota.

Elisabetha Ungarica, cujus monumentum Marpurgi conspicere est, ut, Ludovico Landgravio in expeditione Saracenicâ extincto, viro potentiori nuberet, persuaderi non potuit. Sanctimoniz id ejus famam auxit, perpetuam monasticæ vitæ solitudinem eligentis. At fueraliz inculpatæ vitæ matronæ, qvæ iterum nubentes, domu regendâ & liberis alendis Deo inservierunt. Et hoc potius faciendum esse, viduis maximè ætutulâ ferventibus, Pauli Apostoli monitum est. 1. Tim. 5. v. 14. Qvi hinc Episcopos excipiunt, sensum Apostoli non capiunt. 1. Tim. 3. v. 2. Nihil enim hic peculiare episcopis, præter docendi dexteritatem, mandatum est. nisi & sobrium esse, temperatè, modestum, hospitalem, æquum, contumeliæ inferendæ & avaritiæ fugientem, reliquis hominibus non incumbere credideris. Polygamiz igitur eo loco, non deuterogamiz, abstinentia omnibus hominibus tenenda, præcipuè alios docendi munere eminentibus mandatur. Atq; hæc partim de unitioe non diffundendi conjugii, partim de iteratione non interdiciâ, dicantur.

Sancto consensu] *Τὸ μυστήριον τοῦ ἁγίου καὶ ἡ ἐκκλησία ἀμύλαστον*: *Honestum sit conjugium, & sine pollutione concubitus*: inquit autor epistolæ ad Hebræos, Hebr. 13. v. 4. quod non de actione tantum venerâ, qvalem

Clandestina
conjugia.

cunq; illa obscœnitatis motum habeat, sed de ingressu nuptiarum immaculato accipio. Non fortuito speluncæ ingressu, ut Didus cum Ænæâ, flamma impudici desiderii restingvenda Hymenæum occipiat.

Speluncam Dido dux & Trojanus eandem, claudicantem spondeo versum poëta modulatur, paulo intervallo sequuntur miserantes futuram calamitatem versus;

vsn. 4.

*Ille dies primus lethi primusq; malorum
Causa fuit. neq; enim specie famæve movetur,
Nec jam furtivum Dido meditatur amorem:
Conjugium vocat, hoc prætexit nomine culpam.*

Similem in se culpam Medæa agnoscens, frustra se ad recordationem honestatis stimulat:

*Conjugiumne putas? speciosaq; nomina culpa
Imponis, Medæa, tua? quin aspice, quantum
Aggrediare nefas; & dum licet, effuge crimen.*

Ovid. Metam. VII.

Nec igitur fugam è patria Medæa, turpis amoris causâ, prodito patriæ honore castè arripuit: nec satis decorè cum fugiente nuptias Jaso celebravit. Nec felices ejusmodi nuptiarum eventus esse solere, plerumqve eventus docuit. Ut enim Æneas Didonem suas fortunas miserantem deseruit: ita Jaso furibundam externo in solo Medæam destituit. Quamquam Daphnis apud Theocritum furto lascivo, & secreto cum puellâ in sylvam secessu, gavisus, Veneri primitias adolescentiæ consecrat:

Idyl. 27.

*Τῆ παφίᾳ πρῶτον ἐγὼ τὸ δῶρον ὀπίσσω,
Hoc Paphia primum munus consecro juvenæ:*

Puella pudicitæ jactæ statim pœnitens, alium non

non

non laeto animo versum raptori occinit:

Παρθένος ἰδὼ βίβηκα, γυνὴ δ' οἷς οἴον ἀφίεψα:

Virgo domo veni: mulier nunc facta redibo.

Non igitur à libidine consensus, imò ne quidem propter libidinem, piis ducendus. Plenus auxilii à Deo impetrandi fiducia Tobias, hæc verba pre- Tob. 8.

cibus immiscet: καὶ οὐ κέραι οὐρα ἀλλὰ περιεὶα ἰσὼ λαμβάνω τῷ ἀδελφῷ με τικτίω, ἀλλ' ἐπ' ἀλαθείας:

Jam domine non animo libidinis explende, sed sincera mente istam cognatam meam duco. Scortationem enim, πορνείαν, & fœdum ac immoderatum uxoris usum vocabant.

consensu] Consensu nuptias contrahi, inter civilis & pontificii juris doctores cōvenit, qui consensus locum non habet, ubi metus vel coactio antecedit, *c. cum locum. Desponsalibus & matrimonio.* Consensus.

An ergo & parentum consensus in contrahendis nuptiis requiritur? Honestatis id est, & pii erga genitores officii, non ejus necessitatis, ut ubi consensus eorum non antecesserit, irrita sint matrimonia, & liberi nati pro illegitimis habendi sint.

Quod verò jure civili necessario consensus parentis exigitur: ex alio principio fuit, patriæ nimirum potestatis: quæ tam astricta Romanis fuit, ut parum à servis, domesticis & familiæ in rebus, liberi distarent. Non ergo naturæ est, sed civilis Romanorum consuetudinis & sanctionis, quod matrimonia à liberis contracta, patris dissensione dissolvi, aut pro non ratis haberi poterant. Eodem jure & liberti patronorum astipulationem, in nuptiarum contractu, expectabant; quod jus natura minimè introduxit.

Quamquam hodie patria potestas ejus rigoris

non est: non tamen temerè eò deveniendum est; ut parentum voluntas in conjugio ineundo excludatur. Puellis maximè: quarum pudori non convenit, maritum sibi eligere. Piè apud Euripidem Hermione:

Νυμφολογίται ἢ τῶν ἐμῶν πατρὸς ἐμῶν
Μέλωνται ἔξει, καὶ ἐμῶν κοίνας τῶνδ.

*Pater mearum nuptiarum nam meus
Curam geret: non est mei res arbitri.*

Cætera à jus utrumq; profitentibus, qui latè in hoc campo vagantur, petenda,

Copula.

copulatorum] conjunctorum. simul ad copulam carnalem, quæ est matronalis contractus con-

Lancel. Inf.
h. 2. t. 2.

summatio, respexi. Initiatur enim matrimonium sponsione, consensu ratificatur, & copulâ consummatur.

Ecclesiasti-
ca copula.

Quid de consecratione nuptiarum, & sacerdotali manuum conjunctione (quod *copulare* vocât) sentiendum? Omnes piorum actiones à precibus, & nominis divini invocatione, initium capere, & utile & decorum est. Matrimonium verò tantò ardentiori precum conceptione indiget, quantò plus in utramq; vitæ partem momenti trahit. Nec temerè ritus tot per ætates recepti, & consuetudo seculi turbanda. Necessitatem verò consecrandi nuptias, & quidem publicâ templorum solennitate, eo tempore factam arbitror, quò inter Sacramenta ecclesiæ conjugium numerari cœpit.

cum corporum communicatione] Huc spectant, quæ Paulus ad Corinthios, cap. 7. v. 3. 4. 5. An etiam leprosis, officium carnale exigentibus, solvendum?

Leprosi.

¶ Quoniam,
De. conj.
Lepr.

Ita Decretales Gregorii censent, ex generali Apostoli

stoli præcepto argumentantes. Ego verba Pauli hucusq; extendi non arbitror: maximè cum sequatur: *τὸτο ἡ λέξις καὶ ἐ συγχαίμεν, ἢ κατ' ἐπιθυμίαν:* hoc autem concessionis modo, non præcepti, dico. Con. v. 6.
 fulere enim rebus Corinthiorum, & libertatem nuptialis voluptatis largiri, non laqueum conscientis injicere, non sanos corpore libidine præcepto coactâ inficere, Paulus voluit.

fortunarum communicatione] Quæ in usu & conservatione, non dissipatione, consistit. Tractandum hic de dote erat, nisi ea res implicatioris esset negotii, & à multis tentati. Illud non omnitem- Dos.
 dum, sine dote conjugium Romanos vix intellexisse.

Me germanam meam sororem in concubinatū tibi Sic sine dote dedisse, magis quam in matrimonium:
 ait apud Plautum adolescens ingenuus. *Quam* Trinum.
quam Menedemus, pauperis Euclyonis filiam du- Aulul.
cturus, aliter sentiebat:

Dummodo morata rectè veniat, dotata est satis.
 Et Alcmena, non tamen quasi in Romano, sed tanquam Thebanothæatro: Amph.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur: Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum Cupidinem, Deum metum, & paronsum amorem, & cognatam concordiam.

Quas dotes principes quosdam in ambiendo conjugio sine reprehensione secutos, illustri familiae sed inope sponsa ductâ, memoriâ recolo. Sine reprehensione, inquam: adjicerem, cum laude, nisi multorum subsannationes vererer. In auro enim, & in fundo locuplete, primas mortales ponunt: nec ejus unquam terminum vel satietatem repe-

riunt. Omnium rerum vel tedium vel saturitas oboritur, sola pecuniarum sitis nec egendo, nec potiundo expletur. quod his versiculis, in ambulo æstivo effusis, significo:

Ἐρωτός ἐστὶ καὶ φροδότης ἀληθομένη,
Ἐδομαίων τι καὶ ποτῶν καὶ ποθίων.
Λιδοχότων τέρψεις ἀπασῶν ἐς κέρον
Λήγουσι. πλῆτε παροδείας διψῶν μένου
Οὐκ ἂν μεθεῖη καὶ ἡδὲ ἡ ψυχῆς τύχη,
Οὐ σώματι παρεσιόντων ἀπύεται.
Ἐλπίς κενὴ. κενὸν λόγισμα χεῖματι.
Παρόντα καὶ παρόντα τὺς βροτῶν εἶφι.

Spe progneranda sobolis] Hoc enim votum, hic fructus exoptatus conjugii. Unde intelligitur, concubinatum non verum esse matrimonium. Non enim ob sobolis educationem, nec individuam vitam societate, conveniunt, Libidinis explendæ, & scortationis promiscuæ vitandæ, concubinæ aluntur. Qui quæquam olim impunis erat, hodie jure sublatus videtur. Præsertim cum riam illam, scortationis vitandæ, justum matrimonium explere possit, docente Apostolo ad Corinthios, dicto suprâ capite, v. 2.

Concubina-
natus.

Scortatio
vitanda.

Divortium.

Consociatio] Cui adversatur diremtio; quæ inter desponsatos Repudium, inter conjugatos Divortium appellari consuevit. Vagam dimittendi uxores licetiam Christus, legem patris antiquiorem Mosaicam respiciens, ad adulterii pœnam restrinxit. Matth. 5. v. 32. 19. v. 9. Apud Lucam vero ne adulterium quidem excipitur: textu ex aliis locis clarioribus interpretando. c. 16. v. 18. Unde & Pauli ad Romanos locus, nihil excipiens, lucem scenerabitur. c. 7. v. 2. Paulus, in tertio cælo mysteria Christi edoctus, malitiosam desertionem ad-
jungit.

jungit. I. Cor. 7. v. 15. Quæ ab aliis adduntur contagium, morbus incurabilis, odium emergens, sterilitas, heresis, pactorum violatio, &c. probabili ratione non carent: modo legem divinam faventem haberent. Cæterum etiam apud Romanos adulterium causam divortio dedisse, præter historias Comicis testatur. *Amphytr.*

Nunquid causâ dicis, quæ te hoc multū matrimonio?
Verba sunt Amphytruonis ad Alcmenam, adulterii suspectam. Innoxie autem culpatis, qualem se esse rebatur Alcmena, divortium aliquando petere licebat.

Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.

Juben' ire mihi comites? Sed in priscorum consuetudine, quæ jam diuturnitate extabuit, diutius non est inhærendum.

CAPUT XVIII.

DE POTESTATE

PATRIA, REGIA, DOMINICA.

Matrimonii fructus, & quasi à radice ejus pullulantes, liberi: in quos regendos, & ab exorbitantiâ domestico imperio coërcendos, patria potestas diffunditur.

Proxtatis & judicii teneritudine, aut robore, plenior in se vel remissior parentum potestatem recipiunt. Parentum, inquam: nam

et si patris imperium ob sexus præstantiam præferatur: non tamen ab omniregendi teneros auctoritate matres excluduntur. Prima ergo ætas, quæ suo se regere imperio, per imbecillitatem iudicii & virium, nondum potest, tota paterno freno subjacet. Hæc est in primis illa ætas, de qua Apostolus ad Colossenses scribens intelligitur. *Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῶσι καὶ κυρίῳ*: *Filii obedite parentibus in OMNIBVS.* Sequens ætas, quæ jam iudicium animis maturuit, ita paterno nutui se attemperat, ut æquitate mandatorum cum verecundia examinet. *Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῶσι ὡς κυρίῳ*. *liberi obedite parentibus vestris IN DOMINO.* Non alias tamen actiones, quam quæ ad familiæ paternæ aut maternæ statum aliquid momenti habent, ad voluntatem parentum dirigi, mihi nondum plenè probatur. Sed ad tertiam status liberorum partem venio; cum à familiâ excesserunt. Hic jam sui juris filii, relicto patre & matre, uxoribus ex prescripto vel indulgentia divinâ adhærescunt. Omnes ætatum partes dominii in res acquisitas capaces sunt: sed usus in primâ & exercitium impeditur. Semper autem, & omni vitæ tempore ac conditione, honor & pietatis officium, gratiæque rependendæ animus, erga parentes remanet non exuendus. Nulla enim ætas, nulla vitæ conditio, naturæ exactam rationem, & sanctionem divinam de honorandis parentibus expungit.

Quæ à Romano jure fluunt: de peculio liberorum, de vitæ ac necis & ter vendendi potestate, de emancipatione, de libertate matrimonii contrahendi restrictâ: peculiarem habent considerationem, in isto opere non pertractandam.

Publici

Patria potestas.

Col. 3. 20.

Eph. 5.

Gen. 2.

Publici juris potestas est regium, aut qui in aliâ civitatis formâ majestate insigniuntur, in subditos imperium.

De Summæ potestatis plenitudine, aut alligatâ legibus attemperacione, in Politicis ante editis, & plenius in Principe absoluto egimus. Hic ex autoritate scripturæ nostris lectori apophoreta quædam, à poetarum principis Homeri Iliade, apponemus.

versus de
majestate
Homerici.

1. Iliad. α.

Βέλομαι ἰὼ λαὸν σὸν ἔμμελαι, ἢ δὲπλίθεαι.

Ipsæ meam vitam populi postpono salutem.

Dictum est Agamemnonis, amatam sibi Chryseidem pro laborante pestilentia populo redditurum. Quo reges & dynastæ monentur, non sibi dissipandos, sed cum periculo suo tuendos populos esse commissos.

2.

Δημοβόρος βασιλεύς, ἰπτι ἐπιδανόισιν ἀνάσσει.

Plebis opes comedens, quia viles voce coercet.

Achillæa in Agamemnonem exacerbatio: quo regem ungendi subditos licentiam, subditis degenerem animi patientiam ferociter exprobrat.

3. Iliad. δ.

Ἐξὸς ἄπειρ ἔστι πάντες ἰσχυρότερο θεοῖ ἄλλοι.

Fac: sine consilio facies, sine laude Deorum.

Jovis præruptam decernendi pervicaciam, non auditis procerum Deorum suffragiis, Juno amarulenter suggillat. Quâ moderandi imperii suggestionem Jupiter parum motus, alio in loco applausum, id est suffragium sine suffragio, simpliciter exigit.

Iliad. δ.

αὐτὰρ ἄγε πάντες
 Αἰνεῖτ' ὄφρα τέχιστα τελευτήσω τάδε ἔργα.

sed simul omnes
 Plaudite, quò celeri peragam decreta labore.

4. Iliad. 1.

* Ἀτρεΐδῃ, σὺν πρώτῳ μεγίστου ἀφραδίοντι.

* Ἢ ἡμεῖς ἐστὶν ἀναξ, ἀγορῆ· σὺ δὲ μήτι χλωθῆς.

Rex ego, quâ fas est, inopi tibi mentis Atride,
 (Nec mihi succensē) conventus jure resisto.

Diomedis ad Agamemnonem, arreptâ navibus fugâ reditum in patriam à litore Trojano præ metu svadentem, verba sunt. qvi Diomedes, quando communis Græciæ dignitas agebatur, se cum exercitu reliquo mansurum, ipsi viam patere audacter pronunciat.

* Βερεο, παρῶν ὁδῶν.

1. fuge : porta patet.

Sed hæc increpandi regem constantia non semper, nec omni in regno, usurpanda. Reges in sibi commissos populos Diomedes & Achilles erant: temporario belli ductu Agamemno præ cæteris insignis erat. Et tamen dicendi libertatem Diomedes temporum & loci necessitate excusat; juris emollitione, & iræ deprecatione delinit. Tempora liberam admonitionem, desipiente ob formidinem Agamemnone, poscebant. Forum & conventus indictio, ipsa loci tutela sententiæ securitatem muniebant. Emollitio sententiæ verbis quâ fas est; excandescentiæ deprecatio aperta proponitur.

5. Iliad. 16.

* Ἐπεὶ δὲ οἱ δῶσα δὲ ναυάμρα πῶλιστα ἐστὶ.

Oppida culta dabo septem cum civibus illi.

Promissio Achilli placando facta ab Agamemno.

nc.

ne. Jus ergo alienandi oppida, Mycenarum in regione, habebat. Quemadmodum Germaniæ reguli, Duces inquam & Comites, provincias ut patrimonium suum, salvo tamen superioribus feudi jure, oppignorant, in dotem collocant, vendunt, donant, conjungunt aut discerpunt. Nec tamen barbaro regi donare oppida Græciæ Agamemno poterat, aut ita donare Achilli poterat, ut jura civium imminueret, facultates eorum auferendas projiceret. Non enim homines tanquam oves, cum lanâ & visceribus vendendas, in proprietate dominii habebat. Ad reges enim potestas omniū Seneca de Benef. l. 7. pertinet, ad singulos proprietas. &c. Omnia rex imperio possidet, singuli dominio. Cæsar omnia habet, fiscus ejus privata tantum, ac sua: & universa in imperio ejus sunt, in patrimonio propria.

Lectorem cum sportulâ à me dimissum, ad cœnam rectam Grotii in alterum diem revoco. Nec cupidum me epularum ejus, nec otiosum mensæ affeclam præbebo. Sapidos ab insipidis, salutes Summa potestas. à noxiis cibos discernendo, intento digito monstrabo. Grot. lib. 1. cap. 8.

Summam potestatem producit, *cujus actus alterius juri non subsunt, ita ut alterius voluntatis humane arbitrio irriti possint reddi.* Sufflamina lector assensum, donec prima cum extremis, cum mediis extrema contenderis. Quamquam limitationem subjectum. velificationis ipso in portu subjicit: inter subjectum commune, civitatem; & proprium, civitatis rectorem, distingvendo. Benè etiam & accuratè ab hac summæ potestatis communicatione excludit populos, qui in alterius populi ditionem concesserunt, quales erant provinciæ Romano-

rum. Hi enim ita membra sunt civitatis, ut servi membra sunt familiae. in usum nimirum & adjuvmentum, non in dignitatis participationem, comparata. Nec sinistro iudicio admonet: accidere, *ut plurimum populorum idem sit caput, qui tamen populi singuli perfectum coetum constituunt.* Cum, Seneca monente, longum iter sit per praecepta, breve & efficax per exempla: exempla, quae in Grotio desiderantur, juniorum gratiam subijciam. Magnae Britanniae reges imperant, ita ut separata Anglorum regno, separata Scotorum jura constant: nec Scotia Angliae, nec rursus Anglia Scotiae obtemperet. Jernia vero (quam Strabo vero sono pronunciat) serva Anglorum provincia, per eos regibus, qui nunc Scotorum sunt generis, obedit.

Epist. VI.

Capita populorum.

Britannia.

Dania.

Polonia.

Germania.

Daniae reges Danis ut electio regno, Holsatis ut feudo imperii, Normannis nullam exceptione imperant. Sarmatarum nobis viciniorum reges Polonis ut in regno, quoad nobilitatem, liberis; Borussis ut in tutelam receptis; Lituaniis ut hereditate possessis, Russis ut in societatem admissis, ductum & regiam defensionem praebent. Dicerem, leges & jura dant; nisi Borussi suis legibus uterentur; Polonorum nobilitas constitutiones in annos, rege tamen praesente, ferat & immutet. Quae autem inter ipsos nobiles. controvertuntur, solo nobilium conventu Petricoviae disceptata dirimuntur. Germanorum reges alio jure Germanis, alio Hungaris & Bohemis, alio suis Croatis, Tirolis, Dalnatis imperare; in Germania non peregrinis omni demonstratione evidetius est. Adderem & Hispaniae, adderem Galliae monarchas: nisi longa dies multa ab antiqua populorum consuetudine im-

ne immutasset. Romani magistratus quâ dignitate civibus, quâ Latio, quâ Italiz, quâ provinciis, quo sociis jure præfuerint, alio loco edocui.

Eâ etiam in re Grotio astipulor, rejiciendam esse eorum opinionem, *quibus & sine exceptione summam potestatem esse volunt populi, ita ut ei reges, quoties imperio suo male utuntur, & coercere & punire liceat.* Rationes rejectæ eorum opinionis, plusquam denario numero constipatæ, hæc militant.

Supra populum reges.

Rationes Grotianæ.

1. Ut singulis hominibus privatâ in re, ita universis alicujus regionis in publicâ, à libertate ad servitutem transire integrum est: & id jura divina & Romana permittunt. Hunc sensum è Grotii verbis eruo; argumentationem ipsam invalidam deprehendo. Nam à privato consensu vel delicto, ad publici juris foundationem non semper parî passu proceditur: & leges, Hebræa & Romana, discrimen ipse constituunt. Israëlitis enim spontè externo servire interdicitur: è cive rex electus dominari in cives vetatur. Et lege Junia sacramento Romani adacti erant, *neminem Romæ passuros regnare.*

1.

Dicitur.

Liv. 2. 2.

De vi argumentandi loquor: causas esse, cur populus jus totum imperandi à se abdicet, non nego. 2. Latifundia quis ampla possidens, lege serviendi allectis ex arbitrio dominabitur: aut servos à se manumissos libertorum loco habebit. Acrimoniâ examinandi vim argumenti supersedeo. Corneliani Germanorum servi in neutrius, acquirèdi domini, modi exemplum quadrabunt nec tamen civitatis ullam partem, privato in dominorum censu relictî, attigerunt. 3. De Aristotelæa ad serviendum aptitudine quid sentiremus, in Politicis aperuimus. Cappadocum, Thracum,

2.

3.

- Myſorum, Getarum exempla gratis huc adferuntur. Eos enim ſupra libertatem additiùs regnatos eſſe, nondum probatum eſt. 4. Gentes quaſdam ſub imperio regio ſatis feliciter vixiſſe, nec pars adverſa negat: nec ad præſentem quæſtionem hilum facit. Quid verò illud eſt *imperio planè regio*? num idem quod *dominico*? non eſt hæc Ariſtotelis, nec ad Politicorum ſenſum, elocutio. Regem enim à Domino, ut patrem ab hero aperte discriminamus.

*Fallitur egregiè, quiſqvis ſub principe credit
ſervitium: nuſquam libertas gratior extat,
quam ſub rege pio. —*

Claudianus, lib. 3. De laud. Stilic.

5. De Romanâ civitate, quæ niſi unius imperio ſalva eſſe non potuit, nos plenâ manu in Principe abſoluto egimus. An verò ſub *libero* unius imperio, & omni rationis reddendæ vinculo ſoluto, controvertitur. Certè de Romano imperio Romanus imperator Gaiba: *imperaturus eſt hominibus, qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem*. Hæc ſunt argumenta à conſenſu, vel quaſi conſenſu: quibus non plenè id, quod propoſitum eſt, probatur: ſed id tantùm, accidere ſolere, ut ſe homines imperio alteriùs ac poteſtati ſubjiciant.

*Tac. l. 1.
Hiſtor.*

6. A delicto vel quaſi delicto ſervitus eſt eorum, qui bello ſubiguntur. Eorum enim deterior parendi conditio eſt, qui armis, quam qui voluntate, adducuntur. Sed & hic, niſi moderatum fuerit imperium, perpetua eſt ſperanda dominandi felicitas. *Id firmiſſimum longè imperium eſt, quo obediētes gaudent: non quo, terrore & minis conſtricti,*

Liv. l. 8.

Et, præsentia quovis periculo mutari cupiunt.

7. Nullam rempublicam repertam esse adeò popularem, in quâ non aliqui valdè inopes à deliberationibus publicis arceantur: exemplo Atheniensium, Tarentinorum, Syracusanorum, aliorum apud Græcos & Barbaros, refellitur. Etiam men nihil hoc ad præsentis quæstionis confirmationem. Externi verò & scemina, adde & teneræ ætatis adulescentuli, vel quia civitatis, vel quia consilii publici non sunt capaces, locum in hac arcâ non inveniunt. Robustiora igitur paria, argumenta robustiora expectamus.

8. Populos aliquos aliis civitatibus fuisse subditos, probatione non indiget. Nec eorum conditio cum iis, qui suâ in patriâ suum sibi regem elegerunt, miscenda est. nec eam fovemus sententiam: jus regendi SEMPER subditum esse eorum judicio ac voluntati, qui reguntur.

9. Nec id negamus, esse reges qui populi etiam universim sumti arbitrio non subsint. Loca tamen, vel sacræ scripturæ vel externæ, non satis feliciter allegantur. De Israëlitarum regno alibi, quod satis videatur, egimus. Illud verò, *reges gentium dominantur iis*, lucem interpretationis ex pari Matthæi loco capit. *Οι ἀρχοντες τῶν ἐθνῶν κερτανοῦσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κερτεξουσὶ αὐτοὺς.* *Principes gentium, non contenti concessâ & legitimâ potestate, eas in dominationem subjiciunt, & qui potentiâ magnâ pollent, eas in potestatem suam redigunt, quod non probationis juris est, sed avertationis potius. Ut & illud Horatii:*

*Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,*

7.

8.

9.

Luc. 22. v. 25.

Matth. 20. v. 25.

Carmin. L3. Od. 1.

Factum enim regum, & quidem timendorum proprio gregi, id est tyrannorum, retundere ex eo voluit, quod & ipsi superiori imperio, Jovis nimirum id est Dei, subiecti sunt. 10. Singulis interdum potestatem populi & in populum datam esse, Senecæ suffragor: & ex iis esse, qui ratione non reddendâ quod volunt faciunt, nec Herodoti auctoritati, nec Aristotelis refragor. Plutarchi vero dictum de viro consulari, in libertate populi militarem ductum habente, accipimus. Ita enim de Flaminio: *ἡγεμονικὸν φῦσιν ἔχων, ὃ καὶ τῶν νόμων μόνον εἰμὰ καὶ τῶν νόμων ἀρχὸν ἠπίστατος ἀπὸ τὸ συμφέρον. Νεοῦρα ἀδρογendum factus, non modò ex legum præscripto imperare, sed & leges ad utilitatem inflectere noverat.* in militari nimirum imperio: quod non semper leges & plebiscita exaudit, nec tamen se auctoritati fenatus, & populi cognitioni subducebat.

11. Legem Regiam, quâ populus dicitur omne suum jus & potestatem, etiam in se, in Cæsarem contulisse, in Aulâ Tiberianâ interpretando Dionem refutavi. 12. Non populus, sed mulier Ægyptia, morum Græciæ ignara, regem alloquitur. Rex verò ipse rem, propter quam illa supplicabat, non sui iudicii esse, à populo cognoscendam, paulò ante dixerat. Argivi enim, de quorum rege drama tragicum, *πὲρ τῆς ἔξουσιαι τῶν βασιλείων εἰς ἐλαχίστην ἀπειρομαχίαν, potestatem regiam nimiam quam imminuerant.* 13. Temporarii regnî, quod populo non subsit, exemplum à Censurâ Livii non benè petitur. Non enim regnum in Censura: quæ binis in quinquennium, ad morum tantum civilem castigationem, committebatur. Salinator tamen, unâ tribu excipiendâ, omnem populum ærarium

808

in
Annotatis.

mox in
Menses
XVIII.

non fecit. nec tribus reliquæ se ærarias factas, do-
 lori offensi injuriâ Salinatoris ignoscentes, arbi-
 tratz sunt. Dictatura vim jam regiz potestatis ob- *Philip. 1.*
 sederat: (non enim sunt truncanda verba Cicero-
 nis) postquam nimirû Sulla & dictator Cæsar, no-
 mine dictaturæ ad licentiam regiam abusi, super-
 bè in cives dominati sunt. Regiam autem pote-
 statem pro tyrannicâ, aut more Orientis absolutâ,
 eâ tempestate Romani acceperunt: quod in Prin-
 cipe absoluto ostendi. Romanos, Febri fanum in *Cic. nas.*
 palatio, & ædem Laribus, aram malæ Fortunæ in *deor. l. 3.*
 Esquiliis consecrantes, Romani ipsi rident. Gro-
 tius à Romanis, regiam potestatis exorbitantiam
 execrantibus, præsidium pro eâ mutuatur.

Alii modum tuendæ libertatis excedentes, re-
 giz dignitatis apicem infra censuram populi, sine
 temporum exceptione deprimunt. quos meritò
 hic refutat Grotius: & à nobis refutatos in Arca-
 nis regnorum invenies.

Quæ de mutuz subjectionis fictione moven- *Mutua*
 tur, tutius in hoc contentionum salo, ut scopuli *subjectio.*
 navigationi suspecti, præternavigantur. Nam &
 omnem Neroni vel Heliogabalo impunitatis
 spem laxare, regno periculosum; &, ob transgres-
 sionem aliquam, populum vindicem in Davidem
 vel Amaziam concitare, perniciosum videtur.
 Mediam viam ingressi Germani proavorum me-
 moriâ sunt: qui turbidum Adolphi ingénium,
 & juris publici ignorantiam, qui sevam Venceslai
 inertiam, desertione puniverunt. Nollem Hen-
 ricos & Fridericum: sed Papæ eos autoritas, &
 sanctitatis crudelis opinio, seduxit.

Sed exeamus è theatro; in forum procedamus:

detraeto Grotii latebris personæ integumento,
de interiori animi iudicio iudicaturi seffum ea-
mus. Juratum defensorem omnis monarchiæ,
& in eâ summæ agendi & non agendi licentiæ, di-
xiffes. Nunc limites quosdam, cautionum nomi-
ne præscriptos, circumscribendæ licentiæ, nec
passim ad omnes monarchas extendendæ, figit,
Prima cautio verbis apertis, nec quicquam ob-
scuritatibus habentibus, proponitur: *Ne decipiamur
ambiguo nominis sono, aut rerum externarum specie. i. e.
Ne nobis regum, principum, imperatorum no-
mina; ne sceptrâ, diademata, splendor comitatus,
imponant. Hæc à me plenius in Politicis deducta,
ut hic opera mihi dematur, reperies. Insigne ca-
nonis, vel nostri vel Grotiani, declaramentum
apud Strabonem, de quibusdam apud Ephesios
regii in libertate generis, habetur. καὶ ἐπὶ οὗτοι οἱ ἐν τῷ
Ἰόνῳ ἀνομιάζονται βασιλεῖς, ἰσχυρὸς πινὰς πινὰς, ὡσεὶ δὲ
τι ἐν τοῖς ἀγῶσι, καὶ πορφύρεον ἐπίσημον τῷ βασιλικῷ Ἰόνῳ,
σκήπτρον ἀπὸ σκῆπτρου. Etiamnum regii qui sunt generis,
reges nominantur, gaudentq; honoribus quibusdam, pri-
mâ in ludicro conventu sede, & purpurâ regia stirpis in-
signi, scipione loco sceptri. En comicum etiam extra
comœdiam regnum, quod nec potentiam haben-
tium augeat, nec libertati civium detrahat!*

Cautiones
Grotii.

Cautio
prima.

pag. 189.

lib. 14.

Electio.

Additamentum cautio prima trahit: Ne sum-
mi imperii & summo minoris discrimen in dela-
tione imperii, successione aut electione acqviren-
di, ponamus. Ratio comonitionis nequaquam
aspernanda est: *Nam successio non est titulus imperii,
qui imperio formam assignet, sed veteris continuatio.*
Negari tamen non debet, minus audere, nisi per
violentiam, electos reges: vel quod privatæ fortis
cum

cum Trajano meminerunt; vel quod filiorum incremento cum Othonibus & Carolis prospiciant. Quare illud, *quantum prima electio tribuit, tantum deserit successio*, de jure, non de usurpatione intelligendum. Ne quis Spartanorum regum successionem, vel electionem Romanorum obiciat; in titulum Spartani succedebant; in vim Romani eligebantur. In quo præcipuum robur discriminis: inermes erant Spartanorum reges; id eoq; judicio faciliè coercendi; legionum & classium agminibus armati Romani. In bella enim Spartiaca Spartz cives, legibus Ephorum subputu parentes, & id ipsum raro, educebantur. Cæsares militiam cōscriptitiorum perpetuam, in nomen suum juratorum, reliquis civibus otio aut operæ domesticæ feriatis, & inermi senatu, alebant. Faciliè igitur hos terror, comes invictæ majestatis, tutabatur; illos nudum sine viribus nomen in ordine continebat.

Successio
Spartana.

Proxima cautio est; *Aliud esse de re quærens, aliud de modo habendi*. Modus habendi vel in proprietate, vel in usufructu, vel in temporariâ possessione consistit. Quamquam si hæc ad exactam interpretandi amissim pendamus; nihil horum cum regni administratione conveniet. Non enim ut agri, ut horti, ut pecora; ita hominum societates, pleno vel usufructuario jure per æquitatem possidentur. *Nescit rempublicam, patresq; conscriptos, populumq; Romanum, ut villulam tuam, ut colonos tuos, ut servos tuos relinquant*: monet successorem suum imperator Tacitus. Id quod Parthorum futura regi Claudius suggerit: *Nec dominationem & servos, sed rectorem & cives cogites*: generale est, &

Cautio
secunda.

Et Vop.

Tacit.

omnibus benè institutis regnis applicatur. Nam ubi dominatio, ubi servi, si Parthia eos nesciat? Si quæ sunt, aut fuerunt amplæ alicujus regionis despoteiæ, si veræ dominationes, cum naturâ societatis humanæ non exactè conveniunt. Cadit igitur regni proprietas, cadit plèna hominum possessio. Ac ne Usus fructus quidem ratione, propriè si loquamur, res hominum publicæ tenentur. Tributa enim & alii principum redditus, non ut lanæ pecorum, aut ut hortorum poma, carpuntur; sed in solatium officii, & in sustentationem oneris conferuntur. Liber enim homo in fructu non est: ut non ineptè Jctorum scholæ loquuntur. Temporaria possessio in dictatura locum non habuit: cum nullus præter honorem fructus ad dictatorem redierit. nam Sullam & Cæsarem, violentâ potestate usos, pro dictatoribus non habeo. Nec Vandalorum ac Gothorum reges, & si qui alii jus quovis tempore revocabile habuerunt, exactâ normâ huc quadrabunt. Non enim Vandali, non Gothi, ad libertatem nati homines, à ductoribus suis ut peculium aliquod, aut res in commercium veniens, possidebantur.

Tributa.

Dictatura.

Precarium regnum.

Libertas.

Liv. l. 1.

Libertatem hic non ut regnum, sed ut dominium excludit, accipio. Est enim quædam & in regno, non superbè administrato, civilis libertas. Aliàs libertatem, non personalem illam & singulorum, sed quæ est civitatis & universorum, regno adversa frontè opponi, ne diabolares quidem Politicæ doctores fugit. *In variis voluntatibus, regem tamen omnes volebant, libertatis dulcedine nondum expertâ.* Et multa eum in sensum. Nec libertati, laxiori etiam significatu acceptæ, planè repugnat aliena-

alienatio. Nam, ut vir eruditus annotat, non ipsi Alienatio.
 homines alienantur, sed jus perpetuum eos re-
 gendi. Ad servitutis tamen addictioris naturam
 populi, qui sic alienatur, propius accedunt. Unde
 intelligere est, viginti oppidula, quæ Chiromus Cabul prov-
 Tyrriorum rex à Salomone accepit, Israëlitarum vincia.
 non fuisse. Ut fratribus enim, non ut proprietate
 possessis, secundum legem regiam, reges Hebræis Deut. 17.
 jura dabant. Nec agros in perpetuum dominium
 vendere, nec terram sanctam alienatione decur-
 tare licuit. Fuisse autem regionem Cabul extra ter- Jos 19. 2. 7.
 ram promissæ fines, etiam è terræ generali descri-
 ptione patet. Quod autem rex Chiromus eam
 terram Cabul, quasi argillâ compeditam, aut
 Phœnicum sensu displicentem vocavit, inde non
 sequitur nomen illud ab eo fuisse impositum.
 Idem enim est, ac si cum Edomo dixerit; Jacob
 verè dicitur Jacob; aut cum Romano oratore,
 Eo die Lentulus verè erat Lentulus: nominis
 non sine causâ impositionem innuentibus.

De regnis, donatione aut testamento non tran-
 ferendis, insignis locus Cranzii. *Novum & antehac* Dan lib. 2.
incompertum munus testamento datum. Equidem ades, 6. 4.
agros, prædia, vineas, & his similia, testamento dari pu-
tarimus: regnum autem præstari charta beneficio, præ-
digii loco habitum est. Daniæ præcipuè & Norvagiæ
gentibus, in quibus Cranzius versatur, hæc con-
venire arbitremur. Pergit enim: Sed in hac regia-
ne, nisi insignis aut virtus aut industria vires testamenti
adjuvissent, non est verisimile, Daniæ proceres cum po-
pulo tam facile cessuras defuncti regis voluntati. Nihil-
ominus apud easdem nationes, quod non minùs
testamenti voluntate videtur; Ericus Pomerano-

Crantz, Dan.
l. 1.

Commen-
datio.

rum dux, à Margaritâ reginâ trium regnorum ad-
optatus filius, in regem assumitur. Sed commen-
datione reginæ, & voluntate procerum, id acci-
disse, facile intelligitur. Nam & apud alias natio-
nes, testamento regna relicta, commendationis
magis, quam veræ alienationis, vim habuerunt.
Nam & quædam de regno testamenta, populi vo-
luntate non confirmata, irrita fuisse facta, in Al-
phonso Arragonio, & Alphonso Legionensi, ob-
servatum est.

Summum
imperium.

lib. 17.

Benè & hoc observatum est, *distingvendam esse
summitatem imperii ab habendi plenitudine*: dum ple-
nitude illa civilem habendi modum non excedat,
Summitas imperii est, quæ in hoc orbe superio-
rem præter Deum non agnoscit: quæ potest esse
sine regnandi plenitudine. Addunt pleriq; Deo
gladium superiorem; quam locutionem à gentili
stricti mucronis adoratione manasse arbitror.
De Sarmatarum ritu Ammianus: *Eductisq; mucro-
nibus, quos pro numinibus colunt, juravere se perman-
suros in fide*. Quem morem Poloni, quoad externum
ritum, ad Christianum cultum traducti, aliquan-
diu conservaverunt. Inter enim Evangelii lectio-
nem, aut dum sacra alia peragerentur, strictis aci-
nacibus attentis assisterunt. Quod alii ita interpre-
tantur, contra Saracenos, & alios Christum ne-
gantes, pugnare se paratos.

Plenum.

Plenitudo imperii est, larga in subditos impe-
randi potentia: quæ sine summi imperii amplitu-
dine esse potest. Imò facilius Comitibus alicujus aut
Marchionibus ditionem, cum pleno imperandi ju-
re, quam regnum Christiano in orbe reperies.
Causam diversitatis partim in nobilitatis poten-
tiâ,

tiâ, partim in congregandi facultate & comitiorum frequentia, invenio. In regno enim proceres, de summâ rerum unâ cum rege deliberaturi, conveniunt. In Comitatu rusticis, & vilis conditionis oppidanis, per præfectos metu aut stipendio astrictos, imperatur.

Quæ de tutelâ differentiâ, in regnis patrimonialibus & non patrimonialibus, traduntur: ut Tutelâ regia.
 istic lex aut populi consensus, illis propinqui eam deferant: ut sit ex iis quæ plerumq; fiant, non est perpetuæ observationis. Romanum regnum, ut ab Halicarnassensi describitur, minimè in patrimonio regum fuit. Et tamen Ancus Martius, regum Romanorum priscâ ætate optimus, Tarquinius liberis tutorem, non requisito populi consensu, legit. Trojanis Æneas & Latinis patrio imperio, non ut patrimonio herili, præfuit. Et tamen Ascanio filio tutelam non proceres imperii dederunt, sed noverca Lavinia, propinquitate proxima, explevit. Tutelâ muliebri (tantâ in dolo in Liv. l. 1. Lavinia erat) res Latina & regnum avitum paternumq; puero stetit. Matrem fuisse Laviniam Ascanio, non novercam, Livius quosdam secutus arbitratur. inde avitum regnum Latinorum, à Latino Lavinie patre devolutum, suspensio tamen iudicio, appellat. Mater igitur filio, ut in regno plenè hæreditario, tutricem se ipsam præbuit. Quod regnum tractu temporis, rerum magnarum arbitri, hæreditatis vice aut testamenti arbitrio transit. Unde illud Livii de Procâ: Numitori, qui stirpis maximus ^{ibid.} erat, regnum vetustum Sylvaniae gentis LEGAT. plus tamen vis potuit, quam voluntas patris, aut verecundia ætatis. Quamquam legatum illud (pro testamen-

to hic accipitur) expressæ magis voluntatis, quam pleni in disponendo arbitrii, fuisse conjecturâ assequimur. Non enim populi consensionem exclusam fuisse, Numitoris ipsius in regnum restitio declarat. *Cum avum regem salutassent, secuta ex omni multitudine consentiens vox, ratum nomen imperiumq; regi effecit.* Quod in Romanæ urbis ortu, nepotibus Numitoris novum regnum condentibus, permansit. Cum enim Palatinum Romulus, Remus Aventinum montem, ad inaugurandum templâ cepissent, & utriq; numero vel tempore superiores aves addixissent: *Utrumq; regem sua multitudo consalutaverat.* Sequenti similiter ætate, quanquam à liberis defunctorum regum non temerè discessum est, jus tamen regem creandi civitas retinuit: *Regem populus jussit, patres auctores facti.* Hæc cum ita sint in aperto, ut negari non possint, tamen parentes liberorum, aut propinqui, non regni proceres, non congregatus populus, tutores infirmæ ætati dabant. A consuetudine igitur populorum, à temporum varietate, à regum aut subditorum patientiâ, hæc talia ferè dependent.

Vicaria
tutela.

Cum rex ætate aut morbo fungi potestate suâ impeditur, non tutores ei adduntur, quod Grotius vult; sed aut vicaria potestate regulus, aut successor cum vi administrandi concessa, assumitur. Clarum in Henrico ferreo cognominato, Cæsarum principe, exemplum. qui patruelem Hermannum adoptatum, & successorem pronunciatum, adiutorem imperii, ob senilem ætatem molesti, ascivit. Pari propemodum dignitate ante eum Otto Sagittarius, à patre dynastâ in potentie partem allegatus, ut rerum Germanicarum scrip-
ptores

ptotes testantur, evectus fuerat. Tertia Grotianæ ^{Cautio} cautionis observatio: *Non desinere summum esse* ^{tertia.} *imperium, etiamsi is qui imperaturus est promittat aliquâ subditis aut Deo, etiam talia quæ ad imperii rationem pertineant.* Capitulationes intelligere videtur, & in leges fundamentales jurationes. quas quia in Principe Absoluto penitiùs introspeimus, actum hic non agemus.

Quarta admonitio: *Summum imperium admittere divisionem; sive per partes quas vocant potentiales, sive per partes subjectivas.* Exemplum rem dilucidat. *Sic cum unum esset Romanum imperium, factum tamen sapè est, ut alius orientem, alius occidentem teneret, aut ut tres etiam tripartitò orbem regerent.* Imperio quidem inter Constantini, aut inter Theodosii liberos diviso, discors & diversorum capitū belua Roma erat. Ubi verò M. Antoninus ^{Collegæ} Lucium, Diocletianus Maximianum, Valētinus ^{imperii.} Valentem collegam assumpsit: plerumq; locum Ammiani judicium habebat: *Concordissimi principes, unus nuncupatione prelati, alter honore specie tenus adjunctus.* Socios igitur imperii, absq; diminutione aliquâ majestatis imperatoris, ut idem Ammianus loquitur, asciverunt. *Maximianus, ut filius patri, Diocletiano obtemperabat:* inquit Pomponius Lætus. Sic Antonino L. Verus, ut eminentiori, per honorem cedebat. Inter fratres aliquando indivisa manet nationis unius ditio: ^{Ditio indivisa.} vel pari omnium in omnes potestate, vel prærogativæ in majorem natu cessione. Sic Ludovico Pacifico apud Cattos defuncto, quadriga fratrum, Ludovicus Animosus, Henricus, Hermannus, & Fredericus Hassiæ corpus, in artus non discerptum, aliquandiu rexerunt.

De summitatis cum populo divisione, & legibus intra præscriptatum legum modum imperare astrictis, partim in Politicorum systemate, partim in Principe Absoluto à nobis actum.

Decreti rescissio.

Quod à Grotio subjungitur, quæ acta à senatu rescinduntur, intelligi debere rescindi regis ipsius imperio, qui eo modo sibi cavere voluit: non est perpetuæ veritatis. Nam in ipsa Galliâ, quam ante oculos videtur habuisse, quædam invitis regibus, quo tempore nondum oppressa summi senatus autoritas erat, rescissa memorantur. Quæ de pleni regni & Laconici diversa naturâ copiosè differit: cum à me alibi, nec uno in loco, pertractata sint: crambem fastidiendam non reperio.

Jus in personas, ab integro naturæ primæ succo longiusculè recedens, est herilis in mancipia subjecta dominatio.

Servilis conditio.

Dura, & homini non duro miseranda, servorum apud Romanos fuit conditio. Eo durior, quod facilis in servitutem descensus, ascensus ad libertatem difficilis. Romæ qui ad delectum non respondebant cives, & aliquo tempore qui lustro redeunte non censebantur, amissâ civitate pro servis habebantur. Vulgares, & magis frequentati, in servitutem afferendi modi passim extant. Quatenus cum æquitate naturali servitus conveniat, aut ab eâ recedat, nos in Politicis reclusimus. Olim servorum multitudo, & præ duritiei tædio libertatis desiderium, bellorum etiam ansam dedit.

P. 50.

dit. Spartacogladatore duce, ad quem globi fugitivorum se receperunt, Italia armis raptâ contremuit. Consularibus exercitibus deletis, vix tandem Crassus, dissipatis non sine periculo desperatorum cuneis, Italiam vastatione, Urbem formidine liberavit. Nostris moribus ab eo hominum genere, quod jam in desuetudinem abiit, minus extimescendum. Nisi quod rusticolæ Germani, servilem in modum habiti, aut fanatico spiritu superiorem statum non ferentes, semel atque iterum erubescendos motus concitaverunt. Nos in materiâ ignobili otium, aliis rebus & altioribus impendendum, terere non addebet.

Rusticant
motus.

CAPUT XIX.

DE SUCCESSIONE.

Jus in personas derivativum est in locum & jus defuncti

SUCCESSIO.

Successio in bonâ defunctorum, ut est juris privati, propriè hic sedem non invenit. Reges & regum portiones, unde digladiationes armorum, calamum nostrum deposcunt. Regnorum & ampliarum ditionum successio, non quæ jure Justinianéo docetur, nobis in hac arêa decurritur.

Regum successio.

Regni successio vel ordinaria est, vel extraordinaria.

Ordinaria est vel frequen-

N

tioris usus, vel minùs frequenter recepti.

Posterius membrum ab ordinario succedendi modo, propterea quod in admirationem hominum minùs ob raritatem incurrit, non omninò seduco. Si quis illud medii generis & quasi mixti habere velit, non repugnabo.

Usitatissima & naturæ convenientissima successio est, qua filius natus maximus patri defuncto succedit.

Successio
quadrata.

Nam & domesticus extraneo, & legitimè natus vulgò quæsito præfertur: sexusq; præstantia, cum prærogativâ ætatis, multum in dignitate adeundâ possunt. Ergo ut hæc distinctè contemplerur, membratim quæ confusè dicta sunt deosuebimus.

Liberi extraneis, vel etiam sanguinis propinquitate remotioribus, in succedendo præferuntur.

Populi circa
successio-
nem jus.

Si liberi, vel si omninò propinqui desunt, in regnis non planè patrimonialibus ad populum jus eligendi sibi regem redit. Vacuâ Daniæ, Sveciæ, Norvagiæ regnorum sede, proceres ducem Baviaræ Christophorum in regnum adsciscunt.

Propin-

Propinqviores Pomeraniæ ducem, ob contem-
 tum regis Erici, prætereunt. *Nec volebant pernicio-* Cronk.
sis exemplis viam facere, ut reges sibi quos vellens delige- Dan. l. 2.
rent successores. Accidit nonnunquam, ut partus
 alienus pro sanguine regio substituatur. quod ne Venter su-
 fieret Spartæ, puerperis regiis Ephori custodes stoditus.
 apponebantur. Fridericum verò Romanorum
 imperatorem Constantia, quoniam rumore dif-
 ferebatur, tanquam ob anilem ætatem non verè
 concepisset, ad extinguendam ejusmodi fabulam, Cronk.
 jussu Henrici patris Panormi sub dio extructo Norv. l. 6.
 suggesto, teste sole & orbe peperit. Aliquando ta-
 men in solatium amissorum, vel ob sterilitatem
 vel impotentiam non susceptorum, liberorum
 adoptio conceditur. Adoptantur autem vel planè Adoptio.
 extranei: ut Tarquinio Prisco Servius Tullius,
 Galbæ imperatori Piso, Nervæ Trajanus. Vetus
 historia Hyllum Herculis filium, ab Æpalione
 Locrorum rege adoptatum, suppeditat. Vel ge-
 nere propinqui aut affines adoptantur: quo pacto
 Augustus Tiberium, Claudius Domitium privi-
 gnos, filiorum jure assumpserunt. Fit etiam ut
 nothi, cum non extent legitimi, in regni spem à
 patre vel propinquo adoptentur. Sic Pyrrhus E-
 pirota Moloßum, non legitimo concubitu na-
 tum, regni successorem habuit. Jugurtha etiam
 liberis extantibus à Micipsa per miserationem
 adoptatus, excussis per fraudem & scelus legiti-
 mis, soltus in regnum Numidiæ irrepfit. Planè ex- Arabum
 tra ordinem est, quod de Arabibus in sufficiendo successio.
 rege Strabo commemorat. *Διαδέχεται δὲ τὴν βασι-* libro XVI.
λείαν ἢ παῖς ἢ πατὴρ, ἀλλ' ὅς ἐστιν ἀγαθὸς ἡμιθῆναι
ἢ ἐπιφανὲς παῖς μετὰ τὴν ἀνάγκην τῆς βασιλείας. REGNUM

non filius à patre excipit, sed quicumq; primus, post inaugurationem regis, alicui illustrium virorum natus fuerit.

Coronidis loco addendum : Romano imperio liberorum successionem partim nullam, partim exitiosam fuisse. Nulla fuit inter septem reges, ante libertatem à Bruto institutam, liberorum successio. Rara, aut exitiosa fuit, postquam libertate oppressâ, Cæsares faciem rerum immutaverunt. Primus imperatorum Vespasianus, ordine decimus, filios imperio paterno succedentes habuit. Titum quidem exiguz, fatorum quasi invidiâ, durationis. Domitianum verò fas omne perumpentem, fastu in Deum, crudelitate in homines injurium. Post eum M. Antoninus Philosophus, sanctitate vitæ nulli imperatorum secundus, uno se ipso inferior, quod filiû Commodum reliquit. Nec filio Caracallâ Severus, nec Constantio Constantinus post mortem decoratus est. Theodosii verò Magni filii, Arcadius & Honorius, exitio Romani orbis nati, in suum & parentis dedecus scepra dilaceranda capefferunt. Germanicarum rerum moderatores, qui & ipsi nomen Romanum fulserunt, non infelicem in multis traditionem respiciens, istâ notâ non maculo.

Spurii à regiâ dignitate excluduntur.

Nam ne ad privatâ quidem rei familiam eriscendam Atticâ lege, & plerarumq; gentium, admittuntur. Atticam Solonis legem Aristophanes recenset : *Νόμος δὲ μὴ εἶναι ἀγχεσίαν, παῖδων ὄντων γυναικῶν. οὐδὲ μὴ εἶναι γυναικῶν, τοῖς ἐξυπάρκων ἔσθως μισθῶν τοῖς ἀποπέπρωτον. Nōtho ne sit jus cognationis, cum adsint*

Romano-
rum.

Germano-
rum.

Atticâ.

Lex Atticâ
de spuris.

ad sunt liberi legitimi. ubi autem hi defuerint, gentre proximi hereditatem sortiantur. Romano jure, Soloniam secuto, spuris præter alimenta nihil relinqui poterat.

In populis autem summo fastigio gubernandis major etiam ratio apparet, cur ab adulterandâ dignitate recedatur. Minus enim est, facultatum quibus vita carere non potest participem fieri, quam dignitate non modo cæteris exæquare, sed supra omnes evehî. Et si collegia opificum infocionatem spurios non admittunt, idq; iudicio hominum comprobatur: supra collegiâ ipsa, imò supra universitatem civium, in quibus multi viri illustres, ascendunt. Præsertim cum turbido animo pleriq; & actiones eorum resp. perniciosas esse, eventu rerum comprobetur.

Spurios regnum.

Clarus navali contra Turcas victoriâ Joannes Austriaeus, nothus Caroli V. filius: at idem inextricabili bello Belgium, armorum & imperii cupidine, involvit, Jacobus, Joannis Cypri regis nothus, Soldani ope adentâ sorori insulâ, post obitum regnum tam opulentum exteris tradidit. Perseus, fratris Demetri per calumniam parricida, commoto temerè adversus Romanos bello, vivus ipse in hostium manus adductus, in carcere trucidatus est; Macedonia in provinciâ formam redacta. Pari culpa, parem fortunam Jugurtha, Numidiæ universæ tyrannus, sibi & regno intulit. Apud Hebræos

Nothi infiores.

Abimelech, violenti vir ingenii, post septuaginta fratrum cædem, mutuâ patriæ ruinâ, cujus ipse autor, interiit. Justius quidem regnum adeptus Jephthes, patriæ laboranti saluifuit. Sed filiae unicæ temerario voto exitium attulit: Οὐτε ἄλλοι μὲν, ἢ

Joseph. Antiqu. l. 4.

Judic. 12.

Judic. 8.
Erobz note
spuui.

M. 2.

Pindarchus.

Themisto-
cles

καὶ θεῶν κεχειροδότηω, θυσιῶν ἐπιτελοῦν, nec justam; nec Deo acceptam, immolationem, perficiens. Idem

Ephraimitas, injustè quidem illos obstrepentes, immoderatâ irâ percitus, ad 40000 cecidit, cum

pari in causâ Gedeon, mitioris vir ingenii, ne verbo quidem Ephraimitas læserit. * Qui pro nothorum amplitudine pugnant, Romulum & Remum Romanæ Urbis conditores, Themistoclem & Timotheum duces Atheniensium, Germaniæ regem Arnolphum, Gothorum Theodoricum, Danorum Haraldum & Canutum, spurios memorant. Quibus respondeo: partim de horum natalibus non constare, partim in his eximium quid fuisse. De Romuli quidem & Remi matre

judicio non inepto Livius; *Deus auctor culpe honestior erat: Marsem incerta stirpis patrem nuncupat.* Sed hos è succedentium regno classe expungo: ut

qui cedentes patriâ, allecâ fugitivorum manu, novam sibi sedem, in patriæ antiquæ ruinam crescentem, fixerunt. Themistochis natales, ut in eâ

antiquitate, obscuri: de ingenio pauca commemoranda sunt. Indole ejus inspectâ, præceptor

ejus dixisse fertur: *ὡς εἶδέν ἐσσι πῦρ σὺ μικρὸν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγῶν ἢ κακόν.* Nihil parvum tu puer evades, sed omninò magnum vel bonum vel malum. Hic in

adolescentiâ temulentus, incunte virili ætate,

καὶ θεῶν φροσίνων ὡς δέξαι, supra modum honorum & gloriæ appetens fuit. E cujus appetentiæ fonte

natum illud: *ὡς καὶ εἶδέν ὡτὸν εἶναι τὸ τοῦ μελλήσαντος ἀέτιμον.* Miltiadis tropæum ipsum dormire non sinera.

Magnâ quidem cum laude ejus dicitur: *ἀειρούς ἐστὶ τῶν πολεμίων, ἀγνοοῦσιν ἢ τῶν συμμάχων ὡς ἄνθρωπος.*

fortitudine quidem hostes, animi verò moderatione socios

superava-

Superavit. Ingenii tamen quædam perversitas ex eo emicuit, quod Atheniensibus, non secularis consilium, incendendæ classis Lacedæmoniorum, qui fidelē operam in liberandâ Græciâ navayerant, autor fuerat; & quod cum Aristide, justo viro & probo, inimicitias gesserat. Forte nec fundamento caret Atheniensium suspicio, post fugâ Xerxis patriæ Persis prodendæ unâ cum Pausaniâ, in nequitia deprehenso, consilium cepisse. Certè nec ægrè tulit cum Persis commorationem, nec sine spe proditiōnis, postmodum futuræ; tres illi civitates in Asia Xerxes dedisset. quibus acceptis gavisus, memorabile illud dictum prolocutus fertur: *ἀπλάμψω εἴ, εἰ μὴ ἀπλάμψω περὶ τῶν πῦρ, nisi perissemus.* Plurimum in Themistocle moræ trivi: quod is Græcorum rebus gestis maximus fuisse memoriæ traditur: reliquos cursim attingam. In liberâ Atheniensium civitate vilissimus quisque; ad militarem ductum, aut fori regimen, evehctus fuit: nihil igitur mirum, si & Timotheus, natalibus pudendis cognitus, emerfit. In Arnolpho Francorum regimen cecidisse, autores nō ignobiles tradunt. quod si ad Conradum porrectum est: saltem virtus Francorum, & antiqua felicitas, in Arnolpho extincta est. Theodoricum, Haraldum, Canutum, spurios fuisse, vix mihi persuadeo. cum in Gothorum & Danorum natione ita viles habitii spurii dicantur, ut inter viros honestos vix comparere auderent. Cum igitur, præter existimationis maculam, turbidi plerumque sint ingenii spurii, & ad vitia paterna procliviores; cum patriæ sæpè detrimentum trahant; cum matrimonium vigo & serino concubitu præferendum sit; cum

cum exceptione laudatus.

Timotheus. &c.

ib. 21109. 77

Conclusio.

ira Dei in castitatis violatores fulminet : spurios calculo nostro à regnorum gubernaculis semovemus.

Unus uno in regno succedat.

Desinit enim regnum esse unum, si in plures hæredes discerpatur : & quod magno labore in unitatem corporis collectum est, pluralitate successorum dissipatur. Præterea inter potètiâ æquales, dum ad se quisque spe & cupiditate totum rapit, facile dissidium & ex dissidio civile bellum oritur, Carolinâ Francorum in stirpe (ne hac antiquiores Merovingios referam) Italia & Germaniâ à corpore Franciæ avulsâ, bella non inter fratres modò, sed fratrum conspiratione in parentes exorta sunt. Ipsis in Franciæ limitibus, imperiorum sedibus Lutetiæ, Sueffioni, Aureliani, & Moguntiaci positis, non modò vires divulsæ sunt & distractæ, sed aliquando damno reciproco collisæ.

Unitas pluralitate potentior.

Hugonis de unitate cautio.

Laudabili igitur consilio Capetorum sub progenie sancitum est : ne regnum deinceps inter hæredes divideretur, sed unus rerum potitus regiam dignitatem & nomen sustineret. Reliquis tamen liberis appennagi, quod vocant, assignatione, quæ masculini sunt generis, filiis autem superstitibus dote prænumerandâ consultum. Præcipientem hac in re Josaphatum, pium & sapientem Hebræorum regem, habuerant. Hic ad plures iturus, Joramo quidem, quod filiorum natu maximus erat, regnum attribuit : reliquis autem liberis auræ & argenti dona, cum oppidis Judææ munis, donavit.

2. Paral. cap. 21.

Sed & Persarum in imperio Artaxerxi regnum ita

ita permansit, ut Cyro fratri Satrapia Græciæ vicina assignaretur. Quamquam non semper fidam esse, aut regio statui securam, eam partitionem, hæc ipsa quæ adduxi exempla declarant. Fratribus enim omnibus trucidatis, munimentum imperiæ in parricidio Joramus posuit. & Cyrus, animis elatior, favore matris & Græcorum auxiliari manu nixus, bellum crudele fratri intulit. Ipsa in Franciâ, ante annos non ita multos, Gaston Aureliani & Bloisæ appennagio non contentus, internos & externos motus in fratrem concitavit. Ad eum nihil caducis in hominum rebus reperias, quod instabilitati omni ex parte sit exemptum.

De spuriorum excludendâ successione, præcedenti axiomaticè egimus, de qua legimus Hugo Capetus, fortunatus Gallorum regni reformator, sanxit: ne in posterum spurii regnum, etiam à patre agniti, succedant. Et ius quidem optimo paterna etiam assertio rerum naturam in vertere non potest; nec id quod non est facere ut sit. Unde nec legitimi dicuntur, sed legitimi, qui filiatione asserti sunt, nec à voluntate humanâ pendet, quæ rationali superiori parere debet, legis diuinæ immutatio.

Tertia de fundamento regni legit Capeti sancitur, ne in posterum sint Majores domus regis. Sapientissimi instituto: Majores enim illi reges majores faciunt, vim omnem imperii, & tandem ipsam appellationem, in se populo, et in rebus applaudente contraxerunt.

De legitima
tore.

De
Majoribus.

Fœminæ ab imperio naturæ jure remouentur.

Hujus assertionis causam si quis desiderat, adeat ea quæ hac de quæstione in Arcanis Regnorum congestimus. Ubi si quid omissum videbitur, in Principe Absoluto, recentiori Arcanorum foetu, supplevimus.

Ætas in successione major minori præfertur.

Ætatis prærogativæ regulæ.

Aliquando tamen vel voluntas paterna, vel ratio evidens, vel poena delicti dignitatem à primogenito ad natu minorem transfert. Ne exemplâ anxie circumspiciam: omnia hæc in Salomone majoribus prælato cõcurrerunt. Paterna in Bathsebz, tenerrimo amore dilecta, filium inclinatio multum in Davide rege potuit. Rationis evidentia in sapientiâ Salomonis, teneris in annis elucens, & animo justitiæ ac pietatis amante, emicuit. Sapientem enim insipientioribus leges dare, illud ipsum est, quo jus majoris ætatis fundatur. Poenam Adonias meruit, eo quod vivo rege vel se pro rege gessit, vel factiosas transeunte in regno, adversus patris consilium & voluntatem, opes collegit. Extra hunc poenæ & delicti casum, etiam abdicationem promeriturum, consultum foret, ineptiori ad imperandum à patre persuaderi, ut capaciiori tanti sceptrorum oneris molem imperiî sponte concedat, ipse opulentâ in quiete acturus. Quod ni fiat, bellorum civilium semina post obitum, non defuturis mali consilii vel stimulis vel sequacibus, timentur. Absq; hac patris persuasione acceptatâ, retinentur sæpe ineptiores, vel lege ita jubente, vel metu commovendorum novitate card-

Cautio.

cardinum reipublica. Sic Cleomenes apud Spar- ^{Spartano-}
 tatas, homo vix mentis compos, legis reverentiâ ^{rum in lege}
 ad rerum gubernacula promotus est. Agefilaum ^{observandâ}
 enim, animi egregium, ob claudicationem inter ^{pervicacia.}
 portenta non refero. Neq; Lyfander eâdem in re-
 publicâ suffragatores invenit, consilium subji-
 ciens, ut in posterum magis idoneo, non ætate
 majori, successio in regno permetteretur. Sed hoc
 quidem impunè in Spartanorum regno, quod
 voluntati procerum, aut Ephorum nutui sub-
 jiciebatur, abiit. Graviori lapsu peccatur, ubi
 mente capto, aut vitiorum gurgite immerso, ob
 ætatem summa rerum defertur. Si qua in muta- ^{Prolepsis.}
 tione regno mala acciderunt, ad causas rerum;
 non ad superstitionem nunquam prætereundæ
 ætatis reducantur.

Filius in regno patris natus
 nato privatâ patris conditio-
 ne non præfertur.

Aliter quidem in favorem Xerxis contra Artaxer-
 bazanem decisum est: at ea postmodum decisio,
 Cyro Artaxerxi postposito, correctâ apud Persas
 fuit. Quamquam diremtio litis non malè à distin-
 ctione sumitur: novus ne quis ad regnum suo ni-
 su pervenerit, an sanguine vel matrimonio regio
 gradum sibi ad altiorè fortunam struxerit. Hinc ^{Perfarum}
 sapientum Persarum, in judicandò discrepantium, ^{ratio.}
 diversitas rationem facti scenerabitur. Alias benè
 à DD. responsum est, jura interna non admittere
 differentiam ratione accidentalis dignitatis: nec
 ratione dignitatis, sed naturæ, ad successionem

parentum filios vocari. Nam & privata in nisi successione, non habetur ratio temporis acquisitionis, sed obitus parentis. Sed ne à jure publico abeamus: filii ante dignitatem paternam genitri à dignitatis tituli communicatione non excluduntur. *Neque interest*, inquit de senatoris filio Ulpianus, *jam in senatoriâ constitutus cum susceperit, an ante dignitatem senatoriam*. Sic allectus in numerum advocatorum fisci, eximitur à cohortis, vel alterius vilioris conditionis, cæribus; cum filiis quandocumq; genitis, per constitutionem Theodosii & Valentiniani Cæsarum. *Gregorius*: apud quem & leges, pro contrariâ sententiâ allatas, dextrè solutas videt.

Juris Publici.

Petrus Gregorius. l. 7. c. 9.

Nepos ex primogenito defuncti patruo in regni, ut & feudi, successione plerumq; præfertur.

Arduis hæc quæstio motibus armorum & verborum disceptationis, agitata, plenam decisionem vix dum invenit. Pro nepotibus cum res exemplis dijudicata, tum ratio non inepta militat.

Res judicata.

Inter Cleonymum, Cleomenis Spartanorum regis filium, & Arcum Cleomenis nepotem, lite de regno coortâ, Senatus avitum regnum Arco adjudicavit. In controversiâ domus Bourboniz, idem in Galliâ imperante Ludovico Crasso judicatum est. Idem in Angliâ, in Lusitaniâ, in universa Hispaniâ, observatum esse scriptores commemorant.

Spartani iterum in partes vocati.

Propinqui tres nationes.

morant. In Germaniâ, Saxonum sub imperio, cum lis iudicio dirimi non posset; duello indicto finem pro nepote invenit. In ditionibus quoque magno regno appensis, ut in Flandriæ Comitatu, & Britanniz Gallorum Ducatu, idem juris fuisse memoratur.

Ratio.

Jure repræsentationis filius & pater pro eadem personâ habetur, eodem propè jure fruitur. quod in filio continuatur, patre per mortem vivis exempto. Habet id quidem in feudis præcipuè locum; Repræsentatio. sed nec à regni, quod successione defertur, ratione nuntium recedit. Si quis autem jus primogenituræ remittat, Edomi negligentiam secutus, habet quod sibi uni imputet. Nam jus hoc ita personæ vel repræsentationi adhaeret, ut in viciniam transmitti nihil alienum habeat.

Quæ in contrarium referuntur exempla, ea aut Occupatio. peculiarem habent rationem, aut à voluntate parentum, non à lege fluunt; aut paucarum inter barbaros gentium sunt propria; aut factum potius quam jus respiciunt. Rationes, quæ contra sententiam magis receptam moventur, apud Petrum Gregorium refutatas vide. l. 7. c. 10.

Successio linealis est, quâ jus transmittendi futuram successionem, quasi lege delatam, observatur.

Ea est vel Agnatica, Francici juris dicta, quâ Succ. linealis. soli mares ad successionem admittuntur: vel est lis.

Cognatica, quâ etiam fœminarum ratio habetur.
de quâ vide Grotium: libro 2, cap. 7. par. 22.

Extraordinaria successio vel temporis ratione vel personarum dicitur.

Extraordinaria temporis ratione est, quâ patri nondum defuncto succeditur.

Ea vel volente patre, vel invito suscipitur.

Nam vel à fessitate & curarum lasso, aut aliàs futurarum providentiâ, regnum filio defertur: vel à nolente vi, vel procerum consensu, extorquetur. Spontaneæ cessionis illustria exempla in Davide Hebræorum rege, & in Carolo V. imperatore Romanorum habemus. Ille enim Israëlitis regnum in filium Salomonem, hic regna hæreditaria in Philippum II. filium nimirum, Germaniæ imperium in fratrem Ferdinandum, accedente procerum consensu, à se abdicavit. Armarum portentosâ violentiâ Selimus, fortunatissimus rex Turcarum, patri imperium eripuit. Pari violentiâ apud Germanos, sed Papæ instinctu armatâ, Henricus V. patri cognomini regni habenas ademit. Plura exempla, ne exemplis jus confirmatum videatur, accumulare non libet.

Personarum ratione extror-
dina-

Cessio
regni.

Ereptio.

dinaria successio est, quâ liberis præteritis sororum filii, vel extranei etiam, ad successionem vocantur.

De extraneis defuncto succedentibus exemplum supra è Strabone, Arabiz mores describente, attuli. Sororum filii apud Æthiopas, nec non apud Pictos filiis, modò fides scriptorum non vacillet, olim præferebantur.

Caloris cum frigore convenientia.

His expeditis, quæstiunculæ, à Grotio huic tractationi annexæ, examinandæ veniunt.

I.

An filius à patre exheredari possit, ut ne in regnum succedat? Jus à naturâ, vel gentium consuetudine, privatis concessum, regibus adimi non debet. Sed ut privatâ in re, ita multò magis in publicâ, ubi vita omnium involvitur, gravem subesse exheredationis causam oportet. præsertim ubi regna non sunt alienabilia, & patrimonii loco possessa: sed ita hæreditaria, ut jus suum populo, quoad curarum in translatione partem, non adimatur.

Exhereditatio.

II.

An abdicari possit regnum, aut jus succedendi in regnum? Benè à Grotio ipso nodus inciditur: In hæreditariis qui jus à se abdicat, in liberos nihil potest transferre. At in lineali successione, patris factum nocere non potest liberis: quia jus eis ex lege, non ex voluntate patris, quæsitum est. Pro se igitur abdicare quis potest: ac ne id quidem

Juris regnandi abdicatio.

omni in regno, nec omni rerum facie pro posteris, nisi populi accedente voluntate, in regnis juris Francici vel Castellani non potest.

III.

An de successione regni judicare possit aut rex qui nunc regnat, aut populus per se, aut per judices datos?

Judicium
de succes-
sione.

Sed hæc quidem quæstio, non magni videtur esse ad usum vitæ humanæ momenti. Satis fieri tamen dubio, distinguendo inter judicium jurisdictionis, & judicium commissionis vel arbitrii, poterit.

IV.

An frater regis, absq; hærede defuncti, fratris majoris filio cedit? In hæreditariis quidem regnis, divisionem admittentibus, ad partes æquas concurrent. In aliis verò, ad similitudinem nepotis filio posteriori præferendi, majoris fratris filius jure præcedet: nisi consuetudo gentis alicujus jus introduxit, quod successionem in gradum defuncti in limite transverso non recipiat. Sed ubi consuetudo dubiæ est observationis, aut ubi jus illud non exprimitur; in partem eam, quæ liberos parentibus surrogat, potius inclinandam esse, rectè pronunciat. Et hoc in Armoricâ Galliæ ditione observatum esse, Serranus, læulentus annalium Gallicorum scriptor, memoriæ tradit. Quod autem aliter sentire in Novellis Justinianus videtur: antiquas Romanorum leges, non æquitatem naturalem, respicit.

Filius fra-
tris majoris.

V.

An filius defuncti fratris, aut etiam filia, patris regis præferatur? Affirmat cum Emanuele Costâ Grotius. nec id in lineali tantum successione, sed etiam in hæreditaria, locum habere vult. in regnis

Subitio.

regnis nimirum, ubi subitio in locum mortui observatur. In regnis enim aliis vincet, qui sexu aut ætate erit potior. atque ita masculus etiam remotior scæminam, ætate præferendus juniorem excludet.

VI

An filiz nepos ex filio præferatur? id quidem nec dubitandi locum habet: nisi alicubi solus liberorum gradus spectetur.

VII

An minor ex filio nepos majori ex filiâ præferatur? Ea quæstio magnis certationum motibus inter Ludovici & Elisabethæ, Divorum calculo Romano, posteros agitata, Hassiam à Thuringiz conjunctione avulsit. Ratio inter linealem successionem, & inter purè hæreditariam, distingvit.

Nepotum
concursum

VIII.

An nepcis ex filio primogenito filium posteriorem excludat? Contra Emanuelem Costam negatur. In ipsis enim hæreditariis regnis, inter cæpaces valere debet sexus privilegium. Arragoniz regnum pro vivido exemplo adducitur, in quo tamen ipso, quantum ad succedendi consuetudinem, variatum esse traditur. Ita si mores hominum, non æquitate naturalem, sequamur vix, ubi gradu stabili subsistamus, habebimus. Juris æqui inventa, non vetustatis, non recentioris consuetudinis, ut cynosuram respicere, tutius fortasse fuerit. Est enim ubi approbationem illud Ciceronis inveniat: *Quasi verò quidquam sit tam valde, quam nihil sapere, vulgare: aut quasi tibi ipsi in judicando placeat multitudo.*

Nepcis

Morum
inconstant
ludibrium

Divina
lib. 1.

CAPUT XX.

DE IMPERII AMISSIONE.

Jus in personas extingvitur
interitu vel abdicatione.

Non hic juris domestici amissionem, non patris familiâs in cōjugem, in liberos, in mancipia imperium ademtum, pollicemur. Publico in jure, quæ bellorum & pacis materia, versamur: publicis rebus, non privatis, scribendi arbitrio nos immiscemus.

Interitus hic vel imperantium, vel eorum qui imperantur, spectatur.

Imperantium interitu sui fit
juris qui regebatur populus.

In regno quidem quod per electionem deferretur, non interjectâ morâ. in hæreditario autem, non nisi omni familiâ & propinquitate imperantis extinctâ. Ad naturalem enim libertatem redeunt, qui dominum, vel qui rectorem habere desinunt. Sed hæc ita intelligenda sunt, quatenus libertas nec vi externâ, nec exorbitandi in vicinos licentiâ, quæ armis compescenda sit, impeditur. Antiquâ in libertate populus Ditmarsorum agebat: sed eum sibi subjici Christiernus rex Danorum ab imperatore Friderico petebat: quod *non expediat sine principe populum agere.* Adeo vicem

oracu-

Ditmarsfi.

Cranz.

Dan. l. 2.

Oraculi illud Demosthenis obtinet : *ἀπιπυρ, οἰμυμ, ταις πολεμικαις η̄ τυραννις, ἀλλως τε καὶ ὁμορον χαιρον ἔχουσι.* *Olymh. 4.*
suspecta libertati dominatio, maxime si vicinam regio-
nem incolat. Attamen non plenissimâ in libertate
 Dithmarsî agebant : qvi Bremensis episcopi li-

tuum, saltem ecclesiasticis in rebus, reverebantur.
 Præbuerant sanè insolescentis libertatis & vi-
 cinis tumore onerosæ, qvandam Dithmarsî spe- *Cilicium,*
 ciem. Frisios inprimis, Eidorâ amne ægrè disjun- *bell. Dithm.*
 ctos, leviculas ob causas, v. gr. qvod facinorosos *lib. 1.*
 Dithmarsos ultimo supplicio affecerant, bello
 adorti laccessiverunt. Id satis ad arma inferenda
 Adolphus Holsatus, Christierno conjunctus, ar-
 bitratus; literas belli denunciatrices ad eos dele-
 gavit. Nec mora: bello subacto Dithmarsî, jugo *lib. 2.*
 accepto, impensas etiam belli, cujus ipsi autores
 videbantur, expendere jubebantur.

Qui imperantur, vel corpore
 intereunt, vel spiritu.

Corpore intereunt, qvi vel
 omninò è rerum naturâ tol-
 luntur, vel à conjunctione so-
 cietatis dissipantur.

Aut enim internecione populus, aut disperfio-
 ne deletur. Ad internecionem, qvæ fit furentè
 gladio, adde maris exundationes, terrarum didu-
 ctiones, montium ruentium oppressiones, famis
 aut pestilentiz universalem sævitiam. Maris inun- *Inundatio.*
 datione Helicen & Burin ad maris Egzi litora,

nec longo intervallo Myunta, interiisse memorant. Addunt è Platone mari abreptos Atlanticæ populos: fabulosâ fortassis narratione; nisi eam ipsam esse ab Americo Vesputio inventam regionem dixeris. Quas terræ motus hausit, uno tempore duodecim civitates apud Cornelium Tacitum Traduntur. Montis prærupti illapsu pagus insignis, Rhætorum in finibus, nostrâ memoriâ cum incolis omnibus oppressus. Famis quæ vis, aut quæ sit æris lue infecti, passim videmus.

Dispersionis in Judæorum reliquiis, nunquam in unum populum coalituris, clarum exemplum habemus.

Spiritu reipublicæ animalium intereunt, quibus juris communicatio adimitur.

Liv. l. 31.

Exemplum in Capuanâ urbe, è Cicerone & Livio, alibi expressimus. Cui tamen jus civitatis postmodum, si Vellejo & ipsi Ciceroni credimus, restitutum. Pejoris his conditionis Bruttii, ob diu præbitam Annibali commorationem, in apparitorum infimæ sortis numerum allecti, fuerunt. Apparitorum autem censu scribæ, accensi, interpretes, præcones, viatores, lictores, servi publici, carnifices habebantur.

*Sigonius
Ant. Jur.
Civ. Rom.
l. 2. c. 15.*

Olynthii à Philippo Macedone, Thebani ab Alexandro hastæ venum subjecti, ad corporis dispersionem, non ad nudam civitatis ablationem, ferantur.

Ad populi integritatem propius accedunt, qui vel loco migrare coguntur, vel muris urbis disjunctis

Et obnoxii aliorum nutui habitant. Loco migrare à Romanis jussi Carthaginenses, piratae Cillices, Ligures. illi à maris conspectu, isti à montium fiducia abstracti. Moenibus & omni munitione nudati, Spartanorum imperiosâ postulatione, Athenienses, & ante eos Messenii. Moenium quidem dejectio, vel muri non constructio, jus civitatis non adimit. nam & ipsi Spartani, in viris & in armis omnia ponentes, tuto caruisse memofantur. Splendorem tamen civium, si ad aliorum arbitrium dejectio fiat, imminuit.

Migration

Abdicatio imperii est juris imperandi perpetua resignatio.

Abdicatio est vel spontanea vel imperata.

Vel etiam medii generis, ad voluntariam cessionem metu majorum malorum inclinantis. Prima in classe Diocletianum ponimus, expleto regni immoderati fastu privatam ad securitatem, & hortorum in secessu colendorum jucundam amoenitatem reversum. In posteriori classe cum alii multi reperiuntur, tum Gothi à Narsete victi, quibuscum ita convenit, ut proelio superstites, rebus suis deprivatis, Italiâ omni quamprimum excederent. In mediâ Justinianus imperator, qui Francis possessionem terrarum occupatarum firmavit, ne his quoque barbaris in se concitatis damnum aliquid acciperet. quia ne ipsi quidem Franci tutum sibi mansurumque jus, nisi ex imperatoris autoritate sperabatur. Idem Norici urbem, & quod

Cessio imperii.

Procop. Hist. Goth. lib. IV.

lib. III.

ibidem.

in Pannoniâ munitum erat, aliosque præterea agros & pecunias, Langobardis donavit. Unde illi provincias Romanorum alias, quasi jure sociali penetrantes, imperii membra lacerabant. Eò enim perducta imperatorum autoritas erat, ut damnis ipsi suis & imperii subscriberent; & quod vi non ferendâ creptum erat, donatione munirent.

QVÆSTIONES

circa transmissionem dominii obortæ.

QVÆSTIO I.

An populus qui nunc est majorum debita exolvere teneatur?

Ratio dubitandi: quod alii succedant homines, alia temporum conditio. nec tantum post geniti antecessores excipiunt: sed vario exterorum affluxu genus ipsum hominum mutari videtur. Sed his non obstantibus, qui ut universi succedunt in jus & in commoda civitatis, ii & in onera olim suscepta succedunt. Nec desinit, ob hominum singulorum mutationem, idem esse populus: ut nec flumen idem esse desinit, etiam si aquæ aquas nova semper successione protrudunt. idem enim alveus, idem fluvii serpentis nomen, eadem ex eodem fonte scaturigo.

Jam quid si mutatâ reip. formâ, à libertate populi in regnum transeat? Negat Aristoteles eundem populum permanere. Ego cum Grotio inter consociationem juris & imperii, & inter partium quoad regimen inter se relationem, distin-

gvo.

Populus
unus &
alius.

gvo. Quamvis regiminis formâ mutatâ, natura hominum non exiit. Populus Athenienſium æquè Codro regnante, ut Solone novas leges & ex æquâ rationi civium accommodatas ferente, dicebatur. Nec Ariſtoteles tamen ipſe mutationis vim eò uſq; extendit, ut, ob mutatam gubernandi ſpeciem, nomina expungenda eſſe expreſſè neget. Attamen patrum memoriâ proceres Flandriæ & Scrupulus. Brabatiæ, operâ ducis Parmenſis ad obedientiam regis reducti, quod bello vel rebellionẽ vigente mutuò ſuſceperant, ſe jam obſtringere negaverunt. Si quã negandi rationem habuerunt: diſtinguendum puto inter pecuniam ut populo, ut hominibus ejus regionis, creditam, & eam quæ ad rebellionem fovendam expromta ſit. Vagabatur inter uſurpandam libertatem, & inter agnoſcendum regis imperium, Belgii navicula. Reducto ad obſequium paſtoris grege errantium ovium, vetari à ſuperioribus potuit, ne cui, fomenta rebellionĩ ſuppeditanti, quod datum reſtituerent. nec id in pœnam tantum inimicè erga regem animati ſenſus; ſed ne attriti bello non neceſſario ſubditi planè exhaurirentur, & regii fiſci vena proſus exiccaretur. Alia Batavorum, & Batavis aſſociatorum populorum, ratio. Quamvis iniquè fortassis cum iis actum, quod facie rerum mutatâ, ob ſolvenda militum ſtipendia, quæ in Brabantia expleverant, naves eorum in Scotiâ, merces in Germaniæ quibusdam locis retentæ dicuntur. Sed hæc profundioris otii, & cogitationis intentionis, in præſens omitto.

QVÆSTIO II.

An Papa transferendi imperii Romani jus habuerit. ◊

De Romæ sub imperatoribus Byzantinis statu Pomponius Lætus: *Nescio quo fato præfectis obtemperavimus, & aliquando Augustulis, & sæpenumerò regibus Gothorum.* Quæ hominis pontificii, in antiquitate benè versati, confessio & donationi Constantinianæ, & exemptioni Romanæ urbis è diametro repugnat. Quæ igitur jure vel cives Romani, vel eorum nomine pontifex, imperium Carolo in se & in membra Romani imperii obtulerunt? Serva post Herulos Gothorum Romæ, debellatis per Justiniani legatos Gothis, Justiniani & posterorum ejus ad majestatem colendam rediit. Tardi in auxilio Romæ contra Langobardos ferendo imperatores fuere: non tamen proderelicta eam habuere. Promptius à Francis laboranti auxilium: sed auxilium absq; subjectione nullam injuriam imperatori, qui tunc rerum suarum in oriente sægebatur, intulisset. Nec hæc Romano præfuli novandarum rerum causa: sed imperatorum contra irrepentem imaginum cultum vigilantia eum urebat. Armis igitur cum suis diffidebat, alienis impitebatur: & augmentum Francorum cum imperatoris ruinâ quærebat. Quamquam quid imperatori hic decedebat? omni propè Occidente dudum ab imperio ejus avulso: in orientem autem nihil sibi juris Franci, nihil imperii vindicabant.

Juris antiqui monumentum non tenue Roma
serva-

In Constanti-
ano.

Romæ sta-
tus.

Papæ ani-
mus.

servavit, in urbis sue prerogativa, & in honore consula-
 tur; fateor. Sed ea prerogativa plus umbræ & ap-
 pellationis, quam ponderis & veritatis habuit, Prolepsis,
 Tantum abest, ut fundatum antiquitate & gen-
 tium consensione jus imperatori imminuere po-
 tuerit. Durum est, quod vir eruditus asserit, jus
 omne quod hi qui Constantinopoli habitabant Grotiana
assertionis
examinatio,
 ad eligendum imperatorem Romanum habere
 poterant, à voluntate populi Romani pependisse.
 Nam Constantinus, absolutioris dominii autor,
 dudum in hæreditariam possessionem quicquid
 Romani erat imperii converterat. Si quando per
 auxilium factionem, aut militarem per impetum, po-
 pulus Byzantinus quosdam imperatores depo-
 suit, aliis in eorum locum successis: recepit im-
 perandi per successionem ab intestato, vel etiam
 testamento paterno, consuetudini nihil decessit.
 Subdolè autem Grotius Irenes facit mentionem;
 quasi contra mentem ac morem populi Romani
 fœmina imperaret, cum contra superstitione mu-
 lieris causam, adversus assertorem simplicitatis
 Constantinum, pontifices Romani fovissent. Pri-
 mum autem civem Romanæ urbis pontificem
 vocare, nec cùm sacro Clericorum ordine, & mul-
 tò minùs cum animis Papæ, qui se universorum
 dominum appellat, convenit. nec ad Judaicæ
 reip. normam regibus cedere, quod summi erat
 pontificis, gauderet.

Fuisse autem qualemcunq; hanc electionem
 personalem in Carolum Magnum, & quosdam
 ejus successores, hinc dijudicata nondum discul-
 sum est. Adde, Carolum Magnum huic electioni
 non acquievisse; nec, nisi consensu Constantini

& Irenes accedente, ratam habere voluisse.

Concessio.

Illud non diffidendum; Carolum & ejus successores jus imperii quod habebant in Francos, ut & in Langobardos, à jure imperii in Romanos, ut novâ ex causâ quæsitò, sollicitè distinxisse. Donum enim populi Romani accipere quod ipsorum esset, aut nomine Romani imperii gentes patrias Romano præfuli subjicere, non sine causâ verebantur. Nam ne sic quidem versutias Romanas effugere potuerunt; quin regnum Germaniæ feudum Romani sacerdotis appellarent.

salebra.

Placuisse interim populo Romano, quò certius præsidium haberet, regem non proprium sibi sumere, sed eum quem Germani fecissent: ita tamen ut jus sibi aliquod retineret probanda vel improbanda electionis, quantum scilicet ea res ad se pertinebat: partim verè, partim latente fraude dicitur. Nec coronatio jus aliquod imperii conferendi, quod per approbationem subreperere animis poterat, demonstrat: ut à juris publici scriptoribus abundè ostensum est. Illi assertioni non refragor: regni Italiæ titulo imperatorem sub se habere, quæcumq; populi Romani fuerunt: quæ neq; pactioibus, aut derelicti occupatione, aut victoria jure in aliorum populorum imperium concesserunt. quanquam Germani, de imperio scribentes, astipulationi isti ægrè manum sint porrecturi. quos nunc ad examen vocare, occupata opera, & impeditus pluribus meditationibus animus, non admittit. Quas autem investituras feudorum, episcopo Romano vacante imperio debitas, Grotius intelligat non satis capio. in imperio enim Germanico Palatinus & Saxo, imperii vacantis Vicarii, divisis locorum partibus investituras tribuunt.

Interregnum.

buunt. Italiae quæ supersunt feuda, quæ præter Campaniæ regnum Siciliam annexam ferens, in obscuro jacent, papa etiam non vacante capite imperio sibi arripuit. Possè autem imperatori, morbo aut captivitate impedito, vicarium à populo Romano dari, solâ fortassis Cyni & Raynerii conjecturâ nititur: usus & veritatis ratio repugnat. Quod autem papa *in populo Romano, tali tempore libero, primas obtinet*: gratâ manu accipio, imperatore vivo populum Romanum liberum non esse; nec primum ejus civem libertatem vindicare, multò minùs in orbem humanum & ipsum in imperatorem, imperium jurè posse.

Dicendum quod res est: Grotius obtruso palpo alterâ manu solium pontificis erigendo, alterâ evertit.

QVÆSTIO III.

An ea imperii traductione, dominium universi orbis ad Francos pervenerit?

Romanos rerum omnium potiri, præter aulicorum quorundam adulationem, & vulgi rerum externarum ignari persuasionem poëtæ vel secuti vulgares opiniones, vel fingendi licentiâ excedentes, audacter assertum iverunt. Magnifico versu eâ de re Virgilius:

Imperium terris, animos æquabit olympo.

Quod de Romanâ gente & urbe capiendum esse, sequens versiculus testatur:

Septemq, una sibi muro circumdabit arces.

Est enim quasi Anchisæ apud inferos, de surre-

Sturâ Româ, vaticinatio. Simile quid spirare Neptuni apud Homerum verba videri queant:

Ilad. v.

*Nôr di dh aivias βη νεύων ανάξει,
Καὶ πῶδες πῶδων, τῖνας μετέπιόδε ἤμυνται.*

Ann. 9.

Qvos versus, cum aliquâ sensus adjectione, Virgilius ita expressit:

*Hic domus Æneâ cunâis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.*

Priorem versum, sine adjectione latitudinis imperii, ita verterem:

Jam valor Æneâ Trojanis jure præbit.

Nihil enim de orbis dominatione apud Homerum: qui Æneâ posteros, cōtinuatâ serie regnantes in Italiâ, auditu percipere poterat: de Romanorum ex eo genere futurâ potentiâ nihil præfensione subolfacere poterat. Quare ad Romanos poëtas, qui Romam sub altissimo culmine conspexerunt, redeo. Quasi elegantiâ cum Marone certaturus Tibullus, ita insurgit:

Lib. 2. el. 3.

*Roma tuum nomen terris fatale regendis,
Quâ sua de cælo prospicit arva Ceres.
Quâq; patent ortus, & quâ fluit antibus undis
Solis anhelantes abluit amnis eqvas.*

Fastor. lib. 2. Rotundiùs eandem rem complexus Naso:

*Gentibus est aliis tellus data limite certo:
Romana spatium est urbis & orbis idem.*

Quod tamen alio in loco cum moderatione quâdam, & tacitâ universæ amplitudinis exceptione, modulatur:

Fab. 1.

*Horreat Æneadas & primus & ultimus orbis:
Si qua parum Romam terra timebit, amet.*

Omnes verò rotundâ venustate supergressus Martialis:

*Epigram.
lib. 12.*

Terra-

*Terrarum Deâ gentiumq, Roma,
Cui par est nihil & nihil secundum.*

Qui in disputando non suum judicium sequuntur, sed aliorum auctoritati parent, in naturæ scrutatione meritò rejiciuntur. at in factorum quæstione, in rei gerendæ veritate, auctoritas testium ponderanda. Quorum unus & alter in medium productus, gravitate suâ mulcentem aures poetarum cantillationem facilè retundet. Pro Christianis, non adorati imperii Romani accusatis, Tertullianus respondet: *UNAM omnium rem publicam cognoscimus, Mundum.* Ergo imperium Romanum mundi extensione angustius. Mundum enim hic ut est respublica hominum, non pro universo cælorum ambitu, accipimus. Quod si clariorem testem, & rerum Romanarum peritiorum, desideras: ecce tibi Ammianum Marcellinum, de Constantio, Constantini post fratrum obitu unico successore, ita scribentem: *A Justiniano declinavit ita intemperanter, ut — Orbis totius se dominum appellaret.* Injustitiæ tribuitur, vel solo titulo imperium totius Orbis affectare. Quam ineptus igitur jurisconsultus Bartolus, qui hæresis notâ aspergit, eos, qui universi mundi dominationem ne quidem in Germanorum imperatore agnoscunt. Plura de hoc quæstionum genere in Principe Absoluto, quò lectorem famelicum remitto; pertractavi.

Quoniam autem ratio nos, non enim casus, in quo nihil est rationis, ad Ammiani testimonium perduxit: quid idem de pontificatu Romano, à quo jus illud universi imperii emanare creditur, senserit, paucis aperiendum. Paparum inter cla-

Universitas
imperii ex-
plofa.

Apolog.

lib. 15.

Pontificiale
regnum.

rissimos, eruditionis & sanctitatis nomine, Damasus. cujus & poemata sacra extant: & cujus magna in componendis ecclesiarum orientalium litibus autoritas usurpabatur. De ejus ad pontificatum aditu ita Marcellinus: *Damasus & Ursicinus, supra humanum modum ad rapiendam episcopalem sedem ardentes, scissis studiis asperissime conflictabantur.* Contra donationem Constantini, iis temporibus ignoratam, idem pro nobis militet: *Id adepti, futururi sunt ita securi, ut ditentur oblationibus matronarum.* &c. Nulla hic patrimonii Petri, nulla imperii occidentalis mentio; quam in assignandâ rapiendæ sedis causâ, oblationibus matronarum longè præponderante, nequaquam omisset. Vixit autem imperante in occidentè Valentino, imperatore post constantinum Magnum quinto, Damasus. Cum luxus Romanorum pontificum execratione idem Ammianus: *qui esse poterant beati revera, si magnitudine urbis despectâ, quam vitis opponunt, ad imitationem antistitum quorundam provincialium viverent.* Pudet ad frugalitatem Christianam hominis gentilis, quamvis judicio synceri, exhortationem adducere.

Quæ de obligatione ex dominio ortâ Grotius huic capiti sujungit, ex amplissimo Jctorum de Obligatione campo decidi (est enim messis juris gentium) poterunt.

C A P U T XXI.

DE PROMISSIS.

Quæ tamen obligationi connexa sunt, & quæ obligationem persæpè pariunt, PROMISSA, nobis in hac arêâ percurrenda sunt.

Promissa

libr. 25.

Simoniam armata.

Reditus eleemosynarii.

Luxus Ecclesiasticus.

Promissa sunt vel simplicia,
vel annexo juramēto munita.

Simplicia non minùs quam
jurata promissa obligant.

Par enim est in mentiendo turpitudine, par in
servandâ fide gravitas. *Quid interest inter perjurum* Cic. pro
& mendacem? *Qui mentiri solet, pejerare consuevit:* Roscio Co-
inquit Romanorum orator. nam qui semel, in-mado.
quit idem, à veritate deflexit, hic non majore re-
ligione ad perjurium, quam ad mendacium addu-
ci consuevit. Quis enim deprecatione deorum,
non conscientiz fide commovetur? Propterea Mendax
quæ pœna ab diis immortalibus perjuro, hæc ea- perjuro
dem mendaci constituta est. Non enim ex pactio- compara-
ne verborum, quibus jusjurandum comprehen- tur.
ditur, sed ex perfidiâ & malitiâ, per quam insidiæ
tenduntur alicui, dii immortales hominibus iras-
ci & succensere consueverunt. Hæc Cicero.
Omninò omni mendacio fœditas, veracitati di-
gnitas adhæret. *Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ μὲν ψεῦδος φαῦλον* Aristot.
καὶ ψεκθόν, τὸ δ' ἀληθὲς ἡγιανὸν καὶ ἰπικρεθόν. Nicom. I V.
Qui verò
alteri fallendo aliquid promiserit, præter men-
tiendi levitatem, in eum cui promiserit non ser-
vando injurius est. injurius idem in societatem
humanam: quæ fide verborum sublatâ intercidit.
Hæc quanquam ita se habent, tamen pondus ex
juramento verbis accedit. Horribile enim est,
Deum in se testem perjurii, & vindicem si men-
tiatur invocare. Prætereà quia apud omnes natio-
nes jurisjurâdi sacrosancta habetur religio, sibilo

Cicero pro
Rabirio.

lib. 2. c. 11.

se hominum subijcit, & fidem in posterum sibi derogat, semel in perjurio deprehensus. *Ubi semel quis pejeraverit, credi postea, etiam si per plures deos jureret, non oportet.* Quæ contra promissorum obligationem Connanus disputat, eleganter & nervosè à Grotio refutata vide.

Publicè fidem tueri, imperiorum decus est & stabilimentum.

Ferrum tuetur Principem, melius fides:

Nutus
regum.

Iliad. 6.

in Senecæ, si ejus est auctoris, Octaviâ habetur. Ea imperantium auctoritas optanda erat, ut vel nutus eorum vim juramenti habeat, ad exemplum Jovis Homericæ, quæ ut supremum regem poëtæ imitandum in multis proponunt.

— Οὐ γὰρ ἴμεν παλινάρετον, εἰδ' ἀπειτῶν,
οὐδ' ἀπειλάτων γ' ὅ, π καὶ κεφαλῇ κερταόσσω.
*Quod capitis annuero, non est revocabile, fraudis
Nescium, & eventu certò veniente peractum.*

Publica
fides.

Liv. l. 29.

lib. 30.

Μίσην τίμωρε, maximum fidei indicium, illum nutum quamvis privatâ in pollicitatione appellat. Publicis verò in actionibus fidei naufragium facere, majestati inprimis adversatur. Cœli apud Romanos depositum, Scipio Africanus, & hac à fidei observantiâ laudatur: *Omnium primum ratus, turri publicam fidem.* A quâ ne hostium quidem, nec in adversis deses, perfidia deducere eum potuit. *Et si non induciarum modo fides à Carthaginensibus, sed etiam jus gentium in legatis suis violatum esset, tamen se nihil nec institutis P. R. nec suis moribus indignum in iis facturum esse, rerum securâ fide pollicebatur.*

Pro-

Promissionum expletio à facultate virium promittentis modum aliquem accipit.

Quam facultatem excipere in promissione, quam post imbecillitatem fateri, gravitati consultius.

Εἰ δύναμαι πλίσσῃ γε, καὶ οἱ πεπελιωμένοι ἐσὶ:

Ni mea difficili superantur robora nisu:

minores apud Homerum dii petitionibus incertis annuunt. Iliad. 1, & alibi. Regem verò, autore Privilegium

Bodino, in integrum ab ipso restitui, ad imitationem ætate minorum aut metu circumventorum,

non privilegium immunitati regis addit, sed pondus & auctoritatem majestati detrahit. Non enim error in rege & imprudentia, publico consilio senatorum subnixo, non actionum exequendarum trepidatio formidanda.

Οὐ γὰρ ἐστὶ βασιλῆος Aristot.

ὁ μὴ ἀντίετος, καὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς ὑπερέχων. Nicom. l. 2. c. 126 *Non enim regis locum implere potest mancus potentia, nec bonorum omnium subsidio excellens.*

Quem locum Aristotelis latius, quam ipse fortè senserit, extendo.

Sin regia promissa damnum aliquod reipublicæ, si dedecus publicum & majestatis trahant: alio ex fonte quam restitutionis in integrum, quæ imbecillitatis est confessio, labenti succurrendum.

Privatis verò in regis actibus, jacturam aliquam facultatum, quam famæ & existimationis in rescindendis promissis, regem accipere, præsertim cum ferendæ aut resarciendæ calamitati sit, ratio cupiditate superior dicitur.

Gradus locutionum de futuro.

Gratius tres gradus loquendi de rebus futuris,

P

Assertio.

quæ nostræ sunt potestatis, procedit: qui sine examine dimittendi nobis non sunt. Primus gradus est *assertio explicans de futuris animum, qui nunc est.* Ad hanc, ut vitio careat, nihil aliud requirit, nisi veritatem cogitationis, non autem cogitandi perseverantiam. *Habet enim, inquit, animus humanus non tantum naturalem potentiam mutandi consilium, sed & jus.* Sententiæ hujus illustrationem etiam è sacris, si fas erat, adducere poterat. Constituerat

v. 17. Paulus Corinthum reverti, Corintho Macedoniam petere. Quo missio itinere, quærit, an levitate quadam consulendi, carnis affectu abreptus, asserendi & negandi limites confuderit. Suspicioni levitatis avertendæ gnomam sacram, nihil carnale sapientem, obvertit. *Ὅσοι ἦν ἐπαγγελίας ἔθεῖ, ἐν αὐτῷ τὸ ναί, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμὲν, τῷ θεῷ ὡς δόξαν δι' ἡμῶν.*

v. 20. Quotquot enim sunt præmissioes Deo, in ipso sunt ETIAM, & in ipso sunt REVERA, Deo ad gloriam per nostrum ministerium. Qui locus etiam ad averruncandas eorum, qui scripturam contrariarum locutionum arguunt, objectiones & sannas facit. Prima nodi solutio in voce *ἐπαγγελίας, promissiones.* latet. Animo conceperat, & verbi vel literarum indicio patefecerat, itineris quendam circulum, quem rebus cum tempore mutatis non obiit. Nulla in hac consilii formatione promissio, nulla ex promissione obligatio. Altera scrupuli excussio in oculis τῷ θεῷ, *Dei.* Dei, non hominum sunt promissiones, quæ in Evangelio seruntur; cœlestis gratiæ abundantiam, non terrenæ conversationis vagam incertitudinem, proferentes. Distingvendum enim in scriptis Apostolorum arbitror, si quid humanæ privatis de rebus con-

ceptio-

Scripturæ
sacræ veri-
tas vindica-
ta.

ceptionis, divinæ seminis spiritualis messi asperferint. Ita ad Philippenses scribens Apostolus, sperabat se ad illos rediturum : & ad Philemonem commendatitias exarans, diversorium sibi parari imperabat : cum tamen è carcere Romano nunquam, nisi ad supplicium perferendum, dimissus credatur. Quod futurum, Ephesiis congregatis, propheticâ non dubio vaticinatione, prædixerat. Præter enim sermonem magis attentum, multum inter *οἷδα* novi, & *ἐλπίζω* spero, intervalli quoad vim asserendi interest. Si quis verò simplicem assertionem scribentis ad Hebræos urgeat (cujus epistolæ autorem Barnabam Tertullianus, & eum secutus Camero, prædicat) si locum de itinere Hispanico proferat: eodem respondendi lecytho, eâdem quâ suprâ operâ defungimur. *Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoc pronuntiavit, quod reverà voluisset efficere. Quantum autem ad divini secreta consilii. (quæ ut homo omnia non potuit, licet spiritu Dei plenus, agnoscere) supernâ prætermisit dispositione præventus.* Gelasius Papa, ut eum laudat Baronius, *Ann. Eccles. Anno 61.*

Erant in sententiâ Pauli *Quæquor promissiones* &c. quæ ulteriorem explicationem desiderarent: sed extra scopum nostrum falcem agri theologici non arripimus. Illud in adjuvando Grotio vel castigando non prætereundum, jus illud mutandi post assertionem consilii non nimis vagæ licentiæ esse debere: saltem ne verbis nostris pondus aliis in assertionibus detrahatur. Nam & Paulus Apostolus in existimatione suâ vindicandâ, & suspitione levitatis amovendâ, laborans: causam mutati animi cum gravi Dei testis invocatione pro-

fert. *Ego autem Deum testem in animam meam invoco: quam juramenti gravitatem non temerè alio novi Fœderis loco reperias: quod vobis parcens Corinthum non veni.* Multa enim in moribus & in doctrinâ Corinthi vacillabant, quæ increpationis asperitatem Apostolo extorsissent. Atq; hæc mutandæ vel promissionis, nedum assertionis, complendæ causarum non postrema; cum id quod alteri promisimus, ei non expedit. quod Phæthonthæa ruinâ, & miserabili Hippolyti obitu, poëtæ & orator de officiis declarant. Atq; hæc de primo loquendi de rebus futuris, quæ nostræ sint futuræ potestatis, gradu.

Pollicitatio. Alter gradus est, *cum voluntas seipsam pro futuro tempore determinat, cum signo sufficiente ad indicandam perseverandi necessitatem.* Pollicitationem hanc, docendi gratiâ à promissione separatam, vocitat. Exemplum in debito misericordiæ & gratiæ reponendæ expromit: ad quam nos ita obligamur, ut alteri jus lege exigendi non creetur. Si quidem exceptâ Macedonum gente, non est in ullâ data adversus ingratum actio. Aliud exemplum in debito constantiæ, quod proprium est hujus loci, & fidelitatis depromit. Nam si quis ultrò alicui, calamitate jam intricato, auxilium polliceatur, in ferendo autem deficiat; conquerendi fortassis causam alter habebit; iudicio vel armis disceptandi non habebit. Quamquam non desunt, suppeditante historiâ, exempla eorum, qui vel germanis fratribus, ob non latum auxilium, bellum injustum intulerunt.

Promissio. Tertius gradus est, *ubi ad determinationem talem accedit signum volendi jus proprium alteri conferre.*

Spon-

Seneca
Benefic.
lib. 3.

Sponſionem intellige, vel ſimilem è ſtipulatione obligationem; quã ad dandum aliquid vel faciendum obſtringimur. Ejusmodi promiſſionum præſtationem ex immutabilis juſtitiz naturã venire, Dei ſpontancã obligatione demonſtratur. Loca quz Grotio indicantur ſcripturæ, non omnes parem obligati nobis Dei neceſſitatem adferunt. Nehemiz precibus ad Deum vacanti, ſcedus cum Abrahamo initum recenſetur. Sexto ad Hebrzoz capite, *וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ*, conſilium irrefragabile Dei, juramenti interventione, quod nondum eſt hujus loci, probatur. Decimo capite nihil aliud, niſi *fidelem eſſe pollicitum*, Deum nimirum, habetur. quod & Apoſtolus primo prioris ad Corinthios capite, verſu nimirum nono, (nam in Grotiana verſus aſſignatione erratum eſt) exprimit. Nec aliud aliis in allegatis, niſi *ניסד* eſſe Deum, quod phraſeologiã Hebraicã etiam ad benignitatem refertur, conſpicitur.

CAPUT XXII.

DE JURE JURANDO.

JUS JURANDUM eſt Dei in veritatis teſtimonium, cum noxii perjurio capitis execratã devotione, religioſa invocatio.

DE jurejurando campus & Theologis, & Jureconſultis, & Politicis denique, percur-

Juris
sua.

rendus latissimus aperitur. Illis, ut conscientiam obstringit, & Deum vel autorem vel determinatorem habet. His, ut fori, & causarum expediendarum, vinculum & adjumentum. Istis, quatenus regum & populorum conventiones temperat. Cetera, quæ ad jurisjurandi religionem pertinent, per quæstiones institutas esodabimus.

QVÆSTIO I.

Utrum jurare Christianis.
permissum?

Erecta non vultu magis quam animo, simplex hominum natura, sermonem animi indicem accepit. Nec aliter conveniebat societati hominum, naturæ prius cognatione quam legum vinculo conglutinatz, quam animi sensus mutuâ fiduciâ aperire. Postquam autem fraude in orbem injectâ, fides passim interiit: aliud proserpenti malo remedium, ne fide sublatâ societates hominum interirent, inventum. Metu Dei ultoris injecto, & jurejurando sancito, promissiones firmatz, judicia constabilia, contractus robur acceperunt. Et hoc est quod Christus, antiquæ puritatis vindex & magister, id quod simplicem assertionem vel negationem superat, à malo provenire enunciat. A malo, pravæ nimirum consuetudinis, nisi jurato non credendi, & depravati hominum ad mentium ingenii. Priscum igitur hominum pravitatē nondum detortorum statum, mendaciis mutuò se non circumveniendi, tollendâ ex eo jurandi necessitate, Christus reduci exoptans, & pro hominum debili capacitate sanciens, omnino non jurat.

Jusjur. à
malo.N. acth. s.
17.

4. 14.

jurandum esse pronunciat. Quod autem jusjurandum omne, etiam judicarium, etiam contractuum & foederum confirmatorium, è radice evelli non potest, à malitiâ hominum provenit, medicinam tam acrem non recipientium. Simplici enim sanctitati, & loquendi per omnia veracitati, proximum est jurisjurandi religionem vereri: Monendi tamen sunt & judices & litigantes: illi, Monitum. ne passim etiam leviculis in causis, aut ubi veritas aliis indiciis erui potest, juramentum deferendo profanent. hi, ut omnem jurandi occasionem, etiam cum rerum suarum detrimento, fugiant. Abstinentium potiùs à litibus judiciariis, quas *ἄτημι*, infirmitatem & quasi labem ac nævum, Apostolus appellat, quam earum roboratâ consuetudine charitas in multorum animis exulceratis refrigerescat, & ad eruendam veritatis fidem admonitio Christi, de cavendo jurejurando, temerariâ levitate violetur.

Hæc est ingenua, & ut ego arbitror genuina, loci qui multos torsit explicatio. Veteri in testamento, infirmitati rudis Hebræorum animi Deus condescendendo, cum superfluum jurisjurandi testimonium durities cordis eorum esse non sine- Septa juramenti. ret: duo saltem repagula jurandi frequentiaz, à Christo recessione repetita, communiit. 1. Ne Matth. 5. v. 33. jusjurandum violaretur: *ὄχι ἰμορξήσῃς, non pejerabis.* 2. Ne alii quam Deo vero jusjurandum à populo Dei redderetur: *ἀνδρώδῃς δὲ τῶν κρείων τῶν ὀρκῶν σου, reddes JEOVÆ juramenta tua.* Non quod rectè id facerent, inquit in hunc locum Hieronymus, sed quod melius esset Deo id exhibere, quam Dæmonibus. Christus umbrâ discussâ novâ luce

exortus, voluntatem paternam plenius patefaciendo illustravit. Qui tamen judicia forensia subiturus non erat, non omnem jurisjurandi necessitatem adimit, sed jurandi etiam in judiciis frequentiam, temeritate remota, circumscribit. Melius igitur est Christo iudice à jurejurando, quod à malà radice provenit, omninò abstinere. Cum quo Salomo Ecclesiastes, inter eum qui jurat & qui jusjurandum veretur distinguendo, convenit.

1. Cor. 7.

Aliorum
interpretationes.

§ 22. q. 1.

Augustini.

Sed quemadmodum Paulo melior est cœlibatus quam conjugium, non tamen cōjugium damnatur; ita, per interpretamentum Apostolorum, juramentum non planè abusum hominum remotionem, non jurare melius habetur, ut tamen non omne juramentum culpâ jurantem implicet. Augustini explicatio, quam Gratianus in Decreto refert, juramentum à malo esse non jurantis, sed incredulitatis ejus cui jurare cogitur: ut aliquando vera est; ita nec ex mente Christi videtur, nec omnibus casibus applicari poterit. Infirmitatem eorum, qui non aliter moventur ad fidem, rectè accusat: sed non ea sola recepti foro jurisjurandi occasio. Nec malè interim monet Augustinus; ut quantum in ipso est, quisq; non juret. & cavendum unicuique, ne assiduitate jurandi ad perjurium per cōsuetudinem delabatur. Non in bonis, sed in necessariis jurationem habendam. Cui Isidori dictum consentit: *dum jurandi usum facimus, perjuri crimen incurrimus.* Non tamen ea Doctorum ecclesiæ præcepta, præterquam hoc fortassis Augustini, *etsi non bona, tamen necessaria est, juratio*; omnem Christi mentem exhauriunt. Multò minùs eorum non plana explicatio,

ratio, qui voculâ τὸ ἄδύον arreptâ, nihil aliud quàm Nostri avi.
 jurandi familiari in sermone frequentiam inter-
 dici arbitrantur. Nam id ne Hebræis quidem ve-
 teri in lege permissum, & gentilibus plerisq; vi-
 tiosum habebatur. Neq; locus Jacobi, qui cum Jacob. 5.
v. 12.
 Matthæi loco conferendus est, nihil nisi juratio-
 nem quæ in garrulitate versatur vetat. Et dictio-
 nem sive sermonem, τὸ ἄδύον, à publico locutio-
 nis usu remove, domesticam ad futilitatem re-
 strictum, nec Græci sermonis nec Romani con-
 suetudo patitur.

Qui nihil nisi jurationem per templum, & alias Recentio-
rum.
 per creaturas, vetitum esse arbitrantur, & Christi
 verbis & Jacobi vim faciunt. Quò enim illud
 Christi ὅλως, OMNINO non jurabitis, quo illud,
Sit sermo vester &c. reducent? Quid facient illo
 Jacobi, μήτε ἄδύον τινὸς ἕνεκεν, neq; aliud quodcumq; ju-
 ramentum jurate? Christus, & cum præeuntem
 secutus Jacobus, non modò per tremendi Dei
 majestatem, sed etiam per ea quæ Dei possidentis
 gubernationem involvunt, jurandi consuetudi-
 nem sublatam exoptat. Jurare per cælum vetat;
 quia qui per cælum jurat, jurat per sedem Dei, & Matth. 23.
v. 22.
 per eum qui sedi insidet, qui jurat per terram, ju-
 rat per scabellum pedum Dei: & consequenter h. l.
 per Deum ipsum. Ne quidem per hominum ma-
 nu facta, si quid sanctieatis & Deo consecrati ha-
 bent, jurare permissum. v. gr. per Hierosolyma;
 urbem Deo in peculia repositam; ubi Prophe-
 tarum locutione Deus focum & ignem habebat. Terra igitur,
ut focus, domici-
lium sacrū
omnium
deorum est;
Cicero 2. de
legibus.
 Quo sensu accipio verba: ἐπὶ πόλεις τῆς ἑμεγαλῆς βασι-
 λείας, quandoquidem urbs est magni regis. non Davidis
 aut Salomonis, & multò minus Herodis, qui eam Rex Magni
guis.

urbem possidebat : (ex eâ autem quam David muro cinxerat , Salomo templo & donis ornave- rat, nihil præter locum superfluit) sed verè magni regum regis , Dei : non enim articulum $\tau\acute{\iota}$ otio- sum reor. Quod omnia priora superat : ne qui- dem per se ipsum, salutis suæ pignore interposito, jurare homo poterit. non enim sui vel juris vel potestatis est : Deo præ omnibus rebus creatis & corpore & animo sacratus. Nam & capilli homi- num, Deo peculiarium, numerati sunt: nec unum ex iis, album an nigrum, producere homo pote- rit. Non igitur vel Dei immediata invocatio, vel, dum divino nōmini quâdam reverentiâ parci- mus, eorum quæ singulari in Dei curâ sunt & pa- trimonio, sub juramento attestatio, sensu quo su- pra dixi, temeranda est.

Matth. 22.

v. 30.

b. l.

Grotii.

Lib. 2. c. 23.

p. 21.

Grotius, ut est singularis in multis iudicii, sin- gularem interpretandi verba Christi & Jacobi ra- tionem commentatur. Inter juramentum asser- torium, & promissorium futuri incerti, distin- guens: illud Apostoli Pauli exemplis confirmari, istud verbis magistri tolli asserit. Ingeniosè, & ad iudicia fori accommodatè, si generalitas verbo- rum Christi & Jacobi eam distinctionem admit- teret. Ratio autem à Jacobo addita, $\mu\eta\ \tau\acute{\iota}\tau\epsilon\ \kappa\epsilon\iota\sigma\tau\epsilon\ \mu\iota\sigma\eta\iota\varsigma$ (ita enim legendum esse, consensus bono- rum exemplarium & sensus ipse indicat) *ne in iudicium incidatis*, utrumque tempus involvit. Assentientem tamen Gratianum, si non plene saltem partitè Grotius habet. *Aliud est*, inquit, *ad juramentum spontè accedere, aliud vel ad asserendam innocentiam suam, vel ad passiva fœdera confirmanda, vel ad persuadendum auditoribus, quando pigri sumo credere, quod*

lib. 2. c. 23.

quod eis utile est, juramentum afferre. Primum prohibetur, secundum conceditur. Fœderum confirmatio, Promissorium juramentum. fidelitatis juratio, & similia, futuri incerti promissoria sunt: nec minùs ad rerum humanarum vinculum, quàm sunt forensia judicia, utilitatis vel necessitatis habent. Rebus igitur humanis Grotius, interpretando Christum & Jacobum, & ad civiles usus traducendo, plene non consulit. Sine fidei enim in imperantes certitudine nulla subiectio: sine subiectione nullum imperium. Cic. 3. de Legibus. Sine imperio *nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec verum naturæ omnium, nec ipse mundus potest.* Nec enim in imperandi vel autoritate vel scientiâ, si desint qui obtemperent, cardo universi in integro versabitur. Quo respiciens eodem loco Cicero, gravibus verbis edisserit: *Neque solum in præscribendus est imperandi, sed etiam civibus obtemperandi modus.* Aut igitur nudè verba Christi, sine respectu rerum humanarum accipienda erant: aut rebus humanis non jejune nec dimidia ex parte, detortis ad usum civilem verbis Christi, consulendum.

QVÆSTIO II.

Utrum pacta per deos fictitios jurata valeant?

Homini quidem veri Dei cognitione imbuto, per falsos deos jurare non permissum. Si quis tamen vel mentis errore abreptus, vel ut simpliciores per credulitatem in fraudis laqueum inducat, per deos non deos juraverit, pacto stare naturam sanciente obligatur. Numen enim divinum ge-

nerali intuitu, quoniam errabundâ notarum
 impressione, in testimonium vocatum est. Perjuri
 Carthaginenses habentur, etiam si Deum verum
 non cognoverint. Nec Romanorum magis ex-
 probatione, quam cladium successu irruentium
 cumulo, audierunt: *Tot cladibus edocti, tandem deos
 & jusjurandum crederent.* Quoniam Dei revela-
 tione manifestati agnitione cœcus, Lyfander cum
 opprobrio audivit: *Ἰὼν ἰδὼν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν διδίωναι,
 Ἐὶ θεῶν καὶ ἀποστόλων, ἠόστῳ μετ' αὐτῶν, θεοῦ ἀσεβήσαντα προση-
 γόρηται.* Plus enim pietatis, plus in eo sinceritatis ac
 fidei, qui Deum quamvis ignoratum colit, quam
 qui nullum in actionibus omnibus Deum, nul-
 lum jusjurandum veretur. Quare nec Jacobus pa-
 triarcha, ut Davidem & alios reges omittam, cum
 Labano idololatra pactum inire ambiguit. quod
 factum non peccato ejus se sociat, quo per demonia jura-
 vit, sed bono pacto ejus, qui fidem servavit: ut Augus-
 tinus loquitur. Qui & id, quod paulò ante dixi, con-
 firmat: *Sine ullâ dubitatione minus malum est per Deos
 falsos veraciter jurare, quam per Deum verum fallaciter.*
 Error enim in intellectu, etsi non minus miseræ,
 certè minus nequitiæ & culpæ habet, quam vo-
 luntatis, deditâ operâ obtenebratæ, præfracta ob-
 stinatio. Nec Jonam inter nautas simpliciter pios
 versari piguit, qui sceleri Ninivitarum, quamvis
 pœnitentiâ compunctorum, non ignovit. Quid
 de juratione per cœlum & similes creaturas sen-
 tiendum sit, è quæstione præcedenti intelligitur.
 Cum hoc tamen discrimine: gentiles per creatu-
 ram, ut per Deum, jurabant: Judæi, & interdum
 sancti, in creaturâ creatorem venerabâtur. Qui in
 Josepho, per salutem Pharaonis jurato, tumultuan-
 tur;

Perjuri
gentiles.

Liv. l. 30.

Plutar. in
Lyfandre.

Gratian.
c. 22. q. 1.

Peccatum
morale
gravius.

Per creatu-
ras juratio.

Josephus.

tur; fluctus in simpulo, non in Ægæo mari, excitant. Non enim per Pharaonem jurabat, sed pignore salutis ejus interposito, fratres fictâ increpatione exploratores vocabat. ac si dixisset, Quam chara mihi est, vel quam certa, incolumitas Pharaonis, tam vos exploratores esse scio. Potest etiam sensu diviso, ut duæ sint enunciationes, accipi. *Vivit Pharao: &, Exploratores vos estis.* quorum prior vera, falsa posterior. Vel in sensu conjuncto utraq; falsa erit, si de spirituali Pharaonis vita accipias. Non enim illuc traho, Josephum caput Pharaonis tacitâ execratione devovisse. id enim & fidei ejus in regem, & regem quidem benefactorem, & saluti ipsius, quæ saluti regis innitebatur, adversaretur. Non enim Sejani imaginem in Josepho, non Plautiani aut Perennis, historia sacra depingit.

QVÆSTIO III.

Utrum juramentum vi vel errore extortum obliget?

De vi: Nullum periculum tantum, nullus metus esse tantus debet, qui mentem usq; ad eam sede suâ moveat, ut Deum contra se testem, contra animi sententiam jurando, invocet. Non esse timendum ab iis qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt; magis autem timendum esse eum, qui & animam & corpus igni infernali perdere potest: etiam hic locum habet. Pomponium Tribunum patris accusatorem juvenis Manlius ferro adacto jurare coëgit, fore ut ab actione desisteret. juravit, & abstinuit: cau-

Merus.

Matth. 23.
v. 28.

famq; eam populus probavit. Ubi tunc illa exceptio, *Quod vi & metus causa?* Qui latroni silentium & lytrum sui juravit, ad utrumq; naturaliter obligatur. Si quis tamen patriæ prodicionem, si parentum necem juraverit; culpam meticulousæ jurationis à Deo deprecetur; quod juramento est pollicitus, ne præstet. Non enim juramentum vinculum nequitiae, aut Deus invocatus malorum facinorum conciliator est habendus. Atq; ex hoc fonte jura municipalia quibusdã in locis, & magistratus pro civium salute vigilantes, vetant promissam latroni pecuniam numerare, silentio latrocinandi audaciam fovere vetant. Esse enim collusionem quandam cum nefariis hominibus in eo silentio, esse patriæ facultatum spoliationem in numerandã pecuniã, interpretantur. Quorum sollicitam pro innocentibus curam vehementer probo: juramenti remissionem aliis defendendam relinquo.

Juramenti
laxatio.

Dolus.

Error in jurejurando committitur, vel quod alieno dolo elicitum est, vel quod mentis præcipatione protrusum. Quod dolo elicitur jusjurandum, cum de aliã re juratur, alia mente concipitur, subruto promittendi fundamento, quæ superstruxeris corruunt. Ut si quis Hispanorum se legatum fingens, foedus cum Turca extorserit. Nec obligatum Gabaonitis Josuam fuisse arbitrator, cum populo remotissimæ regionis, vel nullo potiùs & qui nusquam exstaret, quam cum vicino pactum. Tutius tamen ad evitandam Dei offensionem arbitrabatur, servatã & sic jurejurandi religione, in mitiorem partem inclinare. Nullum enim in servandis hominibus scelus est; nec in

Gabaonitis.
Jv. 9.

cruore

truore evitando piaculum. Quod autem pacem cum Cananæis fieri Deus vetuerat, consilii magis quam præcepti videtur fuisse. Nam ipse pacem cum Gabaonitis ratam habuit : & Saulis præpost^{2. Sam. 21}erum zelum graviter in posteris ejus punivit. Cæteris autem regionis incolis non parcendi occasione Deus ipse, animos eorum ad belli per^{Jos 11. v. 40.}vicaciam indurando, præbuit.

Mentis præcipatione protrusi juramenti sacra historia in Jephthæ vovendi temeritate, solven^{Judic 11.}di voti Deo non accepti pervicacia, proponit. Error. Non ille hominem quenquam in victimam mandandum, & multò minùs unicam filiam, animo conceperat. Jurisjurandi anxia reverentia, & viri proposito ac sermone constantis gloriosa affectatio, luctum ipsi acerbum accersivit.

QVÆSTIO IV.

An irrevocabilis juramenti sit observantia?

Melius est non vovere, quam à voto concepto resilere, inquit Ecclesiastes : ita non jurare, quam juramentum dissolvere, melius est. Maximè cum poenæ gravissimæ, gentilium sententiâ etiam ad posteros transituræ, caput perjurio obstrictum maneant. Sed ne scrupulosâ in eo quod non est ^{Verba nuda.} juramentum superstitione ducamur, rectè monetur.

Consilium prudensq; animi sententia jurat :

Et nisi judicii vincula nulla valent :

inquit apud Nafonem puella, ab amatore circum^{Heroid.}venta. Legenda, & clarè pronuntianda, verba ^{epist. 20.}

Acontius Cydippæ dederat, quibus quasi juramento amanti obstringeretur. Post aliquam animi luctantis agitationem, rectè impostori respondet:

*Quid tibi nunc prodest jurandi formula juris,
Lingvæ, præsentem testificata deam?*

& paucis interjectis versibus:

*Sed si nil dedimus præter sine pectore vocem:
Verba suis frustra veribus orba tenes.*

Non ego juravi: legi jurantia verba.

Atq; hoc sensu versus Euripidis, à multis exagitat, nihil absurdi continet:

Ἡ γλῶσση ὀμώμεχ' ἢ δὲ φρενὶ ἀνώμετ'.

Jurata lingua est, mente juratâ nihil.

Fraus juramenti.

Sin eam fraudem occultat, linguam quidem jusjurandum exactum promississe, animo autem dissentienti voluntatem jurandi non adfuisse: nihil eo versu sceleratius. Quamquam Germanorum tritum sermone proverbium jactatur: Juramentum à non volente exactum, Deum remissione facilem habere: *Gewungenen Eyd ist Gott leyd.* Nobis non tam laxus adjusjurandum effundendum, nec cuivis bono, sinus.

Altera.

Nec saniores illi, qui servatis occulto intellectu verbis, expectationem eorum quibus juratur decipiunt. Hi sibi rem cum Deo esse, aut Deum occultos animi recessus introspicere, vel non intelligunt, vel suo cum dedecore & secuturo damno floccifaciunt. Si *ream linguam non facit, nisi mens rea,* ut Augustinus loquitur: linguam nisi mens absoluta non absolvit.

Sed ut non arrodenda juramenti verba; ita extensione ad minus faventem interpretationem
non

non ducenda. Juramento se Israëlitz obstrinxerant, nullum eorum filiam suam Benjaminitz ulli in uxorem daturum. Pœnitentiâ post cladis commiserationem ducti, viam ipsi quâ aliorum filias in matrimonium raperêt subjecerunt. Non enim qui suum benignitatis sinum aliis ex officii necessitate præcludit, ad aliorum etiam fontes obstruendos cogitur. Quamquam fuerat in eo undecim tribuum juramento aliquid iniquitatis, vel temerariæ præcipitationis. quare ex alio etiam penu, aliâ novaculâ nodus hic incidendus.

Nam præter erroneam mentis præcipitantiam, quam paulò antè attigimus, ab omni re illicitâ, naturæ jure vel divino interdictâ, juraturo aut juramentum expleturo sedulò cavendum.

Errantem autem populum, & eum quidem socium & ab eadem familiæ radice, ita armis coërttere, ut eum interdicendo conjugio cum stirpe exciudas, non est naturæ juri consentaneum. Nec tribum integram deleere Deo propositum erat: & tamen conjugia cum alienigenis interdixerat. Jure igitur Israëlitz ad se reversi, compunctione animi dolentes, de resarciendâ juramenti temeritate cogitaverunt. Quemadmodum David, quod juramentum vehementi irâ percitus juraverat, se radicibus domum Nabalis extirpaturum, ira depositâ correxit.

Simili in valetudinario decumbunt, qui prætermittendi in Deum vel in homines officii necessitatem jurejurando sibi imponunt. Julianus imperator Deo suo iratus, non se deinceps ei sacrificaturum juravit: nec rescrauit. non erroris igniti abjectione: sed mentis perseveranti tumore

Q

*Chronia.
Prussia.*

re. Lichtenavia, pagi insulanæ Boruffiæ, incolæ
mutuo se juramento obstrinxerant, anno verten-
te se sacra non adituros, nec cauponâ excessuros.

Matth. 15.

Judæorum filii se & sua devoverunt, si quid pa-
rentibus benignè facerent. Honorius, degenet

Adde his
execratio-
nem, quæ
habetur
Act. 23. v. 12.

Theodosii magni filius, nunquam se pacem cum
Alarico Gothorum rege, orbis Romani & Urbis
flagello, facturum juraverat. Hæc omnia jura-
mento concipere, impietatis inconsideratæ, non
deserendo fovere, stultæ perseverantiæ.

*ad vicia
naturalia.*

Id quod fieri naturâ aut viribus humanis ne-
quit, quam stolidè juratur, tam ineptè exigitur.
Ad ea enim, quæ facultatem humanam superant,
aut quæ sunt repugnantia naturæ, nemo homi-
num vel se vel alium obligare potest.

QVÆSTIO V.

Quæ Principum in remit- tendo jurejurando potentia?

*Juramenti
laxatio.*

Esse aliquem in terris, qui vincula juramenti
resolvat, gentilium superstitioni non persuasum
fuit. Ad id illi pluris Jovem suum & deorum fa-
tellitium, quam nostrum ævum unum verum
Deum, faciunt. Absolutiones juramentorum à

*Grot. Lib. 2. c. 13.
par. 20.*

principibus olim, *nunc ipsorum principum voluntate,*
quo magis cautum sit pietati, ab Ecclesia presidibus exer-
centur. Egregie verò pietati cavetur, si quæ sunt
jura Dei, ab homuncione aliquo invaduntur; si
larga delinquendi rima peccare volentibus aperit-
tur. Matrimonia aliis concessa interdiciuntur, aliis
contra præceptum Dei contracta conceduntur.
Peccandi datur licentia, veniâ peccandi concessâ.

Nunc

Nunc & juramentum, quo homo homini, sed præcipuè Deo obligatur, laxatur. Ferendum esset, si juramenti non approbante Deo facti indicium à sacerdotibus fieret. Legitimi verò juramenti nexu aliquem exsolvere, ejus est qui se pro Deo gerat. Nondum eò audaciæ Cœlestiani tempore perventum erat, qui ut agatur consultius, & ausuratur materi a dejerandi, monchat. c. verum in ea. de jurejurando. Tempus maturitatem proterviæ & hominum vafra simplicitas dederunt. Quæ olim à Principibus fiebat juramenti absolutio, istâ argutiâ à viris doctis explicatur, & defenditur. Principum potestas. Quia actus nostri non plene sunt in nostrâ potestate, sed ita ut à superioribus depondeant, Grot. d. l. idèò duplex esse potest actus superiorum circa id quod juratur, alter directus in personam jurantis, alter in personam cui juratur. In personam jurantis dirigi potest, aut antequam juretur irritum reddendo juramentum, quatenus jus inferiori sub potestate minoris continetur, aut postquam juratum est vetando ne impleatur. Nam inferior, quâ inferior, obstringere se non potuit, nisi quatenus superiori id placitum esset: ampliorem enim non habebat potestatem. &c. Sed & actus ex utroq, mixtus esse potest, ut si superior constituat, quod inferior juraverit hoc aut illo casu puta ex metu, aut imbecillitate judicii, ita demum valere si ab ipso approbetur. &c. In personam cui juratur actus dirigi potest, tollendo ab eo jus quod ei partum est, aut etiam, si jus desit, vetando nequid ex tali juramento accipiat. idq, duobus modis, sive in pœnam, sive ob publicam utilitatem, ex vi supereminētis imperii. Dextrè nodus inciditur, quoad civilem obligationem, aut obligationis exsolutionem. scrupulus juramenti jurantem obstringentis remanet, nullâ supereminētis inter homines imperii au-

Grot. par. 15. toritate eximendus. *Non enim persona sola respicitur cui juratur, sed is qui juratur Deus, qui ad obligationem pariendam sufficit.* In Deum enim, non in homines, pejeratur: Dei, non hominum, contemptu quod juratum fuerat dispungitur. *et si persona jus deficiat, cum Deo negotium est: qui nomine suo ad vilipendium abutentes non impunè laturos, æternæ memoriæ tabulis insculpsit.*

Grot. d. l.

paragr. 2.

Gravior correctio.

Prætereà dubium de promissis latroni jurejurando præstitis, quod difficultatis est maximæ, Grotianâ solutione non tollitur. Nam *qui juratus aliquid promissit nocenti quâ talis est, puta pirata, non potest jus promisso questum pœna nomine ob id ipsum ei auferre: quia tunc verba nulli haberent effectum, quod omninè vitædum est.* Sic moltior hominû ratiocinatio, dum cupiditati suæ blanditur, ne eam quidem ipsam explendo desiderio stabilit. Aliàs ubi manēt præcepta sapientû, nulli neq; homini, neq; perturbationi animi, nec fortunæ succumbere jubentium? Ubi locus iis, si non in fide servandâ, in severitate divinatorum præceptorum observandâ, in magnificandâ præ rebus externis divini nominis reverentiâ? Oppetere morte manu latronum satius fuerat, quam fidem suam in ignominiam, nomen altissimi Dei & testimonium in vilipendium adducere. Pecuniolæ autem, quæ in tuâ potestate sit, aut quam amicis conferentibus possis corradere, jacturam tanti facias, ut eam divinis & humanis omnibus rebus præponas? & mori semel maluisses, quam te aut necessarios tuos exinanire? Non est consentaneum, qui mortis metu non frangatur, eum frangi nummorum ærugine: nec qui invictum se in vitæ discrimine præstiterit, vinc

ci ar-

ci argenti comparcendi amore. *Nihil est enim tam* Cic. offi. lib. 1.
angusti animi, tamq, parvi, quam amare divitias: nihil
honestius magnificentiusq, quam pecuniam contemne-
re, si non habeas: si habeas, ad beneficentiam liberalita-
temq, conferre. Ubi autem honestius eam, quam in
 fidei tuæ dignitate asserendâ, contemseris? quan-
 do gloriosius eam, quam ad tuendam sacramenti
 religionem, expenderis?

Non quò latronum extremæ nequitiz, & ho-
 minum generi non magis quam ipsis exitiabili,
 favcam; aut quò jus ei quæsitum putem, qui per
 metum injustum causam promissioni juratæ de-
 dit, exaro. Sed ne vitiorum odio vitia imiteris, &
 ultione latrocinij perjurio te induas, admoneo.
 Puniendæ latronum catervæ, & quidem atrociter
 ubi deprehenduntur puniendæ. Tu tibi senten-
 tiam in tuum favorem, cum juramēti vilipendio,
 ne dixeris. Aut imitare Svetonianum illū Julium
 Cæsarem, si restuarum virium: qui lytrum pro-
 missum bonâ cum fide exolvit; piratas, post exo-
 lutam fidem captos, cruci affixit.

QVÆSTIO VI.

Utrum à clericis, ita dictis,
 juramentum exigendum?

Clerici à forensibus negotiis remoti, & secula-
 rium curarum vacui, facile à juramento abstinere
 possunt. imò jure Canonico vel à jurando repel-
 luntur, vel jurandi necessitati eximuntur. Sed qui
 fit, quod Præfuli Romano episcopi jurare, & qui- Episcopo-
rum homa-
gium.
 dem fidelitatis juramentum, coguntur? *Ego N.* c. Ego N.
de Juraj.
episcopus ab hac horâ in antea fidelis ero sancto Petro,

sanctæq; Romana Ecclesia, dominoq; meo Papa C. ejusq; successoribus canonicè intrantibus. Non ero neq; in consilio, neq; in facto, ut vitam perdat aut membrum, vel capiatur malâ captione. Consilium, quod mihi aut per se, aut per literas, aut per nuntium manifestabit, ad ejus damnium nulli pandam. Papatum sanctæ Romanæ ecclesiæ, & regulas sanctorum patrum, adiutor ero ad defendendum & retinendum (salvo ordine meo) contra omnes homines. Vocatus ad synodum veniam: nisi præpeditus fuero canonica præpeditio. Legatum Apost. sed. quem certum esse cognovero, in eundo & redeundo honorificè tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo.

Limina Apostolorum singulis annis aut per me, aut per certum nuntium visitabo: nisi eorum absolvat. licentiâ. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Evangelia.

Examina-
tio.

Multis capitulum hoc incommodis, inconveniētiis multis laborat. 1. Proximo capitulo de clericorum libertate tuendâ, & episcoporum factu retundendo, ita habetur: Nullus episcopus clericos suos (nisi forte quibus ecclesiasticarum rerum commissæ fuerit dispensatio) sibi jurare compellat. Consultavit Urbanus Clericorum etiam infimorum immunitati, episcoporum dignitati & juris exæquationi Gregorius non consultavit. Sit sanè primæ sedis episcopus Papa Romanus; sanxerit etiam Phocas imperator, urbem Romam totius salutaris vitæ caput esse; cum antea propter sedem principis Constantinopolis haberetur: major inter ostiarium & episcopum, quam inter episcopum Romanæ urbis & alium quemvis, in dignitatis prærogativâ, distantia est. 2. Magistrum neminem habemus, nisi Deum solum: & multò minùs Dominum: spiritualibus nimirum in rebus & causis fidei. 2. Cor. 1.

Romp.
Latus.
in Phoca.

Tertull. ad
Scog.

v. 24. 1. Petr. 5. v. 3. Matth. 23. v. 8. & analogicè
1. Cor. 7. v. 23. Hic verò episcopus quilibet fidelitatem
DOMINO SUO Papæ, ejusq; successoribus, jurare cogitur. 3. Splendor & amplitudo
loci, ut & pontificalis apex, fidei dijudicationem
nō attollit, ut nec humilitas hominum deprimat.

Ex personis probamus fidem, an ex fide personas? 4. Quid <sup>Tertull. De
præscript.</sup> si ne primæ quidem sedis Romanus episcopatus?

quid si nec solus Apostolicus? *Omnes primæ, &
omnes Apostolica, dum unam omnes probant unitatem.* ^{ibidem.}

5. Fides, & auxiliatio, Pontifici & successoribus
juratur. Etiamne, si episcopum Romanum agnoscentem <sup>advers.
Præscam.</sup> jam prophetias Montani constituerit? 6. Auto-

ritati Papæ loci prærogativam adjungit: cum veritati nihil præscribat: *non spatium temporum, non
patrocinia personarum, non privilegium regionum.* Hæc <sup>De Virg.
velandis.</sup>

è Tertulliano, Latinæ ecclesiæ antiquissimo scriptore. 7. Tertulliano ætate proximus, integritate fidei superior, Cyprianus, æqualitatem omnium episcoporum statuendo, dominationis omnem suspicionem sustulit.

*Nemini, inquit, præscribentes aut præjudicantes, episc. 72.
quò minus unusquisq; Episcoporum quod putat faciat,
habens arbitrii sui liberam potestatem.* Alia ex hoc auctore, prælationem sedis ignorante, non congero: nec omnia capituli ad severitatem examinis revoco.

Juramentum omne omnibus hominibus, id ^{Conclusio.} quod initio proposuimus, religiosum esse debet; religiosius & raræ usurpationis episcopo & sacerdoti; maximæ autem circumspeditionis & quam rarissimum, quo futuri incerti fidem de nobis & auxiliacionem pollicemur.

CAPUT XXIII.

DE CONTRACTIBVS.

Promissis affinis est, quoad vim obligationis, contractuum devinctio.

Contractuum quæ sit natura, quæ affectiones, proprietas, divisio; è jure communi petendum. Quatenus ad regum & populorum conventiones porriguntur; & ut pacis vel belli jura, servanda aut temeranda, ingrediuntur; nobis in lucem protrahendi sunt. Quod ut ad captum juniorum fiat, per quæstiones dubia exorta, vel quæ exoriri possunt, eventilanda.

QVÆSTIO I.

An ex contractu imperatores populorum obligantur?

Justitiæ illa pars, quæ propriè & strictè justitiæ nomen obtinet, τὸ ἐν τοῖς ἀνωκλήμασι διορθικὸν δίκαιον, quam Explettricem nonnemo appellat, ita communis omnium est hominum, ut in explendâ æquitate & conferendo opere nullius dignitatem vel merita respiciat. In cæteris Aristoteles pronuntiet: ἐὰν πλεοναίῃ μείζων καὶ τὰ ἐγκλήματα, ὅταν ἢ ἴσσοι μὴ ἴσσοι, ἢ μὴ ἴσσοι ἴσσοι ἔχωσι καὶ ἴμμεντοι. *Inde contentiones & querelæ, cum æquales inæqualia, aut inæquales æqualia in tribuendo sortiuntur.* Contractuum conventionibus omnes æquales redduntur: nec quæ-

*Eth. Nic.
l. 5. c. 6.*

quæquam hic fortuna, aut altitudo fungendi muneris, discernit. Aut igitur cum externo rege ^{Regum,} vel populo, aut cum sibi commisso grege vel ali- ^{conventio-} quo è gregis numero, reges & principes contra- ^{nes.} hunt. illic & ante contractum pari sorte quoad justitiæ æqualitatem fuerunt; istic contrahendo æquales facti, in privatorum conditionem, quoad obligandi necessitatem, descendunt. Ad quæstionem igitur propositam affirmando, nihil circuitione utentes, respondemus.

Verùm sunt qui in aures regentium quæstus ^{Objectio.} causâ, aut gratiæ captandæ, fictè & simulatè insurrant: Omnia regibus in omnes, & maximè in subditos, licere. Nullam esse legem tantæ vel æquitatis vel gratiæ, quæ imperantes omnibus leges arbitrio præscribentes, constringat. Licere iis vel aliorum contractus, qui non sint ex usu imperii, nedum ipsis nocentes, rescindere. Vel, si justitiæ pars ulla violetur, regia manu agendum, nec juris magis quam utilitatis rationem potentiâ eminentibus habendam.

Νῆπιος, εἰδ' ἴσασιν ὅσῃ πλείον ἤμισυ παύσει.

Dimidium toto potius, nescire fatentes.

Quod ænigmaticè ab Hesiodo in Operibus dictum, Socrates apud Platonem, tertio de Legibus, evolvit. ὁπότεν ἢ τὸ ἕβη ὅλον λαμβάνουσιν, ζημιώδεις, ^{Toto dimi-} τὸ δ' ἤμισυ, μέτριοι, τότε τὸ μέτριοι εἰς ἀμέτρου πλείον ἢ γή- ^{dio præstan-} σασθε, ἀμεινοὶ ἐν χείροσι. ^{tius} Ubi totius acceptio damnosissima, ^{tius} dimidium moderatum; moderatum immoderato majus arbitratur, (Socrates) ut quod pejore sit præstantius. Sed quomodo totum præ dimidio, præ moderato immoderatum damnosum sit, spectemus.

Damnorum est, famæ lucro postpositæ jactu-

Q. 5

ram facere, existimatione omni excidere, vilis homuncionis fide fractâ nomen habere. Damnosum est, neminem post fidei naufragium reperire, quicum deinceps contrahas. Damnosum est, conscientia carnificinâ torqueri, & suo damnantis iudicio flagris internis cædi. Sed supra omnia damnosum est, Deum iusti & iniusti, fandi & nefandi, ultorem sperare. *Ὁν τὴν ἐξ ἄνομον τὴν αἰσία τὴν ἄπονηται, iniqva & nefaria facta Deus exolvit.*

*Aristoph.
Thesmoph.*

Si nullus poenæ à Deo & ab hominibus metus: ille mihi principatu gerendo dignus habetur, qui integritate sine externo præmio lætus, pecuniæ fallaces illecebras omnibus rebus postponit.

Vindex avara fraudis, & abstinens

Ducentis ad se cuncta pecunia:

Consulqve non unius anni,

Sed quoties bonus atq, fidus

Judex honestam prætulit utilis, &

Rejecit alto dona nocentium

Vultu, & per obstantes catervas

Explicuit sua victor arma.

l. 4. ad 9.

utî animosè Horatius.

QVÆSTIO II.

Utrum usura vel cum naturâ mutui vel cum æqvitate conveniat?

Princeps inter contractus gratuitos Mutuum, cum Usurâ, quæ emolumentum collocantis respicit, nihil commune habet. quanquam lapsa loquendi

quendi consuetudo, paulatim deflexit de viâ, ut Mutuum
mutui appellationem cum fœnore confundere-
mus. Non ita Plauti, proprietatem latinitatîs a-
manti, seculo: quo, rapta ad fœnerandi licentiam
hominum cupiditate, *nomen quoq; jam interit Mu- Pseudolo-
tuum.* nec id locupletiorum tantum, commiserari
nescientium, culpâ; sed ingratorum etiam, quo-
rum forum & compita plena, crimine.

Præferunt ut nunc sunt mores: adeo res rediit;

Si quis quid reddis, magna habenda est gratia:

uti Plauto propè æqualis Terentius. Et explica- Phorm.
tius ipse Plautus: Trinummus.

Si quis murum quid dederit, sit pro proprio perditum.

Cum repetas, inimicum amicum beneficio invenis tua.

Ed autem impudentiæ perventum erat, ut nisi tes-
tibus vel tabulis convincerentur, jurejurando
mutuum acceptum abnegarent. Unde Laberii, Alexan-
dra.
seculo illi conveniens, dicitur:

Quid est jusjurandum? emplastrum aeris alieni.

Ergo gravis debiti, & præter sortem lucri non-
modici, exactor, Fœnerator ingratis immitten- Fœnus.
dus erat. Immittendus, non à lege, nec æquitate
naturali, sed aliâ hominum immitiorum pravita-
te. Justa enim quorundam passio fœneratoris,
æquis & iniquis acerbos, non tutabatur.

Sordidissima rei faciendæ & iniquatissima ra-
tio, ex usurâ ditescere, apud Romanos habebatur.
Poëtæ, ad aures populi & ex communi hominum
judicio fermè loquētes, scortorum eos propudii
quoad lucrandi turpitudinem comparabant; imò
ratione quâdam fœditatis, & impudentiæ notâ,
scortis & lenonibus deteriores fingeant.

Hi saltem in occultis locis prostant, vos in foro ipse.

Cicent.

ausus est fauces aperire, secundo populi rumore, Plautus. Quid igitur? ita demersæ erant leges, populi Romani vindices, ita tremefacta civium omnium libertas, ut quos mussitando execrabantur, palam rogationibus coercere non auderent? Nec voluntas populi, nec leges id vetantes deerant: usus constantia & observatio deerat.

*Rogationes plurimas contra vos populus scivit:
Quas vos rogatas rumpitis, aliquã reperitis rimam:
Quasi aquam ferventem frigidam esse, ita vos
putatis leges.*

idem eodem dramate.

Nam ut aqua fervore calefacta, citò ad naturam suam recidit: ita leges, usus omissione obsolescentes, non diuturnâ morâ in priorem licentiam degenerant.

Sublatus pudor omnis, licentia scœnus refertur:

Lucilium.

inquit Satyricorum præfultor.

Licentiam eam nobilitatis factio, mutua patrum occultè delinquentium conniventia, & locupletiorum clientela faciebat. In odia tamen hominum, quamvis potentes aut potentioribus annexi, ut portitores, & in provinciis publicani, incurrebant. Vel Ciceroni hujus rei testi, gravi temporum suorum censori, crede. *Sanè vetus urbi fœnebre malum, & seditionum discordiarumq; creberrima causa, eoq; cohibebatur antiquis quoq; & minùs corruptis moribus. Frustrà cohibebatur: frustra cupiditati, limites omnes perrumpenti, obviam ibatur.*

*Offic. l. 1.**Tacit. Annal. VI.*

Οὐ ποτε ποιεῖς τὸν κακῆτος ἀγρὸν βελτίον.

Non facies recto cancro procedere gressu.

Οὐδέ ποτ' εἰ θύης λύοι τὸν τεχνῶν ἔχθρον.

Non facies glabrum, quicquid coneris, echinum:

rectè

rectè facietiarum comicarum autor Aristophanes. ⁱⁿ
 Legibus & plebiscitis *obviam itum fraudibus, quæ to- Congregatio.*
ties repressa, miras per artes rursus oriebantur. Tacitus d. l.

Remedium quidem laborantibus calamitate ^{Empla-}
 legibus Tiberius ferebat: sed quod ruenti in cor- ^{strum for-}
 ruptos mores civitati non diu suffecit. Sequenti- ^{noris.}
 um imperatorum quo quis pro civium salute vi-
 gilantior, hoc ad coercendam usuræ exorbitatio-
 nem, cum universam tollere nequiret, attentior.
 Præ cæteris curâ insignis Alexander Severus,
fœnus publicum trientarium exercuit: ita ut pauperi- ^{Lamprid.}
bus plerisque, sine usuris pecunias dederit ad agros emen-
dos, reddendas de fructibus. Ipse igitur gratis pecunias
 bono exemplo locavit: *usuras fœneratorum con-* ^{idem.}
traxit ad trientes pensiones. Hæc imperator gentilis,
 quæquam à Christianorum cœtu non aversus.
 Christianis eo temporum statu persuasum fuit,
 Christum novâ luce exortum, omnem usuræ exi-
 gendæ licentiam sustulisse. *Primo igitur fuit, ut fru-* ^{adv. Marc.}
ctum fœnoris eradicaret: de Christo Tertullianus. ^{lib. 4.}
 quo loco fœnoris nomine Mutuum, gratuitæ
 erogationis contractum, ut alibi autor ille & illud
 ævum, accipit. Quæ Christianorum de vetitis usu-
 ris persuasio, Christianis imperatoribus rerum
 potitis, & populo cum vivendi licentiâ mundanas
 ad delicias abstracto, propè apud solos episcopos
 & clericos remansit.

Facile illis quidem fuit omni usurâ abstinere, ^{Usuræ pro-}
 qui redivis per otium suffulti, contrahendis ne- ^{hibitio.}
 gotiis non implicabantur. Attamen & cæteris
 omnibus, Christi præsertim nomen professis,
 æqvitatæ major quam commodi, veritatis
 quam lucri captandi, ratio me iudice habenda.

Si igitur rationi consentaneè Ambrosius pronun-
ciavit, *Usura arte neqvissimâ, ex ipso auro au-
rum nascitur*: artem, quam magister damnavit,
omni solertiâ vitemus. Si Augustinus rectè
censuit, *ibi esse jus belli, ubi etiam jus gladii*: fœ-
nore imposito non jugulemus, quos ferro jugula-
re nefas habemus.

Atq; hanc suam sententiam ecclesiarum præ-
sules nec imperatoribus; & multò minùs foro se-
culari, persuadebant. Quod poterant, clericorum
ordini in consiliis, & pontificalibus in decretis,
gravissimâ sub poenâ usuram interdicebant. Au-
ctâ verò Pontificum Romanorum potentiâ, &
incrementum jubendi autoritate nactâ, omni ho-
minum generi usuræ prohibitz. Vide, si tanti du-
cis, Gregorii & Sexti Decretalium titulos de U-
suris. Plura autem, è sacra etiam scripturâ, cogni-
turus, quam scripsimus Aulam Tiberianam adi.

In quâ si rigidi nimium visi sumus, pauca rigo-
ris emollicendi gratiâ hic addemus.

Prohibitio-
nis emolli-
tio.

Fœneratores antiquitùs odiosos reddebat a-
cerbitas, & nimium cum damno alterius ditescè-
di studium. Bonis evertabantur tenues & locu-
pletes; qui solvendo non erant in vincula duce-
bantur. Centesima singulis mensibus exolvenda,
in sortem accrescebat. Nec centesima multi con-
tenti, pro arbitrio usuræ modum augebant. Præ-
terea incauta adolescentulorum ætas, aut aliàs lu-
xu perditæ, tanquam venatione irretiebantur: bo-
nis eorum insidiæ fœnore locando tendebantur.
Nec mensuram aviditas eorum, nec versutia mo-
dum habebat.

Qui verò lucrum ex agrorum cœmitione, pe-
corum

corum passione, longinquâ vel intestinâ mercaturâ facturi, pecuniâ alterius à lucrò aliunde faciundo cessuri utuntur: si quid ex pacto locantibus remunerentur, gravem conqverendi occasionem non habebunt. Ex uno genere de similibus, ut est periculi avertendi &c. judicabis: quæ odioso sceneratorum nomine vitando, in pacta alterius generis transibunt.

Mantissæ loco sceneratorem cum accusatore, Comparatio. quoad odia hominum & publicam invidiam, comparamus. Odio digni vel maximo sunt, qui innocentes judicio capitis arcessunt. Minus odium, & tamen odium, merentur, qui sanguine quamvis nocentium hominum saginantur. At qui aut reip. causâ, aut patrocinio alterius accusant, à laude quam à vituperio propiùs absunt. Ita sceneratio pro nocendi vel juvandi remissiori vel ardentiori studio, magis minùsve reprehenditur.

QVÆSTIO III.

Quomodo debitoribus, belli calamitate aut casu fatali ad incitas redactis, succurrédum?

Movet hanc quæstionem in Asylo debitorum, Obstratorum asy- lum. & industriose pertractat, Carpzovius. Nos pondera ejus rerum delibaturi, quid sit judicii nostri subjungemus.

Durissimam legem & rigorosam pronunciat, quæ in XII extat: *Æris confessi rebusq; jure judicatis triginta dies justi sunt: Post deinde manus injectio esto, in jus ducito, ni judicatum faxit, in vinculis sexa-* T. 1. 1. 1.

ginta dies habeto, inter eos trinis nundinis continuis ad Pratorem in Comitium producito: quantaq; pecunia judicatum erit predicato: Tertius autem nundinis, si interea pactus non sit, capitis pœnam dato, aut trans Tyberim peregrè venum ito: Et si plures forent, quibus Reus esset judicatus, tertius nundinis partes secanto. Hanc duritiem, inquit ex Oldendorpio, frequentia imposturæ apud Romanos efflagitavit, quò leviorum hominum audacia in contrahendis passim debitis reprimeretur. Nec mores aliarum gentium ab hoc rigore multum recessisse; & inter Judæos servituti Creditorum mancipatos fuisse Debitores, sacri Codicis autoritate adjunctus (Proverb. 22. 2. Reg. 4. addere potuerat Matth. 18.) asserit. Multum deinde in morosos debitores inductus, debitoribus miseriam afflictis, benignitatis aliquo temperamento succurrendum esse autumat. Nec tamen ita uni favendum, ut alteri fiat injuria, nec Debitoribus ita providendum, ut Creditores nimium graventur, laudato Novellarum loco, astruit.

Pos. 6.

Pos. 8.

Capite 2.

His in antecessum positis: frenos Creditoribus, in exigendis usuris intra æquilibrium continendis, injicit. Primum frenum: Ne quicquam ultra usuras quincunces exigatur. A quo capistro nec usuras pupillares, nec mercatorias, nec præscriptionis laxamentum, nec deniq; antichrescos pactioem eximit. Alterum frenum: Ne pretio viliori pecuniam, distinctis terminis solvendam, usurarii emanent. Tertium: Ne usuræ ultra alterum tantum exigantur. A qua freni necessitate exolvit, illud quod interest, morosi debitoris culpam; usuras rei judicatæ, usuras pupillares, & quæ vi duarum

duarum & miserabilium personarum vel piæ cau-
sæ dicuntur. Ab hac necessitate præterea annuos
reditus, certo pretio comparatos, excipit. Fre-
num IV: Ne usuræ usurarum exigantur. V: Ne
usuræ præteriti temporis vel futuri in sortem re-
digantur, & earum iterum usuræ petantur. VI: Ne
multæ ultra consuetas usuras postulentur. VII:
Ne sortis nomine usuræ illicitæ celentur. Hæc
usuræ supra modum crescentis repagula, nihil ini-
quitate habitura. Sed quia ne sic quidem omni
calamitate debitores afflicti eximuntur; circa ^{cap. 1.}
sortis ipsius exsolutionem adminicula quædam
debitorum, bonis præsertim lapsorum, benignâ
manu porrigit.

Primum est, Reductio monetæ ad eum valo-
rem, qui tempore mutui contracti vigerit. Se-
cundum: Ne collectæ imponantur ultra redditus
& fructus perceptos vel percipiendos, sed juxta
æ & libram. Tertium: iis consulit, qui ex fructi-
ficatione ad præstationem obstringuntur. Quar-
tum: Cessionis bonorum. Quintum: contra li-
citationes, pretium nimis vile pro subhastatis bo-
nis offerentes. Sextum: quo Civitati prospectum,
mutuo in utilitatem ejus non converso. VII:
Tantum civitatibus & earum administratoribus
relinquendum, ut inde salaria exolvi, & status reip.
conservari possit. VIII: Ne executio fiat in res
ad agriculturam pertinentes. IX. Conventio de
empto pignore tollatur. X: Iniquæ contrahen-
tium conventiones deleantur.

Ita rigoris iniquitate repulsâ, speciales pro ca- ^{cap. 5.}
lamitate belli indulgus deprecatur. In quibus non
postremi: Moratorie quinquennales; Quantum

R

facere possunt; Damni & lucri participatio; charitatis Christianæ interventio; privilegium necessitatis; executionum suspensio; publica utilitas privatorum contractibus præferenda. Quibus admonitionum loco præmissis, juris præsidia suggerit.

Primum præsidium: Exolutionis dilatio. II: Principis moratorium Rescriptum. III: Particulares solutiones. IV: Usurarum remissio. V: Nominum cedendorum privilegium. VI: Bonorum abdicatio. VII: Datio in solutum. VIII: Rei ad pristinum statum revocatio. IX: Distractorum bonorum reluitio: quæ ad certum tempus nihilominus restringitur. X: Administratio vel sequestratio bonorum, dum ex annuo reditu creditoribus satisfiat. XI: Ne exigantur ultra quam facere possunt: quod Jus competentia vocant. XII: Pecuniæ executionis sublevatio. Postremò de modo, & de ratione æquilibrii exercendi, differit. cui fundamenti loco substernuntur. 1. amicabilis inter partes dissentientes, à iudice tentanda, compositio. 2. creditorum conditio. 3. miserabilium personarum consideratio. 4. qualitas & natura rei debita. v. gr. rei depositæ ante omnia restitutio; usque rei vendicatio super omnes actiones & exceptiones sit: debita, quæ in modica consistunt summâ; sola commiseratione mutuò data; pecunia inter mercatores ad cambium data. 5. ut in causâ desperatâ processui executionis frenum laxetur. 6. locupletatio debitorum sit fundamentum intentionis ex parte creditorum. &c. Quæ summam subduxi, fusiùs Carpzovius, & satis ad æquitatis normam accommo-

commodatè. nam neq; tenuiores debitorum violentiz superbiorum exactorum deduntur, neqve egentibus creditoribus ad sua recuperanda jus eripitur. Nos pro modulo capacitatis nostræ pauca, vel confirmandi gratiâ quæ dicta sunt, vel auctoramento accumulandi, addemus.

Posito, & concesso mihi hoc fundamento, lu- Solutionis fundamentum.
 cri à pecuniâ locatâ captationem, quæ fiat cum de-
 trimento accipientis, naturâ injustam esse; facilis
 erit quæstionis intricatæ extricatio. Pecuniam Principi credita.
 Principi alicui ad villarum extruendarum, vel ho-
 spitum excipiendorum, magnificentiam credidi-
 sti. Periit sine fructu, sine utilitate ad posteros vel
 ad rempublicam rediturâ, pecunia. Largitionem
 principum Germaniæ ad talia delinimenta non
 ignoraveras: ultrò etiam à ministris aulæ, muna-
 sculo aliquo corruptis, occasionem elocandæ
 Principi pecuniæ eblanditus es. Quid liberos
 principis, quid nepotes, è belli exitialis ruinâ vix
 emergentes, ad luendam majorum luxuriam exa-
 gitas? Age, in usum vel domesticum vel populi
 convertere pecuniam, cum fructus cumulo red-
 dendam, voluit. Belli calamitas intervenit, quæ
 usum illum inhibuit, vel omnem cum reditibus
 pecuniam absorpsit. Quid usuram ex nullo usu
 pecuniæ, quid fructum ex impedito fructu repo-
 scis? Gaude, & gratias fortunæ age, si tibi integra
 fors reddatur: si pecunia tua, tanquam in tutâ cu-
 stodiâ, belli furore ruente delituit. An tu grassan-
 te belli impetu, communi gentium & bonorum
 strage, solus periculi immunis esse postulabas?
 Quod si non imperantibus, si privatæ conditionis Privatis credita.
 hominibus pecuniam, cui otium & situm invide-

bas, commisit: non difficilior erit nodi expeditio. Pecuniam aliquis ad fundi instructionem, vel ad negotiationem expediendam, bonâ fide accipit. Belli calamitas interveniens, quam providere vel vitare humani non fuit consilii, omnia cum culmo & geniculo demessuit. Sortis etiam partem, ne dum usuram universam, calamitose remittere humanitas imperavit. An tu commoditatis ex tua pecuniâ proventuræ particeps esse voluisti; damni participationem recuses? *Wiltu ein interesse mithaben zugewinnen/ so mustu auch ein interesse mithaben zuverlieren: inquit alicubi Lutherus.*

Civitatibus. Tutissimum fœnus, & restitutu æquissimum, putatur, quod universitati alicui, quod civitati, aut civitatis administratoribus & senatui, locatur. Sed primò in promptu hic est Ulpiani responsum: *Civitas mutui datione obligari potest, si ad utilitatem ejus pecunia versa sunt. alioquin ipsi soli, qui contraxerunt; non civitas, tenebuntur.* Verùm si ipsa etiam civitas contraxit, aut si in rem ejus pecunia versa sit; casus autem fatalis, aut belli sævientis furor, pecuniæ usum & substantiam extinxerit: sortem cum usurâ repetere, summæ iniquitatis fuerit. *Usurarum præstationem in solo usu pecunia mutuo accepta, vel prædit pro eâ tnti, fundari: DD. non malè respondent.* Pro usu enim, non pro otiosâ cessatione, multò minùs pro damno & interitu, usura & lucri portio exigitur.

**Pro Usu
usura.**

Prolepsis.

Occurri nobis à fœeneratorum patrono aliquo poterit: leges & principum edicta, usuram concedentia, instar municipularum esse & tendiculæ, quæ simpliciores ad collocandam fœnore pecuniam

niam alliciant: Aut igitur justas esse, aut injustas, regum & civitatum sanctiones: injustas abolendas esse, vel potius non ferendas; justas obrogatione vel vetito usu tolli non debere. Quibus ex meâ mente verbis Carpzovij respondeo: quod *Pii principes ac Magistratus nunquam lubentes approbaverint usuras, sed saltem inviti ac coacti eas permiserint ac tolerarint, ne vel commerciorum usus extingueretur, vel miseris debitoribus omnis pecuniæ adipiscendæ via præcluderetur.* Non enim ita referata est res locupletiorum familiaris, ut promiscuo indigentium usui gratis pateat. quin potius ita inclusa est, ita picatis manibus attēta, ut eam benignitas nullâ aperiat. Claustrum igitur spe lucri faciendi laxandum erat, & fœnoris permittendi tolerantiâ numeri latitantes in apertum eliciendi, si consulere mensariis & fori negotiis, si indigentię multorum succurrere voluerunt. Quas igitur flagitante hominum usu condere leges, præter naturæ præscriptum, potuerunt; easdem revocare mutatis temporibus, & favente jure naturæ, poterunt. *Non enim Principum manus ita sunt constringendæ, quin præ ratione status ac necessitatis à legibus positivis, nedum moribus duntaxat toleratis, recedere quiverint.* Publica *vela ventis aptanda.* civium necessitas cursum usuris aperuit: major necessitas easdem inhibebit. Plus autem omni in re publicæ utilitati, quam privatæ, est consulendi: & utriusq; temporis arbitri sunt pii & sapientes principes.

Objici etiam à nonnemine poterit: non otiosam pecuniam esse debere; majorem ejus nitorem esse, si temperato usu splendescat. Quin igitur facultatibus tuis, quisquis es, captos à prædonibus

abusum ad
locum Cice-
ranis,
Offic. 2.

redimis, aut æs alienum amicorum causâ suscipis, aut in filiarum collocatione necessarios adjuvas, aut quærendâ deniq; vel augendâ re familiari suffulcis?

Cur eget indignus quisquam te divite? quare

Templa ruunt antiqua Deum? Horatii ve-

sam agnoscis, abditæ in abstruso laminæ inimicissimi. Adjuvandis amicis & propinquis, fulciendâ republicâ, subveniendo miseris, nec otiosa erit pecunia, & vero usu splendebit. Fructus enim divitiarum in erogatione est; sancta & pia erogatio in gratuitâ communicatione. Non te ad effusiones pecuniarum, quibus multitudo vel pauci voluptuarii deliniantur, adhortor. Non ut adulatoribus, histrionibus & saltatoribus benignè largiaris, nec ut ad potum sodales cessantes provoces, efflagito. Sunt aliz impensarum, & ut magis hursuræ ita gloriosiores, scaturigines. Desunt qui calamitate premuntur; aut qui nullis suis rebus adversis res meliores quærent? Publica res nunquam vel bello adjumentum, vel pace ornamentum non desiderabit. Sed frustra eorum aures moralibus præceptis circumstrepo, qui non de largiendâ pecuniâ, sed de quærendâ sine fine & modo, de collocandâ cum emolumento, & de utendâ cum incremento solliciti sunt. Cum iis mihi negotium, qui non de aliis juvandis, sed de se locupletandis cogitat. Rem familiarem ditabi sine re, flagitiosum esse; suis non providere, impium, clamitabunt. Sit ita: sed ne in avaritiæ, ne in illiberalitatis maculam, nimium augendâ re vel contrahendâ, incidas. *Posse enim liberalitate uti, non spoliante se patrimonio, nimirum est pecunie fructus maximus.*

Benefic.

Obj. 2.

Resp.

Cic. d. l.

ximus. Nec pœnitendus in mutuo, gratis nimirum conferendo, nec te spe reditus frustrante, fructus.

Jam enim ad lenta nomina mea se convertit, ^{Vela orationis conversa.} sed in arctum hic contrahenda, oratio. Non novas à me tabulas, non creditum abnegandi datam licentiam, non impudentiæ fovendæ pollicitationem expectetis. Omni vobis ope & diligentiam annitendum est, ut, si non cum remuneratione aliquâ, saltem integram sortem, nec morâ in longum trahendâ, reddatis. Defraudandus est genius, somnus oculis detrahendus, nulli parcendum labori, dum fidem, societatis humanæ vinculum, quod in vobis ne labefactetis. Atq; id sponte à vobis fieri, virtutis est, & laudi datur. Cunctantes, & officium de die in diem procrastinantes, leges ad id quod gentium juris est, reddere quæ debes, constringent. Fraudandi enim spe sublatâ, exsolvendi necessitas consequetur. Si cum in eluctabili ^{In medio navigatio.} miseriâ conflictamini; si extra indigentiam creditor: precibus cum eo, non jure stricto agite. Remittere enim debita, humanitatis est & pii officii, non ullius ex lege necessitatis. Cogi enim non vult commiseratio, nec humanas ad leges beneficentia constringi. Sin reflavit illi fortuna, qui vobis quondam succurrebat; si vos prospero flatu optatos ad exitus provehimini: non expungendo gratè nomina, ad iniquitatem impudentiam addetis. Sin ambobus res arcta: tamen ut suum, qui fidem tuam secutus est, habeat elaborandum. nam *ferendum non est, ut in pari paupertatis causâ melior sit conditio debitoris quam creditoris:* ut non ineptè Jureconsultus. atq; ita, neutram in partem favore nimio inclinans,

Ἐς μὲν ἀφοσίραις δικίζω, μὴδ' ἐν ἀγῶνι.

Arbiter æqua fero, neutris nimis aptus, utrisq;

QVÆSTIO IV.

An naturaliter in vendendo & emendo se mutuò circum- venire liceat?

Asserit Pomponius Jureconsultus; æqvitas, nisi interpretatione verborum admisâ, non asse-
rit. Igitur quid hic *licere* sit, quid *naturale* dicatur,
quid *circumvenire*, explicandum est. LICERE
ea aliquando dicuntur, quæ suâ quidem naturâ
prava non sunt, sed ad vitandam aliorum of-
fensionem, vel majus bonum promovendum,
rectius omittuntur. Sic omnia sibi licere,
sed non omnia prodesse, apostolus Paulus pro-
nunciavit. Deinde ut *ἀπὸ τῆς ἐξουσίας* licere *ἐξουσία* po-
testas dicitur; ita licere ea dicuntur, quæ pote-
stati magistratuum sunt permissa. *Vestri consilii*
res est, inquit vir consularis, *vestra sapientia*; quid
deceat vos, non quantum liceat vobis, spectare debetis. si
enim quid liceat queritis, potestis tollere è civitate quem
vultis. Ergo magistratui ea licere dicuntur, quæ
per adjunctam potestati impunitatem facere po-
test. *Ubi est sapientia judicis?* pergit vir consularis.
In hoc, ut non solum quid possit, sed etiam quid debeat,
ponderet: nec quantum sibi permissum, meminere so-
lùm, sed etiam, quatenus commissum sit. Deniq;, quod
hujus loci est proprium, Licere ea dicuntur, quæ
moribus recepta, passim impunè fiunt, quæ legi-
bus non vindicantur. *Sunt quædam non laudabilia*
naturâ,

Licere.

1.

1. Cor. 6. 12.

2.

Cic. pro
Rabirio.

3.

Quintil.

naturâ, sed jure concessa. Sic debitoris corpus, ut declamator explicat, inter creditores dividi jure Romano licuit. Sic Ciceroni miser fuisse Cinna dicitur, qui non solum viros bonos interfecit, sed etiam ita se gessit, ut ea facere ei liceret. Et addit explicandæ mentis gratiâ: *Et si peccare nemini licet, Tuscul. sed sermonis errore labimur: id enim licere dicimus, quod* 9v.V.

cuique conceditur. Sic concubinam quondam etiam Judic. 19. viris piis, etiam Levitis, licebat habere. Sic bello indicto, etiam si per naturam injusto, rapere, & rapta in usum suum vertere, licebat.

Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit; inquit de bello Punico Virgilius. Ergo licere ea dicimus, quæ jure externo sunt, quæ per impunitatem committuntur, cui verbo id quod natura justum, quod fas est, quod oportet aut decet, opponitur.

Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse DECEBIT,

Occurrat; mentemq; domet respectus honesti:

imperatorem Honorium Claudianus alloquitur. *In tertium*
Libet versus poetæ, hanc admonitionem proxime *consulatum*
mè præcedentes, ob opulentiam sensus adscribere, *Honoris.*

Tu licet extremos latè dominere per Indos,

Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent:

Si metuis, si parva cupis, si duceris irâ;

Servitii patiære jugum, tolerabis iniquas

Interius leges, tunc omnia jure tenebis,

Cum poteris rex esse tui. —

Ubi altiori quâdam sapientiâ afflatus, leges peccati nominat, quæ dominatione interiori in fœdam leges servitutem, sequentem ductum suum hominem, afferunt. Simili locutione Apostolus Christi exaltati usus, legem peccati & mortis legi spiritus vi- *Rom. 7. v. 5.*

vifici opponit. Juvat magnanimis Claudiani ver-
sibus non minores Senecæ admetiri.

*Herules
Farente.*

Choro IV.

Nescitis cupidi arcium,
Regnum quo jaceat loco.
Regem non faciunt opes,
Non vestis Tyriæ color,
Non frontis nota regiæ,
Non auro nitidæ trabes.
Rex est, qui posuit metus,
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis favor
Vulgi præcipitis movet:
Non quicquid fovet occidens,
Aut undâ Tagus aurê
Claro devehit alveo. &c.

4. Est & alia verbi *licere* acceptio, minùs in usu posi-
ta: quâ ex principiis doctrinæ positis, alteri affir-
mare datur, quod alteri non permissum est. Quo
sensu capiendus Cicero: *Quod si is esset Panætius,*
qui virtutem propterea colendam diceret, quod ea effi-
ciens utilitatis esset; ut ii, qui res expetendas vel vo-
luptate vel indolentiâ metiuntur: LICERET ei
dicere, honestatem aliquando cum utilitate pugnare.
Ergo quod Aristippo, quod Epicuro, quod Hie-
ronymo, indolentiâ summum bonum metienti,
asserere licebat; Stoico, omnia ad virtutem refe-
renti, non licuit.

5. Licendi igitur verbum aliquando cum eo quod
oportet consentit: ut cum naturæ & populorum
legibus constitutum est, *ut non liceret sui commodi*
causâ nocere alteri: aliquando ab eo, quod naturæ
jure præscriptum est, ut modò demonstratum, re-
cedit.

Quid

Quid sit Naturale, quid Naturaliter in asser-^{Naturale} tione ; Cui explicandum consequitur.

Naturale moraliter, quod cum integrâ hominum naturâ consentit ; *Non naturale*, quod ab eadem recedit, vocatur. Hoc sensu minimè naturalis est, nec cum jure naturæ conveniens, mutua hominum in re contrahendâ circumventio. *De* ^{Cic. ibid.} *trahere eum aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor, quam cetera, quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis.* Homini enim homo, quasi mutuâ membrorum uno in corpore conspiratione, commendatus est, Convictum præterea hominum &, quæ maximè est secundum naturam, societatem tollit sinceræ mentis infusio. Incolumis enim esse non potest civium conjunctio, si ipsis in Bonæ fidei contractibus fides concessio quasi jure labefactetur. Naturæ igitur ratio, cui lex divina accedit, celsitudinem animi, integritatem in verbis & in factis, hominum utilitati inservientem justitiam & liberalitatem, non utilitatis communis derelictionem, non fraudem mutuam exigit. *Recta enim* ^{Cic. d. 6.} *& convenientia & constantia natura desiderat, aspernaturæ contraria.* Flexu tamen sermonis id naturale aliquando dicitur, quod est recepti passim moris, & inveteratæ gentium consuetudinis. Exempla ejus locutionis in Politicis cõgessimus ; & quædam non contemnendâ à Grotio suggest- ^{Lib. 3. c. 12.} ^{p. 26.} runtur. Sunt tamen in iis, quæ ad dijudicationem vocata, examen agrè sustineant. Sapientiz, ^{Grotius} qui Salomoni adscribitur libri locus, *Maximè* ^{examina-} ^{tus,} *si* *liberis* *disponis* *quod*, &c. non tam de consuetu-

dine pergentes & per secula sparsâ, quam de corruptâ hominum, mente occœcatorum & à Deo derelictorum, naturâ, accipiendus videtur. Pauli ad Ephesios assertio, meo & Theologorum iudicio, huc non facit. Nec multò felicius Eveni poetæ versus adducitur:

Ταύτῳ ἀνθρώποισι πλὴν τῆς φύσεως εἶναι.

De radicatis enim longâ meditatione moribus, non de receptâ hominum cōsuetudine, loquitur. Quo sensu & Galenus capiendus: ἐπιτεθειμένη φύσις πρὸς ἤθειαν ἀσβησθέντων ἀνθρώπων ἡ φύσις ἀβουλεύεται. *in asbēthitiam naturam mores abeunt.* πρὸς ἤθειαν enim & πρὸς ἠθῶν malè à Grotio confunduntur. nec de institutis populorum & consuetudine agere, medicorum est: qv̄i tamen mores animorum, corporis temperamentum sequentes, aut cum eo conjunctos, non aspernantur. Nec Thucydides, oculis non caligantibus inspectus, ad hujus quæstionis rhombum hilum facit. Τῶν νόμων κρατίσταις ἢ ἀνηθροπία φύσις, εἰς τὴν καὶ ὡς τὸς νόμους ἀδικεῖν. *Legibus potentior hominum natura, solita & legibus neglectis injustè agere.* Cui loco lucem similis in eodem libro sceneratur: Πιστεύοσι τε ἅπαντες καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἀμαρτάνειν, καὶ οὐκ ἔστι νόμος ὅστις ἀπειρεξεί τούτου. *Naturâ ad delinquendum publicè & privatim omnes facti sunt: nec est lex ulla quæ à delicto abigat.* πρὸς τὴν φύσιν, in naturam conversa, rectè interpretatur virtutes & vitia, postquam altas radices egerunt. Sed nihil hæc ad ea, quæ recepti passim moris sunt, nihil ad juvandum Pomponii responsum. Idem de Diodori Siculi dicto, τῆς φύσεως ἀπὸ τῆς ἀνάγκης ἡττωμένης, *naturâ à necessitate victâ*, sentiendum.

Circum-
ventio.

Circumvenire, est fraudis aliquid in decipiendo alio committere, quod jure concessum: in pretio
nimi-

nimirum emtionis & venditionis, minuendo vel intendendo, non etiam in rei vitio celando: multò minùs in merce vitianda, vel pretio rei emtæ intervertendo. Hic enim plurimi venderé, ille quam minimo emere voto contendit. Nec id natura lege omninò prohibitum; cum nulli rei natura definitam æstimationem faciat. Pretium enim unicuiq; rei, præter vendentis cupiditatem, vel indigentis necessitas, vel æstimatorum opinio, vel civilis indictio facit. Unde enim est, quod gemmula aliqua, ciceris aut pisi quantitatem vix excedens, prædio urbano æstimetur; nisi à raritate, aut stultâ hominum opinione? Rebus verò fungibilibus, ut in jure loquuntur, & usu consumendis, pretium ferè necessitas facit. Cui tamen rei determinatio, maximè in iis quæ minori mensurâ veneunt, à magistratu accedit. **Emtionis mensura.** Qvi & emtori vel venditori, ultra dimidium justæ æstimationis læso, succurrit. **Restrictio.**

Periculum & commodum rei venditæ, nec dum traditæ vel abductæ, ad emitorem an venditorem pertineat, è jure communi, & decisione Justinianæ petendum. Non enim planè sunt commenta juris civilis, quæ in æquitate fundantur; aut quæ in æquilibrio posita, justam finitionem ex arbitrio superiorum accipiunt.

De interiori ex honestate, non ex lege civili, rei vendendæ æstimatione; deque mercis apertâ & candidâ indictione, non celandis quæ in usum ementium rem circumstant, copiosè differentem Ciceronem, Officiorum libro tertio, consule. **Remissio.**

Utrum monopolia in republicâ ferenda?

Monopolii
eversio.

Monopolia non omnia cum naturæ jure pugnare, Grotius contra receptam plurium mentem asserit. nec tamen assertionis vel certam rationem, vel commodum exemplum adducit. Josephus nec suo, nec regis nomine Monopolium exercuit: nulli enim frumentum vendere, si copia adesset, interdictum. Emere autem largo rerum omnium proventu, quod indigentiam publicè exortâ carius vendas, vetitum non est. Nec aliud viro sancto illâ comportatione rei frumentariæ, & regionum horreorum impletione, provisum, quam ne pressa fame Ægyptus interiret. Alexandrinos Indicarum & Æthiopicarum mercium distractionem exercuisse, mirandum non est. Nam & Batavi hoc seculo merces Brabanticas, & vinum Rhenanum (influyente in Bataviam Rheno, ut Nilo Æthiopico in Ægyptum) ob navalium commoditatem, & nauticæ rei exercitationem, sine ullâ Monopolii suspitione vel vitio, exteris communicant. Et patrum memoriâ Veneti, navali operâ pollentes, merces Alexandrinas, & per Ægyptum Indicas, Europæis impertiebantur. Nec tamen ab universæ civitatis emporio, ad privatorum cupiditatem, rectè procedendo Grotius argumentatur. Juri igitur civili, Monopolio privationem bonorum & perpetuum exilium, vel aliàs pœnam arbitrariam, indicenti potius quam vagæ Grotii conjectationi accedimus. Varias Mono-

Monopolii species recensentem, post Ducianum Dicaelog. l. 1. c. 139.
& Menochium, vide Althusium.

QVÆSTIO VI

Qvæ mercatura iniquissima?

Ea quæ munera, honores, judicia, leges, & pa- Publica ve-
triam ipsam emit vel vendit. Nihil ad arguendum malia.
efficacius, nihil probrosius illo versu Lucii Varii:

*Vendidit hic Latium populis, agrosq; Quiritum
Eripuit, fixit leges pretio atq; refixit.*

Quod tamen labentibus in deterius moribus, &
Romanâ sævitiâ in sua membrâ lanianda conver-
sâ, novum non fuit.

Turpicula & illa mercatura, sed quam necessi- Pacis re-
tas interdum exprimit, quâ qui in alto fastigio demtio.
sunt collocati, pacem à dignitate minoribus redi-
munt. Ita Justinianus imperator, quanquam Go-
thorum & Vandalorum victor, pro quinque indu-
ciarum annis bis mille libras auri, pro mensibus
autem octodecim libras auri sexcentas, pependit.

Quæ annuâ pensione numeranda fuere, præsentem
pecuniâ exsolverunt, ne annua tributa pendere
viderentur. *Aded vocabula magis turpia, quam res ipsas* Procep. Hist. Goth. l. IV.
aversari, mos hominum est. Sed & ante Justinianum,
pacem Romanis rerum dominis & securitatem
Germani vendebant.

Illi terribiles, quibus otia vendere semper

Mos erat, & sædâ requiem mercede pacisci:

uti Claudianus, De Stiliconis laudibus libro pri-
mo, testatur.

Ullâne posteritas credet? Germania quondam

Illâ ferox populis, quæ vix instantibus olim

Principibus totâ potuit cum mole teneri. &c.

idem De bello Getico.

Sunt & hodie, qui vel pacem à potentiori inimico, vel securitatem à vagis inaccessorum latronum incursionibus redimunt: quos alio loco signavi.

Cæteri bonæ fidei vel stricti juris contractus, locutionibus ipsis è jure Romanorum ortis, in belli vel pacis mutatione parum momenti trahunt. De societate autem, quantum ad institutum nostrum satis videtur, capite de fœderibus actum. Illud non prætereundum, esse quandam belli, ut sic dicam, sine societate societatem: quæ gentes vagæ & collectitiæ, vicinæ vel remotiores, ostensione prædæ hosti distrahendo, vel ad interuersionem delendo, immittuntur. Julius Cæsar, cum Ambiorigem & Eburones è sylvarum & paludum latebris extrahere ad eadem non posset, allectis ad prædam Germanis, paludum gnaris & levis armaturæ, latibulo eos excussit. Cum bellum pro Sveciæ rege liberando, inter Danos & civitates Vandalias, arderet; Rosochiû & Vismaria proclamatione in suis & vicinis locis factâ, militem sine militiâ, sine stipendio stipendiarios alliciunt. *quot quot sorte propriâ navigaturi sunt ad militiâ in Danos, & prædas in tria regna facturi, portibus & urbibus suis utantur: ut malis vexati Dani cû Svecis, ad relaxationem capiti regis inclinent. Venit subitò incondita gregariorum manus, missiq; in mare, excursiones plurimas fecere in Daniam & cætera regna.* Sed eâ non venaliorum, sed projectorum ad omne facinus, manu uti, non semper tutum vel honestum. Nam & Germani, signo à Cæsare sublato Eburones infectati, omisso hoste vago & inope, ipsa Cæsaris absentis castra, spoliis opulentiora, oppugnatum **venere!**

Quasi Societas.

anno 1389.

Albert.
Cranz.
Vand. l. 9.

Licentia
armata.

Venere : nec Vandalicarum urbium auxiliatrix turba modum prædandi tenuit. *Semel permissâ ubi- niâ in hostes, faciliè homines sine lege vivētes abutuntur, sine discrimine obvios quosq; in mari depra-dantes, neq; ipsis memoratarum urbium civibus deferentes. Multa inde urbibus provenire incommoda, multa ab exteris querimonia. &c. Vitalianos se appellavere, qui non aliam Vitaliani. ob causam bello se inferrent alieno, quam ut vitilibus alerentur : comneatum enim hoc nomine appellarunt.* Nostro zvo Turcis familiare est, Tartarorum, Tartari. sordidâ inopiâ squalidorum excitam tenebris suis gentem hosti obruendo imittere. Quamquam Præcopienses Tartari, Turcarum ditioni propin- quiores, ex fœderis necessitate Turcis auxiliari tenentur.

CAPUT XXIV.

DE

LEGATORVM IVRE.

Hactenus causas belli ob do- minium rerum & personarum exortas vidimus : nunc huma- nitatis aut religionis tuendæ sequuntur.

Humanitas vel in barbaro- rum immanitate repellendâ, vel in legatorum violatione

S

averruncandâ, quod ad causas belli spectatur.

A barbaris, omne fas in movendo bello supergressis, oppressorû causa piè suscipitur.

Cic. off. l. i.
Barbarorum suppressio.

Ambros.

August.

Civis injuriâ affecti ultio.

Cic. in Verrem lib. V.

Cic. d. i.

NAm injusitizæ duo genera sunt: unum eorum qui inferunt; alterum eorum qui ab iis quibus inferuntur, si possint, non propulsant injuriam: uti sapientiæ & Officiorum præceptor. Fortitudo, quæ vel in bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena justitia est: inquit Officiorum Tullianorum in scribendo imitator. Sed Cicero nis verba & generalia magis, & magis rotunda sunt. Ad socios enim defendendos, nedum patriam laborantem, fides nos peculiarior obstringit. *Fides enim quando promittitur, etiam hosti servanda est, contra quem bellum geritur: quanto magis amico pro quo pugnatur?* Civium verò ignominiam repellere, & injurias illatas ulcisci, interioris fidei est. Quod apud Romanos, majestatis Romanæ memores, haud negligenter observatum. Illa vox & illa imploratio, *Civis Romanus sum*, sæpè multis, in ultimis terris, opem inter barbaros & salutem tulit. Bellum enim cum Romanâ gente suscipiendum, si civem Romanum violatum esse famâ percubisset, barbarorum ultimi verebantur. *Quot bella majores nostros, & quanta suscepisse arbitrâmini, quod cives Romani injuriâ affecti, quod naviculariù renti, quod mercatores spoliati dicerentur?* Quod & in oratio-

oratione pro Lege Maniliâ, civibus contra Mithridatem inflammandis, non obiter attingit.

Justissima belli ratio habetur, quâ in legatos commissa contumelia vindicatur.

Barbararum & excultarum gentium commune est, à legatis, belli & pacis intermediis nunciis, probra & violentiam abstinere, aut ob eorum læsionem ad ultionem exardescere. Bellicosissimus Hebræorum David, in nullam gentem acerbiori vindictâ, quam in Ammonitas, legationis cum ignominiâ remissæ autores, excanduit. Nullam graviolem causam, Athenienses implacabili bello laccssendi, Philippus Macedo arripuit. Quam illis ansam datam gravibus literarum verbis, ut ea Demosthenis operibus inserta sunt, exprobrat. *Καὶ τοὶ τὸ ὠρῶνομεῖν εἰς κήρυκα καὶ πρῆσεις, καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι ἀσεβεῖς εἶναι δοκεῖ, καὶ μάλιστα ὑμῖν. ὅταν* *quam pracones & legatos violare, & aliis omnibus, & maxime vobis, impium videtur. Quo* minus mirandum est, à Romanis, ob legatos factò aliquo violatos, nisi publicè satisfactum sit, ei civitati bellum indici atq; inferri solere. *Qvi & tribunorum plebis, verbo aliquo aut nutu læsorum, causâ bella gravissima susceperunt. Φαλίσις ἐπολιέησεν, ὡς ἐξ ἄλλοις πρὸς δημοκρατοῦς λοιδορηθόντων, καὶ γαίης βυττιεῖς ἐπέσειον κατὰ γέννησιν, ὅτι δημοκρατοῦς δι' ἀγροῦς ἐκ ὑπεξέστη μόνος.* *Phaliscis bellam intulerunt, ob Gemcium quendam tribunum plebis convitiis impetitum: & Cajum Butterium ultimo supplicio adjudicarunt, quod tribuno per forum incedenti solus non assurrexit. Causa*

Sam. 10/

Barbaris mos in cōmune omnibus, legationis sacra venerari.

Procop. Hist. Goth. l. 3.

Epist. Philipp.

Cic. in Verr. l. 2.

Tribuni pl. læsi.

Plutar.

in Tib. & Cajo.

severitatis, quod in tribuno, ut & in legatorum personâ, majestas populi Romani imminui videbatur. Altera causa, quod & tribunorum & legatorû persona sacrosancta, id est, ab injuriâ hominum defensa atq; munita, habebatur. Sed de tribunis aliâs. Nomen legatorum ejusmodi esse debet, quod non modò inter sociorum jura, sed etiam inter hostium tela incolume versetur. *Jus legatorum cum hominum presidio munitum, tum etiam divino jure vallatum*, orator Romanus prædicat.

*Cic. Verr.
lib. 1.*

*Harusp.
respons.*

*Legati
sancti.*

Nec tantum ob majestatem regum & populorum, in legatis violatis læsorum, vindicandam legati inviolabiles esse debent: sed etiam ne pacis negotia impediantur, & ut vitæ eorum & saluti

*Cranz. Dan.
l. V.*

consulatur. *Ea apud omnes gentes certissima fit consensio, ut de pace tractaturis publica fides servetur inviolata.*

*idem Nerv.
l. 1.*

Cum Norvagi oratores Danorum correptos atroci neci dedissent, Fridlevus Daniæ rex justaindignatione succensus. *contra jus gentium violatos oratores infremuit.* Sed exemplorum & testium, passim extantium, affatim.

*Pœna legati
violati.*

Pœna legatorum violatorum, si bellum non necessarium cum ignominia præcavere velimus, non omnium temporum eadem. Eum qui legatum pulsasset, dedi hostibus, quorum essent legati, *Qu. Mucius respondit. Qui legatos, oratores, comitésve eorum pulsasset, lege Juliâ de vi publicâ teneri, Ulpianus edisserit.* Quæ plerunqve est aquæ & ignis interdictio, vel cum bonorum ademptione deportatio. Sed apud gentes alias deditio ut plurimum obtinet: Vel capitale supplicium violatoribus à domino irrogatur.

Missio

Missio legatorum, & solennis receptio, summum imperium gerentium est.

Civili igitur bello ut cætera gentium jura, ita mittendi & recipiendi legatos, quoad solennitatem, silesunt. *Legationis jus externo, non civi comparatum*, patres Romani respondent. E quo fundamento legatos Antonio, patriam incendii ruinâ inflammanti, mittendi dissuasor, non una Philippicorum oratione, Cicero fuit. Nec legatorum jure deprecatores à subditis ad regem missi, nec provincialium aut municipalium oratores nituntur. Montinium cum collega, à provinciarum Belgicarum senatu missum, Philippus rex Hispaniæ durâ custodiâ attinuit. nec factum id omnes, quasi fas gentium in eo violatum esset, accusant. Provinciarum legatos, vel precandæ alicujus rei, vel decedentem provinciâ prætorem laudandi, aut contra repetundarum arcessendi, ut subditorum causidicos Romani audiverunt. Tertio loco reges & populi plenè victi, ut jam summo imperio exuti, jus mittendi legatos amittunt. Hinc P. Æmylius, Macedonici belli confector, excusatur, qui Persei, se duce à Romanis victi, caduceatores retinuit. Minimè omnium piratarum, latrocinantes, servi fugitivi, legationis jure communi fruuntur. Interdum tamen reip. necessitas huic juri locum, ut & in bellis civilibus, aperit. quod ne fraude mittentium fiat, fides publicè data intervenit.

Legationis
jura.
Liv. LVI.

Legatos non admittere,
quam admissos rejicere, hu-
manius est.

Non admif-
fi legati.

Utrumq; aliquando fieri solet: sed prius illud
frequentius. Aut enim autor mittendi, aut mit-
tendi causa, aut is qui mittitur displicet. Autorem
legationis vel scelus aliquod infigne, vel tempus
non admittit. Ob sceleratam gentis vitam, & ob
flagitia nefanda, Cynethensium legati undiqve
pulli dicuntur. Tempus armatâ irruptione fer-
vens, imminente jam faucibus hoste, legationi
pacificæ minùs commodum Græcis & Romanis
visum. Peloponnesiis Atticam regionem hostili
manu jam premētibus, legatos eorum pacis con-
ditiones laturos Athenienses, ex Periclis senten-
tiâ, non receperunt. Quamquam hoc factum va-
fricitiei Periclis, causas belli quærentis, adscribi po-
terit. quare & princeps legationis rejectæ, in hæc
verba erupisse fertur: ἡδὲ ἡ κίερα τοῖς ἔλλησι μεγάλων
κακῶν ἀρχή, *Hæc dies magnorum Græcis malorum ini-*

Thucyd.
lib. 1.

ibidem.

tium erit. Abiisdem postea Atheniensibus, Pello-
ponnesum castris munitis insidentibus, legatos
Spartani non acceperunt. Ἐψηφίσαιτο κίερον καὶ
περισβείων παρ' ἀθηναίων μὴ προσδέχασθαι, ἵνα μὴ ἐν πελο-
ποννήσῃ ἐξίησι, πᾶσι τείχη ἐπιλιπόντες. Sic Romani, cum
Italiam Carthaginienses vastarent, legatos eorum
non admiserunt. Durius cum Perseo Macedoniæ
rege, bellum excipiente magis quam inferente,
actum videtur. De quo ita Livius: *Legati ab rege
Perseo venerunt. Eos in oppidum intromitti non placuit,
cum jam bellum regi eorum & Macedonibus, & senatus
decesset, & populus jussisset.*

libro V.

Liv. l. 49.

Causa

Causa mittendi aditum aliquando legatis præcludit: ut si iniqva, liberis auribus indigna, postulaturi sunt: aut si ad indicendum bellum veniant. Quâ de causâ Carolus V. Romanorum imperator, conjuratorum in se Gallorum, Venetorum, & Florentinorum legatos à conspectu suo removit. Is qui mittitur, vel ob impietatem, ut quondam Theodorus ad Lysimachum missus, vel ob flagitiosam vitam aut sordes natalium, vel ob peculiare quoddam odium invisus est. Causa etiam non admittendi in dubitatione, publicè an privatim quis legatus veniat, versatur. quæ hodie dubitatio, exhibendis mandati instructionibus, exempta. Stulta Polystratidæ, Spartanorum legati, calliditas videtur: qui interrogatus, publico cum collegis an suo nomine adesset: *Αἴκειν τῆς κοινῆς, δημοσίας*, *Plutar.* *αἴκειν δ' αὐτῆς κοινῆς, ἰδίᾳ*, *Si obtinebimus petitum, publico nomine venimus; sin repulsam feremus, nostro adjungimus,* *in Lycetgæ.* respondit. Quamquam in eo laudandus, quod repulsæ dedecus in se recipere, quam patriæ affricare maluit.

Cum ignomiâ rejectæ, postquam semel admissa est, legationis Albertus Cranzius exemplum suppeditat. *Remissi sunt non sine contumeliâ oratores, quod irridere, non pacisci venirent.* *Rejecti legati.* Simulata enim Vandalorum, quos Vandalos autor appellat, de pace petendâ legatio fuit. Similem Parthorum ad Neronem, de Armeniæ possessione, legatorum irrisionem in Taciti Annalibus examinavimus. *Vandal. l. V.*

Quæ nunc in more sunt assiduæ Residentium legationes, nec ex usu recipientium videntur, & antiquis temporibus ignorabantur. *Residentes.*

Non extendenda legatorum privilegia ad solutam omnis honestatis & fidei polluendæ licentiam.

De legatorum delinquentium impunitate.

Externa enim corporum ex instituto sanctitas, veræ, internæ, & à naturâ præscriptæ, sanctitatis violationi non patrocinator. Demus impunitatis in omni scelere fiduciam legatis, eorumq; comitibus & pedissequis, quique se in tutelam eorum pro seculi more receperunt: quæ non malorum melius inde proveniet? Nisi examussum viri probi futuri sint; scortationibus, rapinis, cædibus, proditionibus & status ad quem missi sunt everfionibus laxa fenestra, non enim rima, aperietur. *Tandem sui reverentiam sibi salvam præstant legati, quamdiu modestiam sibi custodem adhibent, nec legatis decora egrediuntur. Alioqui si legatus regem contumeliâ insultet, si alienum lectum polluat, etiam interfici eum jure posse, consentit humanum genus.* Dissimulandum non est, esse hæc verba Theudati, ingenio ad perfidiam proclivi hominis, ut ostenderet ad necem legati quævis causas, etiam fictitias, valere. Cui rectè à legato Justiniani respondetur; adulterii culpam hic fingi non posse, cum legato vix aquæ sit copia, nisi volentibus custodibus. Custodes enim olim legatis, quæquæ incederent, apponebantur. Et aliquando Isdiagunam, Persarum ad Justinianum legatum, incustoditum fuisse, ut novum quid Procopius commemorat. *Magna enim tum bonore tum liberalitate eum coluerat Imperator: solusq; in con-*

Procop. Hist. Goth. l. 1.

Custodia legatorum.

lib. 17.

de conspectus fuerat sine custode. Quz legatorum custodia si in usum revocaretur, multis incommodis & difficultatibus præveniri poterat. Sed ad legatum imperatoris, coram Theudate Gothorum principe differentem, redeo, *Quæ autem*, inquit, *mittentis jussu verba enuntiat*, (nim, legatus) *eorum culpam, si quid peccatur, non ipsi, sed ei qui imperavit, æquum est imputari: cum legato obsequii incumbat necessitas.* Libertatem in expediendis mandatis optimo jure defendit: polluendi alienos lectos in legato impunitatem non agnoscit.

Alioqvi ut Romulus cædi fraternæ *muri causæ*, *Cic. de*
sam opposuit, speciem honestatis neq; probabilem, neq; offic. 3.
fatu idoneam; ita fingere cædis causam, vel non Legatorum
idoneam arripere, possunt qui in legatum malè discrimen,
 animati sunt, Fanta enim vis est mendacii, ut speciem veritatis vel obscuret vel imitetur. Sed non ex eo quod aliquando fieri ab improbis tyrannis potest, qui vel nullâ causâ inventâ sæviunt, laxanda sunt claustra omni nequitiz, Utilitatem pœnzæ cum legationum utilitate nō male Grotius comparat; sed in hoc mihi cum eo non convenit, quod hanc illi præponderare autumat. *Minima de malis:* *Contraria*
antiquorum adagium est, Sed quis, corpori & senti- sentiens
 sui non serviens, peccandi licentiam minus malum incerto mortis obeundæ timore judicet? *Grotius,*
 Judicia, quamvis magnorum in historiâ virorum, me non perturbant. De legatis Tarquinii, legatione perperam & in fraudem Romanorum gentibus, T. Livius: *De legatis paululum addubitatum est: & quanquam visi sunt commississe, ut hostium loco essent, jus tamen gentium valuit.* Promeruisse mortem (hoc enim est, hostium loco haberi) Ro-

mandorum iudicio visi sunt: sed belli à rege causam hanc arrepturo, & vicinos tanquam in justam ultionem contra violatores juris gentium tracturo, metus eos inhibuit. Sic gentium jus prævaluit: quia cædes legatorum in aperto, causa in occulto gentibus fuisset. De comite fido Jugurthæ Salustius: *Fit reus magis ex æquo bonoq̄, quam ex jure gentium, Bomilcar comes ejus qui Romam fide publicâ venerat.* Jus gentium saluti legatorum consulit: naturæ jus cædes impunè abire prohibet. Si quando pugna hic oboriatur: cedat jus gentium juri naturæ; populorum instituta Bono & æquo cedant. Atq; ita Salustius pro hac sententia, non pro eâ quam Grotius propugnat, allegatus. Nec gentium tamen consensum fuisse probabile est, legatos reverentiam sui & generis humani exuentes, reverentiam apud alios, etiam contra fas & contra pietatem, retinere debere. Conjecturæ Grotianæ, *privilegia ita intelligenda, ut aliquid tribuant contra jus commune*, ita locum concedo, si ea privilegia juri supremo non derogent. Civiliū enim legum, nō naturalium, scribuntur privilegia. Quod autem pergit: *si legati ab injustâ tantum vi tuti essent, nihil in eo magni esset, nihil præcipue*: nodum in scirpo quærit. Multum enim hic præ cæteris hominibus præcipui: quod ab hoste, quod aliis negatum, commeandi licentia, quod reges adeundi & liberè coram eis loquendi, parrhesia conceditur: & quæ sunt alia ejus generis. Nam quod Totilas Pelagium legatum verba prompturum verbis coërcuit: ne pro Siculo quoquam, neu pro Romæ mœnibus, aut de servis perfugis verba faceret: stulta fuit Gothorum fastus arrogantia.

Audi-

Totilæ
fastus.

Præcep. Gothis.
l. 3.

Audivitq; non inanis effectus futuram Pelagii increpationem: *omissis ad te precibus, legatione apud Deum fungor, qui de supplicum contemtoribus pœnas solet exigere.* Quæ ipsa legati, quanquam non à principe æquali, sed à Româ obsessâ missi, oratio apud superbum regem impunis habebatur.

In eo non difficulter Grotio accedo, si tale sit delictum quod contemni posse videatur, aut dissimulandum esse, aut è finibus jubendum excedere legatum. Nam ne in hominibus quidem, publicam personam nullam gerentibus, ob quodvis erratum ad carceres & ad manum carnificis pervenitur. *Vivitur enim non cum perfectis hominibus, plenèq; sapientibus, sed cum iis, in quibus præclarè agitur, si sint simulacra virtutis.* Si crimen sit atrox & ad publicum malum spectans, mittendum esse legatum ad eum qui misit, cum postulato ut eum puniat vel dedat: prudentiæ esse potest, juris præscripti non potest. Nec Galli, deditioem Fabiorum postulantes, pro exemplo probante adduci possunt. Non enim, ut repeterèt, è manibus amiserunt: quorum potiti nunquam fuerant. Nec magis Romani Fabios puniverunt, quam quos ad suos remiserant Romani, cives Carthaginenses. Acriores enim alienorum delictorum iudices, ad nostra vel nostrorum connivemus.

Apicem tamè necessitatis in capiendo legato, sed eum nõ in sumptione pœnæ, sed in præventionè gravis mali, præsertim publici, Grotius excipit. Quod si vim armatâ intentet, occidi etiam posse, nõ per modum pœnæ, sed per modum naturalis defensionis, largitur. Quo concessio, legati non in tuto locatur. Æquè enim de vi intentatâ, quam alio ficto crimine

ne, circumveniri poterunt. Parum autem ad defensionem vel ad salutem interest, ad avertendum periculum imminens, an perpetrato jam facinore quis occidatur.

Legatorum interceptio, & violenta attrectatio, non omnibus hominibus criminosa.

Si qui enim ad hostes nostros commeant, aut si qui ab hostibus fines nostros transeunt: molimur eorum contra nostram salutem aditum præbere, nimis simplicitatis foret. Bello Peloponnesiaco, Spartanorum oratore iter ad Persarum regem per Thraciam suscipiente, Sadocum Sitalcæ regis filium, civitati Atheniensium adscriptum, Athenienses eò perducunt, ut captos Lacedæmonios sibi in manus tradat, ne ad regem tragressi, civitati ejus damnum inferrent. Iidem Artaphernem à Persis venientem, ne contra se cum Spartanis pacisceretur, interceptum custodiæ tradiderunt: quem postea unà cum nunciis triremi Ephesum deduxerunt. Flagrante Annibalico bello Italiâ, cum Philippus Macedo legatum ad Annibalem, jungendæ societatis gratiâ, cum epistolis mitteret; comprehensum Romani, & ad senatum perductû, incolumem dimiserunt. *non in honorem regis, sed ne dubius adhuc, indubitatus hostis redderetur.*

Privilegium legatorû etiam ad comites eorum, & ad rem familiarem pertingit.

Non

Legati intercepti.

Thucyd.
lib. 2.

idem.
l. 4.

Iustin.

Non quidem per se, sed, ut loquuntur, accessorie: & ad voluntatem non iniquam legati determinatè. Voluntatem non infinitam legati, sed æquitate circumscriptam, capio. Nam si quamvis delinquendi licentiam suis permittere, aut si re familiari ad negotiationem in provinciâ, aut ad injustam usuram abuti velit, non auditur.

Ideò *vasorum* nomine bona legati veniunt: ut ^{Vasa legatorum.} supellex domestica, & pecunia usu domestico absumenda, intelligatur. *Rex facisne me tu regium nunciū populi Romani Quiritium, vasa comitesq; meos?* in facialis juris, ab Anco Martio descripti, antiquo carmine habetur. Quare nec in solutionem debiti capi, nec pignoris causâ attineri, jure possunt. Comites quoq; eorum & ministri, intra civilem ^{Comites.} modum se tenentes, à manus injectione immunes sunt. Sin ad cædes, aut non ferendam lasciviam vertantur, non majori quam ipse legatus privilegio fruuntur. Illam verò legati in domo suâ jurisdictionem, & delinquentium popularium in asylum receptionem, nec apud antiquos reperio, ^{Jurisdictione legati.} nec Politicorum scitorum rationibus convenire autumo. Nec enim summa imperia bipartitè conjungi, indivisæ majestati; nec receptaculum per spem impunitatis scelerum, administrandæ justitiæ convenit.

Solicita est legatorum incautè obeundis negotiis functio.

Non solum fides ab iis, & ne terminos legationis egrediantur cautio, sed etiam temporum au-

cupandorum notitia, & res ad utilitatem communem expediendi solertia requiritur. Inter alia quæ enumerare non est hujus tractatus, laudi legato datur, mitioris responsi occasionem dare, & irarum inter potentes causis antevertere. Exemplum poëtæ in Iride, fidâ Deorum & solerti ad obeundas legationes ministrâ, procudunt. Ad Jovis postulationem, ut à pugnâ contra Trojanos abstineretur, asperum Neptunus responsum, nec dignum ad aures lædendas relatu, dederat. Iris verita Jovis contra fratrem offensionem, & gravius ab excandescentiâ malum, his eum versibus ad saniozem locutionem adducit:

Iridis legatio.

Hom.
Iliad. 6.

Τὸν δὲ φέρω δὴ μύθον ἀπηρία τι κερτιρόντι;
Ἦπ' μετὰ σπρίψεις; σπρίπῳ μὲν τι φρένες ἰοθάδου.
Hæc tua verba Jovi refero non mitia, dura?

Anne quid immutas? mutabilis ira bonorum.

Neptunus bile detersâ ad se reversus, æquam esse & amicam Iridis commonitionem agnoscit.

Ἐθλὸν καὶ το τίποτ' ἰαί, ὃ τ' ἄγγελος αἰσυμῆς εἶδη.
Res bona, temporibus si noverit apta minister.

Non ita agunt, nec ex officio boni legati, qui cruda responsa, non expectatâ mitigatione, & sæpè in deterius aucta, referunt.

Datur & officium sine dignitate in legatione, & sine officio dignitas.

Si quis in hostium potestate constitutus, ad redimendos vel permutandos captivos domum mittatur, absq; dignitate legationis functio est.

M. Regulus. Nec enim captivus, & infra sortem privati hominis,

nis, esse definit, etiam si legatorio munere fungatur. Quare M. Regulus, de permutandis captivis Romam à Pœnis missus, quamdiu jurejurando hostium teneretur, se esse senatorem negavit. Sine officio dignitas, & quædam non tangendi sanctitas, in liberâ Romanorum legatione fuit. Senatorii ordinis homines, vel privatum negotium in provinciâ obituri, vel in amœno otio victuri, ut non sine dignitate aliquâ agerent, legationis titulum à senatu ambierunt. titulum sine re, sine fructu ferendo stulosculum? Quorsum enim sine *procuratore senator, legatus sine mandatis, sine ullo reip. munere?* Quod genus legationis, quamquam ad commodum senatorum pertinere videretur, Cicero in consulatu, nisi tribunus pl. intercessisset, sublaturus erat. quod poterat, tempus minuit, & ex infinitâ legatione annuam fecit: ita diuturnitate sublata, turpitudine remansit. Pervertunt homines fundamenta naturæ, cum res honorum insignibus, non hæc illis cedere debere arbitrantur.

Libera legatio.

Cic. de Legib. 9.

CAPUT XXV.

DE RELIGIOSO IN DEVM CVLTV.

Religio partim in cultus divini profanatione, partim in sepulturæ violatione læditur.

RELIGIOSUM communi Latinorum locutione dicitur, quo ad colendum Deum, pio metu injecto, obstringimur & quasi religamur. Propriâ autem Romani fori locutione, re- Religiosum.

ligiosa loca sunt, sepeliendis & continendis hominum defunctorum ossibus & cineribus dicata. De his, ordine ducente posterius: nunc quæ ad Dei venerationem, hominibus neglectam, vel perversè usurpatam, spectant persequemur.

Religio vel defectu Deum colendi, vel in excessu temeratur.

Defectus Atheismi nomine, excessus nomine Superstitionis vulgò nuncupatur.

Atheismus vel in profundâ Dei ignorantiâ, & essentiæ ejus negatione, vel in supino Dei colendi & timendi neglectu versatur.

Esse Deum universi rectorem, tam evidens hominibus est, ut nulla unquam secula id negaverint. *Omnibus de diis opinio insita est, nec ulla gens usquam est adeò extra leges morumq; projecta, ut non aliquos Deos credat.* Ab hac persuasione gentium si quis contrariâ asseveratione recedat, & naturæ injurius sit, & sensui communi repugnet, & conscientiam testem ejuret. *Nemo est enim tam rudis, tam feris moribus, quin oculos suos in cælum tollens, tamen si nesciat cujus Dei providentiâ regatur, hoc omne quod cernitur: aliquam tamen esse intelligat, ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantiâ, utilitate, pulchritudine, temperatione.* Quem locum La-
stantius,

Seneca,
epist. 118.

Deum
esse.

Lactant.
Instit. l. 1.

Stantius, Ciceronis imitator & simia, ex illo Ciceronis loco expressit: *Quis est tam vecors, qui aut cum ^{Harusp.} suspexerit in cœlum, deos esse non sentiat? &c. Quan- ^{rest.}quam in hac ævi nostri perversitate eò perventum est, ut si non in Dei substantiâ apertè negandâ, saltem in Deo securè contemnendo, impietas Seculum ^{Seculum.} vocetur.*

Superstitio partim in anilium observationum anxietate, partim in præpostero Dei colendi ritu, se fatigando trepidat.

Superstitiosos ex eo dictos, quod subinde ad deorum imagines prostrati filios sibi superstites precarentur, vulgò autumant. Rectius meo iudicio ii, quibus superstitiosi dicuntur, qui superstitem ^{Superstitiosi.} memoriam defunctorum colunt, aut qui parentibus superstites, imagines eorum domi, tanquam deorum penatium, celebrant. De superstitione quoad aniles trepidationes, succinctè agit in Charactere Theophrastus: de præpostero Dei vel deorum cultu, abundè nostri Theologi. Nos pro instituto pauca, quæ obiter in mentem venerint, hic delibabimus.

In superstitionem, quam in negandum Deum, gens est humana pronior.

E cerebri enim sui fœtu varia deorum monstra, varios & secum pugnantes placandi dei ritus, fœcundum errorum genus humanum excogitat.

T

Superstitio- Accedunt arioli & sacrificuli, dementandis ho-
 nis femina- minum mentibus, & vel ad scelerum perpetratio-
 ria. nem obstringendis, sagaces & arguti. *Nihil enim
 Liv. l. 39. in speciem fallacius est, quam prava religio. ubi deorum
 numen pratenditur sceleribus, subit animum timor, ne
 fraudibus humanis vindicandis, divini juris aliquid im-
 missum violemus.* Quin & continendis metus freno
 Efficacia. populis, multa superstitionum terriculamenta à
 idem lib. 1. civitatum rectoribus inventa. Celebre illud de
 Numâ Pompilio: *Omniū primū rem ad multitu-
 dinem imperitam, & illis seculis rudem, efficacissimam,
 deorum metum injiciendum ratus est. qui cum descen-
 dere ad animos sine aliquo commento miraculi non pos-
 set, simulat sibi cum deâ Egeriâ cōgressus nocturnos esse.*
 Eodem simulationis artificio Lycurgus leges,
 quasi ab Apolline autore, Spartanis; Minos Cre-
 tensibus, quasi à Jove præscriptas, obtrusit. De
 Numâ pergit Livius: *Multitudine omni à vi &
 armis conversâ, & animi aliquid agendo occupati erant,
 & deorum assidua infidens cura, cum interesse rebus hu-
 manis cœleste numen videretur, eâ pietate omnium pe-
 ctora imbuerat, ut fides ac jusjurandum, propulso legum
 ac pœnarum metu, civitatem regerent.* Felici institu-
 to, si ad effectum eum regendæ civitatis pervenit:
 quod autem mendaciis, & præstigiis in re di-
 Strabo lib. 1. vinâ sutelis, minimè nobis laudando. *Ταῦτα δ' ἀπὸ
 Νέων οἱ πρὸς πολιτείας κεραινομένοι μνημονεύει πρὸς
 τὴν ἐπιφέρειαν.* *Hæc indumenta larvarum civita-
 tum fundatoribus, ad irritiendos puerilia sapientium
 animos, placuerunt.*

Multifaria, & aut inanis aut
 hor-

horrenda, superstitionis tumultuatio.

Omnes omnium gentium inanitates, araneorum textu leviores, commemorare piget: cum & Ægyptii, sapientiæ opinione cultissimis antefecti; eò se abjecerint, ut & hortorum salugines pro numinibus haberent.

Porrum & cæpe nefas violare ac frangere moysi.

O sancta gentes, quibus hæc nascuntur in hortis

Numina! inquit irrisor seculi sui.

Juvenalis.

Romani, qui omnium sacrorum, præter unius Romana veri Dei, colluviem in urbem acceperunt, religione se, non armis, orbem vicisse gloriantur. Hi

Lucra.

statas solennesq; ceremonias, Pontificum scientiâ; benè gerendarum rerum autoritates, augurum observatione; Apollinis prædictiones, vatum libris; portentorum depulsa, Etruscâ disciplinâ, explicari voluerunt. Sed omnium maximè

E Cicero.

Valer. Maximus lib. 1.

auspicia, sine quibus nihil vel privatis in rebus vel publicis gerebant, observare. Sapientiores tamen spretâ vulgi opinione, *optimis auspiciis ea geri, quæ pro reip. salute gererentur; quæ contra temp. fierent, contra auspicia fieri,* censebant.

Cic. in Ca. 100.

Inania hæc omnia: plena horroris, quæ in contaminato Bacchanalium ritu, quæ in humanarum victimatum immolatione, & simili diræ feritatis crudelitate committebantur. Et Bacchanalium quidem flagitia Romani legum severitate præhibuerunt: humanas gentium aliarum hostias ita sunt execrati, ut ipsi non planè ab iis, tempore statuto immolandis, abhorrent. *Latio ad Scorpium.*

Superst. immanitas.

hodie in Jovi mediâ in urbe humanus sanguis ingusta-

tur: inquit Tertullianus. Quam ingustationem ne prolevi aræ aspersione cum quibusdam accipias; ecce tibi Arnobium interpretem: *Hodieq; ab ipsis latiaris Jupiter homicidio colitur.* Colchorum, Carthaginiensium, Celtarum, Britannorum, Scandinavorum, & imprimis Orientalium, cruentas immolationes, ut nimium pervulgatas, non attingo. Ne Græci quidem, si vera Iphigeniæ historia, sacri sceleris immunes fuere.

lib. 8. qui Minutius auctori tribuitur.

DEUM esse, extra dubitationem positum est: qualis, & quemadmodum sit colendus, verbo divino præscribitur, & ratione indagatur.

Unam esse & individuum Dei majestatem, sensibus non perceptibilem nec in effigiem creaturæ detorquendam, sancto timore esse adorandam, & frequenti cultu honorandam, (quæ primam legis tabulam cōficiunt) rationi non obbrutescenti facile persuaseris. Ab hac tamen persuasionis & fidei semitâ in varia errorum divergia, seu imbecillitate humani ingenii, seu fraude Satanicâ & in pœnam prævaricationis & Dei deserti, discessum est. Pro uno Deo multitudo deorum, pro vivo numine simulacra introducta. Nec jurisjurandi sinceritas, & dei in testem vocati reverentia, nec colendi ejus vel fervor vel puritas diu permansit. Cœca hominû brutalitas à factore suo desciscens, numen quod ipsa non effinxerit, colere & adorare de-

Lapsus pietatis imaginariæ.

re detrectavit. Unde factum, ut quasi negatâ Dei omniscientiâ, & scrutandi arcanos hominum recessus perspicacia, jusjurandum aut apertè violaretur, aut varias per artes eluderetur. Anniversaria verò festa, & si quando necessitas, vel insignis lætitiæ festivitas, Dei meminisse cogeret: portenta humani ingenii, & actionum foeda aut supervacua commēta, dignum tali patellâ operculum oblatâ. Theatra, ludi, saltationes, ebrietates, & obsceni interdum motus, aut rursus humani sanguinis piaculum, Deo gentilitio placando expromebantur. Quales nimirum Deos humana industria invenit, tales esse ex ingenio suo, talibus rebus delectari vel abhorrere, judicavit.

Individua Dei majestas potentia socios non admittit.

Primum Decalogi præceptum, à Josepho ad Antiquit. lib. 3. c. 4. veritatem sensus expressum, *Ὁν θεός ἐστιν εἷς, καὶ τὸ θεὸς αἰεὶ ἑσθαι μόνον*, Deum unum esse, & hunc solum colendum esse, præter auctoritatem effati divini, ratione stabilitur. Esse enim infinitæ potentia, & esse in Dei Unitas. plures potentias dispersam, veritati non cōvenit. Sed hoc naturæ dictamen, præter Theologos à Nathanaële Comite in Mythologia, & à Philippo Mornæo De veritate Religionis Christianæ, pertractatum, nec evidentioris demonstrationis indigens, à diffusâ tractatione sejungo.

Simulacra in honorem Dei erigere, & pro iis procumbere, Deo ignominiosum est.

Quæ enim infinito cum nihilo, factori rerum cum manuum humanarum facturâ, convenientia? Secundum Decalogi præceptum Josephus, Hebræorum post prophetas, facilè doctissimus, è verbo Dei ita expressit: *μηδὲς εἰκόνα ζωῆς ποικίλων ἑσθησάντων, Nullius imaginem animalis factam adorate.* Copiosus in hoc studio esse possem, nisi campum theologis decurrendum ingredi vererer. Unam Lactantii Firmiani rationem, iconolatricam evertentem, non præteribo: *Quod si sentire simulacra & moveri possent, ultrò adorata a hominibus fuissent, à quibus sunt exposita.* Præter ecclesiæ Christiani adeò imagines in templis ignoraverūt, ut ne templa quidem in honorem Dei erigerent. Indignum enim Dei sublimitate censebant, spatiis locorum includi. *Quod verò templum habere possit Deus, cujus templum totus est mundus?* inquit episcopus eruditissimus, sanctissimus. *Intra unam ediculam vim tantæ majestatis includam? — In nostrâ dedicandus est mente, in nostrâ consecrandus est pectore.* Cui consentientia Minutius: nec non Lactantius, libro De Irâ Dei. Plenius iis Arnobius: *Quod neq; aedes sacras venerationis ad officia construamus, non deorum alicujus simulachrum constituamus, aut formam: non altaria fabricemus, non aras:* nimirum à gentilibus culpamur. Ergo trecentis, & quod excedit, post Christum natum annis nulla Christianis templa & aræ, nulla simulacra. Paulatim ab eo ævo gentium fana, quæ claudi Constantinus jussit, in templa Christi cõversa, aut novæ magnis sumptibus exstructa. Crescente verò sacerdotum opulentiâ, & cum eâ verbi divini ignorantia, simulacrorum sumtuosâ copiâ cum gentilibus certatû.

Aurum

Imagines.

Instituit.
lib. 1.

Templa.

Cyprianus
De Idolorum
vanitate.

Libro. VII.

Labis
pietas.

Aurum in pretio habitum, sacro in loco ponebatur: rediitq; illud à Lactantio gentilibus obiectum: *Sub obrentu deorum avaritia & cupiditas co-* Insto. l. 2. *litur.*

Detestabilior superstitione impietas, quæ Dei nomen perjurio aut vituperatione, sacros cœtus neglectu aut profanatione violat.

Tollit enim religionem è mundo talis protervia, pietati inimica: nec habet ullum cum probitate commercium. De Jurejurando quod supra actum, non repeto. De Christianorum feriis quæ monerentur haberem: sed intra terminos præscriptæ materiæ me contineo.

QVÆSTIO PRINCIPALIS.

Utrum in Deum sic injurii bello vindicativo persequèdi?

Si priscam ævi veteris memoriam consulamus, Religionis libera cuiq; nationi colendi vel omittendi sua libertas. sacra facultas manebat. Nam quod Philippus Macedo ducem se Græcis, Phocensium sacrilegium vindicantibus, præbuit, peculiarem rationem habet. Delphicum enim templum, quod illi spolia Bellum sacrum. verant, commune vaticinii Græcis domicilium fuit, communibus Græciæ donariis exornatum. Causam quidem Chosroes, Persarum resurgentium rex violentissimus, imperii Romani inva-

minimè
sacrum.

dendi eam arripuit, ut Crucifixo abnegato, Solem & ignem Perfarum more adoraret. Perfarum domitores Saraceni viam prægresso Muhammedo, ferro ad nova sacra recipienda populos ad se non pertinentes adegerunt. Sed quis vel Chosrois insaniam, vel Muhammedi & Saracenorum furores probaverit? Saracenorum victores Turcæ, avaritiz suæ & in Christianos imperii cupiditati, hunc aliquando prætextum assuunt; multitudinem Deorum & cultum imaginum, quem nobis impingunt, esse exterminandum. Sed faciles in permittendo Christianorum cultu Turcigenæ, si quis imperium in se admittat. Germani olim non mitiores, Vendos, Boruffos, & Liyonas, ascito Christi nomine, vi armis illatâ ad Christianum nomen compulerunt. Majori apud Boruffos habendi & rapiendi sanctitate, quos ob agrorum fertilitatem, fluviorumq; & portuum commoditatem, sedibus avitis expulerunt. Facilius in Saracenos, odium hostile in Christianum nomen professos, & atrocissimiis viventes, expeditiones defenderim, Sacram militiam hanc vocant: quam nefario hominum genere sæpè collectam. De Conradi, assumpto Ludovico Galliz rege, in orientem expeditione Cranzius: *Ferunt Germaniam tunc purgatam latrociniis: nam omne id genus hominum sacram cum rege inivit profectioem.* Minus il ferendi, qui satis causæ putant, ob dissensionem rituum quorundam, Polonos vel Austriacos bello laceffendi. Ut nec eorum causæ faveo, qui Lutheranos hæreseos maculoso nomine aspersos iniquo bello persequuntur. In iis, qui nostræ curæ non sunt commissi, locum habeat illud Apostoli:

B.
palliatum.

Vandal l. 4.

ni 202

et quæ ipsi non sunt in se; Quorsum & externos judi-
cem? &c, tunc dicitur in se: Externos autem Deus
judicat.

QVÆSTIO ANNEXA.

Num igitur à magistratu suo
dissentientes cultu puniendi,
& ad receptam publicè reli-
gionem cives omnes cogendi?

Hebræorum in populo, propinquiora Dei Hebræi.
præcepta secuto, omnium primæ tabulæ manda-
torum violationem, Deo ipso autore, poenæ sub-
jectam cernimus. De Apostasiæ punitione Mo-
ses, divinæ legis conditor. Deut. 13. De idolorum
fabricatione & cultu punito: Exod. 32. v. 27. Blas-
phemix vindicatæ exemplum & præceptum: Le-
vit. 24. v. 14. 15. 16. Sabbati violati: Num. 15. v. 35.
Nec apud gentes, Dei se clariùs manifestantis Gentes.
cœlestem lucem ignorantes, religiones violatæ
impunè abibant. Soli Christiani, ante stabilitam Christiani
Romæ papalis potentiam, in contrarium abire antiqui.
mihi videntur. *Nec religionis est cogere religionem,*
quæ sponte suscipi debeat, non vi: inquit Tertullianus, ad Scapula-
lam.
Largior verò istic Lactantius, ut sermone in o-
mnibus est uberior. *Quis imponat mihi necessitatem* Infitur.
vel colendi quod nolim, vel quod velim non colendi? ita- L. V.
rum: *Religio cogi non potest: verbis potius quam ver-*
beribus res agenda est, ut sit voluntas. Quia autem se
lapsis consulere, ad sacrificia cogendo, gentiles
præ se ferebant: pergit Lactantius: *Non est benefi-*
cium, quod ingeritur recusanti. — *Non est sacrifi-*

cium, quod exprimitur invito. Crescente verò Christianorum potentiâ, & cum rebus mutato consilio, sententiis variatum. Nec omnes Theodosii in Arrianos, quamvis crudelitatis autores, Justiniani in Manichæos, quamvis impietatis extremos, & in Samaritanos, asperitatem probaverunt. Priscillianistas verò, ab Hispaniâ se effundentes, capitis supplicio esse affectos, gravi censurâ animadvertēbatur. Nec in eâdem Hispaniâ Isidorus, Hispalensium Archiepiscopus, Gundemari, Judæos ad fidem cogentis, zelo subscripsit. *Æmulationem quidem, inquit, habuit, at non secundum scientiam. Potestate enim compulit, quos provocare fidei ratione oportuit.*

*Id Chron.
Erd 63.*

Judicium
autoris.

Ego ob aliquem in religione dissensum, viros vitæ aliàs honestæ, nec in admittendâ veritate agnitâ refractarios, nec sectam factiosè colligentes, gladio temerè non subjecerim. Conventicula, & publicum separatæ religionis exercitium, admittere; ex peculiari principum indultu, aut publicâ conventionē, non à societatis naturâ manat. Apertam verò cultus omnis irrisionem, blasphemiam, pejorationem, quæ à malitiâ animi, non ab errore mentis proveniunt, impunè non dimittenda censeo. Si enim Israëlitz ob aram, à Rubenitis & Gaditis non malo animo exstructam, iram Dei in universum populum venturam metuebant: quid non à neglectis in Deum convitiis extimescendum? Fundamenta prætercà societatis humanæ, fide sublatâ, evertuntur. Dei autem metu & reverentiâ sublatâ, fidei exiguum loci superest. Non malè igitur ab antiquis religio coagulum omnis societatis, sustentaculum legislationis, propu-

Jes. 33.

Vis religio-
nis.

propugnaculum potestatis, honestæ disciplinæ vinculum cognominata est. Nec malè veteres ^{Val. M. l. 1. c. 1.} Romani omnia post religionem ponenda duxerunt: etiam in quibus summæ majestatis conspici decus voluerunt. Quamquam in hac Romanorum religione scorix plus quam argenti: minus tamen mali præ ærugine impietatem professâ habebat. Abrahamus vitæ suæ & pudicitix uxoris, ^{Gen. 30. v. 15.} in Ægypto peregrinatus, diffidebat: quia nullum in ea regione Dei metum esse suspicabatur. Et Homerus hominibus feris, & in omnes injuriosis, non uno in loco opponit eos, *οἱ δὲ ἐν Ἰουδία, quibus est meus Deum reverita.* Religionis igitur contentus, tum ob insitam culpæ sceditatem, tum ob sequentem disciplinæ dissolutionem, à magistratu vindicandus. Nec ad omnes alieni cultus, & voluntariæ superstitionis lapsus, omninò conivendum. Maximè si quis expressam Dei voluntatem, miraculis præsentibus toties confirmatam, cum gente Israëlitarum, cognoverit.

CAPUT XXVI.

DE SEPULTURÆ JURE.

Cadavera sepelire, & sepulta non violare, divini & humani juris est.

N'Ομοῦ δαιμόνων id tragicus, id est deorum legem; fortis humanæ commercium, Tacitus; Naturæ jus Hebræorum eruditissimi, naturæ nomen pro receptâ gentium consuetudine capientes, appellant. Quamquam fœtum terrenum, ^{Jus natura sepultura}

matri terræ reddi, & à conspectu vivorum defuncta corpora remove, à naturâ præcipiente proficisci videtur. Quare ultra humanæ sævitiz modum crudeles habentur, qui vetitâ cætorum sepulturâ, iram ne à mortuis quidem abstinere possunt.

Nullum cum victis certamen & æthere cassis:

Ænead. 11. inquit apud Maronem Æneas. & apud Homerum magnanimo sensu alius heros:

Iliad. 9.

Οὐ γὰρ τις φειδὼ κούων κελτεδνείων,

Concessi vacuis nulla est jactura sepulchri.

Ferus igitur & inhumanus Achilles Homericus, qui ultionis voluptatem in lacerando Hectoris cæsi corpore quærebat. Quare & indignationem superiorum movebat, & Jovi hunc versum immanitatis exprobratorem extorsit:

Iliad. 11.

Κωφλὼ δὲ δὴ γαῖαν ἀοικίζετο ἰδρυμένων;

Nam furibundus humum laniat sine mente jacentem.

Impietas.

*Loca sepul-
turæ.*

*Cic. fam.
lib IV. epist.
XII.*

Insaniores Christiani in Africâ, Donati factionem magis quam hæresin secuti, qui dissentientium à schismate corpora ad sepulturam tradi vetabant. Impietatem hoc facinus gentiles vocabant: quo nomine pietatem insignem professi insignentur? Ut autem in honoratioribus locis quis humetur, non æquè vel necessitatis vel gentium juris est: dummodò loca suppliciiis aut sordibus infamia vitentur. Ita Sulpicius Marcellum sepulchurus, ab Atheniensibus locum sepulchuræ intra urbem ut darent, impetrare non potuit. In sacris Christianorum comitiis, templis & cœmeteriis, defunctos humare, quia longo seculorum usu receptum est, sine ignominiz notâ exclusi non repellun-

pelluntur. Non tamen tanti res apud virum sapientem est, ut ob sperandum sepulturæ locum veritatis naufragium faciat.

Addi sepulcretis virorum honestorum monumenta, cum nominis & vitæ antea actæ inscriptione, solent. Præ cæteris nationibus Græci & Romani, nec non Chaldæi & Ægyptii, mortuis religiosa jura tribuerunt. Nec segnes in justis faciendis Christiani, vel in oppressione sumtuosi. Nec lamenta & ejulatus, quamvis in spe resurrectionis, deerant. quos Prudentius his versibus reprimere satagit:

*Quid turba superstes inepta
Clangens ululamina misces?
Cur tam benè condita jura
Luctu dolor arguit amens? &c.*

*Καθημε-
νός.*

Sed ut ad rem propositam revertar: Vivos lacescentes prostrernere, non cum mortuis ignominiosè luctari, virtutis est. *Ne hostes quidem sepultura invident*, non nemo apud Tacitum proclamat. Multumq; Hannibali immanitatis famæ detraxit, quod acerrimum hostem Marcellum, à quo primo vinci didicerat, ad sepulturam ultrò quæsit. Pii igitur Athenienses, & casuum humanorum memores, qui injustos Græciæ invasores, & urbi suæ infensissimos, Medos à se cæsos terræ mandarunt. Impius Creon, qui Argivos, justo bello Polynici auxilios, condi vetuerat. In quo quidem homine verum fuit illud Ciceronis dictum: *eos qui antè commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis rebus immutari.* Nam nihil Creonte, sub Oedipo serviente, pacatius: nihil eodem, ad imperium everso, importunius. Quare

*Hostium
sepultura.*

Annal. l. 10.

*in
Lalio.*

& pœnas acerbitatis, tracto in se Atheniensium bello, quo præliando occubuit, luebat.

QVÆSTIO I.

Num & facinorosi, qui capitis damnantur, sepulturæ tradendi?

Facinorosorum.

Tacit.

Annal. 1.

Si plenum suppliciorum fructum spectemus, videtur ad deterrenda facinora utile, corpora inhumata abjicere. Quod Drusus in Vibuleno & Percennio, gravissimæ seditionis autoribus, fecisse memoratur. Sed leges Romanæ & Græcicæ, humaniorem in partem inclinantes, cognatis, imò quibusvis petentibus, corpora supplicio affectorum ad sepulturam non denegant. Nostri moribus, ut & olim apud Germanos, discrimen à facinoris diversitate. Hebræorum Respublica, Deo autore humanitatem edocta, Romanis & Græcis accessit: vel potiùs miti exemplo Græcis & Romanis præluxit. Nam quod Deus ad emtionem sepulcri quibusdam comminatur, hominum scvitiz leges non præscribit, sed jure suo humanis altiori utitur. Nonnulla tamen facinora, ut humanum peccandi morè egressa, ab hac humani benignitate Romani, Græci, Hebræi variè exceperunt. Nam & eos, qui sibi manus violentas inferunt, & proditores, & sacrilegos ab hoc sepulturæ honore prohibebât. Quo fortassis è fonte David Goliathi corpus avibus & feris, uti minatus fuerat, pascendum abjecit; caput trunco avulsum ostentui servavit. Majus enim sacrilegium est, Deum cõvitiis proscindere, quam auro & argento templa spoliare.

Cum exceptione.

Medii

Medii inter exequiarum honorem, & abjectionis ignominiam, generis est corporum ad sectionem, medendi vivis gratiâ, traditio. Anatomia. Quamquam Lugduni Batavorum, Anatomiz in fabricâ, tabula, qua quis ejusmodi sepulturam exoptat, conspicitur.

QVÆSTIO II.

Num sibi vitam adimere tam horrendum sit facinus, ut & Deum avertat, & apud homines infamet?

Pessimi moris eum esse, qui erga se ipsum & erga amicos nequitiam utitur, Arist. Nicom. V. Moralium præceptor pronunciat. Rationem tamen pœnz à publico consequentis, quam sub finem libri adducit, minimè sufficientem reperio. *Civitas, inquit, punit: & quaedam infamiz pœna eum sectatur, qui se ipsum interemit, ut qui civitatem injuriâ affecerit.* Quid si enim homo civitati inutilis, quid si damnosus civitati, quem interire omnium bonorum interesset, se interfecerit: quid hinc incommodi, quid damni vel injuriæ ad civitatem redundabit? Autochitia. Ex animi motibus, & causis ad sui cædem impellentibus, ego nodum incido. Si quis in tantum à naturâ & à Deo defecit, ut opera Dei, & in iis ipsum se, quasi in contumeliam opificis, exosum habuerit; omnem nequitiz numerum explevit. Proximus est vitio, qui scelerum conscientiam exagitatus, vitam anteaكتورum obgannitricem tædio abrumpit. Tertio in mali seminis horto eos pono, qui metu

gravioris supplicii, aut dolore corporis urgente, vel vitæ tristioris acerbitate permoti, ad laqueum aut ad pugionem confugiunt. Poenè innocentium loco mihi sunt, qui atrâbili perciti, sibi vim inferendo quid agant nesciunt: Qui verò fortiter dimicando pro patriâ se devovent, qui dum hostem propulserint in ipsam mortem ruunt, ignominiz maculâ commaculandi non videntur. Non enim vel animi mollitie, ut qui dolorem ferre non possunt, vel probri antegressi exprobrante pudore, vel odio vitæ suæ, sed hosti nocendi studio, ad facinus magnanimum incitantur. Nec spem omnem vitæ servandæ abrumpunt: cum navi subiecto pulvere ignivomo incensâ, non paucos impetus in maris sinum, ad proximas naves enaturos, deposuerit.

vel
Quasi.

Hebr. 11.

Simsonem autem, Christi hoc ipso facto typum, & in fidelium catalogo splendens, spei abjectæ maculâ aspergere, inconsideratè nimis consideratorum est. Simson ad stragem inimicorum populi Dei, & ipsa Dei destinatione, & voto suo ferebatur. Nec major stragis inferendæ occasio querenda fuit, primoribus cum facie populi unum in locum congregatis. Nec ipse jam vivere, nisi ad ludibrium suum & patriæ dedecus, nec patriæ laboranti alio modo prodesse poterat. Nec tamen mortem suam, & vitæ minimè blandientis abruptionem, sed ultionem ab hostibus, sed hostium interitum captabat. Nec nisi invocato precibus Deo, quem Deum suum vocabat, (quod non est desperantium & à Deo ac naturâ deficientium) ad opus in omne ævum commemorandum se accinxit. Nec populares eum, ut parricidam sui,

Judic. 16.

contu-

contumeliosè reliquerunt : sed cum discrimine ex hostili ablatum, honestâ sepulturâ sunt dignati. Hæc pro Samsonè, excusatione non indigente : de Saule enim & de Razi purgandis non multum laboro. In Christianâ historiâ, qui mortem sibi intulerunt, ne tormentis adacti Christum redemptorem abnegarent, vel ne de pudicitia amittendâ laborarent : Theologiæ doctores patronos vel censores expectent. Textura enim ea filum orationis meæ, quod est de jure publico & armorum, egreditur.

CAPUT XXVII.

DE POENÂ.

De causâ belli principe, adjuvante, impellente hætenus : causa alliciens (ita scopum armis propositū voco) sequitur.

OMnibus hominum non dementium actio-
nibus finis aliquis, in quem tendant, pro-
positus est, quantum magis publico consilio susce-
ptarum : & quæ armis commotis ruinam gentium vel salutem contingunt. Nihil hic temerè, nihil non deliberatè agendum. Temerè enim in
acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam & beluarum simile est. Quamquam ne beluæ quidem eò dementiæ rapiuntur, ut instructâ acie in partes discedentes, mutuum in exitium concurrant. Homini autem, ratione armato, in simile genus quavis ex causâ scire satis est, quod maximoperè hominem ex homine non

Scopus armorum.

Cic. offic. 1.

exuentibus cavendum: &, si bellum vitari non possit, saltem meta, ut bono sagittario, figenda.

Est aliquid quò tendis, & in quod dirigis arcum?

An passim sequeris corvos testâq; lutoqve,

Securus quò pes ferat, atq; ex tempore vivis?

Sar. 3.

etiam hic à Persio monemur. Non enim tantum in diem vivendum non est: sed ita vivendum, belli maximè actionibus, ut susceptarum rerum ratio probabilis reddi queat.

Scopus armis propositus, est vel à necessitate extortus, vel præter necessitatem à jure naturæ concessus.

Fines ab hominum cupiditate armis præfixos, non à naturâ magistrâ præscriptos, à belli susceptione principio operis removi. Pauca etiamnum de gloriæ cupiditate, magnos animos ad temerè confingendam alliciente, dicenda. Ardor enim multos, non causa, non justum propositum, in bellum protrudit.

Gloria.

Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?

Ænead. 6.

masculus poetæ versus in auribus eorum sonat, quasi virtus ulla esse possit justitiæ inimica: aut justitia in inferendâ, non propulsandâ, injuriâ versetur. *Non in inferendâ, sed in depellendâ injuriâ lex virtutis est:* inquit alicubi Ambrosius. Clarè nobis bello Punico Marcellus, Nero, Scipio: detestabilis, qui bellum contra fœdus intulit, Hannibal. Nec Pyrrhum tantum, quamvis victoriâ moderatum, clade non fractum, quantum oppo-

litos

Vitos ei Fabricium & Curium laudamus. Nel Mil-
 riadis, Themistoclis, Cimonis res gestas Athe-
 nienses, quam perpetuam Græciæ tranquillita-
 tem, maluissent. Nam *in tranquillo tempestatem ad-* Cic. offi-
 lib. 4.
versam optare, dementis est: subvenire autem tempesta-
ti quâvis ratione, sapientis: eoque magis, si plus adipiscere
re explicat à boni, quam addubit at à mali. Quod contra
 Pyrgopolynicen Plauti, & contra gloriosum Mi-
 litem Terentii, notandum.

Scopus à necessitate extor-
 tus, est pacis turbatæ reductio.

Bella enim suscipienda sunt, *ut sine injuriâ in* Cic. d. h.
pace vivatur. Sine injuriâ, inquam: nam pactio
 pacis, quæ lex sit servitutis, aut quæ blandiente pa-
 cis nomine, vitæ nostræ infidietur, displicet. *Paci, d. l.*
quæ nihil habitura sit insidiarum, semper est consulen-
dum: pax libertati insidians forti viro repudian-
da. Pace autem firmatâ, & hoste nihil minante,
 nihil adversi struente, ab armis abstinendum.
Non enim pax queritur, ut bellum excitetur: sed bel- Augustinus
lum geritur, ut pax acquiratur. Bella enim viris bonis
 non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, idem.
ut mali coerceantur, & boni sublevantur. Atque hæc est
 causa belli justissima, armis à necessitate porre-
 ctis, ab ipsa matre rerum naturâ imperata.

Scopus præter necessitatem
 naturæ jure concessus, est an-
 tegræ injuriæ, poenâ delicti
 infligendâ, ultio.

Vindicta.

De patientia.

Thucyd.
lib. VI.

Pœna.

Ultionem, ut quæ non nisi ordine ab injuriâ differat, à viro sapiente Seneca removet. Tertuliano autem, hanc ipsam sententiam corrigenti, *Nulla in maleficio ordinis ratio est, nec locus discernit, quod similitudo conjungit.* Augustinus, de modo ultionis per Mosen concessæ agens, injustorum hanc justitiam vocat: non quia iniqua sit ultio, quam lex statuit, sed quia vitiosa libido ulciscēdi. Quamquam autem à sapientis animi perfectione abest vindictæ cupiditas, nec ea intra ulciscendi modum semper se continet: non tamen omnis vindicta naturæ jure prohibetur; & improbis pœnam delictorum infligi, rectæ rationi consentit. Quod gentium jura etiam ad voluntatem, subsequente conatu exertam, extendunt. Τὸν γὰρ ἐχθρὸν ἐχθρὸν ἀνὸς ὁρᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποβολῆς ἀναμύνηται. Hostem non ob facta tantum, sed etiam ob propositum, antevertendo coercere oportet: inquit Siculorum orator Athenagoras.

Pœna quid sit, & ob quas causas civilibus in rebus infligatur, ad jus belli & pacis non pertinet. Quia tamen Grotius, juris belli & pacis scriptor, hanc materiam accuratè pertractat; & quia nonnulla hic sunt cum ultione armatâ communia: manum non planè ab iis retractabo. Quæ igitur suo more Grotius; nos in regulas & regularum explanationes, facilioris captûs gratiâ, dispecsemus.

Pœna est damni vel doloris, ob malum perpetratum infligti, perpeffio.

Suppli-

Supplicium igitur, & omnis pœna, accidere nemini nisi nocenti potest. Nec igitur M. Regulus, *Cic. in Tisonem.* quem Carthaginenses resectis palpebris, illigatum in machinâ, vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus. Nec M. Cicero, Clodianorum temporum impetu urbe ac Italiâ cedens, exilii pœnam sustinuit. *Fortuna enim ista tela sunt, non cul-* *idem d. l.* *pæ: supplicium autem est pœna peccati.* Sed nec iis pœna infligitur, quorum membra medici secant vel adurunt, vel qui ob contagiosę labis impuritatem cedere castris vel urbe coguntur. Ubi enim delictum nullum antecessit, pœna non intelligitur.

Pœna delicti æqualitati respondeat.

Non igitur vel remissione emollienda severitas, vel acerbitate nimia exasperanda. Nec eadem pœna consilio vel conatui, quæ consummato facinori, parvis quæ magnis delictis commodanda. Non enim paritas delictorum, quæm Portucen- *Imparia peccata.* ses magistri fingunt, foro & rationi convenit. Quamquam enim peccata non rerum eventu, sed *Cic. paraf.* vitiis hominum metienda sunt: tamen multum inter conatum & consummationem, inter erratum & atrocitatem delicti interest. Nec parum refert, simplici quis, an promiscuâ se libidine effuderit; nobili domui, an fornicii stuprum intulerit; furtum simplex, an sacrilegium commiserit; patrem, an vernam occiderit. Atque in ipsa navi, paleæ an auri, evertendâ multum discriminis est. Plus enim istic peritiæ, plus & sollicitudinis requiritur. Quod autem rerum modum fingere non possumus, animorum tenere possumus: fori usus

non derogat. Quod & ipsi Stoicam disciplinam professi fatentur: dum in vitâ, non quæ cuiq; peccato pœna sit, sed quantum cuiq; liceat, spectandum esse docent. Sed in eo tamen errant, quod æquo passu non licere exiguum transilire lineam, & procul ac securè ab eâ aberrare, arbitrantur.

ἀπερσοῦ πο-
ληψία.

Cic. offic.
l. 1.

Alterum quod regulâ nostrâ expressimus, est ne ob idem delictū alii leniùs, alii acerbius, qui quidem ejusdem sint sortis, puniantur: & ne iisdem de causis alii plectantur, alii ne appellentur quidem. Ideò ad contractuum naturam pœnæ accedunt: non modò quia delinquentes in pœnam consensisse videntur: sed quia commutativa justitiæ (cum limitatione tamen aliquâ) istic in primis regnat. Illud verò minùs ferendum, infontes & nihil commeritos ad parem culpæ pœnam rapi. Minimè in laudem Homericæ Jovis illud refertur:

Iliad. 4.

Μάρψει δ' ἐξείης ὅς' αἴπῳ, ὅτε καὶ ἔκίο.

Sontes infontes ex ordine pœna prehendet.

Odys. 4.

Æquius melius illud Minervæ, de Ægypto graviorem pœnam merito, facundè prolatum:

Ὡς δ' ἀπὸ λείῳ καὶ ἀλλῷ, ὅτις πικρῶ πείρα βίβου,

Sic pereat, quemcūq; reū par culpa reprædit.

Pœnæ ac-
commoda-
tio.

Cic. III. de
legibus.

Ad pœnæ cum delicto convenientiam hoc etiam pertinet, ut noxiæ pœna eodem in genere respondeat, & in suo quisq; vitio plectatur: vis capite, avaritiâ multâ, honoris cupiditas ignominia sancitur.

Furtum ergo, quod species est avaritiæ, non capite, sed multâ pecuniariâ, & eâ deficiente, verberibus inflictis luendum. Quod apud Atticos in more fuisse, versus hic Comici indicat: Τῆς αἰτίας ἡ κλίπῳτις πόθῳ ἐπίσυσιν; Pro verberatione unde qui furantur multam expendent? Quid lex Mosaicæ,

Aristoph.
Εκκλ.

quid

quid Justiniana de furti poenâ sanciat, notum vel diobolariis esse potest. Sed quia multos non tam ^{Furti poenâ:} avaritia, quam desidia & laborum fuga, ad furta committenda impellit: non improvidè ii legislatores agunt, qui ad latomias, ad triremes, aut alia in publico opera fures condemnant. Sic enim & poena modum non excedit: & qui laborem fugiunt, acrius isto spectaculo à furâdo, quam mortis metu injecto, absterrentur. In repetundis, in peculatu, in residuis, & imprimis in vini & aliarum mercium vitiatione, illud oratoris locum habeat: *Ea sunt animadvertenda peccata maximè, quæ difficillimè præcaventur.* ^{Cic. pro Roscio Amerino.}

Pœna non plectentis libidini, sed publicæ utilitati serviat.

Qui fruitur poenâ, ferus est, legumq; videtur

Vindictam præstare sibi: eleganter Cláudianus, De ^{Lenitas punientis.} Cons. Mallii Theodori. Quo versu non tantum sæva Phalaridis alicujus aut Busiridis oblectatio, sed etiam iræ exsaturatio vêtatur.

— — *Diis proximus ille est,*

Quem ratio, non ira movet.

Quod contra pulpitarios declamatores observandum; qui irascendum esse parentibus, aut in officio publico positis, affectui suo indulgentes, deserunt. Rectius à sedatâ compositæ rationis statione, quam à turbato iræ commotæ salo, officii expeditionem impetres.

*Pax majora decet: peragit tranquilla potestas,
Quod violenta nequit, mandatq; fortius urget
Imperiosa quies.* Claud. d.l.

Ludibrium
pœnz.

Cic. de Sen-
nest.

Turpe, excandescentiæ justitiæ executionem gratificari: turpius, oculis & oblectationi. Quod & leges civiles vindicant: rectèq; Cato Censorius L. Flaminium, ob simile in pœnz vindicatione commissum, senatu ejecit. Ille enim, cum esset consul in Galliâ, exoratus in convivio à scorto est, ut securi feriret aliquem eorum, qui in vinculis essent damnati rei capitalis. Probari non potuit viro gravi, ut nec Flacco collegæ ejus, *tam perditæ libido, quæ cum probro privato conjungeret imperii dedecus.*

Limites
pœnarum.

De Benef.
lib. VII.

Antiqua circumfertur, & passim moribus nostris recepta, finium puniendi distinctio. Aut enim delinquentis in usum, aut ejus qui læsus est causâ, aut reliquorum civium, pœna imponitur, Delinquentem vel levior correctio emendat, vel gravior vindicta, adimendo vitæ usu, peccandi facultate dejicit. *Ingeniis enim talibus vitæ exitus remedium est: optimumq; est obire ei, qui ad se nunquam rediturus est: uti de tyrannorum exitu præceptor Seneca, Læsum vel existimatio vindicata restituit, vel vindicta solatur. Seneca quidem iudice inhumanum verbum est, & quidem pro justo receptum, Ultio, & à contumeliâ non differt nisi ordine. Stimulum tamen naturæ, ad justam ultionem impellentis, nisi in hominibus perfectè sapientibus non omninò extinxeris. Nec Deus omnem vindictam abolet: sed facultate ejus læsis ademtâ, partim superioribus potestatibus, partim sibi eam reservat, Rom. 12. v. 19. c. 13. v. 4. Bella verò in ultionem contumeliæ illatæ suscipi posse, David exemplo, Deus præcepto edocet. 2. Sam. 10. & 11. 1. Sam. 15. Exod. 17. v. 14. Cæteros homines, qui nec læsorum*
nec

Ultor.

neque laudentium in numero, exemplum à malis facinoribus absterret, ad vitam honestè agendam erigit. Et hujus maximè intuitu, ad irrogandam fontibus veniam parciores esse debemus. Nam, Exemplum. ut & leges civiles monent, vitia ad posteros transmittit, qui presentibus culpis ignoscit. invitat culpam, qui peccatum præterit, improbitas felix, optimorum calamitas est. & si quæ alia sunt in eum sensum. Nec tamen ita ferrum in facinorosorum poenam distringendum censeo, ut omnis clementiæ aditus præcludatur. quod sequenti præcepto monebitur,

Ab sit à judicando virulentia, à castigando sævitia.

Primum clementiæ munus est; quam plurimis, Clementia. quod salvâ justitiâ fieri possit, velle parcere,

*Multa metu poena, poenâ qui pauca coercet,
Et jacit invicti fulmina rara manu.*

Ovid. lib. 1. De Ponto.

Proximum est, ut ubi necessitas condemnandi evitari non potest, leni vultu & tranquillo sermone nigrum calculum feramus. *Animadversio & Cic. offic. 1. castigatio contumeliâ vacare debet: neq; ad ejus qui punnit aliquem, aut verbis castigat, sed ad reip. utilitatem referri.* Huic affine est, ut quantum fieri potest, metu poenæ omnibus injecto, poena ad paucos perveniat. Si quem insidiæ domesticæ circumstant: in suâ vitâ conservandâ primum regnare Ep. sancti. l. XV. discat: utatur jure Regio: poenâ afficiat quos necesse est: reliquos metu liberet. Atq; hic in primis clementia locum habet; in nostrâ nimirum

riâ, non in alienâ, condonandâ. Nam si quis regni munimentum animadvertendi assiduitate quærit: *frequens vindicta paucorum odium reprimat, omnium irritat.* Nec sanguinem eliciamus, ubi mitiori pœnâ defungi possumus. *Externi isti mores usq; ad sanguinem incitare solent odium aut levium Græcorum, aut immanium barbarorum.* Romana gravitas & animadvertere cum modo, & parcere salvâ auctoritate novit.

Seneca de
Clem l. 1.

Cic. pro
Ligario.

Non omnia hominum vitia pœnæ humanæ subjacent.

Foro huma-
no exempta.

1. Non vitiosæ animi inclinationes: etiam in subitos affectus erumpentes. 2. Non cogitatio sceleris aliqua suscipiendi: conatu comite destituta. Cogitationis enim pœnam neminem subire, & gentium & Romanæ leges volunt. 3. Quæ vitari non possunt humanæ infirmitates. Neminem enim pœna exciperet, si omnia ad vivum rescaramus. 4. Quæ nec societatem humanam dirimunt, nec hominem quæquam lædunt. Quæ enim sunt ejusmodi, Deo judicanda relinquuntur: qui & ad ea noscenda est sapientissimus, & ad expendenda æqvissimus, & ad vindicanda potentissimus: ut verbis viri eruditi utar. 5. Officii à legibus humanis non exacti ommissio. Huc refer Senecæ ingeniosè dictum: *Quis est iste, qui se profitetur omnibus legibus innocentem? Ut hoc ita sit, quam angusta innocentia est, ad legem bonum esse? Quanto latius officiorum patet quam juris regula? Quam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigat? Quæ omnia extra publicas tabulas sunt.* Nullæ enim leges viam comiter non monstratam, salutationem omis-

De Irâ,
l. 2.

Humanita-
tis officia.

omissam, mendico benignam manum non porrectam, & alia ejus generis puniunt. Internam enim animorum perfectionem ut conferre leges non possunt, ita nec deficientem vindicare. *Metus legum non scelera comprimebat, sed licentiam submovebat. Poterant enim leges delicta punire, conscientiam munire non poterant.* Lactantius, De Opificio Dei, 6. Beneficii gratia non relata, vel habita. Gratia enim non esset, nec laudem mereretur, si à lege & pœnâ necessitas imponeretur.

Sunt tamen quæ hic excipiuntur. & quidem à ^{Restrictio.} primâ impunitorum classe, si quis ipse sibi vitiosæ naturæ vel consuetudinis autor: quo si non pœnam, reprehensionem saltem meretur. à secunda, læsæ majestatis crimen cogitatum, si aliquo indicio erumpat. à quarta, manifesta in Deum impietas. à sexta, insignis beneficii oblitteratio: ut est liberti in patronum ingrati. &c.

Peccati commissi circumstantiæ pœnam exasperant vel remittunt.

Prima, & maximæ considerationis, circumstantia est in persona delinquente, vel in personâ læsâ. Secundum enim qualitatem personarum, ait non nemo, pœnæ ex proportione geometricâ attemperantur. Primò igitur vitæ antea sanctimonia & integritas ad pœnæ mitigationem faciunt. Non enim pari in culpâ censendi sunt, qui vitam in scelerum volutabro transegerunt, & qui repentino aliquo errore mentis auferuntur. Deinde nobilitas, & functionis dignitas, pœnam

Persona delinquentis.

augent vel mitigant. Augent in his, quæ dignitatem ipsam dedecorant, vel quæ majestatem superiorem fovendam respiciunt. Cui enim plura sunt commissa, ab eo plura veteri proverbio exiguntur. In cæteris, qui sunt in altiori honorum gradu constituti, plebejis mitius puniuntur. nisi poena sit pecuniaria: cui ferendæ ob divitiarum amplitudinem creduntur. 3. Benè de rep. meriti, aut insignes artifices, indulgentiam aliquando merentur. In iis locum illud L. Flori habere poterit; *Citavere leges nefas: sed abstulit virtus parricidam, & facinus intra gloriam fuit.*

Contra rusticitas, & non affectata legum ignorantia, nec non sexus vel ætatis infirmitas, poenam interdum aufert vel temperat. His accense multorum tenerâ in ætate liberorum parentes, foeminas gravidas, vel in puerperio decumbentes, &c. Nationum etiam genius, & vel naturâ insita corruptela, vel longâ consuetudine radicata, aliquantulum ad excusationem adferunt. Ταῦτα μὲν φησὶ ἐστὶν ἐπιχριστὰ ἡσὶ, τὰ δὲ θύοι καὶ ἀσκήοι: inquit Strabo. Hac ex argumentandi sede Rhodii, qui contumeliaz specie Romanos offenderant, defensionem civium suorum movent. *Tam civitatum quam singulorum hominum mores sunt: gentes quog, alia iracunde, alia audaces, quædam timide: in vinum, in Venerem proniores alia sunt.* His fundamenti loco generatim positus, ad causam suam accedentes, inferunt: totam Asiæ regionem inaniora parere ingenia, & Rhodiorum tumidiorem sermonem esse. Hinc jam in locum communem, de contemnendâ verborum superbia, descendunt: *Superbiam, verborum præsertim, iracundi oderunt, prudentes irrident.* Prætere-

reâ

lib. 1.

lib. 2.

Nationum
mores.

Liv. l. 45.

reà in puniendâ universitate considerandum, pu- Singulo-
rum delicta.
blicè an singulorum instinctu contumelia illata
sit. quod in animum Romanis vocandum esse,
Rhodii iidem svadent: *Duorum hominum noxa ci-
vitatù accessionem facitis.* Deniq; communis homi- Homo labi-
lis.
num, ad peccandum proclivium, infirmitas, alia
quid opis ad impetrâdam veniam conferat. Nam
si brutorum, ut non deliberatâ ratione lædētium,
Injurias in animum non advocamus: hominem
esse, ad hominem sibi placandû, nocebit? *Nullum* Seneca
de Clem.
l. 1.
*animal morosius est, nullum majore arte tractandum,
quam homo: nulli magis parcendum.*

Multum etiam ad ignoscendum interest, quos Persona
læsi.
nam verbo vel factò læseris. Alio enim modo sa-
lutatoribus, deductoribus, affectatoribus; alio
amicis ex causa cognationis, sodalitatibus, aut alicu-
jus necessitudinis; alio communi hominum ge-
neri obligamur. Major in parentem, præcepto-
rem, magistratum, quam in rusticum aut vilem
hominem, contumelia. atq; ex eo pœnarum
gradus.

Loco delicta, & cum iis pœnæ, gravantur. ut si Locus:
in publico, in theatro, in loco sacro, in suo ali-
quem domicilio, verberaveris, vulneraveris. Si
cum Catilinâ viros dignitate conspicuos, & po-
puli faventis beneficio usos, ut M. Marium, inspe-
ctante populo virgis cecideris, ad bustum egeris,
omni cruciatu vivum laceraveris. Si, temporum Q. Cicero de
persi. consu-
latu.
Sullanorum nefariâ messe, idem Catilina paren-
tum propè in gremiis prætextatos liberos constu-
praverit. Majori etiam pœnâ digni censentur, in
Africâ messium incensores, in Ægypto aggerum
ruptores, in Scythiæ solitudine pecorum abactos.

res. Nonnunquam contra delictum clandestinum palam commisso, ut cum fraude & scientiâ cōiunctum, gravius punitur: quod iudicum prudentiæ expendendum relinquitur.

Tempus.

TEMPORE, opportuno vel importuno, commissa maleficium exaggerant vel minuunt. Festa profestis, nocturna tempora diurnis, sanctiora habentur: & quæ sunt generis ejusdem. Sæpius commissum, eo quod semel perpetratum est, propter consuetudinem delinquendi, atrociori pœnâ vindicatur.

Instrumentum.

Quo genere armorum, quibus insidiis, quo comitatu, quâ causæ impellentis levitate quis nocuerit, etiam ad causam dijudicandam multum momenti adducit. Quæ omnia præceptis ægrè comprehendenda, multum arbitrio prudentis iudicis permittunt.

Pœna talionis ad amissimæ æqvitatæ naturalis per omnia non quadrat.

Illud in lege Mosaica, *Oculum pro oculo*, de læsione præter voluntatem rixantium, intervenientis mulieris, alio autem loco de falso teste, intelligitur. Rhadamantæum autem & Pythagoræum *αἰὲν ἀποιδεῖς*, nisi de exæqvatione pœnæ ad delicti magnitudinem accipias, in æqvitate rebus conveniente non versatur. Primò enim sunt quædam naturâ talia, ut *τὸ ἄγναιδεῖν* facti non admittant. Ut si quis uxorem alterius adulterasset, uxorem suam, aut corpus ipse suum prostituere non cogetur. 2. Justum non est, ut par sit dolor innocentis

Talio.

& ne-

& nocentis. 3. Ea quæ deliberatè fiunt, ab iis quæ repentino aliquo motu contingunt, omninò distingvenda sunt. 4. Auferetur omne discrimen dignitatis personarum, & quas adduximus antea circumstantiarum. Non igitur Rhadamanthus ab inferis, nisi justâ cum sensus interpretatione, revocandus.

Pœnæ præpostera condonatio pœnam in autorem indulgentiæ convertit.

Ob injuriam supplicio non vindicatam, Philippus Macedo à Pausaniâ; ob similem causam Tatius à Laurentibus, ipsum inter sacrificandi actum, immolatus est. Ob violentam concubinæ Leviticæ constuprationem non vindicatam, nec autores ad pœnam deditos, tribus Benjaminitica atroci bello petita, propè ad internecionem interiit. Pari enim in culpâ censentur, qui inferunt, & qui defendunt injuriam. Qui verò graves nequitiarum se vindices præbent, etiamsi cæteris in rebus à justitiâ desciverint, istic justitiæ laudem adipiscuntur. De Busiride & Phalaride, sævissimis hominibus, exquisitissimæ tamen sævitæ reperiuntur punientibus, Ovidius:

Justus uterq; fuit: neq; enim lex æquior ulla est,

Quam necis artifices arte perire suâ.

Sic Cambysem, regem Persarum furiosissimum, ob rem malè judicatam judici exemplares pœnas inferentem, justitiæ pleriq; admirantur. Pelle enim, iniquo judici detractâ, judicalem cathedram amicit. quod spectaculum re & tempore

Scelus non vindicatum.

Judic. 20.

Tyrannorum justitia.

De Artibus amandis lib. 1.

funestum, genere & exemplo salubre fuit. Non enim nimis vel in gratificando jure, vel in donanda pœnâ, liberi esse debemus. Pœnæ se consortem substituit, qui alienas injurias aut reip. dedecus judex constitutus, pœnam meritam noxiis remittendo, largitur. Non enim iis tantum rebus, quæ vulgi censurâ notantur, factum nefarium jubendo, consensum sceleribus adhibendo, scelus adjuvando aut receptum præstando, consilio dando vel assentatione laudando, pœnam communicamus. Etiam non vetando cum possis, opem oppressis non ferendo, factum iniquum reticendo, & supra omnia injustum facinus absolvendo, fit culpæ communicatio. Stultè igitur Teuca, Illyriorum regina, non à se mare superum, sed à subditis, piraticâ infestum teneri, se excusavit. nec à Romanis excusatio recepta. Quamquam & Elisabetha, non erubescenda Anglorum regina, ad incursionem proximi maris connivendo, vel prædæ communionem, vel subditorum gratiam captavit. Quod si oraculi vicem obtinet illud Hesiodi:

Πολλὰνι καὶ εὐμπύσσει πόλις καὶ ἀνδρῶς ἀπαιρῶν,
 Sæpè vel unius pendit res publica culpam;

non vetando nimirum, quam poterat, nec puniendo unius injuriam: quantum minus effusa universorum indulgentia sine criminis luendi contagione abibit?

Delicta majorum immeritus lues Britannc: nostro ævo armis infaustis exercitata Anglia cecinerit.

Messenil.

Messenios bellum Spartanorum crudele & diuturnum excepisse, ob homicidii quendam

scum

reum non deditum; Lacedæmonios ab Achæis, ^{Spartani,} fœderis violati accusatos, nisi eos qui Lanvicum oppugnaverant dederent; & similia istis passim hystoriæ loquuntur.

Asyla non sint impunitatis scelerum perfugia.

Sed aut injustam vim à supplicibus avertant, aut causæ liberè cognoscendę spatium largiantur. Ex animo resipiscentes in gremium suum ecclesia ^{Ecclesia} recipiat: non publicæ fidei effractores, contra le- ^{jus.} ges & principatus, defendat. Plura de asylis in Au- lâ Tiberianâ reperies.

Ablata non restituentem poena autoribus inflicta non absolvit.

Non enim initium tantum, sed & continuatio, alieni ablationis & detentionis in vitio est. Cadmæam Thebanorum arcem, & libertatis eorum servandæ vel premendæ obicem, audax aliquis à Spartâ homo, pacis & fœderis arctioris tempore, interceperat. Sociæ civitatis querelis ^{Spartanorum} hoc Spartani dederunt, ut fœdisfragii autorem ^{justitia.} supplicio afficerent. Cadmæam Thebanis non reddiderunt: sed acriori præsidio vallatam, in servitutum urbem obverterunt. Stultâ calliditate bis injusti: fidei prævaricatione in sociam civitatem; ingrato animo in tanti ~~αποπρίμωτ~~ patriæ reperi- torem. Cui parcere debebant, si factum non dispiceret: aut si ab eo abhorrerent, in facti participationem non venire. Non tamen impunè tan-

tam in perfidiâ versutiam tulerunt : arce Atheniensium secreto auxilio receptâ, Thebanis in ultionem inflammatis, statu Spartæ in eum diem vigentis concusso,

Regum
propinqui-
orum.

Sunt tamen aut olim fuere Principes, qui factum illud Spartanorum imitentur : sed in privatos & nullius potentiae homines impunius. Anno post Christum exhibitum 1487 quidam è milite mercator, è mercatore pirata, duas cum mercibus naves Rigensibus ereptas, Hafniam Daniæ ut intactam stationem perduxit. *Ille ultore gladio ut pirata casus, luit supplicium : mercatores autem nihil se queruntur accepisse, quamvis instantissime postularent, missis ad hoc nunciis. Incertum si jure regni res furtiva cadant in commissum.* Pluribus exemplis uti non libet : præsertim cum plures discant, quemadmodum hæc fiant, quam quomodo illis resistatur.

Cranz.
Vandal.
L. XIV.

Pœna nisi nocentes non corripit.

Id ægrè in bello gerendo, promiscuo in omnes furore, discrimen observari potest. Sed pacatis in rebus, aut bello ad optatum finem perducto, ii qui aliorum sententiis victi sunt, in pœnâ infligendâ ab universo corpore secernantur. Nisi pœna sit ejusmodi, - quæ universitati ut universitati inferatur. Ut, si libertatem civitas amittat ; si muri, naves, arma, navalia adimantur. Dolor enim ejusmodi in rebus ad omnes, patriæ suæ amantes, pertingit. Ac ne posteritas quidem, delicti majorum ignara, omni pœnæ olim inflictæ sensu eximitur. Ut verò longo post ævo ad culpam majorum trahantur, non videtur cum justitiâ humanâ

Pœna
coercita.

conve-

convenire. Aliud in judicio absolutæ potentæ Dei: apud quem mille anni pro uno die vel momento sunt, & qui serâ in peccantes vindictâ grafatur. Ineptè igitur Agathocles, Syracusanorum tyrannus, fabulosa Cycloperum & Læstrygonum damna in Ithacensibus, Ulyssis patriâ, ultum ivit. Nec speciosiori jure Alexander vel Persiæ regnum invalit, vel Persepolim scorto gratificatus incendit. Nam qui cum Dario Græciam invaserant, qui cum Xerxe Athenas incenderant, & pœnam præsentis cladetulerant, & pacem cum Græcis factâ dudum rebus humanis exempti erant. Pari armorum velamento Cronwellus Anglus Jamaicam regi Hispaniæ, nihil hostile in Anglos molienti, eripuit: quod superiori seculo Hispana classis Angliam obruere tentasset. Ejusmodi justitiæ figmenta, causam belli quærenti, nunquam deesse poterunt.

Agathocleus prætextus.

Rectè igitur à viro erudito dictum est: Neminem delicti immunem ob delictum alienum puniri posse; eò quod obligatio ad pœnam ex merito oritur; meritum autem est personale, quippe ex voluntate ortum habens. Tyrannorum autem, aut majestatis damnatorum liberos occidere, ne in ultionem paternam succrescant; cautionis magis est & status rationis, quam justitiæ decreti. Nec autoritate Arcadii & Honorii, hominum alieno nutui obtemperantium, movemur. Magis nos movet saniorum imperatorum sanctio: *Peccata igitur suos teneant autores: neq; ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum.*

Majestatis crimen.

De peccatis in homines commissis ista accipimus: nam qui se piaculo contumeliæ in Deum

Piaculum.

obstrinxissent, eorum posterius opinione Græcorum, saltem quoad execrationem, etiam quodammodo tenebantur. Quo censu etiam habebantur, qui supplices & ad sacra confugientes morte illatâ violaverant. Peculiari enim in tutelâ Dei omnes & supplices, & miserabiles peregrini, esse ducebantur. Τὸ ἀγῶ, quasi pollutionem & devotionem malè ominatam dicas, ipsi violatores & posterius eorum nominabantur. Hos, & in primis perjuros & sacrilegos, ut bidental aliquod, reliqui civis fugerunt. Hos, nisi insignis in aliquo posterorum virtus eniteret, civitatis etiam in communione pellebant. Acriorem verò pœnam Deo, cui jus in vitam hominum plenissimum, committebant. Satis enim magnum injuriæ suæ vindicem Deum, si ulcisci velit; vel clementem parentem, si culpæ ignoscere, arbitrabantur.

Deus Ultor. Pœna itaque delicti in Deum aut res divinas commissi, præter execrationem, in posterius Deo committitur. Pœna delicti in homines perpetrati ad hæredes non transit: nisi certis in casibus ademptione bonorum, in quibus personam defuncti hæredes referunt, & honorum à patre descendentium privatione. Sed hæc aut jure communi decisa, aut locis & temporibus variantia, mei laboris non facio.

Q U Æ S T I O.

Utrum sceleris convictos impunè dimittendi potestatem supremus iudex habeat?

*Laſtant.
De Irâ Dei.
c. 19.*

Judex peccatis veniam dare non potest, quia voluntati servit alienæ: Deus autem potest, quia est legis suæ ipse disceptator & iudex: quam cum
pone-

poneret, non utiq; ademit sibi omnem potestatem, sed habet ignoscendi licentiam. Verba sunt Lactantii: quibus subscribere, religio nulla prohibet. Justitiæ causâ, & juris unicuiq; tribuendi, reges olim instituti. à quâ obliquo gradu defle-
 ctunt, qui fontem criminis aut pœnæ meritæ ab-
 solvunt. Justitiæ enim non postremum munus est, præmia bonis factis, pœnam contrariis tribuere. Deinde flagitiis & sceleribus orbis implebitur, si spes impunitatis vexillum petulantia eriget. Injuriam prætereà læsis facit, qui illatam injuriam non vindicat. Paria enim sunt, delicta committere, & non corrigendo permittere. Et, si iniquus judex habetur, nec Deum nec homines
 reveritus, qui viduarum causas à cognitione suâ repellit: quantum iniquior habendus, qui auditas & cognitatas injurias condonat? Non enim sibi & suæ voluntati judex, sed justitiæ & voluntati alienæ, eiq; integræ & incorruptæ, servit. Quâ
 de causâ qui manus principis hic non restrictas esse volunt, id ante largiendam veniam exigunt, ut offensæ partis remissio judicis gratiam præcedat. Sed &, ne in officium regium peccari videatur, ut id populi voluntate efflagitatum sit, aut in regni delatione concessum, requirunt. Inprimis verò ne id crebrò fiat, ad publicas nuptiarum regiarum, festorum dierum, aut laureatorum introituum solennitates condonationem ejusmodi alligant. Sic quidem hominum institutis utcunq; satisfiet: sed quid juri, quid voluntati divinæ fiet?

Non hominibus, sed Deo judicia celebrantur. *Aristot.*
 2. Chron. 19. v. 6. Ergo hominum in gratiam flecti aut remitti non debent. Incantatrices vitâ donare

omninò prohibemur. Exod. 22. v. 19. Sic de eadē. Exod. 21. v. 12. Sic de adulterio, de parricidio. &c. Si quis legem Mosaicam, & ejus abrogationem, intempèstivè excipiat: ei legem Noacho & omnibus ejus posteris datam, lege Mosaicā & antiquiorē & obligatione latiorē, regero. Quicumque sanguinem hominīs effuderit, sanguis ejus per homines fundetur. Gen. 9. v. 6. Ratio quæ ibidem additur, de homine ad imaginem Dei creato, ut & ea, de pollutā cædibus non vindicatis terrā, Num. 35. v. 33. generalis est, nec ad politeiam Judaicam restringenda. Importuna igitur clementia, quā fontibus contra mandatum Dei parcitur, judici omni est amovenda. Nec hic supremos judices excipi, rex Galliarum Henricus I V. intellexit, qui precibus quorundam rogatus, ut pœnam reo condonaret: *Vestri, inquit, gratiā in me derivare infaustum crimen, cujus mihi ratio coram Deo aliquando reddenda est, nolo.* Sic est: crimen luendum in se attrahunt, & se pro reo puniendos substituunt, qui supplicio devotum dimittunt. Vide I. Regum 20. v. 42. I. Sam. 15. v. 23. Reos igitur absolvere Principibus datur: sed eo quo condemnare jure. Ut verò sine justā causā condemnare non licet; ita nec sine causā juri probatā absolvere. Non enim id in judicio agendum, ut gratia judicis in juris violationem, condonandi facilitas in justitiæ stuprationem convertatur. A jure enim auctoritatem Principes, non vim suam à Principe jus accipit. nec aut severitatis nimiae, aut rursus lenitatis gloria judicanti est affectanda: sed causa in judicium pertracta expendendā; & jure de eā, non voluntate, statuendum. Nec judicantium utilitas

in jure

Abolutio
quæ con-
cessa.

in jure dicendo, sed disceptantium per æquitatem diremto quærenda. Et tamen quid Principi utilius, quam justitiâ solium stabiliri? quod ab Hebræorum sapientissimo monetur. Quid fructuosius, quam justî judicis famam apud homines, conscientiam ad Deum habere? Quod si clementiæ quæquam fama delectat; si à severitate animo refugit: injuriarum in se commissarum remissione, sine ullius reprehensione, largus esse poterit. Sic Adoniæ fratri delictum in se commissum Salomo, cum conditione tamen vitæ deinceps candidè agenda, remisit. 1. Reg. 1. v. 52. Pari, & quidem sine exceptione, indulgentiâ in Abiatharem, rebellionis in se consortem, usus est. cap. 2. v. 26. Sic Julius Cæsar iis, quæ contra se arma tulerant, indulxit. In cujus laudem Cicero: *Cum facile exorari, Cæsar, tum semel exorari soles. nemo unquam te placavit inimicus, qui ullas resedissee in te simularatis reliquias senserit.* Si judicium civile, si pœna pecuniaria & fisco applicanda fuerit: etiã cum avaritiæ suspitionis amolitione pœnam aliquando remittet. Nostris enim in rebus faciles, in alienis largiundis astricti esse debemus. Spartano Adrianus laudatur: qui *damnatorum bona in fisco privatum redigi vetuit, omni summâ in arario publico receptâ.* Quantò laudatior, qui bonis damnatorum in universum abstinet; qui & civilem pecuniæ pœnam, quod commodo reip. fieri poterit, remittit? Aliàs justitia foras spectat, & projecta tota est, atq; eminent. Hæc virtus præter cæteras totam se ad alienas utilitates porrigit, atq; explicat. Quæ ex Aristotele mutuatus Cicero videtur. Non ergo sibi justitia, non appetitui judicis, sed

Clementia
qvæ.pro
Dejotaro.Cic. 2. de
Rep.

alienæ utilitati consulit. Moderationem tamen quandam populi præsertim liberi & suis legibus utentes, in administrandâ justitiâ desiderant. id enim in moderatore reip. expetunt, ut *nec puniendo irritet animum immanem, ac ferum, nec omnia præmittendo, licentiâ cives deteriores reddat.* Vinculum enim incolumitatis justitia est: justitiæ conglutinatio moderata severitas. Namq; severitatis laudem non meretur, *quæ sanguine alitur, atq; in omni crudelitate sic exultat, ut vix hominum acerbis funeribus satietur.* Sic igitur justitiæ memores juris administratores esse debēt, ut non oculis pascendis, non immanitati justitiæ executionem tribuentes, ab humanitate degenerent.

Sic. d. l.

Severitas
qvz.

Ibidem.

Absolutio-
nis exem-
pla.

I.

Liv. l. 1.

Sic rationibus quæstione & autoritatibus expeditâ, quid in exemplis & usu seculorum momenti habeamus, investigemus

Romanâ in historiâ Horatii sororicidæ absolutio, sed exiguo laxandæ licentiæ adjumento, proponitur. 1. *Rex, ne ipse tam tristis ingratiqve ad vulgus judicii, ac secundum judicium supplicii, autor esset: judicium à se ad populum devolvit.* Ergo non esse sui judicii, absolutionem, non suæ potestatis Tullus, rex aliàs ferocis ac indomiti ingenii, agnovit. 2. Et tamen errore mentis & recti opinionione, quasi patriæ dignitatem sorori præferret, Horatius collapsus, hoc facinus in se admiserat. *Sic eat, inquit, quæcumq; Romana lugebit hostem.* 3. Hominem recentis in populum Romanum meriti; publicæ libertatis conservatorem, & imperii discrimine vitæ suæ amplificatorem, gladio subicere durum videbatur. Igitur Romani beneficium ejus in remp. & heroicum animum intuiti,

absol-

absolverunt admiratione magis virtutis, quam jure cause. 4. Nemo qui accusaret Horatium, nemo qui de facto conquereretur, aderat. Pater ipse jure causam filiam pronunciavit; & vitam generosi filii sibi à populo condonari precatus est. 5. Mereri præterea supplicium mulier visa est, quæ mortem hostis publici deflevit, quæ patriæ ruinam cum salute illius optavit. 6. Nec omni eum crimine absolverunt: pœnâ in mulctam, & in expiationis ignominiam, conversâ. Et aliàs apud Romanos ^{Pœna} cædis pœna non cædes, non ultimum supplicium, ^{cædis.} sed fuga indicta: apud Græcos antiquitus, præter fugam, humani consortii interdictio, donec expiarentur erat. Nec Deus ipse aliud à Caino, præter instabilem mentis & loci errationem, supplicium exegit. Parum igitur in tristi casu Horatii, pro absolvendi vagâ licentiâ, usurpatoribus ejusmodi potestatis præsidii.

Liberâ Romanorum republicâ Fabi, qui magister equitum absente dictatore Papyrio cum Samnitibus contra mandatum pugnaverit, absolutio ante oculos versatur. Papyrius eum, vel disciplinæ castrensis rigore, vel invidiâ felicitis contra hostem pugnæ, ad mortem omni conatu deposcebat. Stabat cum Fabio senatus majestas, favor ^{Liv. l. 8.} popularis, tribunitium auxilium, memoria absentis exercitus. Papyrius imperii auctoritatem, dictaturæ majestatem, cui etiam consules regia potestas pareant, prætoresque iisdem auspiciis quibus consules creati, & disciplinam rei militaris jactabat. Tandem consensu victus, maximè cum tribuni rem in preces subsequerentur, Fabium metu mortis absolvit. *Bene est*, inquit: *noxæ da-*

mnatus, donatur populo Romano, donatur tribunitia potestati, precarium non justum auxilium ferenti. Sed hæc actio cardinem quæstionis non tangit: ut quæ civilis in delicti condonatione versetur. Pro facinoroso enim Fabius, qui egregiè pugnando patriæ salutis & decori fuit, habendus non est. Et dictator præceptum de pugnâ per absentiam suam non committendâ, quod arbitrio suo dederat, arbitrio suo tollere poterat.

III.

Major à factò Davidis, Absolonem in fictâ fratricidæ personâ absolventis, moles incumbit. Cui amoliendæ, vel saltem emolliendæ, circumstantiæ jus absolutum variantes expendendæ veniunt.

2. Sam. 14.

1. Vidua, unici filii in gravi luctu mater, in theatrum producitur. 2. cædis non deliberatè commissæ, quæ fortuitæ comparari poterat, vindictio agebatur. 3. in poenâ infelicis filii solamen unicum miseræ, & patris defuncti memoria, familiæque conservandæ igniculus, vertebatur. 4. Nocentem absolvendi culpam, regiæ sedis ad hæsuram, supplex mulier in se & domum suam transferebat. 5. Fabulâ dramatis ad verum Absolonis casum circumductâ, rex Absoloni reditum, precibus Joabi, sed magis affectui suo & desiderio, gratificatus concedit. 6. Reducere in conspectum regis prodire vetito, poena non omnis tollebatur. quam ille sanè exilio graviores, non mitigationem poenæ, ducebat. 7. Tandem plenâ absolutione factâ, qui revocatus ab exilio fuerat, beneficii autori soli vertendi autor fuit. Ut taceam, Joabum noxæ deprecatores, factum segetis incendio luiffe. Quod ipsum non obscuro indicio fuerit, veniæ impertitionem culpâ non omni

cap. 15.

mni vacavisse. Nec desunt apud gentiles exempla eorum, qui patroni aut culpæ largitores à suis clientibus interemti fuerūt. Nec frustra à sapiente Davidis filio dictum est, qui condemnat innocentem, & qui absolvit nocentem, utrumq; Deo abominationi esse.

Cicero à cliente interfectus.

Nullus ne igitur clementiæ, nullus lapsuum humanorum veniæ locus erit? Nónne Deum ipsum, erratorum non semper acerbum vindicem, benignitatis ideam habemus? *Pejerat totus orbis, nisi iram finiret misericordia:* inquit declamator.

Objectio.

Seneca, *Contraria* l. 1.

Si, quoties peccant homines, sua fulmina mittat Juppiter, exiguo tempore inanis erit.

inquit in tristibus Ovidius.

Et nos lapsus à sceleribus, casum à deliberatè commissis, errorem à culpâ distinguimus. Exemplo autem Dei, in se peccata condonantis, reges in suâ injuriâ, non in alienâ, condonandâ faciles esse discant: nisi hæc ipsa injuria in majestatis conculcationem vergat: ibi enim publicam personam, non suam, reges ulciscuntur. Nec iram finire misericordia, sed ratio præcludere debebat. Non enim iræ nostræ in judiciis, non commiserationi, sed juri & saluti publicæ consulimus. In importunâ autem misericordiâ movendâ, barbarum regem audiamus: *At vobis ego autor sum, ne salutem vestram posteriorem unius hominis delicto habeatis, néve innoxii partem periculi in vos trahatis. me enim judice paria sunt, scelera admittere, & sceleris pœnam prohibere.* Ira enim Dei, malis facinoribus excandescentis, in totum cœtum, aut culpæ remittendæ autorem detonat.

Totilas apud Procopium, Goth. l. 3.

CAPUT XXVIII.

DE HOSTE.

Belli-objectum est Hostis: quicum nobis belli commercia intercedunt.

Hostis.

Naturali quidem jure hostis est, cum quocumque nobis vi & armis dimicandum est. Sed gentium jure & civili hostis dicitur, quem definitione expressimus. Qui igitur rempublicam nullam habent, aut rempublicam à nobis non separatam, aut qui bellum non indictum suscipiunt, atque ita à belli commercio humaniori excluduntur: legitimorum hostium classe inferiores habentur.

Philip. IV.

Pirata non est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium.

Cic. 3. de offic.

Liv. I.VII.

Hostem describit Cicero, qui habeat rempublicam, curiam, ærarium, consensum & concordiam civium, rationem aliquam, si res ita tulisset, pacis & fœderis. Igitur è sensu Ciceronis istinc excluduntur exules, cives perfugæ, & qui patriæ minantes bellum inferunt. Proximo iis loco habentur piratæ, latrones, & fugitivi servi. In quos illud Romanorum de Gallis, humaniorem belli gerendi modum ignorantibus, quadrabit: *In belluas strinximus ferrum; hauriendus aut dandus est sanguis.* Quales sunt barbari omnes, qui juris divini & humani ignari aut immemores, in omnem sine causâ sæviendi immanitatem se effundunt. Quibus quaedam similitudine accedunt, qui bellum nec indictum aut denuntiatum, nec rebus repetitis gerunt. Unde illa Pomponii descriptio: *Hostes sunt, qui*

qvinobis, aut quibus nos publicè bellum decernimus: cæteri latrones aut pradones sunt. Nec igitur captivitates, nec postliminium, in ejusmodi bellis non legitimè indictis valent, nec jus legationum, vel in recipiendis vel dimittendis legatis, sacrosantum habetur. Nec induciæ solennes, nec triumphide victis, nec cæteri juris effectus, quos belli commercia vocamus, observantur. Illud verò In Entropium. l. i.

— — *piratica Magnum*

Erigit; illustrat servilis laurea Crassum?

de plausu civium ob depulsum periculum, non de laureato triumpho, accipiendum puto. Ut enim de civibus ob commiserationem, ita de servis & piratis ob indignationem non triumphabatur. De iis tamen, qui bellum non indictum gesserunt, ut de Mithridate & aliis gloriâ insignioribus, non semel triumphatum.

Hostium loco & ii habentur, qui hostibus non Affectz. stris ut socii, & cœdere in nos conjuncti, auxilium tulerunt. In quibus tamen bello separato persequendis, decretum senatus apud Romanos expectandum erat. *Vellent juberentne cum Antiocho rege, quique sectam ejus secuti essent, bellum iniri:* Liv. l. 36. habetur apud Livium. Qui autem mercenariam militiam sequuntur, aut qui cœdus contra nos nominatim non ineunt, ut Helvetii & Rheti, Gallis aut Venetis auxilium ex pacto ferentes, extra aciem pro hostibus plerunque non habentur. Sed hæc ex temporum nutu, & victoris arbitrio ferè dependent. Nam hæc Julio Cæsari in Germanos & Britannos expeditionis causa placuit: quod iis à gentibus Galliarum rebellanti supplicii subinde sperabantur.

DE JURE BELLII LIBER SECUNDUS.

Qui est
DE BELLO GERENDO
ET
DEPONENDO.

CAPUT I.

DE BELLI INDICATIONE.

De belli susceptione hactenus: ad bellum gerendum ordo nos vocat.

Belli detestatio.

Ellum effusio scelerum, calamitatum humanarum mare, omnibus quidem ad rationem viventibus ex animo detestandum. Præter stragem commiserandam hominum, ipso rumore belli, nedum ingruente tempestate, pecora relinqvuntur, agricultura deseritur, mercatorum negotiatio conqviescit. Inde squalor agrorû, agricularum fuga, & publica rerum omnium indigentia.

Sic. pro lege
Manilia.

tia. Pauci, qui amplo stipendio aut rapinis fruuntur, turbato statu latentur. Cæteris omnibus trepidatio, mœror, egestas, & mutua diffidentia. Nec illis ipsis, qui calamitate publicâ pascuntur, syncerum aut perpetuum gaudium. Trojani belli confector Ulysses, ad gentem Phæacum, in convivii & choreis ætatem securè agentem, delatus, revocatâ in memoriam malorum perpeffione, rebus suis illacrymans, in hæc verba erumpit:

Odyss.
IX.

Οὐ γὰρ ἔγωγε π φημι τέλος χαλεπίτερον εἶναι,

* Ἡ ὅταν διφροσύνη μὲν ἔχη καὶ δῆμον ἀπειλῆ:

Judice me nō est æqvè scopus alter amœnus,
Publica quam populi semoto gaudia bello.

Si igitur belli miseriam omnes pacis amantes execrantur, pacis beatitudinem ipsi Martes deprædicant: omnes uno ore cum Drance Virgiliano fateri coguntur:

Aenead.
XI.

Nulla salus bello: pacem te poscimus omnes.

Nihilominus quomodo indomita hæc bellua Bellum, si quando insperantibus ingruat, rationis & disciplinæ freno regatur, in hac de bello gerendo materiâ per otium contemplabimur.

Belli gerendi partim ingressio legitima, partim ipse Motus & actio, partim effectus & consequentia considerantur.

Legitima belli ingressio, quâ antecedens Logici vocarent,

est Clarigatio, id est, belli clavis verbis denunciatio.

Indictionis
vis.

Bello indicto, justis præsertim ex causis, quicquid deinde cædium & rapinarum consequetur, jura belli defendunt. Nec apertè an ex insidiis

agas, ex eo tempore interest. Ἐπεὶ πόλεμος ὁσιώτης καὶ τὸ ἔξαπυλῶν ὁσίων τε καὶ δίκαιον ἐξ ἐκείνου ἐξήρτη.

Bello indicto, decipere fas & justum deinceps erat:

inquit in Agesilao Xenophon. Cum autem justum bellum susceperit, utrum apertâ pugna, utrum insidiis vincat, nihil ad justitiam interest: inquit apud Gratianum Augustinus. Justum autem bellum Isido-

ro est,

quod ex edicto geritur, de rebus repetendis, aut propulsandorum hostium causâ. Sed de justitiâ belli suscipiendi libro superiori satis actum: de dolo & insidiis in bello admittendis capite sequente agetur.

Typus.

Formam belli per literas indicendi si quis antiquiorem desiderat: Philippi ad Athenienses epistolam, operibus Demosthenis insertam, evolvat. Quâ causis belli sumendi enarratis, minis &

Philipp. IV.

obtestatione concluditur. Ἰμῶς ἀμυνῶμαι μὲν τὰ δίκαια. καὶ μάλιστα τὰς ἑὺς ποιησάμενοι, ἀλλ' ἄφοβον ὡς τὰς κατ' ἡμῶς. Jure duce ultionem de vobis capiam: & Diis in testimonium vocatis, vobiscum in certamen veniam.

Execrandi habentur, qui nec justis de causis, ac ne bello quidem indicto, arma incautis inferunt.

Plerun-

Plerumq; etiam infelices exitus sortiri, & calamitatum inexplicabili luto autores objicere, ejusmodi expeditiones solent. Ne ea, quæ recentî hærent memoriâ, attingam : Ulysses cum sociis ^{Bellum} non tam excæcatus Polyphemus Neptuni filius, ^{αἰήρυνθη} nec comesti per inediam Solis boves, quam in reditu ab expugnatâ Trojâ Cicônes improvise adortu invali, infaustis errationibus devoverunt. Errorum ejus seriem, si quis poëseos & fabulosæ antiquitatis amans non fastidit, ita à me descriptam habeat.

Γαῖα βίαν κινήσων, λήθην πῶς ἐλπίσσει,
 Ὀμοφάρον κύκλωψ ἄστυν, πλείον αἰολῶ ἀσκήν,
 Ἡ λαισρρηγίας ἔλεθρον, σὺς ὄμωρα κίρκη,
 Τειρεσίαν αἰδης, σειρλώων ἤθεα μάπλω.
 Εἰς ἐπάρων σκυλλή, πάντων βόες αἴσα σφαγήτες.
 Νῆα χαρυβδείη διη γέθη, σῶμα καλυψά.
 Φαίηκας πομπῶν, αἰέτων φόνου οἴκῳ ἔπιπαι.

Ut ab antiquioribus, fabulas veritati substractæ ^{Illegitimum} aspergentibus, abeam : Cimbri & Teuthones, ^{mum} Galliâ devastatâ Italiam impetu duce devastantes, penè cum ipso nominis memoriâ deleti sunt. Vandali examine emisso, libidine invadendi duce Hispaniam, Africam, & magnam Italiæ partem vastantes aut tenètes, coloniis non diuturno post tempore extinctis, qui domi remanserunt, unâ cum sedis patriæ notitiâ evanuerunt.

Vi quæ infertur arcendâ, nulla requiritur belli indictio.

Bellum enim illud à naturâ, non à caduceato- ^{Legitimum} re, indicitur. Τὸν ἀεχρῶ τῷ πολέμῳ πᾶς ὁ σθεπυθῶν ἀμύνεται, Belli autorem quivis impetitus repellit: ait Antiquitatum Romanarum scriptor. Addit vis

eruditione magnus : ubi ab eo ipso qui deliquit pœna deponitur , nullam requiri denunciationem. Hoc verò ferendum non est : cum iusta belli denunciatio ob culpam antegressam fiat. Nec locus Thucydidis isti errori patrociniatur : cum nec affectu iracundiæ careat Sthenelaidæ oratio , nec quicquam ibi de clarigatione omittendâ agatur. Athenienses , induciarum ruptarum accusati , ad iudicia & ad causam dicendam è fœdere provocabant. Sthenelaidas ephorus , belli decernendi cupidus , ab hac æqvissimâ postulatione audiendâ Spartanos avertit. Verba ejus integra sunt : οὐδὲ δίκαις καὶ λόγοις διακελεύεται , μὴ λόγῳ καὶ αὐτὸς βλαπθῆμενος. *Non iudiciis nec verbis disceptandum , cum nec ipsi sermone ledant.* Eruditus interpres , vertendo *ultra verbalasi* , duplicem in his verbis Atticismum , auctori huic admodum familiarem , non advertit. Primus est in flexione vocum : αὐτὸς βλαπθῆμενος pro eo quod dicitur αὐτῶν βλαπθῆμενων. Alter in verbo non mediæ tantùm , sed planè passivæ , significationis pro vi activâ posito. Aristophanes bis in ipso comœdiarum frontispicio : Δίξῃ δὲ μὴ δρᾶν τιῶν & τῶ κακῆμενον , *si visum non fuerit exequi possidenti , τῶ κακῆμενον* : quod versus ratione constante æquè dici poterat. Mox : ἀλλὰ τὸν ἰωνημέρον , id est , τὸν ἰωνιότα vel ἰωνιότα , eum qui emit servum , herum nimirum. Sed in sermonum lapsibus condonandis faciles sumus : modò ad rerum vitiationem non pertingant.

Belli denunciatio vel nuda est & abrupta , vel satisfaciendi conditione suspensa.

Clari-

Lapsus
Grotii.

Thucyd.
lib 1.

Lapsus
alter.

Clarigationem hanc specialiori voce nuncupant: quæ res ablatas reddi clarè postulat. Quo Clarigatio, nomine & persecutionem rei, quæ ex quâvis causâ deberetur, veteri fecialium jure intelligebant. Repetitione. Imò & fontis deditioem, vel ejus loco punitioem, ex formulâ *reddi, satisfieri, dedi* hac appellatione comprehendebant. Exemplis, quæ antiquitatis obsoleta memoria contumulavit, congerendis abstineo.

Ritus belli denunciandi nec temporum nec locorum omnium iidem.

Hasta ad limicis ingressum, ad primum hominis ex hostili incursum, ad portæ ingressum emissâ, Romanorum ab Æquiculis accepta indicendi ratio fuit. Græcis *καρυκεῖον*, caduceus, unde caduceator, placebat. Alii ritu omisso literarum exhibitione, aut simplici verborum denunciatione, rem expediverunt. Nec certam ad regulam, omnibus omninò nationibus observandam, adduci possunt, quæ à variante populorum consuetudine dependent. Caduceus.

Indictio spatium sui recolligendi ante bellum inferendum jure gentium requirit.

Quorsum enim denunciatio, si inter denunciandum percusseris? Generosi enim animi est, adversario sui defendendi, aut cedendi & cum potentiori paciscendi, locum relinquere. Et hoc in-

primis spectat belli denunciatio: nec repentinæ adortionis evitatio minùs ad jus belli, quam ad fortitudinis præstantiam pertinet. Ne gladiatorèm quidem in arenâ ferremus, improvito adortu unum è numero consortium ferientem, & feriendo demum provocantem. Quanto minùs rempublicam, gravibus viris & legibus constantem, repentinâ invasione latrones imitari decet. Nemo igitur ingenui animi factò Romanorum applauserit, à quibus Carthagini sociæ civitati, nec quicquam sinistri metuenti, tertio bello Punico simul indictum simul illatum bellum est. Nam Cyrus, in Armenios deficientes movens, frustrâ cum Romanis miscetur. Nam primò Armeniorum defectio in aperto: Carthaginensium occulta, vel nulla potius fuerat. Deinde Cyrus bellum Armeniis non intulit: sed belli inferendi metu perculsos, ad fidem à quâ defecerant retraxit. Nullo vel tenui agricolæ damno illato, reversis ad pristinum obsequium Arminiis, & auxilium in Babylonios pollicitis, exercitum innoxium abduxit. Quin & erga infensum hostem, Babyloniorum nimirum regem, ingenuo candore usus, pugnam illi aut regni cessionem, denunciato jam utrinque bello, indixit. Cui cum hostis, nondum se à copiis paratum, post triginta dies rediret, respondisset: exercitum Babylone abstraxit, adversario sui confirmandi, & adversâ acie secum decertandi, copiam concessit. Quid hæc Persarum regis ingenuitas, heroicæ excellentiæ fastigio digna, timidam ad Romanorum (ne dicam perfidam) vafritiem? Qui incrementum pacificæ urbis, & nullum obsequii genus defugientis, formidantes: **excidium**

Grotii error
detectus.

*De Cyro
Xenophon.
de Carthagi-
no Appianus
legatur.*

dium illi contra meritum & expectationem moliti, contra fidem & pacta recentiora intulerunt.

Quem igitur fructum Carthagini excisæ, Lucrum damnosum. quod reip. emolumentum (nam spem emolumentum fidei & honestati hac in re prætulere) Romani consecuti sunt? *Discordia & avaritia atq; ambitio, & cætera secundis rebus oriri sive a mala, post Carthagini excidium maximè aucta sunt.* Salust. Hist. l. 1. Discordiam civium vel æmulæ urbis amotio, ut Romani, vel injustè excisæ punitio, ut ego judico, inexit. Statim exorta Gracchorum commotio, diversa Scipionis Nasicæ factione, per vulnera & per cædes, ægrè extincta est. Hæsit in rep. intestinum discordiæ vulnus, & dissentientis à nobilitate plebis gangræna proserpsit; donec Marianos & Syllanos fluctus, rempublicam gravi convulsione affecturos, excitavit. Sed ad propiora Carthagini facto tempora redeo. Cum potentiæ amplitudine Luxus. luxuria, cum luxuria torpor, & desuetudè armorum tractandorum, de sidem civitatem invasit. Unde Numantinarum cladium macula, unde Jugurthinæ ignominie nævus, accedente cæteris malis nobilium avaritiâ, vix tandem ab integerrimo viro Metello deterfus. Avaritia. Ambitio. Ambitus fori, & ipsam cum honoribus venditam remp. alibi notavi. In se & sua viscera, quam in externos populos & hostes, civitas exercitior fuit. Si qua magni viri solertia, si qua digna majoribus fortitudo, ut Pompeji & Cæsaris, emerfit: respublica in præmium Reip. everfio. iis laborum, additamentum cæterorum servitutis facta, cessit. Desinant igitur magni eruditione viri facinus execrandum Romanorum pro exemplo adducere, & cum sublimi Cyri incepto confundere.

Grotius
iterum no-
fatus.

Causam denunciationi ad bellum requisitæ eam accersunt, ut certè constaret, non privato ausu, sed voluntate utriusq; populi aut populi capitum, geri bellum. Sed nec sola ea indictionis causa: nec utriusq; populi voluntate bellum geritur, ubi alter infert invito, alter per omnes divos bellum deprecatur. A belli quidem indictione nati sunt effectus peculiariter, qui neq; in bello adversus prædones, neq; in eo quod rex gerit in subditos, locum habent. Sed a prædone & piratâ, qui uno myoparone mare infestat, quoad justitiam violatâ parum differt, qui magno exercitu orbem pacatum, si per ipsum liceret, raptat. Nec pro indictione indictio habenda, quæ cum damno illato vel inferendo conjungitur. Aliàs & latronum duces & eorum cætus, ubi in regum potentiam excrefcunt, regni & regum dignitatem assumunt. Ita jus belli non naturâ suâ, sed amplitudine potentix, & accedente ad amplitudinem opinione hominum, distingvitur. Viriatus, Arfaces, Timurus, quoad cum collectitiâ paucorum massygiarum manu victum raptu quærebât; furciferi & cruce digni latrones habebantur. Ubi rapinis exsaturati, jus iis regibus & civitatibus, à quibus supplicium metuere debebant, dixerunt, pro regum regibus culti & adorati sunt. Turcæ per vilipendium raptores Asiæ, Caspiis claustris effusi, appellati multas hominum ætates in nullo numero habitæ sunt. At postquam imperio ad Hellepontum perducto, paulatim trajectis maris Ægæi faucibus, in Europâ sedem fixerunt, non jam latrones & cruciarii, sed Magni rerum domini vocantur. Et tamen hi ipsi sive Turcæ sive Musulmanni, ubi patrium morem non deserunt, &

Latronum
respublica.

Turcæ.

bella

bella ferè antè denunciant, & ipsum prælii diem, biduò ante plurimis ignibus in ambitu castrorum accensis, significant.

Maneat igitur inconcussum, ad bella gerenda naturâ justam bellandi causam, gentium jure etiam belli indictionem præcedere, non conjungi aut subsequi, debere.

CAPUT II.

DE BELLI ASTVTIA.

Bellum & vi apertâ, & astutiâ adhibitâ, rectè conficitur.

VIs & terror admotus leonis est, fraus & astutia vulpeculæ. Primum illud virorum est, Achillem vel Ajacem imitantium. Posterius hoc Dolosi belli duces. Ulysssem vel Hannibalem, dolum cum robore animi miscentem, decebit. De primo hostem sternendi genere viri militares, maximè qui fervido sunt ingenio & ætate robustâ, gloriantur. Proprium enim est armorum & belli, vi & terrore omnia miscere. Dolus, apertâ acie hostem non superans, an sit generosi animi, non nihil ambigitur. Præferuntur enim vulgò bellatores *aperti*, qui nihil Aperti. *ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis* Cic.off. lib. 1. *cultores, fraudis inimici.* Qualem Sertorium, bellum ad reliquiarum Marianarum defensionem in Hispaniâ renovantem, deprædicant. Cujus, oblatam à Mithridate societatem aspernantis, dictum hoc celebratur: Γενναίῳ ᾧ ἀνδρὶ πρὶ τῷ καλῷ νικᾶν αἰρετὸν, Plutarch. in *αἰχμῆς διὰ δὲ σιζῆσθαι.* Sertor. *Viro generoso honestè vincere propositum, turpiter autem ne vivere quidem convenire.*

Qvales Romani senatores, priscæ ingenuitatis antiquum succum retinentes. Illi ludibriis pacis ostentatæ Perseæ circumventum indignati, ita judicant: *Ejus demum animum in perpetuum vinci, cui confessio expressa sit, se neq; arte neq; casu, sed collatis comminus viribus justo ac pio bello esse superatum.* Ad- dit Livius: *Hæc seniores, quibus nova hæc minus placebat sapientia.* Qvalem se Brasidas, vulpeculam Spartanam redolens, magis existimari quam esse cupiebat. Ejus hæc fertur sententia: *Ἀπειρή δὲ ἰν- ασιπῶν αἰχμῶν τοῖς γὰρ ἐν ἀξιώματι τῶν ἰσχυρῶν, ἢ βίᾳ ἰσ- φωνῶν.* *Turpius viro dignitatem gerenti, speciosâ fraude quam vi apertâ progressus belli facere.* Speciosius hæc omnia sermone celebrantur, quam usu vitæ fre- quentantur. Igitur, ne nimis astricti officiorum ratiocinatores esse videamur, illud dispiciamus; in quos, quibus dolis, quousq; uti liceat.

I.

Dolus in
hostem.

In eos homines dolus, in quos & vis armata, concessus est. Igitur sicut in eos qui nos nunquam læserunt, & quibus bellum justâ ex causâ indictum non est, arma non conceduntur, ita nec dolo gra- sari convenit. Multò minùs occultiores in amicos insidiæ, *quæ latent in simulatione officii, aut in aliqua necessitudinis nomine, admittendæ.* Quem nobis de- fendendi necessitas hostem destinat, eum ut inter- ficere, ita & dolo circumvenire justum habetur. In eum demum illud Pindaricum locum habet: *ἄλλ' οὐδὲ πῶς ἐγδὲρ' ἀμωρεῖσσι τὴν ἐχθρὴν:* *Nihil, quod ad hostem delendum faciat, omittendum est.* Vulgatum illud Maronis:

Cic in
Fragm.

— *Dolus an virtus quis in hoste requirat:*
necessitatis magis excusationem, quam virtutis indi-

Indicium facit. Igitur ne in quovis quidem hostes, ut quibuscum de gloria non de vita decernitur, doli sunt expromendi.

II,

Doli nomine hic animi aperti, nihil sermone Dolus quid aut fronte occultantis, temporatum astutiâ candorem intelligimus. Res generum quadam inductione (nam omnia recensere & diducere, ad prudentiam militarem pertinet) evadet clarior, Justa dissimulatio.
 1. Quædam ne in cives quidem aut obvios, nedum in hostem, vetantur. Veritate enim dicendâ, nec omni veritate proferendâ, quorum scire non interest, rem nobis nocituram occultare, in turpibus non est habendum. Cognato, responsionem Samuelis inquirenti, asinarum repetitionem Saul 1. Sam. 16. v. 2. aperuit, regni delationem reticuit. Deo ipso responsum suggerente, adventus causam Samuel v. 16. præcipuam seniores Bethlehemiticos, nullo mendacio interveniente, celavit. Similem veritatis occultationem, nullâ veritati fraude factâ, Jeremiam prophetam rex Zedekias non aspernantem edocuit. Istuc referri Pauli, Phariszum se appellantis, & τὸ κενόμηνον astutè decurtantis, in senatu pontificum prudentia poterit. Pharizæus enim Act. 23. v. 6. origine & primo vitæ instituto, non simulatione pietatis aut factione sectæ, fuit. Pharizorum partes contra Sadduczos, resurrectionem mortuorum negantes, non contra Christi sectatores, fovebat. De resurrectione mortuorum, non generatim assertâ, sed in Christo exhibitâ, à Judæis accusabatur. Quamquam hanc elabendi astutiam, commissis inter se adversariis, & parte in favorem tractâ, dampnare coram præside Felice visus est. Act. 26. v. 31.

Y 5

Integritatem enim vitæ ita asserit, ut illam in senatu proclamationem excipiat.

2. Si non verborum, ad mentis declarationem natorum, reticentiâ semper; multò minùs gestu fortuito, & corporis incessu simulato, vel fallimus vel alteri obligamur. Ars tota gladiatoria periret, si ictum inferenti locus feriendus oculi nutu significandus esset. Et ars imperatoria dissolveretur, si nullas itionum aut molitionum inceptiones occultas haberemus. Nam & inter amicos, & extra nocendi voluntatem, quædam simulationes etiam viris gravibus non culpantur. Lento itinere Jacobus, à fratre disjungi cupiens, quasi fœtis pecoribus & fœtibus tenellis parcens, incedebat. Paulus Naziræorum votum sumtu suo, non magnificentiæ studio, sed ut suspicionem de se conceptam averteret, expunxit. Idem Timotheum securæ cõversationis causâ circumcidit: cum omne circumcisionis & præputii, quoad fidem deo acceptam, discrimen tolleret. Quin Christus ipse veritatis magister, quandam in rebus meri arbitrii simulationem, si fas est dicere, adhibuit. *οὐκ ἐπιέντο πορρωτέρω πορεύσασθαι*, simulabat se ulterius progredi. nam qui hic alias, & quidem significantiores, ejus verbi acceptiones quærunt, meo quidem iudicio ineptiunt. Alias, quarum plena est civilis historia, simulationum & dissimulationum frequentationes prætereo. 3. Ut in rebus indifferentibus accubatio, inclinatio, sessio, comprehensio, incessus deniq; & omnis corporis motio, nullam vim obligandi habent: ita esculentorum in hostem projectio, ad demendam famis hosti opinionem, & omnes quasi locutiones membrorum ad lo-

Gen. 33. v. 3.

Act. 21.
v. 24.

c. 16. v. 3.

Galat. 5.
v. 6.

Luc. 24.
v. 28.

Strategemata.

quæ-

quendum non factorum, nihil iniquitatis produ-
cunt. Ab ejusmodi enim simulationibus omnes
illusiones, quas tanquam artes imperatorias excel-
lenti nomine strategemata vocant, exortæ. quas
nec rejecit Deus, à viris piis usurpatas; nec suos
docere dedignatus est. Fugâ simulatâ, ad insidias *Jos. 8. v. 4.*
hostem inducere, & omnes viros urbe corripien-
dâ elicere, exercitato armis viro monstravit. Ho-
stes à tergo circumducere, & non opinantes ag- *2. Sam. 10*
gredi, fugæ etiam copiâ ademtâ, Davidi præscri- *v. 23.*
psit. Sic repentinas Josue, judicum, regum, Asmo-
norum, & nocturnas in castra hostilia irruptio-
nes Deus non improbavit. Nullum igitur in eo
mendum, nulla erratio in eo, quod Deum appro-
batorem, quod repertorem Deum habet.

4. Illud monere supervacuum, quo quis ar- *Arma apta.*
morum genere, quo genere militiæ confidit, eo
uti ad expeditionem victoriæ licere.

Dente lupus, cornu taurus petit, unde, nisi intus

Monstratum? inquit Horatius. Et alius an- *1. 2. Sat. 1.*
te eum Satiricus: *Lucret.*

Cornua nota prius vitula, quam frontibus extent.

Ad quod quis armorum genus, ad quam mili- *Militia.*
tiam, pedestrem an equestrem an maritimam, à
naturâ factus, aut ab exercitatione aptus fuerit,
vires in iis commodo suo expromat. Ægrè Spar-
tano hastam, Macedoni Sarissam, Daco & Getæ
arcum, Romano gladium, Ibero pugionem, Ger-
mano frameam & acilides extorferis. Nec nostris
moribus Helvetios & Hispanos à pedestri robo-
re, Gallos & Polonos ab equestri celeritate, Bel-
gas à navibus aut obsidionali militiâ faciliè dedu-
xeris. Ut nec taurum cornu, equum sublatâ un-

Belli tem-
pora.

gulâ, canem dente pugnare prohibueris. 5. Tem-
pore diurno an nocturno, æstivo an hiemali di-
mices, ad belli justitiam nihil interest. Quamquam
mos ferè gentium noctem ad quietudinem, hye-
mem ad hybernacula destinat.

Νύξ δ' ἄδη πλείθει ἀγαθὸν καὶ νυκτὶ πηροῦσαι.

Nox ad idem serpit: nocti parere decorum:

Iliad. VII.

inquit Homericus Agamemno,

Philipp.
tertia.

De Philippo Macedone, æstatem & hyemem
belli negotiis non discernente, ut in re novâ De-
mosthenes: Καὶ σιωπῶν ἴερῳ καὶ χειμῶνα, ὡς ἔδδεν ἀγ-
φίρει, ἔδ' ἔστιν ἐξαίρετῳ ὄργη πῆς, ἢν ἀγλαίπει. Svedis,
è frigore Aquilonari proserpētibus, mitiori Ger-
maniz cœlo invento, hyeme obsidiones urbium
urgere, insolitum non fuit. Ac ne Hispanos qui-
dem ac Spinolam, temperatori sub zonâ educa-
tos, anni tempus, quò minùs intensissimo frigore
Velaviam irrumperent, deterruit.

Corruptio.

6. Animos prius hominum, vel amicitia ad-
iunctos, vel pecuniaz donis corruptos, quam mu-
ros catapultis, expugnare; magnæ solertiz est.
Belli à Peloponnesiis Atticæ regioni illati simpli-
citate, cum temporum suorum vafritie colla-
tam, Demosthenes irridet. Οὕτω δ' ἀρχαίως εἶχον,

Philipp: 3.

μῦλλον δὲ πολιτικῶς, ὥστε &c. Adeo antiquâ simplici-
tate, vel potius civili ratione rem gerebant, ut ne mini-
mam quidem rem pecuniâ tentarent: sed omnia ex aper-
to & quasi præscriptâ lege gererent. Nunc autem pluri-
mas res proditiōibus confectas, nihil instructâ acie pa-
tratum videtis. Nimirum, ut idem alio in loco con-
queritur: ἔξωθεν οἱ ἐπιβυλάδοντες, ἐνδοθεν δὲ οἱ συμπερί-
θοντες: Foris qui nobis insidiantur sunt; intra mœnia, qui
consilia eorum promovent. Id quidem belligerandi
genus

De falsâ
legatione.

genus in oppugnante non vituperandum: sed in iis qui fidem donis vel gratiâ posteriorem judicant, culpandum. nisi fortè idem patriæ, quod subjectionem ementi, conducere arbitrantur. Quemadmodum proditor ille Germaniæ Segetes, qui amicos inimicosq; ex Romanorum utilitatibus dilegit, pacem quam bellum eo prætextu malebat. Atq; ita ad alterum conciliationis genus, quod fit amicitii adjungendis, & usui nostro accommodandis, transeo. Si sacram historiam in usum civilem convertere nefas non est: blanditiis Absalon & civitate animos Hebræorum expugnavit, regnum parenti extorsit. Sed hic quidem malâ in causâ non laudabiliter: excusatiùs David, si non plenæ justitiæ laude, Chusaim Arachitem, simulaturum egregiam erga novum regem fidem, invertendis consiliis ejus immisit. Ut ferè ejusmodi consilia à re, causâ, & tempore laudem vel vituperium accipiunt.

7. Inter belli astutias prisco mortalium ævo fuit, deos tutelares ex urbibus hostilibus elicere: pignora imperii deposita, si possent, amovere. Quod ne Romæ accidere posset, nomen Dei sui conservatoris reticuit, & nomen ipsum urbis verum silentio arcano pressit: ancile cælo delapsum, pignus reconditum imperii, inter multa ad eandem formam sculpta scuta abscondidit. Frequentius fuit, in fata urbium inquirere, iisque humana consilia accelerandis accommodare. Quia igitur capi Troja, nisi Palladia istinc ablato, non poterat: omnem istuc astutiam, omnem molitionem Ulysses convertit. Tria enim, si fas est fidem adhibere, Ilion captum præcedere debebant: Palla-

Tac. Ann.
lib. 1.

Conciliatio.

2. Sam. 15.

ibid. v. 30.

Fata urbium.

dii ex arce amissio, mors Troili, & portæ Scææ, id est infauſtæ & ſiniſtræ, ſuperi liminis reſciſſio. Romani cum fata urbis Vejorum capto à ſacerdote didiciſſent, lacum ſupra ſolitum ſtagnantem in ſectos rivulos diduxerunt. Divinæ veritati cōjunctius foret, peccata hoſtium vel vitæ emendationem ſcrutari, & ex ira in eos vel favore Dei belli eventū metiri, quod Achior Holoferni, ut eſt in Dramate Judithæ, ſuſceſſit. Angli certè, ut eſt apud Philippum Cominæum, pulſi Galliã, Quando redituri eſſent interrogati: Cum, inquirunt, veſtra peccata noſtrorum modum exceſſerint.

III.

Doli repa-
gula.

Quæ dicta hætenus de dolo in bellis commit-
tendo ſunt; magis de veniæ quãdam impertione,
quam ut præceptorum vim obtineant, intelligen-
da ſunt. Integritati enim omnibus in actionibus
via ſternenda: malitiæ, id eſt verſutæ & fallaci no-
cendi rationi, ſemita præcludenda. Quidquid eſt
in nobis cœleſtis igniculi, quidquid rationis &
conſilii, ad uſum ſalutarem potiùs, quam ad frau-
dem & hominum pernitiem, impertiamur. Nul-
lis in primis emolumentis alleſtamentis adduca-
mur, ut mendaciorum ſutelis aſſueſcamus, ut fi-
dem etiã hoſti datam quãvis ratione violemus.
Quod rudi hîc Minervâ dictum, crasso deinceps
filo deducemus.

Perverſam hominis indolem
ſectatur & detegit mentiendi
conſuetudo.

Prisci Romani, infuſa in urbem peregrinitate
à ſucco

à succo nondum degenerantes, & deò mendacium ^{Mendacii} abhorruerunt, ut ne in laudibus quidem funebri- ^{fuga.} bus quæquam verum excedere paterentur. Mentiri enim nefas habebatur: ut Cicero in descriptione humationis veterum testatur. Quæquam ^{de leg.} paulatim labente veterum gravitate, palpandi indulgentia tantum sibi indulgit, ut etiam historia, quæ lux debebat esse temporum, obscuritatis nebulam inde contraheret. Inde querela Livii: ^{Libro VIII.} *Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis, dum familia ad se quæq; famam rerum gestarum honorumq; fallente mendacio trahunt: inde certè & singulorum gesta, & publica monumenta rerum confusa.* Græci in familiari sermone, in epitaphiis sermonibus, ut & in historiâ scribendâ sibi indulgentiores, à foro saltem, id est, à publicis judiciis, & à rebus contrahendis, mendacium abesse voverunt. Unde illud in veteri lege Atticâ: *καὶ τῶν ἀγορῶν ἀψευδῶν.* Plato, fallendi eruditus magister, ^{His laudationibus historia rerum nostrarum est facta mendacior. Cic. in Bruto.} mentiendi facultatem privatæ vitæ hominibus ereptam, principatu fungentibus largâ manu admittitur. Veritatem quidem pluris faciendam esse, concedit: sed ita, ut diis mentiri inutile esse, hominibus autem tanquam in medicinæ præbitione utile esse statuatur. Inde sic infert: *τοῖς ἀρχαῖοις δὲ τῆς πόλεως, εἴπερ ποῖν ἄλλοις, ἐπισημαὶ ψευδῶν ἢ πολεμίων ἢ πολιτῶν ἐνεκα, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πόλεως. τοῖς δ' ἄλλοις πάντων ἐκ ἀπλῶν ἔτι τούτων.* ^{Politej. lib. 3.} *Principibus civitatis, si quibus aliis, vel hostium vel civium causâ, pro civitatis commodo, mentiri convenit. cæteris autem omnibus à mendacio abstinendum.* At ô divine Plato, vultum & sermonem fingere in scholâ Socratis edocte, major apud me est regum sapientissimi Salomonis auto-

ritas, qui labium mendax principem in primis de-
decere, verbum mendax odio habere virum ju-
stum, non uno loco prædicat: qui à se, magno ni-
mirum principe, ut peculiare à Deo impetran-
dum donum, omnem falsiloqvētiam per omnem
vitam deprecatur. Pluris apud me valet, quam

Prov. 10.
v. 7. 8.

Psal. 101. v. 3.

Psal. 5. v. 7.

quisquam Socraticorum, David: qui mendacia
suggerentes in aulâ suâ ferre nequit: qui menda-
ces à Deo perimi agnoscit. Pergit tamen menda-
ciorum patronus, & alio loco eandem cantilenam
cantillat. Συχνῶς τῷ ψάδει καὶ τῇ ἀπίστῃ κινδυνεύει ἡμῶν
δοξῶν χρηθῶν τὰς ἀρετὰς ἐπὶ ἀφελείᾳ τῶν ἀρχόντων.

Polit. V.

*Crebro mendacio & deceptione videntur nobis uti de-
bere principes in subditorum commodum.* Horrenda
maledictionis fulmina in auribus piorum: quan-
quam utilitatis publicæ veneno edulcorata! Sed
Platonem ex ipso Platone, ut sibi non constat sa-
piendi vanitas, refutabo. Justa facienda esse,

Polit. 10.

etiamsi quis habeat annulum Gygis, & Plutonis
cum eo galeam, graviter edifferit. At qui cum justo
mendacium non magis, quam cum meridianâ
luce tenebræ, cohæret. Et Gyges ille, qui annuli
beneficio se & actiones suas latebris abscondidis-
se fingitur, potentissimorum in regum numero
recensebatur. Sed clariùs Platonem sibi obstre-
pentem, veritatis asserendæ studio non cavillatio-
nis, producam. Πᾶς ὁ ἀδικῶν ἢ ἐκ τῶν ἀδικῶν. τῶν δὲ
μεγίστων κακῶν εἰδὲς εἰδᾶμεν εἶδὲν ἐκ τῶν κείλητο ἂν ποτε.

De Legibus
lib. V.

*Nemo sponte injustus est. Malorum enim maxima ne-
quaquam ullus hominum sibi sponte accerseret.* Si inju-
stum esse, & per consequens mēdacem, malorum
maximum est: nulla vel principum vel civitatis
utilitas mali atrocitatem, quod est in mentiando,

compens-

compensabit. Et, si nemo sponte injustus est, nemo principum crebro mendacio, quod injustitiae vel species vel fundamentum, sponte se illigabit.

Idque eò magis, quo facta principum & dicta reliqui cives intuentur, & ad ea mores & vitam suam dirigunt. *Ut enim cupiditatibus principum & vitii infici solet tota civitas: sic emendari & corrigi continentia.* Cic. 3. de legibus. Continentiam non manuum tantum aut abdominis, sed & sermonis & linguae volubilitatis. *Licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescunque summi civitatis viri fuerunt, talem civitatem fuisse: qualescunque mutatio morum in principibus exiterit, eandem in populo secuturam.* Cic. ibidem. Si igitur à gravitate, si à veritatis studio defecerint principes: in eandem mentiendi libidinem, eundem in decipiendi gyrum, orbem commissae civitatis trahent. *Nobilem vitam victuque mutato, mores mutari civitatum puto.* ibidem. Quo perniciosius de reip. merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem. neque solum obsunt, quod illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo quam peccato nocent. Non igitur tantum de cavenda musica in populo mutatione, quantum de retinendo sermonis & animi contentu, Plato sollicitus esse debuit. Nec sermonis constantiam plebeculae assignare, à principum aulis exulare jubentem, tanti fastigii doctorem decebat.

Non omnia pro mendacio habenda, quae mendacii externam speciem imitantur.

Primo enim si quis pro vero asseruerit, quod

licet falsum sit, ipse ut verum animo conceperit, pro mendace non est habendus. Non enim in bonis hominum tantum & malis dijudicandis, opinionibus vulgi rapimur in errorem, nec vera cernimus: sed etiam in iis, quæ sunt quotidianæ incurfationis, ut credulitate ita sermone passim labimur. Quod ne crebro fiat, & ne in futilitatis labem incidamus, à credendi facilitate, & multò etiam magis à temerariâ assertione caveamus. Deinde vera quis verba, sed non eo sensu, quo is qui verum audire indignus est accipit, profert. quæ eventu redarguta, temeritatis mentiendi insimulanda non sunt. Chusais Arachitæ simulatam ad Absalonem defectionem (cujusmodi simulatio in cive turbulento, hoste nimirum non legitimo, commissa non culpatur) suprâ conspeximus. Ejus coram rebeli filio regis acclamatio, *Vivat rex, vivat rex*, nihil adulationis vel contra animi sententiam locutionis continebat. Davidi enim, quem regem esse noverat, vitæ incolumitatem & regni precabatur. Nec illa verba: (*quem Deus elegit, & populus hic, & omnis in universum Israël, annon ipseus ero & cum eo manebo?*) aliorum tendebant. Davidem enim, non Absalonem, Deus in regem elegerat: Davidem universus Israël, missis solenniter legatis, in regem unxerat. Nec factio, quamvis multorum ingratorum, pro Absalone totius populi consensum abstulit. Cum rege igitur, Davide nimirum, esse si corpore non poterat, animo saltem Arachites optabat. Ne in illo quidem sermone, *Non bonum est consilium, quod Achitophel hac vice promisit*, quicquam latet turpis mendacii. Non bonum enim erat consilium moraliter, à pravitate animi

Falsum
dicere.

Cic. 2. de
legibus.

Veri invo-
lusio.

2. Saup. 16.
v. 16.

v. 12.

2. Sem. 17.
v. 7.

animi & in malum finem profectum: & si in me-
tam seditioni propositam bonum erat.

Quæ non decipiendi, nec cuiquam nocendi
animo proferuntur; qvalia sunt jocationes, &
quæ officii mendacia Augustino vocantur, alio
tractatu à nobis discussa sunt: nec in hoc belli ju-
re locum sibi propriè vindicant.

Illud non omittendum: veritati ita honorem ^{Veritas}
habendum, ne charitatis obliviscamur. Turpius ^{discreta.}

enim & nocentius est, veritate promendâ occide-
re, quam ficto aliquem sermone conservare. Ho-
minis enim juvandi, non interimendi causâ, & so-
cietatis hominum fovendæ, sermo hominum ge-
neri datus est. Primo igitur loco detestandi sunt
proditores, vera in civitatis perniciem hosti ^{Proditio:}

enunciantes. Omnino omnis proditor exosus,
etiam iis quos præfert suis, habetur. Est tamen
quædam licita proditio: nimirum, quæ justitiæ
amore, vel in judicio delicta aliorum cognita pro-
fert, vel pericula in fonti imminencia, averrun-
canda aperit. Qualis fuit Jonathanis erga Davi- ^{1. Sam. 20.}
dem fides: quæ & vitæ amici consuluit, & patrem ^{v. 7.}

à nefario crimine retraxit. Sic etiam committen-
da crimina, Majestatis præsertim lædendæ, reve-
lari vel à sacerdote conscio possunt, nedum ab
alio quovis debeant. Sed hæc impròpriè proditio,
cum ex officio proveniat, nec hosti quicquam ar-

cani enunciet, vocatur. Propinqui odio sunt pro- ^{Obrecta-}
ditoribus, qui imbecillitates aliorum rimantes, ^{tio}

quæ obregi charitatis pallio debebant, lædendi vel
irridendi animo in medium proferunt. Nec ex-
cusandi, qui fovendis ejusmodi detrectatoribus,
& audiendis aliorum criminibus, impurè dele-
stantur.

*Homines qui gestant, quiq; auscultant crimina,
Si meo arbitrato liceat, omnes pendeant:
Gestores lingvis, auditores auribus.*

Pseudalo. venultè suo more, me in consensum rapiens,
Plautus.

Symbolum Apostolicum. Symbolum vitæ, ab Apostolo Ephesiis præscriptum, ἀλλ' ὁ λόγος ἐν ἀγάπῃ, cum charitate verum loquentes, in omni conversatione nunquam memoriâ excidat. Quamquam famigeruli illi nec semper veritati student: multa vel affingunt rebus narrandis, vel planè quæ nunquam fuerit fingunt.

*Qui omnia se simulant scire, nec quicquam sciunt.
Quod quisq; in animo habet, aut habiturus est, sciunt.
Id quod in aurem rex regina dixerit,
Sciunt: quod Juno fabulata est cum Jovo.*

Quæ neq; futura, neq; facta sunt; tamen ii sciunt.

Triummo. Malo sanè coërcendi, ut ego quidem sentio, & mecum Plautus iudicat,

*Quod si exquiratur usq; ab stirpe auctoritas,
Unde quicquid auditum dicant, nisi id appareat,
Famigerat or jure fiet cum damno & malo.
Hoc si ita fiat, publico fiat bono.*

*Pauci sint faxim, qui sciunt quod nesciunt,
Occlusioremq; habeant stultiloquentiam.*

Quod adeò vitium lutulentis ut plurimum moribus, aut otiosè dicacibus, adhæret: & magnæ plerunq; famæ viris, præteritis qui in forde jacent, lingvæ contagiosæ scabies affricatur.

Ut frenum dicacitati, ita mendacio licenter prorumpenti claustra ponimus.

Coër-

Coercendi enim mendacii magis, quam relaxandi causas querimus. Grotius ex intricato disertationum solo ægrè eluctatus, illationes quas Illationes Grotianæ. vafro ingenio consentientes, profert. Quas, offendiculo tenuioribus iudicio futuras, nullo examine prævio dimittere, religio nobis est.

Prima illatio: *Etiam si quid dicatur, quod falsam* Prima.
habeat significationem, infanti aut amenti, in eo mendacii culpam non esse. Assertionem hanc partim auctoritate Lucretii & Quintiliani, partim ratione istâ munit; quod infantibus & amentibus non sit iudicii libertas. R. Hanc quidem ob causam cum infantibus non contrahimus: nec civili ex lege infantes & amentes nobis ex contractu absq; autore obligantur. Non tamen quidvis coram iis Infantibus. effutire, quidvis iis persuadere, naturaliter iustum vel honestum est. Rationem Grotii ulterius extendere: cum infantibus enim in republicâ, & in quæstione de jure belli parum nobis est negotii. Expers iudicii plebecula, insignioribus Politicæ scriptoribus esse perhibetur. Jam ergo plebi os egregiè, promissis nunquam servandis, oblinere ex aulicorum quorundam decreto licebit. Germani Italii & Gallis, Germanis Hungari & Poloni pro stupidis, persuasione quadam iudicii habentur. Ergo in eos omne fallendi & servandæ fidei discrimen in promiscuâ habebitur. Deniq; ut alteri se quis ingenii opinione præfert, ita in eum mentiendi licentiam sibi sumet: ut omne tandem fidei coagulum ex hominum societate tollatur. Nec intra utilitatem deceptorum, quod vult Quintilianus, semper subsistatur. Illud verò Lucretii:

Ut puerorum atas improvida iudisfectur:

Sensus Lucretiani
verius.

de medicamentorum amaritudine, melle præfuso puerulis instillandâ, accipitur. Quod si ad mentiendi pueris consuetudinem extendatur; non est nobis poëtæ atheismum apertè professi tanta auctoritas, ut ei tanquam victi herbam porrigamus.

Maxima debetur puero reverentia:

Juvenalis.

inquit alius majoris auctoritatis poëta.

Non tantùm ne quid flagitiosè vel dicatur vel fiat, sed etiam nequid turpiter mendacii profertur, tenellæ ætati debetur reverentia. Aut enim fidem figmentis adhibebit; atq; ita erroribus agrè eradicandis implebitur, aut mentiendi levitatem deprehendet: atq; inde vel mentientem patrem aut præceptorem vilipendet, vel ejus auctoritate in mentiendi consuetudinem adducetur.

Puerorum
respectus.

Πλασθὲν γὰρ καὶ ὑγρὸν ἢ κίοντι, ut mollis cera faciliè quavis impressionem tenera atas recipit: inquit in Moribus Plutarchus. Doceantur igitur parentum imitatione à teneris ungviculis pueri, μηδὲν αὖτε μὴτε λέγει μὴτε πράττει, nihil temerè vel dicere vel facere.

Plus de
puer. infir-
tus.

Λόγος δ' ἔργου οὐκ ἔστιν ἀντίγραφον: Sermo enim secundum Democritum operis umbra est. Imò indictum animi, & rerum animo verè conceptarum, umbraculum vel effigies. Si omnium consiliorum participem ætatem improvidam facere, consilium non est: de rebus arcanis silendum.

Silentium.

Σοφία δ' αἰκίαιος ἐστὶν, καὶ παντὸς λόγου κρείττων. Res enim sapiens est tempestivum silentium, & omni sermone præstantior. Nedum mendacio, liberis ingenii indigno, silentium non sit præstantius. Τὸ δ' ὑπερβόλαιον ἀλαστον ἐστὶν — καὶ γὰρ μισθλοῖς δόλοισιν ἐκστρωτόν. Servilis enim indolis est mendacium: imò ne in mediocri, quidem a-

dinis servis ferendum. Hæc uno è Plutarchi tractatu depromuntur : quid si reliquorum sapientum scrinia excutiam : quid si sapientiæ ipsius monitum, de non ponendo teneris offendiculo, urgeam. *Matth. 18. v. 6.*

Secunda Grotii illatio: *Quoties sermo ad eum dirigitur qui non decipitur, etiamsi tertium inde falsam habuerit persuasionem, nullum esse mendacium.* Secunda observatio. Id verò

est scandalum lapsuro cæco figere: quod in divinâ lege prohibetur. Nec hic vel tropica locutio, vel ad verum mendacio veniens hyperbole, nemini nocens verborum superjectio, commoratur. Nec qui deceptus ficto sermone est, sibi tantum quod imputet habebit. Quamquam enim cum eo non agitur: communis tamen omnium ad honestatem, & sic ad falsum fugiendum, manet obligatio. Aut enim boni viri personam suscipis: aut te futiliter ineptiendo leviculum quendam forensi è grege esse profiteris. Cum leviter ineptiente nullum mihi negotium, nulla conversandi familiaritas. Gravem personam fallendo induentem, ut pestem humani generis, ut administrandæ justitiæ carcinoma, fugero. Injustitiæ enim *nulla capitalior est, quam eorum, qui tum, cum maxime fallunt, id agunt, ut viri boni esse videantur.* *Cic. off. lib. 1.*

Quod autè vel Flaccus hostium urbem ab Æmilio expugnatam falsò narravit, vel Tullus Hostilius jussu suo Albanos recessisse, medio in pugne ardore proclamavit: eo belli jure defenditur, quo Jugurtha tincto cruore occisi gregarii ferro, occisum à se Marium audientibus Romanis vociferatus est. Hostem enim quovis modo propulsare, dummodò absq; promissi violandi vanitate, ne-

cessitatis lege, quod in civili conversatione non conceditur, armamur. Paulum verò Apostolum, susceptâ Petri reprehensione non seridè egisse, sed fictâ objurgatione infirmitati astantium esse consultum, non est leviculi erroris. Verba enim illa, *καὶ ὡς ἔρω πάλιν ἀντιέλεω*, aperte illi me opposui, & *ἀπὸ κατεργασμένου ἔλεω*, quia condemnatus, vel condemnatione dignus erat, nihil in Paulo fictum arguunt. Hypocritam agere, & non recto in veritate docendâ pede incedere reprehensionem merentia peccata sunt. Chrysostomi autem, & si qui alii ei astipulantur, modestiæ Petri cicatricem regenti ignoscimus: in foveam erroris cum eo duce precipitari cavemus.

Hypocritis.

Galat. 2.
v. 11.

v. 13. 14.

Tertia
observatio.

In tertiâ Grotii illatione nihil est, quod maxime censurâ dignum sit. Si quis enim, qui factum aliquod celatur, commodum potius quam injuriam inde ferat, mendacium strictè dictum & injuriosum, quod juvandi animo profertur, minime dicendum est. Et hoc sensu verum est illud eximii Philosophi: *τὸ ᾧ ἀγαθὸν καὶ ἰσχυρὸν ἴσθαι καὶ ἀληθείας*, quod enim bonum est, veritate est melius. Præstat enim veri cognitionem subducere, quam câ patefactâ interimere. Veritas enim bono, non bonum veritati subservit.

Patrocinium.

Quod non usq; eò producendum est, ut veritate suppressâ hominum nefariorum causæ patrocinemur. Bonum enim non est, verborum lenocinio judicem circumveniri: atq; etiam nocentes poenam effugere, bonum non est. Quamquam patrono causarum non semper optimarum autore, *vult hoc multitudo, patitur consuetudo, fert etiam humanitas: judicium est, semper in causis verum sequi,*

Cic. offic.
lib. 2.

qvi,

qui, patroni nonnunquam verisimile. Quanquam nec judices verum in judicando semper secuti sunt; & patroni non verisimili magis quam cupiditate gratificandi abducti. Quæ causa non postrema ruentium in deterius rerum Romanarum, & servitutis cervicibus patrum conscriptorum impositæ, fatente ipso malorum & bonorum advocato, fuit. *Jure igitur, inquit, plectimur: nisi enim multorum impunita scelera tulissemus, nunquam ad unum tanta pervenisset licentia.* Ubi enim numero sententiæ expendantur, non pondere; & major numerus in favorem deteriorum vergit: ab uno rerum moderatore, quam à pluribus, causas etiam potentiorum dijudicari, rebus humanis consultius est.

In quartâ illatione, quam vocat, jure eminentiæ, quod habeant in omnia jura alterius, jus mentiendi Principibus Grotius largitur. Atqui si occidere impunè Principibus jure naturæ non licet, ne mentiri quidem amoto omni crimine licet. Illud enim injustitiæ tantum est: hoc præter justitiæ violationem etiam infirmitatis notam includit. Ex animi enim degeneri trepidatione, & imbecillitatis tacitâ confessione, mentiendi quædam necessitudo provenit. Principes autem Dei imaginem, quoad imperii gestionem, nullâ re magis quam solutâ metu potentiâ exprimunt. Ergo ut Deum ad mentiendum nulla necessitas adducit; ita regem mentientem potentiæ defectus minus, quam vilissimum atriensem, excusat. Quod verò medicis, publicè ad mentiendum (medendum, *Medici,* inquam) vocatis, eandem facultatem communicat; næ ille amplam nobis ex officio mendacia se-

minantium officinam procudit. Sic enim & negotiatorum in provinciâ, & mercatorum Romæ, & fabrorum collegia, (& quorum non?) à superioribus operæ exercendæ potestatem adeptæ, rupto pudore mentientur. Josephum verò in sodalitatem inculpatæ falsiloquentiæ nollem, à viro in sacris literis versato, tractum. Majori enim in crimine minus, quod est alienam regionem explorandi, includebat. Ut taceam fratri molitos cædem: nonne proditoriè cum Sichemitis, per fidem & ipsam pietatis simulationem circumventis, egerant? Nec à verò abludit, saltem cognoscendi situs gratiâ, aut agri ad passionem commodi lustrandi, curiosos interdum oculos, vel in Cananzâ vel ipsâ in Ægypto, ejaculatos esse. Jure igitur fratres, à quibus præter meritum territatus fuerat, non planè ficto crimine territabat. Quæ incusatio etiam eorum instructioni, ut cautiùs in suspicaci Ægyptiorum terrâ peregrinarentur, fecit. In Salomonis de afferendâ machzrâ imperio nullum mendacium: nulla enim in imperandi modo, vel triviis testibus, enunciatio. atq; ita

Αὐτὸν μὲν ἰ μίαν ἐξ ἑαυτοῦ ἰδίᾳ ἰσχυροῦ,

Hoc machina solum quidem traxit nihil.

Quinta il-
latio.

Non est nullius perplexitatis, quod quinto loco movetur ambiguum: quoties vita innocenti, aut par aliquid, aliter servari, & alter ab improbi facinorosi perfectione aliter averi non potest. Exemplum ab Hypermnestrâ, novo marito cum nobili mendacio parcente, accersit. quæ ob id factum ab Horatio Splendidè mendax vocatur: id est, cum famæ in omnævum lucentis splendore. Sed de hac quidem, vel fabulosâ vel gentili muliere, defendendâ

non

non multum laboratur. Plusculum in excusanda
 foeminarum, à verâ pietate laudatarum, menda-
 cio sudatur. V. gr. Obstetricum, recenti Hebræa-
 rum foetui cōtra mandatum regium parentium.
 Exod. 1. v. 18. Rachabis, exploratores à Josuæ mis-
 sos occultantis. Jos. 2. v. 5. Michalis, Davidem in-
 columem dimittentis. 1. Sam. 19. v. 17. Mulieris
 Bahurimitæ, speculatores Davidis abdentis. 2.
 Sam. 17. v. 19. Sed benè, quod hæc omnia sunt mu-
 lierum, quibus timere conceditur, & quibus
 mentiri non ad eò turpe habetur, exempla. Splen-
 didum est Jonathanis mendacium, iter & sacri-
 ficium Bethlehemiticum, à Davide susceptum,
 fingentis. 1. Sam. 20. v. 29. Sed horum omnium fa-
 cta & commiserationem, potius, quam adjun-
 ctam verborum labeculam, ad imitandum pro-
 posuerim.

Sexto loco pro confesso sumit, *apud hostem falso* Sexta illu-
 stratio.
sermone uti licere. Præter Platonem, Xenophon-
 tem, Philonem, etiam Chrysoftomum testem ad-
 ducit. Qui tamen *ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια*, fraudis
 prosperè facta, magis recensendo quam appro-
 bando nominare mihi videtur. Nec vox *ἡσυχία*
καὶ ἀσφάλεια idem oratoribus, quod Stoicis philosophis,
 ut plurimum sonare solet. Jabesitæ, Ammonita-
 rum regi imponentes, fortè quid humani passi-
 sunt. Elifæus ambiguo verborum sensu, non aper-
 to mendacio, hostiles catervas decepit. *Non est* 1. Sam. 11.
 v. 10.
hec via, neq; hec civitas: nimirum quò vos ire cu-
 pio. *Sequitur me, ducam vos ad virum quem queritis:*
 Joramum nimirum, quem capere magno deside-
 rio Syri flagrabant. Imò in Hebræo est, si pressè
 vocem vertas, *quem queretis.* Est reverà Syri paulò v. 24.

post Samariâ obsidendâ, regem Joramum ad perniciem quæsituri erant.

Istis eventilatis, censuram quam Grotius in Scholam, Thomam aut Scotum sequentium, stringit, vehementer approbo. Quid enim illis, **Reservatio-** **nes.** quas ineptientes appellant, mentalibus reservationibus absurdus, quid inficetius? Nescio: nimirum ut proferam. Non habeo: nimirum ut tibi communicem. Non venio ex eo loco: id est, in eo loco pestilentiam non contraxi. Puerilibus naniis hæc sunt inaniora; & tamen magnam vel eruditionem vel gravitatem professis viris arident. Facilius Francisci, Monachorum Nudipedum patriarchæ, commetum admisero. Qui à latrone interrogatus, annon viator hac transierit: manu in manicam insertâ, hæc, inquit, non transivit. Præsentiori astu Athanasium, cum elabi Constantii militarem navim non posse videretur: navi suâ, quâ fugiebat, in persequentes obversâ, modo hac præternavigasse Athanasium quærentibus respondit. Ita nihil mentiendo, nec se tamen prodendò, manus ad necem se quærentium evasit. Quod eos Grotius improbat, qui quasi vocem non rem exhorrescerent, **J O C A** vocant ea, quæ vultu ac pronuntiatione maximè seriâ proferuntur; puto eum Belgarum suorum, ve etiam Gallorum, morem respicere. Belgæ enim civiliter aliquem mendacii redarguentes, *ghy jockt / jocaris*: Galli *vous vous moquez*, vel *vous raillez*, mendacii vocem magis quam rem vitantes, increpant. Sed hæc quidem in arguentibus civilitas reprehendenda non est: qui verò fraude struendâ se jocari dixerit, ferèdus non est, & à Syracide rejicitur.

Ad

Ad culpæ reprehensionem evitandam non malè sibi cavit Grotius, dum quæ de falsiloquio Affertio mendacii. dixerat, ad asserentem sermonem, & quidem talem qui nulli nisi publico hosti noceat, non ad promittentem reduxit. Latitandi enim diversorium, non fraudandi hõspitium quæsit. Benè idem è superioribus repetit, jusjurandum vim habere excludendi omnes exceptiones. quia non cum homine tantùm, sed & cum Deo res est, cui per jusjurandum obligamur, etiamsi homini jus Jurisjurandi puritas. nullum nasci possit. Benè, inquam, hæc Grotius, & utinam in superioribus æquè in omnibus constanter. Egregiè & illud inculcât: in juramento omninò veritatem requiri eo sensu, quem homo exaudiens intelligere fide optimâ existimatur. *Fraus enim distringit, non dissolvit perjurium: ut Cicero, in redarguendâ calliditate perversè imitante prudentiam. Qvi igitur Hannibali reditum juratus, mox quasi aliquid oblitus in castra rediit, postea quasi jurejurando solutus Romæ remansit, rectè ut veterator ad Hannibalem victus remittebatur. In fide enim, quid senseris, non quid dixeris, cogitandum.* Offic. 3. Offic. 1.

Mendacium omne repudiare, quam admittendo excusationem captare, gloriosius est.

Duella justa justè geruntur: in militaribus Romanorum præceptis habetur. Justè autem belli gerendi modus non postremus est, fraude semotâ & mendaciis, pio bello decernere. Si quis assuetus doli. Offic. de legib. lib. 3. Concessi doli.

simulare inceptum, insidiari temporibus, errata hostium captare, præripere aut intervertere eorum conatus, nulla belli ratio vetabit. Atq; hæc ipsa multi è belli ducibus, vel eximiâ quâdam animi celsitudine, vel virium fiducia, spreverunt. Furari bellum cum Alexandro, ad altiora concipienda nato, se negant. De mendacio verò cum Achille, magnanimo belli duce, ita pronunciant:

Spreti.

Iliad. IX.

Ἐχθρὸς γὰρ μοι καὶ τοῖς ὀμίλοις ἀίδυνο πύλοισιν,
Ὅσχι' ἔτιρον μὲν καὶ δειοὶ ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ βάλει.

Non mihi, non odio magis est locus inferus ignis

Tartarei, quam lingua loquens quod mente refellit.

Non est sanè magni animi, non liberi, mentiri: nec ejus qui se neminem metuere, hostem armatum manu sternere, gloriatur. Tertium è Græciz magnis ducibus, nemini rerum gestarum gloriâ secundum, Epaminondam adducamus. Hic veritatis ad eò studiosus fuisse dicitur, ut ne joco quidem unquam mentiretur. Quod idem de Aristide, Justi nomen apud Athenienses adepto, Plutarchus recenset. Romani verò prisca illi, & prisca Germanorum natio, Græcis faciliè in hoc genere laudem præreptum iverunt. Sive igitur illi, sive quicumq; alii, nullâ re magis quam nihil mentiendo, ad cœlestia, & ad ipsum mentiri nescientem Deum ascendunt.

CAPUT III.

DE FIDE IN BELLO

SERVANDA.

Quicquid de belli solertia,
quic-

quicquid etiam de mendaci
assertione dixeris: in pactis &
promissionibus fides etiam
hosti servanda.

Belli quidem szvientis ea natura est, ut fides
contractuum etiam inter ejusdem reip. cives, Fides cum
non tam jure, quam gravitate calamitatis, vacil- cive.
let. Ut de re novâ & Hannibalis furore inusitatâ,
belli nimirum ardore jam remittente, Livius:
Jam inde haud secus quam in pace res inter se contrahere, vendendo, emendo, mutuum dando, argentum credi- Lib. 27.
tum solvendo. Sed de communi contractuum valo-
re, inter cives aut inter ignotos præstando, dubia
alio è juris principio deciduntur. Hosti, quæ ju- Cum hoste.
ris belli materies, fidem servandam, consentiens
gentium non efferatarum sententia est. Turpe
illud apud Valerium Maximum de Hannibale:
Bellum adversus populum Romanum & Italiam pro-
fessus, adversus ipsam fidem acrius gessit: mendaciis &
fallaciâ quasi præclaris artibus gaudens, quo evenit, ut
alió qui insignem sui memoriam relicturus, in dubio,
major ne vir an pejor haberi deberet, poneret. Contra
præclarum illud ejusdem de Scipione Hannibalis
adversario: *ut Romani imperatoris potius decepta si- Lib. 6. c. 6.*
des, quam frustra implorata judicaretur. Non enim
quid fœdifragi hostes pati meruerint, sed quid se
facere dignû esset, viri magnanimi spectaverunt.

Fides etiam iis, cum quibus
nullum juris commercium,
servanda.

Servis.

Perfidis.

Cic. off. 3.

Cicero no-
tatur.

Quibuscum enim jura gentium intercedunt, communio juris naturæ superest. Si quid igitur servis, quorum infima apud Romanos conditio fuit, fide datâ promissimus, ad id præstandum fidei supremo rerum humanarum vinculo, obligamur. Si quid fœdifragis hostibus, si quid tyrannis, latronibus, majestatis reis, quod honestati & communi hominum juri non repugnet, polliciti fuerimus: aliorum nos crimen à culpâ, alienam perfidiam imitatos, non absolvit. Ac de fœdifragis quidem, & infidelibus omnibus, antiqui poetæ sententia jactatur: *Neque dedi, neque do fidem infideli cuiquam.* Sed illud quidem à poetâ rectè dicitur: quia cum tractaretur Atreus, qui latebram perjurio quærebatur personæ serviendum fuit. Odio enim perfidiæ aliorum, in perfidiam nobis ruendum non est: ut nec in foveam eandem cum cæcis incidendum. Tyrannos quidem Cicero, ut & piratas, excipit. Illos, quod nobis nulla societas cum iis intercedat, sed summâ potiùs distractio. Istos, quod sint communes hostes omnium. Sed fides, civili societate & ipso jure gentium antiquior, istâ subtilitate non expungitur. Naturâ ut hominum genus constar, ita in omnes homines fides permanet. Recentiores nonnulli, regum affectui gratificantes, majestatis reos fide indignos judicant. Sed eâdem quâ Cicero tyrannos specie: quos non minùs in patriam delinquentes cognovimus. Imò Majestatis violatæ cumulus quidem & summus apex tyrannis, universa patriæ jura opprimens, habetur. Quod igitur de tyrannis, à fidei commercio non excludendis, diximus; idem de Majestatis arcessitis dictum puta. *Majestatem enim*

enim is minuit, qui ea tollit, ex quibus rebus civitatis *ad Heron.*
lib. 2. amplitudo constat. quæ sunt ea? quæ capiunt suffragia

populi & magistratus consilia. Sive ita mavis: Majestatem is minuit, qui amplitudinem civitatis detrimento afficit.

Tyrannus verò non amplitudinem tantum civium minuit, non suffragia & magistratum consilia duntaxat impedit: sed ipsam libertatem civium, reliquorum omnium fundamentum, opprimit. Lenis quidem tyrannus Pisistratus, libertatem Atheniensium invasit,

ὅτι τῆς τῶν πολιτῶν ἀλλοτρίαν, ὅτι ἴσχυρα μὴ ἔδειξας, Herodot.

nec magistratibus mutatis, nec juribus conversis. Quia *Clejo.*

tamen invitis civibus gubernacula arripuit, ma- *Pisistratus.*

jestatis populi quam maximè violator erat. Cum hoc tamen & pacta quædam inierunt Athenienses, & inita servaverunt. Homines enim esse non desinunt; nec hominum communi jure ut abdicati excidunt, qui aliquid enorme in societatem hominum perpetrarunt. Non igitur omne tyrannus, latronibus, majestatem imminuentibus compercium fidei abscindendum.

Sed obstrepere nobis rumor aulæ, à sacro codi- *Obestio.*

ce accersitus, videtur. Adoniæ vitæ incolumitatem Salomo, Simeci cōvitiatori David, & quidem jurejurando interveniente, promisit. Adonia tamen Salomone jubente ad regnum stabiliendum, Simeci Davide in extremis disponente, gladio ultore occubuit. Adonias majestatis ob affectatum regnum reus primordio regni Salomonis terri-

Solutio.

tus, ad misericordiæ aram confugerat. Veniam *1. Reg. 2.*

ei erroris non simpliciter Salomo, sed sub condi- *v. 32.*

tione sinceræ in posterum vitæ promiserat. tran- *v. 35.*

cap. 2.

v. 15. 16. 17.

v. 2.

v. 36.

v. 40.

strepitu semotam, injunxit. Adonia privata vitæ spiritus egressus, inversionem regni expröbrando, & spei altioris matrimonium procando, sibi conditionem non impletam imputet. Simeï vitæ securitatem David, quantum ab ipso, juraverat. *Non occidam te gladio*: ut ipse verba sua interpretatur. Salomo ultionem paternæ injuriæ moliens, exilio ei in patriâ indicto, causam ejus interficiendi quæsit, & in stultâ incogitantia rei invenit. Sic ad optatum ultionis effectum sine promissi violatione pervenit, & ab insidiantium molitionibus regni primordia munivit. Nihil igitur è sacris contra sacratam fidei ancoram, quod non primo seictu retundat, profertur.

Cum hæreticis.

Sanctiorem verò vitam, & reconditiorem sacrorum cognitionem, professos patres eò proterviæ delabi, ut *Hæreticis fidem non esse servandam* consensu decernant, minùs etiam ferendum est. Nam hi non animi malitiâ, non nocendi cupiditate, sed lapsu erroris (si tamen errant) auferruntur. Pro gentilibus, ad mortem & ad ignominiam seripientibus, Christiani olim precabantur.

Tertul. ad Scapulam.

Christianus nullius est hostis, nedum imperatoris: quem sciens à Deo suo constitui, necesse est ut & ipsum diligat, & revereatur, & honoret, & salvum velit, cum toto Romano imperio, quousq; seculum stabit. Nunc autem hostilem in eos animum profiteamur, qui fundamenta religionis Christianæ retinentes, non in omnes nobiscum ritus & opinationes jurant. Quod superat hostilem omnem acerbitatem, fidem iis religiosè datam, quasi pro religione, violamus. Hussiticam Constantiensium patrum damnationem, Parisiensis nuptias, & alia nominis Chri-

Christiani dehonestamenta, non exhorrescimus. Symbolum disciplinæ Christianæ olim fuit, Pro fide occidi: nunc vexillis multorum inscriptum Vexillum est, Contra fidem occidere. Et nondum perfen- perfidia. tificimus, quantum à puritate Christianæ Fidei degeneraverimus.

A pacto discedentibus non obligamur.

Suprà dictum est, etiam scœdifragis promissi fidem esse servandam: quod de diversis actionum & promissionum generibus intelligendam est. Nam si quis à convente rei pacto recesserit, si conditionem conventionis non expleverit: obligationem, quæ inter nos & ipsum intercessit, eo ipso rescindit. Ut si quis legionem auxiliatricem socio, si in hostilem agrum irruperit, promittat: domi- Conditio desidenti, aut aliò quàm in communem hostem promissis copias vertenti, nihil è pacto præstat. Aut si quis annexa. cum hoste triginta dierum inducias fecerit, quas ille prædam è nostro agro agendo ruperit: induciæ nullæ esse intelliguntur. fidesq; à nobis, eodem munere pacta transsientem remuneranti- bus, non solvitur.

FIDES est vel expressa vel tacita.

Utraqve est publica vel privata.

Est & intermedii generis quædam: ut est inferiorum potestatum: de quibus loco suo dicitur.

Publica fides est, quâ inter bella gerentes publico utrinque consensu aliquid convenit.

Ea tribus maximè rebus, induciis, comœatu, captivorum redemptione, spectatur.

Induciæ sunt belli ad tempus definitum suspensio.

Induciæ sunt vel longioris durationis; quales fuere inter Romanos & Vejos centum annorum, inter Athenienses & Peloponnesios annorum triginta. vel sunt brevioris paucorum dierum vel horarum moræ: quales crebræ inter Græcos, ad mortuorum cadavera sepelienda. quales inducias petebant, qui se pugnâ inferiores fatebântur: mortuos *ἄπο πόνδ' ἔς* concedebant, quibus aleâ belli superioribus fortuna arrisisset. Ejusmodi inducias bello manente fieri, cum Grotio non incommodè dixeris: quamvis pacem sequestram Virgilius, pacem temporalem commentator ejus, eas appellat. Quæ verò sunt durationis longioris, ut quæ ætatem hominis excedunt, ad pacis quam ad belli naturam accedunt propiùs. nec inconcinne *εἰρήνη ἀποσκευασθὲν πύλαισι ἀδύτου*, pax temporaria partu belli suspensa, à Scholiaste Thucydidis vocantur. Grotius inter bellum & inducias nihil discriminans, à locutione gravium autorum desertus, armis projectis in castra philosophorum, sed

Induciæ.

sed malo omine, profugit. Ab habitu virtutis, ab amicitia operatione locorum intervallis impedita, ab entelechia Aristotelica, a musici non canentis scientia, nova ad decertandum arma mutantur. Quasi verò ut hæc in animo resident, nullum ad tempus operandi restricta; ita & induciae, rupta voluntium fide, quovis tempore in actum belli erumpant. Et cantorem quidem aetatem integram tacentem, virtutem somno Endymionæ sepultam floccifeceris. Inducias verò quò strictius observantur, a tumultibus belli seductas, eò sincerius laudaveris. Quod si induciae, indutium antiquitus, quasi *inde otium*, ut Grotius vult, vocantur: cum otium pacis magis quam belli nomen sit, ad pacis indolem induciae magis inclinant. Scribit quidem alicubi Livius, pacem Vejis aut Faliscis negatam, inducias datas. Sed pacem nullam temporis finitione suspensam, nullo redituri belli metu sufflaminatam, petentibus negatam innuit.

Grotiana
tela.

Troica mediã aetate pax nominabatur: unde Treves, induciae.

Induciarum non minori quam societatis pactio fide colenda.

Si non eò sanctiori, quò hæc nudo ferè pacto initur; illæ vocato in Deum teste per jusjurandum sanciantur. De societate quidem cum Lacedæmoniis, belli adversus Cyrum suscipiendi, Cræsus apud Herodotum: φίλος τε φίλων χηρέσθαι ελεος. καὶ σύμμαχος ἀνδρῶν τε δόλων καὶ ἀπίστων. Se amicum & socium futurum procul omni dolo & fraude. Hæc per legatos Cræsus: quæ brevi tempore rescissa sine crimine sunt. Sed induciae majori ferendi victi-

Societatis
belli fides.

Induciarum.

mas pompâ, & juramentorum graviori execratione, pangebantur. Quamquam non nego, societates belli arctiores jurejurando interveniente aliquando coisse. Ut in illâ Argivorum cum Atheniensibus: Ἐμὲν τῇ ἐθιμογραφίᾳ καὶ τῇ θυγατέρα δεικνύμενοι καὶ ἀβλαβῆς καὶ ἀδύλας, καὶ ἡ ὁρμήσασα τῆς πόλεως ἀδελφότητος ἐδιδόξατο. Societati, secundum concepta literis, justè & sincerè & integrè immanebo: nec ullâ arte vel molitione pactum egrediar. Sed hæc belli societas paululo post tempore, Argivis ab eâ commodo suo recedentibus, dirempta est. Nec rerum humanarum tantum interest, armorum conjunctiones manere, quantum inducias inviolatas perstare.

*Thucyd.
libro V.*

*Erasmus apud
Herodotum.
lib. 1.*

Οὐδεὶς γὰρ ἔτι ἀνέστη ἐπὶ ὅσῃ πόλεμον ἀπὸ εἰρήνης αἰετῆς, ἐν μὲν γὰρ τῇ οἱ παῖδες τὴν πατέρων διεπίπτεται, ἐν δὲ τῇ αὖτε πατέρων τὴν παίδων. Nemo enim adeo desipit, ut bellum quam pacem malit. hic enim liberi parentes, illic parentes liberos sepeliunt. Nemo bellum paci præferre judicatur, nudè nimirum & sine utilitatis respectu.

Fallax prudentia.

Hoc enim blandiente, ea nos fallunt vitia, quæ prudentiam videntur imitari. Sic in cassem belli inexplicabilis, ruptis perverfè induciis, Athenienses incidunt. Prudentiæ enim faciem mentiebatur illud ad eos Corcyrensiū effatū: Ὅσα ἰσχυρότατα, τῶν φίλων ἕχθη: praesidio quæq; munitissimum pro amico habendum. Cum magis in animum admittere debuissent Corinthiorum admonitionem: τὸ δὲ μὴ ἀδικεῖν τὴν ἐμοίαν, ἰσχυρότερον δυνάμει: Pares & pace conjunctos non offendere, firmitior est potentia munitio.

*Thucyd.
lib. 1.*

ibidem.

Induciarum tempore finito novâ belli indictione opus non est.

Ut

Ut nec exactis feriis dies profectos imminere, denuntiatio requiritur. Non tamen idem quod ^{Grotius compun-} bellum sunt induciæ: ut nec dies nefasti cum fa- ^{-ctus.} ctis civili ratione commiscerentur. Quamquam apud Romanos, ex fecialium sententiâ finitis induciis, indictum bellum, Grotius observat: haud scio an ^{perstrictus.} fatis ex sensu Livii. Nec dum enim dies induciarum exierant: & feciales res repetitum, non bellum indictum, venerant. Quemadmodum Peloponnesiaco bello, re ad inducias perductâ, multis de rebus utrinque querebantur. In primis Athenienses oppida in Thracia, à Brasida induciarum tempore in vasa, restitui sibi postulabant: ^{Thucyd.} Partem ante demollitionem non restitutum ^{lib. V.} indignabantur: separatim cum Boëtis societatem contractam fremebant. Sic Belgicarum induciarum tempore multæ utrinque expostulationes: non induciarum ob eas ruptiones, aut belli novæ indicationes.

Tempus induciarum initium non ab eodem omnibus præscripto currit.

Aliis antiquo more à die pactionis decretæ, aliis à die notitiæ induciarum vigor procedit. Belgicis quidem cum Hispano induciis, disjuncto ^{Terminus} locorum dissentientium intervallo, semestri ^{inducia-} spatio iis qui ultra Tropicum Cancræ remoti ^{-rum.} navigabant vel degebant, opus esse videbatur. At qui angustiis finibus habitant, vel quorum omnes copie unum in locum contractæ sunt, à die proclamationis armis nudandis abstinere. De finiendis

paſſionis tempore, irritum ſcrupulum non mo-
 veo. Ejuſmodi enim ſpatia à momento ad mo-
 mentum, ſedula hominum iis in rebus curâ, ex-
 primi ſolent. In dubio autem ſerenitati magis
 quam turbido, quieti armorum quam tumultui
 favetur. Forenſi Romanorum dijudicatione, ſi
 antiquitatem reſpicias, *ſunt iura, ſunt formulae de
 omnibus rebus conſtituta, ne quis aut in genere inſurie,
 aut ratione actionis errare poſſit.* Belli & pacis con-
 ventiones, cum ſeculorum genio variantes, ægrè
 ad formularum anguſtias reſtrinxeris.

*Me. pro
 Reſcio
 Comedd.*

Bellicæ actiones induciarum otio non conveniunt.

Induciarum
 vulnera,
 concuſſian-
 culæ.
 motus.

Belliactiones vel violentæ ſunt, vel compoſi-
 tiores. Violentæ & belli magis propriæ ſunt, ma-
 num in corpora vel in facultates hominum per
 vim injectio, locorum corruptis vel interceptis
 præſidiis invaſio. Sedatiores, quoad agendi mo-
 dum, ſunt ſponte deficientium in tutelam rece-
 ptio, poſtliminii tanquam in bello uſurpatio: &
 quæ ſunt ejus generis alia: quorum frequentio
 induciarum tempore interdicta eſt. Nec tamen
 militem novum conſcribere, mœnia collapſa re-
 ficere, comœntum in civitates importare, niſi
 quid induciarum ſanctione exceptum ſit, vetatur.
 Quæ de induciis propriè dictis & longi temporis
 capienda eſſe, per ſe legentiliquet. Nam breviores
 ad cadavera ſepelienda, vel ad leges deditioſis di-
 ſceptandas, datæ induciæ eorum facultatem om-
 nem præcidunt. In urbem enim obſeſſam comœ-
 ntum aut auxiliorum introductio, mœnia
 quæſſo-

quafforum per otium refectio, fraudem conventioni facerent. Quamquam fraus ea sæpè committitur: & ad præcisæ fpei incitas redactis propè cum veniâ ignoscitur. Quæstio, quâ Grotius ventilandâ angitur, *An qui vi majore impeditur quò minus recederet, intra finis hosticos deprahenditur, postquam exierint inducia, in reddendi habeat*, raræ est contingentiz, & facilè ex æquo & bono decisionem habet.

Commeandi jus est peculiare belli vigētis commercium.

Induciaz quidem commeatum includunt: sed non commeatus inducias. Ire, redire induciis, ut in pace, concessum est: itus omnis & reditus in bello à singulari pactioe, vel indulgentis communitiâ, fluit. Aliquando singulis hominibus, aliquando certo hominum generi, itus reditio conceditur. Nec magis hæc omnia ad leges aut ad præcepta, quam omnes hominum voluntates, cogi possunt. Illud non dubitandum, semel concessâ commeandi facultate, fidem ut in omnibus belli commerciis rumpendam non esse. Non enim placet vel Alexandri Macedonis, vel Timuri Scythæ solertia, abeundi facultatem adeptos ipso in itinere contrucidantium. Nam Ambiorigis & Eburonum, Sabinum cum collegâ fide datâ castris elicientium, deceptio major est, quam ut vulgatis erroribus accenseatur.

Captivorum in bello permutatio, aut pretio apposito

redemptio, antiqui gentium
juris est.

Redemptio
captivo-
rum.

Habeátne captivorum redemptio multum aut parum favoris, añ nimiz fit in republicâ darditiz, captivos ad Romanorum in bello Punico imitationem nolle redimere: ad jus belli, quod nobis cum hoste intercedit, non pertinet. Captivorum redemptio vel interdici potest, quod à Mansfeldio rerum Hispanicarum in Belgio administratore factum: vel, si admiffa semel est, integrâ fide præstari debet. Mendozam, graviora meritum, & à vicinis, belli injuriâ præter meritum implicatis, atrociter accusatum, pacto interveniente, pro more belli Belgici, Belgarum proceres dimiserunt. Novium (*de la Noue*) acerrimum Hispanicarum partium adversarium bello captum Hispanienses ex permutatione dimiserunt. Multa sunt in bellis Europæis (nam Asiatici crudeliores fuere) ejusmodi dimissionum, clara vel etiam obscura, monumenta.

Fides captivorum.

Ut dimittentium captos modestia laudatur; ita conventa ab iis, qui dimissi sub sponsione sunt, omninò præstanda. Excipio, si quid contra officium, vel supra vires humanæ naturæ, hostes pacti sunt. In quibus tamen ipsis vel non admittenda conditio fuerat, vel corpore sistendo rescindenda. Quare non est in nimiam admirationem trahendus M. Reguli, è captivitate domum cum conditione remissi, reditus. *Ista laus non est hominis, sed temporum. Nullum enim vinculum ad astringendam fidem jurejurando majores arctius esse voluerunt. Magis mirandum videtur, quod cum in patriâ*
man-

Cic. de offic.
lib. 3.

manere salvâ fidelicuerit, captivorû permutatio-
nem diffvasit. Sed nimirum contra honestatem,
& contra boni civis officium, illi esse videbatur:
seniculi unius jam jam efflandam animam, mul-
torum qui strenuè pugnando Romæ obesse pote-
rant, pretium refundere. Honestius enim duce-
bat, patriæ quocunq; detrimento, quam calami-
tate suâ commoveri.

Privata singulorum fides ea
præstanda est, quæ est in pro-
mittentium potestate.

Nam si quid quod rep. tangat promiserint;
si patriæ aut imperantium prodicionem? exigi ab
iis jure non poterit. Quæ enim sunt ejusmodi, ea
& turpiter promittuntur, & promissa turpius ex-
solvuntur. Et accurate si loquamur, nemini civi-<sup>Fides pri-
vata.</sup>
um pacisci cum hoste, ac ne secreto quidem cum
hoste non impetratâ veniâ loqui, quamdiu est
in civium & subditorum numero; legibus Ro-
manis concessum. Sive igitur milites fuerint sive
Quirites, urbanae sive rusticanae tribus: sejuncta
à repub. consilia cum hoste vel conventiones ha-
bere non decebit. Postquam verò potiti sunt ho-
stium, ut Plautus antiquè loquitur, id est in ho-
stium potestatem venerunt: captivitate civitatis
jus, postliminio saltem suspensum, amiserunt. Ex
eò igitur tempore pacisci cum hoste jura conce-
dunt: & quod de suis rebus pacti sunt, solvere fi-
des humana exigit. Nam nisi hoc permissum
more fuerit; dabitur cædibus occasio, libertati ^{Gros.}
impedimentum. Et paciscendi igitur facultatem

Restitutio.

capti habeant, & pacta exolvendi fidem. Nec restitutio in integrum hic locum habebit: five ætatem minorem, five metu extortum promissum prætenderis. Nam quæ minoribus 25. annis consulit restitutio, inventum est juris civilis, & in forensibus locum demum habet. De metu illud Ciceronis in mentem venit: *At non debuit ratum esse, quod erat actum per vim. quasi verò forti viro vis possit adhiberi.* Fraus & error pangentium, sicubi contractum vitiant, ab eo censu eximuntur.

Offic. 3.

Jus in his rebus transigendi civitas libertatem arbitrio suo redimenti non imminuit.

Nam qui modus est in his rebus necessitatis, idem est approbationis. Principio pollicendi resistere civitas, vel qui sunt ejus loco superiores, non poterant: cum alieni promittens factus esset imperii. Reversum ad suos ab executione impedire, legitimum non habetur: cum suarum rerum quisque administrandarum sit dominus. Jus autem illud, quod respublica habet in bona singulorum, cedit utilitati publicæ, cedit fidei etiam in extremis colendæ observationi. Expedi enim reipublicæ, vitam & libertatem civium jacturâ aliquâ rei domesticæ redimi, nec omnes qui in hostium manus veniunt, cum cruciatu trucidari. Fidem verò colendam non tantum jura civitatum permittunt, sed etiam negligentes adigunt. Inde eos, qui contra pollicitationem Hannibali factam domi remanserant, senatus victos ad Hannibalem remisit, & censores ignominiam notarunt. Secus cum

Civitatis in promittentes cives jus.

cum iis agitur, qui à piratis capti pactis promissis non steterunt. Piratæ enim & latrones omni juri renunciantes, nullo modo jure adjuvantur.

Ea in pactionis fidem veniunt, quæ paciscentibus sunt mancipi.

Plerunq; de pecuniâ, quam quis aut in nominibus aut domi numeratam habet, pretio dimittendi agitur. Aliquando capti, vel qui circumfessi deditioe factâ dimittuntur, arma se contra venientem autorem nunquam laturos, vel intra definitum tempus non laturos, pollicentur. Petronii & Afranii legiones, in Hispaniâ Pompejo militantes, cum siti necare omnes Cæsar Ibero omne intercluso posset, lege nunquam ferendorum contra ipsum armorum incolumes dimisit. Nostris moribus, Belgicâ præsertim vel Germanorum in militia, deditioi finito tempore ad militiæ contra nos otium astringuntur, bello capti manipularibus capientium immiscentur. Quod jura armorum non prohibent: nisi conventio redimendorum captivorum aliud belli commercium indixerit, aut lytri pro captivis oblatio negligatur. Quod tamen de mercenariâ nostri ævi militiâ accipio: nam contra patriam quamvis ingratham arma ferre, ante bella quidem civilia, Romanæ non fuit indolis. Jugulari illi in præsentiam, quam illud vitæ flagitium suscipere maluerunt.

Sed illud, de non ferendis contra capientem armis, acceptatum fœdus minus habet injuriæ. Patriæ quidem in se jus, ut est educendi cives in mili-

Jurata
captivis.

militiam, minuere nemo sponte potest. Sed illud jus in eo qui nullus erat, qui mortuus civitati erat, jam civitas amiserat. Recipere igitur civem cum jure in eum limitato, quam perpetuo squalori carceris vel cædi destinare, tum humanitati convenientius est; tum patriæ ipsi ad alias à recepto sperandas functiones utilis.

Proxima isti conventioni conventio est: ne quis in locum ereptum aut interdictum redeat. Quæ pactio nostro quidem ævo, nisi in negotiationibus fortassis Indicis aut Americanis, minus recepti moris est.

Sponsiones à capientibus factæ; ne quis è liberâ custodiâ aufugiat, ut dimissus in carcerem conditione non impletâ redeat; nihil habent iniquitatis. Nam illibi aut vitæ benignius parcitur, aut mitior speratur custodia. Istic statui captivi nihil decedit; & vincetus de jure in meliorem fidei, si revertatur, existimationem collocatur. Si verò quis ipse fortunæ suæ & voluntati paciscentium, obstiterit; si gloriam M. Reguli quam libertatem Pelopidæ & incolumitatem maluerit: habet quod suo animo, non juri belli, imputer.

Fidel rigor.

Rata autoritas ejusmodi conventionum omnium à jure gentium sumitur.

Causidici.

Cic. pro Cæcina.

Eq; nec à magistratu urbano rescindi, nec à jure civili infringi potest. Hoc jure frequenter causarum patroni verbis cōtroversias, non æquitate, dirimunt; & jura non utilitate communi, sed literis legum exprimunt. Aucupia iudiciorum

horum & literarum tendiculas in invidiam vo-
cant: ex callido versutoq; jure, non ex æquo &
bono, rem disceptatam dijudicant. Et tamen vo-
ciferantur: *scriptum seqvi, calumniatoris esse: boni ju- d. l.*
dicis, voluntatem scriptoris, autoritatemq; defendere.
Sæpè & verbis & mente legislatoris neglectâ, ad
gratiz vel ad potentiz vel ad pecuniaz nutum juræ
flectuntur. Quod in merè civilibus constitutio- *Jus civile,*
nibus, hominum arbitrio vigentibus vel caden-
tibus, non tantopere ut in ferendâ iniquitate ex-
horrescendum. Nam si, quod populus jusserit,
ratum esse oportebit: quod idem circumactâ vo-
luntate abnuerit, pro irrito habebitur. At quod
est gentium juris, quod naturâ dictante homi-
num ubicunq; locorum mentibus impressum est;
unius civitatis vel obrogatione vel subrogatione
adulterari non debet. *Cautio.* Benignè tamen monet juris
bellici interpretes; à proprietate verborum, nisi ab-
surti vitandi causâ, aut certâ mentis conjecturâ,
recedendum non esse: nec esse verba legis privatæ
nimis extendenda. Vitam enim pactum, non
etiam ad libertatem jus habere: vestium nomine
arma non venire. Sed hæc è capite De Interpre-
tatione, quo fusiorem non desideramus, rectius
quam incidente in materiem quæstione, explican-
da veniunt.

Ex iis igitur, quæ dicta nobis de fide privatâ,
fatis perspicitur, quo sensu Ciceronis illud ad-
mittendum sit: *Atque etiam si quid singuli tem- offe. 1.*
poribus adducti hosti promiserint, est in eo ipso fides
conservanda.

Medii inter publicam & pri-

vatum fidem loci est, belli ducum à superiori pendentium, vel etiam magistratum civilium, interveniens autoritas.

Summus
belli dux.

Legatus quidem, Locum tenentem hodie vocant, ad imperatoris ductum vel prescriptum agit. Belli imperator (Generalis isto ævo) liberam sæpè ad summam rerum consulendi potestatem habet. Liberam: quoad bellum gerendum; non quoad suscipiendum vel deponendum. Hanc enim facultatem Senatus Populusq; Romanus, aut qui in regno majestate supremâ fulcitur, sibi reservavit. Senatus igitur aut populus, & statu rerum mutato Cæsares, de fine bellis imponendo consulendi. Longinquiribus in terris bello peregrinante, decem à senatu legati, consessum patrum effingentes, consuli adjungebantur. Hinc illa Scipionis, Romam de pace Carthaginensi mittentis: *Quæ ab se ex decem legatorum sententia acta essent, ea patrum auctoritate populiq; jussu confirmarentur.* Ergo qui sibi optimè contra invidiam cavere volebant, ne legatorum quidem iudicio nudo stabant, sed ut acta rata esse populus juberet, patres autores fierent, poscebant. Alii autem hi legati ab iis, qui belli gerendi ministerio summo duci ipservientes, suæ quique legioni præfuerunt: quos Locum tenentes hodie vocari dixeram. quanquam ne hæc ipsa quidem vocis mutata ratio, rebus cum appellatione commutatis, exactâ per omnia similitudine convenit. Spartani aliquando & regi suo decem legatos,

Legati.

Et v. l. 30.

ros, & quidem in bello gerendo, consiliarios vel directores addiderunt. *Δίκα γὰρ ἄνδρες παρρησιῶν* Thucyd. lib. V.
προσέλοιθ' αὐτῶν συμβούλους, ἵνα εἰ μὴ κέραιοι εἶναι ἀπὸ γυνεῶν εὐχέλων ἐὰν τῆς πόλεως. Romani duces nonnunquam sine legatorum consilio, nec expectatâ patrum autoritate, finem bello arbitrio suo imponebant; sed peculiari ad eam rem decreto patrum muniti. Sive igitur amplâ sive astrictâ potestate, majores vel minores duces, instructi fuerint: de horum in bello administrando fide jam inquirendum.

Qui fidem de belli commercio, dignitatem de populi & regis majestate auferunt.

Omnibus vel trabeâ vel paludamento indutis, *habere in consilio legem, religionem, aequitatem, fidem,* Cic. pro Cluentio.
 publicis præsertim in pacis & belli negotiis, convenit. Omnium quidem hominum, sed imprimis ad rerum altiora fastigia elatorum, animis insculptum esse debet, *Assimare conscientiam mentis suæ.* Conscientia religio.
quæ si optimorum consiliorum atq; factorum testis ibid.
in omni vitâ nobis erit, sine ullo metu, & summâ cum honestate vivemus. Ergo & metu infamiae nos liberabit, & bonæ in posterum spei facultâ nobis prælucebit, fidei etiam in hostem servatæ conscientia.
 Non omnia quidem promittendi, vel invito senatu promissa exolvendi, facultatem duces armorum nanciscuntur. Sed providentium futuro victorum est, eorum quæ exequi nequeas in promittendo fugere temeritatem. Romæ ut summum in senatu consilium, ita summum in consulibus

imperium fuisse, nemo antiquitatis Romanæ gnarus negabit. Et tamen fidem suam patrum auctoritate, summum imperium eorum consilio, prævalere consules non postulaverunt.

Verborum latebræ, frangendam ad fidem, nec his nec aliis hominibus quærendæ.

Quas Consules iidem Romani aliquoties, ut Caudino & Numantino in fœdere, imperii sui dignitate ultrò cõspurcatâ, quæsi verunt. Modò non fuisse suæ potestatis, populum fœdere obstringere; modò sponsonem fuisse; non fœdus, garrivere. Quanto candidiùs Gracchus tribunus, qui ob solutam Numantinis fidem, cujus ipse sponsor intervenerat, cruentam seditionem domi concitavit. Non quod civilem seditionis agitationem probamus: sed quod ansam seditioni à fidei ruptoribus datam improbamus. Consules illi quidem, quorum sublatam fidem notavi, patrum auctoritatem magni facere debebant: sed non eandem rescindendæ fidei post factum fœdus obtinere. Nec populi & senatus fuerat, qui in remtate consenserant, ad imposturæ latibula confugere. Quali enim locupletiores alienâ jacturâ facti, quod gestum ad Caudes erat, tacitè ratum habebant, pacem Samnitibus vel fœdere vel sponsonem pactis negabant. Si displicebat conditio, omnis in eas angustias, quas pactione evaserat, exercitus tradendus erat: ut capite De Fœderibus docuimus. Nec multò honestior fidei frangendæ latebra, ex ambiguo verborum sono, Romanis ducibus

Causa Semproniani cumultus.

Fides Romana.

Juste

bus captata. Civitatem integram futuram Carthaginensibus pacti, urbem cum mœnibus dirutam solo æquarunt. quasi verò externi homines, quid esset discriminis inter civitatem & urbem, quod vix Romani omnes noverant, intelligerent. Impostorum id quidem modo circumvenire est non gravium virorum more ingenuè pacifici.

Turpibus in factis pactum rescindi salvâ fide potest.

Nec enim fidei religio sceleribus, nec obligatio verborum flagitiis fovendis inservire debet. Pacem cum Jugurtha à Consule Albino factam, à senatu rescissam non vehementer damno. Parricidam enim duorum fratrum cædem impunè ferre, & præmium sceleris quietum regnum habere, decorum non erat. Nec quam avaritiæ mancipatus consul pacem hosti vendiderat, ratam habere patrum confessus debuit. Turpis enim causa in- Pacti rescissio.
terveniens, Consulis factum non consulare rescidit. Aliis in rebus, etiam si is qui negotio gerendo præpositus est mandati fines excefferit, dum intra limites publicæ functionis manserit, acta temerè rescindi non debent. Fidem enim eorum sequentes qui paciscuntur, in casses non sunt impellendi. Punicâ igitur fide servatâ ab Annibale fides est, qui Maharbali per fidem deditos, tanquam se inconsulto dimissos, contra fidem retinuit. Sophonisbam tamen, Syphacis regis filiam, Romani conniventia.
Masanissæ qui eam servaverat, ad triumphum ereptam, scriptores Romani non improbant. Nec Syriam per Pompejum Tigrani ademptam, quam

Victor victo Lucullus concesserat, iidem scriptores in culpâ habent. Nostris enim rebus faventes applaudimus: eorum quos odimus facta graviori censuræ subijcimus. Quamquam ut in Pompeji facto multum in Lucillum invidiæ, ita in Luculli liberalitate non nihil arrogantiae deprehendo. Regna enim & agros donare, senatus & populi, non ministrorum belli est.

Induciarum hosti datarum, fides duci sanctè servanda.

Hic enim, si usquam alibi, fidei explanandæ campus vel maximus patet. Sed hæc de iis induciis, quæ sunt angusti loci & temporis, non de spatii largioris induciis, intelligenda. Hæc enim ut religiosè conservandæ; ita non est quarumvis potestatum eas concedere. Populi enim universi, aut majestatem supremam gerentis unius, autoritati jus illud reservatur. Paucas igitur in horas, vel in exiguum dierum numerum, ad innoxia quædam negotia, otium & à periculis quietem largiri duces poterunt. Bellum in multos annos suspendere, aut ubique locorum pacem sequestram introducere, populo non consentiente iis negatum est.

Induciarum
copia.

Interpretationis
astringentis
astringentis.

In jure impunitatis dandæ, deditiois acceptandæ, & similium rerum, astringendam esse interpretationem, periculosè dicitur. Si enim conditionem deditorum populus & senatus durior faciet; fides bellum gerentium vacillabit, & alii ad se dedendos tardiores fient. Aut igitur libera ejusmodi legum ferendarum duci concedenda potestas; aut leges deditiois faciendæ à summis

potest-

potestatibus petendæ. Quamquam rectè quidam sibi caverunt, formulâ conditionibus adjectâ, ita ratum futurum, *si populus Romanus censuisset*. Sic enim & à fidei redarguendæ suspitione se absolvunt, nec in reprehensionem senatus & populi incurrunt.

Tacita etiam belli fides, ad quam silentio obligamur, publicè & privatim colenda.

Non enim verbis tantùm, scriptis vel enunciatis, sed quovis hominum consensu in rebus contrahendis convenitur. Tacita fides.

Tacita fides est vel universi utrinq; populi, vel singulorum cum singulis aut cū universis.

Speciem prioris generis in tacitis induciis proponimus: quales inter Athenienses & Corinthios, bello Peloponnesiaco suspenso, fuerunt. Induciarum sine pacto.

De quibus Thucydides: *Καθηδίοις ἢ ἀνακλιῶν ἀπορίας*. lib. V.

ἢ τῶν ἀπὸ τῆς ἀδελφείας. Alia species in colloquio de conventionepacis petito, habetur. Colloquii fides.

Quo tempore aut admittendi sunt qui veniunt, aut certè postquam admissi non lædendi. Cæsaris facinus, Cæsar.

Ulpiorum principes de pace in castra ejus venientes retinentis, & nudum consilio eorum exercitum invadentis, defendere non ausim: nisi priores Ulpium colloquium de pace, immisso in Ulpium.

Romanos equite, rupissent. Ægrè Majoris Africani factum defenderim: qui per speciem legatio-

nis de pace castra Syphacis incendit, eoq; terrōta
 confusum exercitū ejus universum delevit. Nam
 ut venientes ad colloquium lædendi non sunt
 Ita nec admittentes colloquium offendendi. Et
 hic tamen Scipio inviolatam fidem, etiam erga fi-
 dem non colentes Carthaginienses, levioribus in
 negotiis servaverat. Nimirum, quod de Publicola
 Livius, *In parvis rebus negligens ultor, gravem se ad
 majora vindictam servabat.* Et, quod ad Scipionem
 ipsum Fabius: *Frangit fidem in parvis sibi præstruit, ut
 cum opere pretium sit, cum mercede magna fallat.* Est
 tamen quo culpam magni viri obtegatur: fœdi-
 fragum hominem, & societatis fœdera in arma
 hostilia transferentem, non alio modo ulcisci di-
 gnum judicabat.

lib. 3.

lib. 3.

Ficta paci-
ficatio,

Specie colloquii tempus ad augendas vires sibi
 prottahere, hostem à belli consiliis avertere, nec
 ab usu militari, nec à fide recedit. Utenim locum
 pugnae aptum hosti præripere, ut ventos & solem
 ei obvertere, ita & tempora intercipere licebit.
 Quod enim in familiari pacifici temporis consue-
 tudine turpiculum habetur; in hoste, modò ab-
 sit perfidia, non vituperatur. Qui istam tempo-
 rum captationem flocci faciunt, animi extelli
 magis & gloriae bellicae laudem affectant, quam
 liberiori armorum juri quicquam præscribunt.

Perfugas.

Singulis vel à singulis tacitæ fidei servandæ,
 speciem illustrem in perfugarum transitionibus
 & receptionibus habemus. Transfugas enim re-
 cipere, tuto præsidio locandos, receptæ gentium
 consuetudinis est. Alia res est, si qui magno nu-
 mero, ad levandam urbis obsessæ famem, castris
 obsidentium impinguntur. Hos enim in locum
 obli-

DE JURE BELLI AC PACIS. 391

obsidione cinctum repellere, ut per inutilem tur-
 bam inedia ingravescat, contra fidem belli non
 est habendum. Sed perfugatum primum munus
 est: arma in conspectu hostilium stationum abji-
 cere. *Nemo in castra hostium transit, nisi projectis ar-* *De Spella-*
mis suis: inquit Tertullianus. Alterum & isto pon- *entis.*
 derosius est: fidelem se erga recipientes & fidem *Fides per-*
 habentes præbere. Sinonem enim, fictâ ad Tro- *fugarum.*
 janos transitione Græcis urbem hostilem pro-
 dentem, qui in theatrum producant poëtæ crimi-
 nantur. Zopyrum Babylonios Datio, Sextum
 Tarquinio patri Gabios acquirentem, solertiz
 magis quam fidei admiramur. Qvò etiam fides eo-
 rum ardentior in suos videtur, eò perfidia in ho-
 spites illustrior. Gravibus tamen bellorum duci-
 bus genus illud strategematis, ut fructuosæ astu-
 tiz, vehementer allubescit. Hosti enim immitte-
 re, qui perfugarum specie vel situm castrorum &
 consilia hostium explorent, vel à tergo pugnatu-
 ris insistant, jacentes urgeant & præcipitantes
 propellant, novi non est inventi. Illud quæsitum
 non indignum videtur: Quid David à Palæstino- *2. Sam. 29.*
 rum rege contra Israëlitas eductus, fide inter pa- *David*
 triam & regem hospitem nutante, facturus fuif- *hæsitans.*
 set: Populum enim Dei oppugnare; impium, &
 votis ejus contrarium. Regem amicum, hospi-
 tium & tutelam præbentem, custodiz suæ præpo-
 nentem, à tergo adoriri, vel in discrimine pugnz
 deserere, amicitiz & fidei juri repugnabat. Sed
 nodum hunc, temporibus Davidis insolubilem;
 Deus ipse incidit: qui mentem Davidi diffiden-
 tem & adversum Principibus, quo honestè à ca-
 stris dimitteretur, iniecit.

Signa quædam ex more gentium tacitam fidem invitant.

Fidel
vestire.

Ea sunt vel deditiois plerunq; vel petiti colloqvii. Deditiois faciendæ signa, scuta & vexilla inversa vel submissa apud Romanos; herbæ porrectio apud Germanos antiquitus; hastarum erectio apud Macedonas; manuum post tergum complicatio apud Persas, apud alias nationes, vitæ & olivarum rami porrecti. Colloqvii petendi signum Scandinaviis populis olim succesus ignis fuit: hodie passim vexilla candida pinnis murorum, vel rostris bellicarum navium, præfiguntur. Sunt & vexillorum colores, ad celerem deditioem invitantes, aut non evitandam internecionem denunciantes. Scythæ Timurus primo obsidionis die vexillum candidum, altero puniceum, tertio cinericium obsidendis prætendit. Illo se dedituris gratiam, hoc cunctaturis cædem, isto pertinaciter resistentibus urbis interitum minabatur. Nec defuit vel properantibus deditioem gratiæ, vel repugnantibus barbaræ sævitiz fides.

Tamerlan.

Ad fidem
exhortatio.

Illud postremò monendum, & cum principio finis conglutinandus: saltem raptoris orbis Timuri exemplo, fidem promissorum medio in armorum strepitu sacrosanctam tuendam. Porrigendam cum Julio Cæsare *dexteram, non tam in bellis & in præliis, quam in promissis & fide firmiorem.* In omni deniq; vitâ, etiam juramento amoto, ne religione potius quam veritate fides constricta videatur, verba cum pondere proferamus.

Cic. pro
Deiotaro.

CAPUT

CAPUT IV.

DE REPRÆSALIIS,

ET

MERCIVM IN BELLO SUBVECTIO-
NIBVS IMPEDITIS.

VIS & illatio manuum bel-
lorum maximè propria.

Ea est vel levior, in belli illati
immunes; vel terribilior, in
hostem declaratum.

Levior & vitæ parcens ma-
nuum illatio, vel pacis fit vel
belli tempore.

In pace viget Repræfalia, id
est, imaginaria quædam belli,
bonis infontium justitiæ titu-
lo attentis, expressio.

Repræfaliæ nec res nec verbum Romanâ in
historia extat: nec rei ullam vestigium apud
scriptores Græcos deprehendo. Nam *ἀποδομήσια*
& *πίσιμα* diversæ formæ, ut suo loco videbitur, vin-
dicationum genera sunt. A Germanicis nationi-
bus, in meliores Europæ & Africæ terras multi-
plici examine se infundentibus, & suam cum La-

Bb 5

Repræfalia. tinâ lingvâ lingvam confundentibus, vox orta mihi videtur. *Preiß* Germanis præda est: *preiß machen* / in prædam convertere. Francis, Germanicæ originis in Galliâ nationi, *priser* capere: unde *prison*, carcer, captorum quædam custodia. Ergo *repriser* repræfari, quasi recapere sive recipere, est in ultionem rerum non redditarum capere. Nisi à prædando, quasi reprædari, & reprædatio, malis deducere. Maxime cum lubrica sit literæ D in consonam sibilantem delapsio, & cum eâ vicina variatio. Norunt ii, quibus Græcorum dialecti non occultæ, *διδ*, quod cum tempore obsolevit, in obliquis casibus servatum: *ζιδ*, doricè *σιδ*, undè Spartanorum jurandi formula: *τὸ σιδ*. Unde etiam Sibylla, quasi *σιδ*, id est, *σιδ*, *βελλ*, jovis consilium & sapientia. Et sic in multis aliis. Et in Sarmaticæ lingvæ dialectis, quod alii per D, Poloni sibilo adjecto, & tandem literâ dentali exclusâ, pronuntiant. Si qui tamen etiamnum à reprehendendo, sive reprehendendo, vel etiam à premedo & reprimendo, barbaræ actionis barbaram vocem derivant, per me suo sensu fruantur.

Etymon vulgatum.

Repræfalia est violenta juris assequendi, ob denegatam aliunde justitiam, invadendis nihil debentium facultatibus, assecuratio.

Jus Repræfaliz nomen.

Alium luere quod alius commiserit, expendere quod æ alienum alius contraxerit jura naturæ non admittunt, divina prohibent. Ne ad jus gentium

stum quidem, quod usu humanarum necessita-
 tum exigente constitutum, rectè provocabitur.
 Nam quod veteribus ignoratum, quod nec hodie
 passim nationibus recipitur, juris gentium dici
 non meretur. Ne civilibus quidem Romanarum
 legum sanctionibus, & Justinianèis edictis, illam
 juris imaginem tuebimur. Aut enim incognita
 Romanis illa consuetudo fuit, aut generali pigno-
 rationum pro aliis interdicto in Novellâ Justi-
 niani vetita. Quod si eodem Romanorum jure
 nullus ex vicinis pro alienis vicinorum debitis
 tenetur; quanto iniquius, quæ nomina Aquitanus
 fecerit, Picardum expungere, Rerum commercia
 auferentur, si ea peregrinandi & in alienâ regione
 negotiandi feretur conditio. Laudatur vox Theo-
 doricæ, Gothorum in Italiâ regis æquissimi: fœ-
 dam esse licentiam alterum pro altero pignorandi.
 Quævis igitur licentia, quæ jure fundata, alte-
 rius pro altero bona in totum auferendi? Lege
 porro civili cautum est: Ne uxor pro marito, ne
 maritus pro uxore, ne filius pro patre, pater vel
 mater pro filio conveniantur. Quanto gravio-
 rem in cenfuram incidet, Gallum pro Gallo, Scotum
 pro Scoto conveniri? Nam nec quod singuli de-
 bent, universitati impingitur: ac ne quidem quod
 universitas debet, à singulis exigitur. Defuncti ^{Proleptica}
 quidem debita hæres & bonorum successor in se
 recipit: sed nimirum quia successio lucrosa, quia
 cum oneribus bona relicta transeunt, quia eadem
 cum defuncto persona hæres censetur. Hanc ad
 externum rationem applicare, fuligine novum
 parietem dealbare est. Quo igitur jure Repræsalia
 nitentur, si naturæ & Dei sanctione exclusæ, ne

gentium quidem aut civilis juris postica admittuntur?

Alia proleptis.

Cic. Phi.
Hpp. 9.

2. Sam. 9.
v. 29.
1. Reg. 2. v. 5.

Diffimile.

Obiectio.

Lib. 3.

Concessio.

Exempla, inqvies, non desunt eorum, qui re-
prensaliis iis, publico nomine concessis, utantur.
In promptu esset illud oratoris regetere: *Non
exempla majorum querenda; sed consilium est eorum,
à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum.* Quo igitur
consilio, quid secuti nonnulli, tam violentam ju-
ris executionem in pace concesserunt? Rapere
quidem in bello, sed & occidere, concessum: u-
trumq; pacis tempore negatum. Multos Joab mi-
litiarum, multos David interfecerat. Sed quod pacifi-
co tempore unum & alterum Joab jugulaverat,
à Davide rege execrationi, & tandem supplicio,
devovetur. Et tamen Abner & Amasa, regi prius
quam Joabo injustè inimici, non omnis culpa
immunes erant. Præterea in bello virium quã-
dam exæquatione, sui per virtutem defendendi
copiã concessã, machinæ machinis, spicula spicu-
lis minantur. Quam habet æqvitatæ rationem,
quam roboris ostentationem, inermem aliquem
negotiatorem, alieno in regno cum mercibus de-
prehensum, armatã publicè autoritate spoliare?
Locum habet hæc executio, inqviant, ubi jus de-
negatur. Si istã ratione debitor ad exsolvendum
quod debetur cogi poterit; non prorsus iniquas
litteras Marce censeo. At si res intricata negligitur:
gravior commissionis ab istã, quam ab illã parte
omissionis injuria censebitur. *Crudelitatæ odio in
crudelitatem ruitis*: inqvit vir consularis apud Li-
vium. Vos defensores violentiæ, odio neglectæ
justitiæ in apertam injuriam pleno gradu incedi-
tis. Sit juris executio alicubi negata; sit contra jus
alicu-

alicubi judicatum: qui absolutus est, naturâ debitor permaneat: habeant etiam exteri jus aliquod injurios cogendi. Pœna nocentes adeat: innoxios prætereat. Ita suis coactio faveat, ne jus commune hominum violet, Aristodemum adfectant; Camis Romanorum naves pro bonis Tarquinii detinentem. Sed hi Romani non pro alienâ culpâ, sed facti sui rationem reddituri, tenebantur. Omnes enim cives direptionis Tarquiniæ participes, communem culpam publico damno luebant. Sin justa ea direptio, Tarquinio antè tyranno, nunc & proditorie legationi perturbationem miscente: injusta Aristodemi tyranni pro tyranno molitio, in exemplum justè factorum non abibit. Tenuerat quidem patres ea consultatio, ne bona Tarquinii non reddita, belli causa; reddita, belli materia & adjumentum essent. At postquam hostilia specie legationis Tarquinii molitus erat, omnis dubitatio patribus & plebi adempta. Nihil igitur vel rationes adductæ, vel exempla de jure repræsaliarum, nobis persuadent. Sive igitur clarificationes, sive pignorationes & arresta, sive repræsaliz dicendæ: atrocium iis meum, dum clariorem causæ lucem perspexero, denego.

Solutio.
Objectio
alia.
Solutio.

Liv. l. 2.

Alia violentæ in pace executionis forma est, virorum pro impunè occiso captura.

Ἀνδροληΐαν Attici, apud quos illa exequendi species viguit, & ἀνδροληΐαν vocarunt. Sed hanc à jure repræsaliarum diversam esse, lex Attica reci-

ἁδροληψία
ἴκτα.

tata monstrabit. Si quis morte per vim illatâ obierit, pro eo necessariis jus esto viros capiendi, donec aut pœnâ cadis sumatur, aut cadis autores dedantur: captura autem trium hominum numerum non excedat. Primum jus hoc est civile unius civitatis: & civitatis quædam multa ad libidinem popularem agentis. Jus autem repræfaliarum gentium esse juris, & in naturâ fundatum, volunt. 2. In cæde impunè commissâ, non in debito nondum exsoluto, quæstio versatur. 3. Causa non vindicatæ cædis, aut ad pœnam rei non dediti, ad bellum inferendum sufficit: quod de ærealieno, per unum hominem unum non persoluto, ægrè dixeris. Herodotus bellâ Trojani & Medici Græcis causam ex ἁδροληψία vel γυναικὸς ἴκτα potius, exortâ esse suaviter commentatur. Io Inachi filia à Phœnicibus rapta, ansam Græcis Europæ rapiendæ dedit. Medæa per Jasonem Thessalum abrepta, occasionem Paridi Helenæ avehendæ porrexit. Hinc Illo deleto exacerbatis animis, Persæ in Græciam excidium Trojæ altum venerunt. Sed quàm distantia tempore, quàm loco distantia conjungit! Quid Colchis cum Phœnicibus, aut quidcum Trojâ Persis? Alias mulierum raptarum causas poëtæ, alias expeditionis Persicæ historici commemorant. Si ita in limite Herodotus impingit, quantum in progressu operis narrationum portentis fidei habendum? Jucunditatis in sermone majorem ille quidem, quàm veritatis, rationem habere in multis videtur. Sed hæc in transitu: quod ad præsentem rem spectabat; neq; ἁδροληψία multarum gentium fuit, neq; repræfaliarum causam exemplo suo sublevant.

Herodoti
Iovannina.

in
ceteris

Multâ

Multò minùs illud quod de Agefilao, Pharnabazum bello premente, Grotius adducit. *Cum & tu esse velis inter ea quæ regis sunt, jure per te illum ledimus*: ut apud Xenophontem habetur. Nam hæc & in bello, & in hostem declaratum, Agefilai actio fuit. Nec quicquam tamen in eo bello justitiæ, quod in Pharnabazum amicum, in regem nuper sociam, nullâ irarum causâ interveniente, susceptum gerebatur. Nec omne quod exemplo fit, id etiã jure fieri putandum. Cum præsertim cupiditas, priorum factis irritata, multum de suo adferat. Cautè igitur in dictis & exemplis antiqvitatibus, ut in loco offensionum & salebrarum pleno, gravissimarum rerû scriptori versandum.

Propiùs ad belli formam accedit reciproca pecorum & armentorum abactio.

Ρύσια Græci spolia quæ secundo loco, & in damni resarcitionem fiunt, & actionem ipsam *ρύσια ἐλαβρον*, vocant. Si vocis originem spectes: nihil aliud nisi abactorum liberatio indicatur. *Ρύσια* enim liberari est: quanquam & trahendi quandam significationem habet. Præter Homerum & antiqvitatem, utitur & Josephus ea voce: Herodem, pro bello Arabibus illato, potuisse per *ρύσια*, sine sangvine nimirum & agri vastatione, damnum acceptum resarcire. Cæterùm obvia passim & antiqvissima armorum capiendorum causa, abactus pecorum. Ad quam Achilles apud poëtam provocat: nullam sibi belligerandi cum Trojanis intervenire causam.

Iliad. 2.

Οὐ γὰρ πώποτε ἱμάς βῆς ἤλασαν, εἰδὲ μὴ ἴππους.

Non mihi namque boves & equos rapuere priores.

Illud non dissimulandum: *ρύσια* aliquando vocari spolia post clarigationem reddita. Unde *ρύσια πρὸς ἑλπίαν*, condicere, bona ablata per edictum & cum belli cominatione repetere. Sed satis in hoc opere, quod rebus expendēdis insumitur, Grammaticationum.

Belli tempore vis belli expertibus illata, vel in vicinos quiescentes, vel in negotiantes cum hoste committitur.

Vicini, neutri belligerantium parti adhærentes, partim agrorum incursionibus vel tributorum exactione, partim molestis hybernaculis gravantur.

Rarò ferocia militaris ita continetur, ut non malorum belli partem gentes quietæ sentiant, Pleraq; tamen vel ignorantiâ summorum ducum, vel conniventiâ quadam contingunt. Singulare nationum Teutonicarum odium Mendoza, regius Belgicarum legionum & regionum præfectus, in se & nomen suum concitavit. Hic enim provinciis sibi commendatis parcens, hybernis
in trans

Mendoza.

In trans Rhenanas Germaniæ partes locatis, nec avaritiæ modum nec insultantis fastus noverat. Oppida superbis præfidiis tenebantur: agri direptionibus squalebant: oppidani cum ruricolis exactio-
 num gravitate premebantur. Nec imperii quod Romanum vocant expositulationes, nec Cæsaris amica interventio, nec principum Germaniæ armata conjunctio quicquam valebant. Finem injuriæ satietas, cum hoste vigilante occupatio, & tandem prælium Neoportense & carcer Woerdanus imposuit. Ne Batavorum quidem, Belgæ-
 quamvis in bello continentiorum, limitanei præfecti semper cupiditatem suam coercuerunt. Quatenus direptionibus, aut militarium globorum immissionibus, abstinere: dona per amicam necessitatem, statutis temporibus offerenda, exigebant. Id jus vicinitatis, per amicabilem collationem colendæ (*Bürschap houden*) vocabant. In his & similibus belli non belli actionibus illud Latini Comici locum habet:

*Thout.
 Mercat.*

Aliquid mali propter vicinum malum:
 quod non tam juris quam facti executione nititur.

Negotiantium cum hoste, merces advectas intercipere, corroboratæ gentium consuetudinis est.

Quæ consuetudo jus internum, & inculpatam exactæ rationis normam, non semper comprobabat. Non enim nova est querela sapientium, con-

CC

ira recepta hominum facta pro ratione stantissim.

Seneca

Epist. 124.

Consuetu-
dinis vis ty-
rannica.

Vivimus ad exempla: nec ratione componimur, sed con-
consuetudine abducimur. — recti apud nos locum te-

net error, ubi publicus factus est. Quod si cum Aristo-

tele & ipso Macchiavello exceperis, plus multitu-

dinem quam paucos sapientes cernere; si Omnes

quam Unum acutius videre dixeris: tibi Anno

nostro instabitur. Non tam bene cum rebus humanis

geritur, ut meliora pluribus placeant. Argumentum pes-

simi turba est. Atque non vulgus tantam & deserta

verum turba hominum, sed omnium temporum

reges & dynastæ, quorum est bella gerere, ita judi-

caverunt. Vulgus autem tam Chlamydatos quam coro-

datos voco. Non enim vel honorum vocabula, vel

dignitatum insignia, sapientiam repente conse-

ruunt: & in sapientium congregatione æquæ Midas

ac Irus vulgi loco censetur. In legitimis igitur bel-

li & pacis actionibus, nec non in omnibus huma-

ni generis operationibus, ad mentis defæctæ per-

ritatem, non ad turbæ persuasionem provocan-

dam. Mentis igitur est status non commotæ tribu-

nal, Neminem injuria non latessentem læden-

dam; & Omnium in omnes liberum esse conti-

meritum, & si quis in vicinis inter-

ter se litigent, si armis de jure inter ipsos contro-

verso disceptent, malorum particeps imminuen-

do meretur, & in se de jure meo discedam? Ar-

mis Hispani & Belgæ concurrant: pateat ad ut-

rosq; Anglorum navigatio. Arma modò in Prus-

siam & Poloniam, modò in Daniæ insulas & con-

tinentem, Leo septentrionalis circumferat. Maria

& portus Bataviæ & Caninesatibus, negotiationes

maritimæ vivendibus, non intercludantur. Non

enim

De Vita
Beata.

2. 1. 2.

d. l.

Vis injusta.

enim ad unius bello furentis nutum orbis humanus circumagendus: sed potius unus in moderationis gyrum, cedendo gentium consensui, du-
cendus.

Est tamen aliqua quæ nationes, peculiari armorum jure utentes, si non ad plenum absolverit, specie tamen aliquâ ratio moverit. Nec sanè, ut qui operas in scripturâ pro magistro dat, exactam belli gerendi rationem imperator habere poterit.

Rigoris
emollitio.

Quâ spes aliqua conficiendi negotii ferit, quâ publica utilitas non exclusâ omni honesti specie ducit, sequitur. Omnino per omnem vitam in omni-

Cic. ep. familiar. lib. 15. ep. 4.

bus seculis pugnatores viri reperci sunt, qui suas cupiditates, quam qui hostium copias vincerent. Quod autem bello ardente, quod publicâ utilitate alliciente, quod blandiente victoriæ voto cupiditate datur: laudem apud suos, non reprehensionem, sectatur.

Had enim summi consilii, Curandam nequid re publica detrimenti capiat, non tantum in cives communis otii perturbatores, sed in quosvis etiâ

Violentia
justificatio.

externos intelligunt. Si igitur armorum in hostilem regionem, si com meatuum, si pecuniæ invasio reip. detrimentum, aliq. quod, morando belli exitu, vel confirmando in nos hoste, allatura est: boni militiæ ducis non videtur, eam rem in negligendis habere. Atq; hæc sola sunt tempora, quibus avertendi vel invadendi aliena plaustra vel navigia, facultatem jura in manus porrigunt. Nec vituperio uni bellanti datur, quod juris gentium consensus fecit. Quò minus igitur in his rebus eu-

Restitutio.

pidè agitur, tantò major est temporum & necessitatis excusatio. Quæ propter laudanda est contentia eorum, qui capta amoto damni metu re-

stituunt, nisi ad deterrendos alios, & impedimenta quam primum amovendâ, severitate opus fuerit. Ita Demetrius Antigoni filius, & Romanorum Cnusus Pompejus, crudelitatis crimine fortassis purgantur. quorum ille navis magistrum cum gubernatore, Athenis circumfessis frumentum advehentes, in propatulo suspendit, hic mercatores in Bosphorum tendentes, metu mortis intento, ne quâ re Mithridatis factio adjuvaretur, absterruit.

Exceptio.

Quæ voluptati inserviunt merces; ut sunt naviculæ lusoriæ, sericæ vestes, histriones & omnes scenæ artifices; minus periculi aut invidiæ habeant. Potest tamen tempus incidere, quo ne talia quidem deliciarum genera admittere, ex usu obfidentium sit. Ut si obsessi molliusculè educati, talium rerum desiderium non serant: si cum voluptate concessâ servire; quam duriter vivere in libertate malint. Nutu enim temporum hæc talia gubernantur: ad quem circummagi virum prudentem, & rebus applicare consilia, non poenitendæ solertiæ est.

CAPUT V.

DE TRUCULENTIORI BELLI

VIOLENTIA.

Juris incertitudo.

Juris in universum, & virtutum ipsarum dijudicandarum, tam intricata ratio est, ut Aristotele judice ab hominum magis instituto, quam à naturâ pendere videatur. *Τὰ δὲ κοινὰ καὶ τὴ δικαιοσύνη, καὶ ἡ πολιτικὴ σκοπεῖται, παντὶ τῶν ἔχοντων ἀγαθὸν καὶ πλεονέκτημα, ὅτι δικαίον νόμον μέγιστον εἶναι, φησὶ δὲ μὴ.* Quod de belligerandi jure, sive suscipiendo sive gerendo in bello,

**Ethicoꝝ.
Nicom. l. i.**

bello, audacius pronuncies. Oceanum calamitatum, & furiarum injustitiz laxatum claustrum, non inconcinnè bellum dixeris. Ettamen virtutis nomen summæ immanitati, juris, horrendæ iniquitati imponitur. Leviculâ vel sæpè nullâ de causâ concurritur: agmina virorum sternuntur: extra prælium nec sexui imbelli, nec ætati infirmæ parcitur. Agri & segetes vastantur; urbes & pagi diripiuntur: sacris & profanis operum monumentis ignis injicitur. Multorum seculorum facta, ævi futura ornamenta, horæ momento pereunt. Belli furor.

*Ὅτι ἔστιν οὕτως ἡδὴ οὐκ ἀσφάτως διέλεσθαι
καὶ χυλῶ, ὅς' ἐστὶναι πολέμου καὶ χαλεπότητος.*

Lis utinâ divos hominumq; relinqueret arva,
Iraque, quæ sanos facit insanire furore.

inquit Achilles Homericus. Quid servitutes & Iliad. 11.
compedes, multis truculentâ morte acerbiores;
quid pudicitiam virginibus ereptam, egregios
belli fructus, commemorem? Quid tandem scelerâ
& flagitia vocabimus, si istic virtus commo-
ratur? ubi locorum injuriæ domicilium quæren-
dum, si hic justitia pedem & sedem fixit? Nimi- Belli neces-
sitas.
rum, ut nos docet Aristoteles, *κατὰ τὸν ἀδύνατον φασί,*
πρῶτον τὸ ἐλάττωτον ἀσπίλει πῶν κινῶν. Quid est proxima Nicom.
lib. 2.
post secundam navigationis, minimum malorum eligen-
dum est. Cum portum obtinere nequeas, fortiter
cum fluctibus & sapienter luctandunt. Ubi serenitas
pacis negatur, belli tumultus in occasionem
prudentiæ vertendus. Capistra beluæ torquendæ, Belli con-
strictio.
quæ tota à cervicibus averti nequit, injicienda
sunt. Qui saginandus est sanguine Minoraturus, ne
se in promiscuam seviendi libidinem effundat.

legum quendam in labyrinthum coercendus. Ne
illa Aboriginum vita, de qua Lucretius, redeat.

Nec commune bonum poterant spectare,
neque ullis.

Moribus inter se seibant nec legibus uti.

Quod cuique obtulerat præde fortuna, ferebat,
Sponte sua sibi quisque valere & vivere doctus.

Naturalium libro V.

Nullum sæviendi in bello
modum leges imponunt.

At humanitatis consideratio, & vicissitudinis
rerum mortalem respectus, & faventis præfenti-
bus fortunæ moderatio modum imponit. Ita ut
illud Senecæ in tragiçia locum & hic habeat:

Troad.

Quod non venit lex, hoc verat fieri pudor.

*2. Reg. 8.
v. 13.*

Gloriosum magno Syrorum duci videatur, urbes
manitas igni delere, juvenes ferro prosternere, in-
fantes & lactentes saxis allidere, prægnantes dis-
findere. Illud etiam cum excusatione dicatur:

*Seneca
Troad.*

sed regi nequit

Et ira, & ardens hostis, & victoria.

*Fortitudo
sedata.*

Plus masculæ virtutis & veteris militaris eos conse-
stat, qui extra aciem & armatorum occursum
ferrum vaginâ cohibent. Sumantur bella, si jus
tuum alio modo consequi nequeas: exitus bello-
rum sint aut mites aut necessarii. Ac nescio que-
modo cum verâ fortitudine serenitas animi mi-
scetur: crudeles iidem habentur, qui aut formi-
dulosi sunt, aut barbari. Continuata Romano-
rum, præcorum inquam, bella legas: quid iis in
proelio ferocius, quid extra proelium mansuetius?

Idem

Idem de Græciâ antiquâ dicitur: & ante omnes
 de Lacedæmoniis, qui ne in fugam quidem con-
 jecto hosti instabant. At Siculis eodem tempore, ^{Timor cru-}
 ignava bello nostro, nec nisi Spartanos & The- ^{delis,}
 banorum manibus victis, Atheniensibus illisq;
 ad exitium, si per Spartanos licuisset, insunt. Nec
 Thracibus, in civitate barbaris, huiusmodi es-
 morationi datur, sed dum procerum liberis operibus
 terum cedere madefecisse. Quamquam simile ju-
 nioris Toletani, Nærdensis in hægr; & actum re-
 fertur. Germanam tiam Tartarorum sapit; & la-
 tronis magis quam gloriosi regis facinus; Tiranni;
 inaudita crudelitas, qui obviam ad se placendum
 cum libris & hymnis, pictos immissos equitatu
 protrivit. Nec parum virtutum suarum memora-
 ria Germanicus detraxit: cui improviso adortu
 Germanos invadenti, *non sexus, non ætas miseratio.* Tac. An. 2.
nem attulit. Non ita Tiberio visum: qui in eadem
 Germania plus moderatione & consilio, quam
 terrore & armis confecit. Quendam ex annalium ^{Tiberii mo-}
 memoria, quales fuerunt Scipiones & Camilli, se- ^{deratio.}
 esse Tiberius affectabat, quod in ultra magis leni-
 tate etiam in victos, quam asperitate morum &
 tribulentiâ, consequeretur. Qui igitur animo
 non sunt hostili, vel æquivo, nihil propter infir-
 mitatem metuendum: ab eis ferrum, nisi quid
 tempora aliud sedant, abstinendum. Pyrrhum, ^{Trojae}
 liberos ante parentum ora trucidantem, & ipsum ^{fatum.}
 senilitate Priamum ante aram trucidantem, non
 probaremus: nisi grave Trojæ peccatis multis
 inquinatæ, excidia unum fatis fuisset. De quo ipse
 excidio graviter Herodotus *αὐτὸς τῶν μεγάλων πόλεων: Ἰουερπε.*
μὲν τὴν μεγάλην αὐτὸς καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν τῶν πόλεων: Ἰουερπε.

gnis injuriis magna à Diis poena infliguntur. Dei igitur, enormis delicta humanâ manu punientis, hæc opera, mortalibus non temerè imitanda, censeantur. Quo etiam illud piorum in captivitate, de Babyloniorum infantibus petrae allidendis, votum refero. Quid de iis, qui nobiscum sentientes hostili in præsidio deprehenduntur, censendam? Si parci iis per oppugnationem commodè non poterit: saltem necessitas mitioribus verbis excusanda, & exitu belli benignè in eos utendum. Plena imperatoris gravitatis Totilæ ad Neapolitanos oratio: *Non ulla de vobis querela nostra, ne dum ullum crimen vestrum, Neapolitani, nos in hanc obsidionem traxit: sed cupido liberandi vos ab infestissimi domini, ut hoc officio gratiam rependeremus in qua hoc bello egistis, quæq; ab hostibus passi estis. Vos enim Italarum propè solos bene Gothico nomini voluisse, neq; nisi nolentes, subisse hostile jugum, rebus ipsis apparuit. Quare & nunc, cum vos Romano permixtos obsidere cogimur, fidem vestram erubescimus, quæquæ non in vestrum malum susceptus est hic labor. Neq; vos, obsidionis vexati incommodis, ob id Gothi irascendum credite. Non debent enim, quibus propositum est amicis prodesse, culpam eo nomine sustinere, etiamsi ad beneficium nisi per eis ingrata pervenire nequeant. &c.* Sed quis obditionis cæptæ, quis capti oppidi eventus? Totilæ, captâ Neapoli, in victos humanitatem exercuit, quatenus nemo à barbaro, nemo ab hoste expectaverit. Ipsos in Romanos devictos benignitate singulari usus, cibum famelicis modicè primum & medicè, deinde largiter suggerendo: quâ non in socios fide obstrictos usum credamus? Ne tamen Romani recepto oppido, fusi munimentis, Gothorum rebus incom.

Psalm. 119.

In hoste non hostiles.

Prosep. Hist. Goth. lib. 1.

Totilæ mitis in bello animus.

incommodarent, dirutis Neapolis mœnibus digreditur. Ita enim deditiorum salutem consulendum, ne gladium iis in manibus, quo & nos lædamur & ipsi pereant, relinquamus. Gothorum quidem præsidio Neapolim munitam custodire satius fuerat: sed Totilas aperto æquis in locis prælio certare, quam circa muros clausos luctari, promptior erat.

Si hostem omninò excindere, aut gravi aliâ incommodo afficere, propositum: amici hostibus immixti discussionis faciendæ maturè admonendi. Ita Saul Amalecitas hæreditarios hostes excisurus, Kenitas, ut ex eo loco abscederent hortatus est. Æquivatis apertioris est, etiam hospites & peregrinos, etiam oppidanorum qui velit, ante cœptam obsidionem discedere permittere. Quâ lenitate in obsidendâ Epidamno usi Corcyraei, *Corcyraei.*
ἡ πόλις ἔστιν ἐν τῇ Ἰωνίᾳ, καὶ τὸς ἔθους ἀνε- Thucyd.
ἴσθαι ἀντιπρὸς οἱ δὲ μὴ, ἀπὸ μακρῆς ἀπέστησαν. lib. 1. Qui Epidamniorum velit, unâ cum peregrinis, indemnem abire proclamaverunt. secus, hostium eos loco futuros. Quæ res in oppido non fame & morâ capiendâ, defensorum multitudine exhauriendâ, bellicæ etiam solertiz est.

Quid in captivos & supplices licebit? Etsi sunt illi meritò cum spe salutis: non sunt omninò sine curâ venientis incommodi, Romani non misericordiam semper, non juris æquitatem; sæpius utilitatem in conservâdis captis, ante oculos habebant. Innuat Horatius versibus, non multis illis quidem eloquentiz luminibus, multæ tamen attentionis.

*Vendere cum possis captivam, occidere nota.
 Servet utiliter: sine pascat durus, aereque.
 Naviget, ac multis hyemet mercator in undis:
 Annona proficit, portet frumenta, penusq;*

Ergo fructum in servis non occidendis Romani,
 non ullam legis necessitatem, spectabant. Quod
 & Seneca Fragediarum scriptor fateretur

Lex nulla capto parcit, aut poenam impedit.

Quo idè fundamento? eo, ut idem autor innuit;

Quodcumq; libuit facere victori licet.

Frustra acerbi victoris auribus occinitur;

Minimum decet libere, cui multum licet.

Qua libet, non qua fas est, victor superbus gra-
 ditur.

Metamen, vel potius humanitatem, si audiant:
 neq; dissolutè quicquam remittant; neq; crudeli-
 ter miserorum fortunam infectentur. Non est
 magni animi, insultare jacentibus: promeret & af-
 flicto afflicto; magni non est animi. Est enim ul-
 ciscendi & puniendi modus. Atq; haud scio, an satis sit,
 etiam qui lacefferit, injuria sua poenitere: ut & ipse nequid
 tale posthac committat, & ceteri sint ad injurias tar-
 diiores. Supplicibus igitur, captivis, & sine condi-
 tione deditis parcere, ultione superior humanita-
 tis ratio suadebit. Nam his, qui cum conditione
 in ditionem venerunt, ignoscere fides etiam à
 nolentibus exigit.

Hostem non locus, sed ani-
 mus hostilis facit, & belli de-
 claratio.

Quovis ergo loco hostem invadere, invasum
 inter-

Proad.

*Clementia
 in bello.*

*Cic. offic.
 lib. 1.*

Intereipere licet. Nec distinguuntur hic loca privata à publicis, sacra & religiosa à profanis. Scy^{in templo}thas, hostilia inter cives Byzantinos facientes, ^{exdes.} conglobatio armatorum civium in templum cōfugere coëgit. Multitudo Byzantinorum tectō interrupto, è loco superno latrones istos jaculis contixit. quod multis Christianis, quasi violatā sanctimoniam templi, non probatum. quorum anxietatem Zosimus, qui hanc historiam describit, ut superstitioni vicinam, irridet. Sanè ubi sine tumultu & periculo abduci sacris locis hostes aut facinorosi possunt: à pollutione religiosi loci, præter necessitatem committendā, abstinendum. quod Josada Sacerdos, puniendā Judæorum tyrannā & stirpis regie exstirpatrice, observavit. Joabum vero, ab altari recedere recusantem, ^{1. Reg. 2.} quantumvis vi avelli facile poterat, in ipsā arā ^{2. 31.} commotione interfici Salomo mandavit. Non enim fas & jura ceremoniis, sed ceremoniarum juri & hominum societati conservandæ cedunt.

Illud in questione venit: An & in territorio alieno hostem à quo vis interficere liceat? Duplex est questionis hujus membrum: primum de territorio alieno; alterum de singulorum concessio-
 jure. Pacatā in ditione, exiguo numero pacatē ^{Locus à bello pacatus.} adventibus, per fugium meritò præbetur. Sic Scipioni Africano, duabus triremibus ab Hispaniā Numidiam petenti, Syphacis portus arreptus tutela fuit. Sic in Norvegiæ, quod ipse vidi, portu naves Dunquerqueana vi tempestatis appulsa, cum Batavorum navibus pacatē stationabantur. Exercitus autem integros, vel ad cladem nptantes, territorii situ recipere, & victorem vel facile

victurum adiuvare prohibere, non est ex æquitate
 belligerantium. Aut enim neutris aditus, aut u-
 trisq; præbendus. Humanitatis quidem videtur,
 fractorum commisereri: sed juris gentium est,
 alieno juriarbitrum se non immiscere. Et damnum
 se socium facit, qui potentiorum, adversarium
 ejus defendendo, irritat. Potentiores potètiâ suâ,
 non juris præscripto, nituntur. Hispanorum clas-
 si, à Belgis fœderatis navali pugna affectæ, perfu-
 gium Angliæ sinus præbuit. Hispani refocillati:
 Belgæ victoriam persequi prohibiti. De facto
 non dubitatur: de facti jure quæritur. Quod si ad
 proprietatem ditionis & loci Angli provocant:
 ne quidem in vicino mari, quod esse clausum ja-
 ctitant, & promiscuo hominum usui exemptum,
 manus conferri permittere debebant.

Dutino.

Anno 1639.

Singuli.

Apoletet.

In singulorum facto illud Tertulliani, non uno
 loco inculcatum, memoriz obversatur: *In rebus
 majestatis & publicos hostes omnia homo miles est.*
 Reorum nomine criminis convictos aut certè
 manifestos; publicos hostes, communes generis
 humani strumas, latrones & piratas, intelligit.
 Addunt nonnulli transfugas: quos, ex autoritate
 Marciani Jurisconsulti, *licet, ubicunq; inventi fuerint,
 quasi hostes interficere.* Sunt qui ad quemvis hostili
 ditioni subditum, ubicunq; locorum deprehen-
 sum, eam interficiendi licentiam extendunt. Ego
 cõfusionem tollendo, distinctione litem dirimo.
 In latrones quidem & piratas, ubicunq; locorum
 grassantes, omnium manus arceantur. In maje-
 statis convictos, transfugas, adde & publicâ auto-
 ritate proscriptos, inter imperii limites impunè à
 quovis occidendi facultas tribuitur. Hostium
 potesta-

transfugæ

Distin-
 ctionem.

potestati subjectum à singulis interfici, & quidem sacramento non addictis, ne in regione quidem bellorum tumultu implicatâ civilis moris est. Pompilius imperator tenebat provinciam: in cujus exercitu Catonis filius tiro militabat. Cum autem Pompilio videretur unam dimittere legionem, Catonis quoque filium, qui in eadem legione militabat, dimisit. Sed cum amore pugnandi in exercitu remansisset, Cato ad Pompilium scripsit, ut, si eum pateretur in exercitu remanere, secundo eum obligaret militiæ sacramento: quia, priore amisso, jure cum hostibus pugnare non poterat. Ipsum etiam ad filium Cato scribens, monet ut caveat, ne proelium ineat. *Negat enim. I. ju. esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste.* Imò militi quidem extra proelii tempus, & signum ab imperatore porrectum, aut citra speciale mandatum, hostem & quidem armatum jugulare concedebatur. Quamò minus id sibi juris pagani, & quidem erga inermes, assument.

Ex iis, quæ dicta sunt hætenus, etiam Mutii Aggressor. Scævola, Porfennam suis in castris interficere moliti, factum dijudicatur. Et militabat patriæ, & publicâ autoritate in facinus illud armabatur. Nec confiteri deprehensus à Porfennâ erubuit: *Hostis hostem occidere volui.* Imò gloriæ id sibi appetendæ & consequendæ duxit: *Et facere, & pati fortia Romanorum est.* Regemque minis & terrore instantem, perterrefecit: *Ut sentias, quam vile corpus sit vis, qui magnam gloriam petunt.* Quare & à rege facinus admirante servatus est, & ab ustulandâ manu prohibitus. Porfennâ enim bellum movente, non sua solus, sed honorata etiam virtus fuit. Vir-

tutem enim, quod Assasinatum extra bellum & castra, barbaro & verbo & facto, vocant, magnanimus bellator esse judicabat. Quare & admiratione Romanorum ductus, obsidione solutâ pacem cum iis pepigit: maximè cum liberam vocem andivisset: *Qui libertati erit in illâ urbe finis, idem urbi fit.* Et hæc quidem de Scævola, publicâ autoritate munito. Othone pacem Romanorum turbante, imperium Galbæ & vita in extremis versabatur.

Tacit. Histor.
l. 1.

Subdito falso, de cæde Othonis rumore, *Julius Atticus speculator, cruentum gladium ostentans, occisum à se Othonem clamavit.* Et Galba: *Commiliso, inquit, quis jussit? insigni animo ad coercendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, adversus blandienter incorruptus.* Ad eum non in ultimo quidem discrimine vagam militi, interficiendi hostis atrocissimi, licentiam Romani committebant.

Acerbius in hostem animadvertendi causæ quædam, militaris judicii in officinâ, cunctantur.

Cic. Tuscul.
qu. 1.3.

Parvulos nobis natura intelligentiæ igniculos, haustos à primo ortu, dedit: *quos celeriter malis moribus, opinionibusque depravatis, si restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. sunt enim ingenii nostri semina innata virtutum: quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. nunc autem simul atque editi in lucem & suscepti sumus, in omnî continuo pravitate, & in summâ opinionum perversitate versamur: ut prout cum lacte nutriti, errorem sustulisse*

Judicii corruptio

videa-

ville amur. Cum vero parentibus redditi, id est, magistris traditi sumus: tum ita variis imbuiamur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmata natura ipsa cedat. Ex quibus est illud, quasi divinum aliquod responsum, toties Homero repetitum:

Ἄλλ' ἀπὸ θεῶν ἰσχυρὰ κείνηται ἰμῶν ἀρετή:

Cedere mortali nulli, superare feroces.

Sed hinc quidem animi quandam præstantiam, & virtutis in bello splendorem; præferens transeat. Graviori errorum ex opinione succo tingitur, miseris & bello attritis non parendi, inolita consuetudo. Hæc, ubi a generali sæviendi ardore recesseris, ad tres ferè veniæ præcludendæ ramos appenditur. 1. rebellionis prævalentiam. 2. cru-

Causa non ignoscendi

delitatis talionem. 3. in resistendo pertinaciam.

enervata.

In debellione reprimendâ illud Diodoti audiri ve-

enervata.

linal: *Ἰσχυρὰ τὴν ἀφ' ἑαυτῶν οὐδὲν ἔστιν ἔργον.* Thucyd.

lib. 3.

ἄλλ' ἀπὸ θεῶν ἰσχυρὰ κείνηται ἰμῶν ἀρετή. Homines in

Rebellio.

libertate dati non vehementer post defectionem punien-

di, sed vehementer ne desistant custodiendi. Quæ custo-

dia non minima ex parte in miti imperio, & quo

obedientes gaudeant, firmanda. Italici generis ci-

vitatis, à Romanis post rebellionem devictæ, le-

Liv. lib. 2.

gaturâ victoribus. Qualem pacem culturi essent,

interrogatus: *Si bonam dederitis, inquit, & fidam &*

parpernam: si malam, haud diuturnam. Ut enim im-

perii moderatio, constantiæ; ita superba ejus tra-

ctatio, incertitudinis est & fluctuationis.

In jure talionis referendo, illud animis ultio-

Talio.

nem quærentium obversetur: *Ἄδικεῖν ἢ μὴ ἄδικεῖν:* Accipere, quam facere præstat injuriam. Sed

quia id militaribus viris non facile persuaseris:

saltem ut talio poenæ autores culpæ non transeat,

cavendum. Nunc autem quod Xerxes deliquit, Codomannus post aliquot hominum ætates exsolvit. Quamquam monendi aliquando poenæ similitudine sunt, qui se rebus ad votum fluentibus homines esse oblici fuerant.

Resistentia
pervicax.

Resistendi pertinacia, quæ sine contumelia verborum vel sæviendi truculentia fiat, viris fortitudinem æstimantibus in pretio magis & honore, quam odio & vituperatione, habenda. Maxime cum militæ gnaros non lateat, præsidio decedere duci ignominiosum, gregario capital esse. Sed ita ferè comparatum est, ut apud se quisque quam apud alios disciplinam militarem vigere malit; in suis relaxationem fortitudinis, in hoste intentionem & vigorem puniat.

Obsides.

Alia est causa sæviendi, & propè justior, in obsides derelictos. Sive enim sponte se obtulerint, sive à civitate selecti fuerint: deficiente paciscentium fide, præsentia fidei pignora jugulanda. Major tamen eorum animi altitudo est, qui in obsides, præsertim nihil fraudis occultantes; nihil acerbi committunt. Gothico bello Lucensibus à pacto desciscentibus, *Narses tamen, ut magni erat animi, obsides domum remisit, neque pretium libertatis ullum deposcens, neque per id ullas condiciones civitati extorquens.* Quâ celsitate animi plus quam armis apud Lucenses profecit, plebemque tumore recordem ad res Romanas permulcendo attraxit.

Ex Agathia, lib. 1.

Concessis belli instrumentis
in bello sæviendum.

De armorum ad pugnandum genere nihil vel
natura

natura præscripsit, vel populorum jura sanciverunt. Si fidem adhibemus Lucretio:

Lib. V.

*Arma antiqua manus, ungues, dentesq, fuerunt,
Et lapides, & item sylvarum frægmina rami.*

Paulatim hominum solertia ferrum, præsentio-
rem vitæ perniciem, è latebris terrarum eruit.

Cumq; grassanti crudelitati timidiore muros &
æneas valvas opponerent; inventæ sunt catapul-
tæ, arjetes, & alia id generis machinamenta. Inge-
nijum humanum egredi videbatur Græcorum

Armorum
genera.

commentum, perdendis navali pugnâ navibus
inventum: quod illi ὄγρον πῦρ, exteri Græcum
ignem vocabant. Sed hoc quidem angusto ut
temporum ita terrarum spatio compressum, non
diuturnâ vetustate extabit. Nigri cujusdam,

Germanæ gentis cucullati, atrum bombardarum
& sclopetorum, sternendis muris & agminibus,
machinamentum orbem terrarum implevit. Nec
his proserpens malum substitit: incentamenta

granatorum speciem & nomen ferentia, & quæ
sunt aliâ pravæ solertiæ, adjecta. Adeò ingeniosa
est in suum exitium, ac si vitæ brevitatis & insul-
tantium morborum pœniteret, mortalium in-
dustria!

Miseria
hominum
spontanea.

— αἰμαυρόβιοι, φύλλον ἡστέ πρὸς ἄμοιοι,
'Ολιγοθευεῖς, πλάσμετα πηλῷ, σκιοειδία φυλ'
ἀμύνηά.

— ἰφημέτεροι, παλαῖοι βροτὶ, ἄδρες εἰκελόειροι.

*ita debilis homines, foliorum generationi persimiles,
angusti roboris, luti figmenta, umbratica & ventosa ge-
nera, in diem unum viventes, miseri mortales, viri simi-
tudinem somni gerentes: ut ab Aristophane in Avi-
ous describuntur: tantas in mutuum perniciem*

Dd

turbas cient! Cum susq; deq; omnia verti videas:
 nihil in mundo ordine, veritate, ratione constare,
 omnia temeritate, erratione, vanitate volvi & ra-
 commerita. pi dixeris: nisi ex hominum culpâ contracta in
 hominum supplicium, iuxta Dei ordinatione, ce-
 derent. Sed hæc quidem alterius sunt sacrarii my-
 steria: nos Martis & Bellonæ mystis aures, in hoc
 quidem opere, & calamum præbemus.

Vetita bel-
 landi in-
 strumenta.

Cruor bella, & ferri flammaramq; rutilatio,
 delectat. Venena vel sparsa epulis, vel fontibus in-
 jecta, Gradivus averfatur.

Horat. Od. 2.
 lib. 1.

*Quem juvat clamor, galeaq; leves,
 Acer & Mauri peditis cruentum
 Vultus in hostem.*

Musulman-
 ni fortuna.

Sultanorum in Ægypto ultimum Selimus victor,
 asinæ vultu obverso impositum, & per ora homi-
 num travectum, postremò interfecit. Ratio novi
 in sæviendo ludibrii, erga eorundem sacrorum
 hominem, belligerandi indignatio esse potuerit.
 Aquarum enim scaturigines inter Cilicium & Æ-
 gyptum, quâ iter Selimo patebat, Sultanus infe-
 cerat. Militum sine pugna periclitatio, & laborio-
 sa aquarum comportatio, illam Turcæ excande-
 scientiam expresserit. Virorum enim more pugna-
 re, virorum ritu vincere vel obire, bellatoribus in
 voto est. Fame aliàs & siti enecare, cui rei matu-
 rum remedium in manu vel consilio esse potest,
 in vetitis militiæ non habetur. Etiam ruptis ag-
 gerum molibus, aquâ immissa exercitum hosti-
 lem mergere, non est probrosum ducendum. In
 sui præsertim & suorum defensione: cui nihil ne-
 gatum à præscripto naturæ videtur.

Concessa
 militiæ.

Pudi-

Pudicitia bellicam rem administrantibus & militaribus armis non subjacet.

Non enim ejusdem est, masculi atque invicti animi robur profiteri, & efferatæ libidinis intemperantiâ abripi. Nec suum corpus contaminare, nec alienum polluere, militi concessum. Constupratio militiæ.
Virtutis hic habetur aut potentiz, non animorum corruptionis, certamen. Nec ad securitatem pacis æquè pudicitia virginibus erepta, ac marium trucidata corpora, momentum adfert. Ne pœnæ quidem & exemplo servit, quod severitate amotâ geritur. Nihil igitur, quo se stuprorum in bellis consuetudo defendat, produci juris poterat. Sed fusa per gentes Europæas, jura non audiens, castrorum barbaries, nisi præsentis terrore coercetur, nihil non sibi permittit. Redux Romanorum militia, quæ castrensem militiam necessitati parendi devinciat, ab inferis excitanda.

Quæ possidetur hosti omnia victoris arbitrio, vel in vastationem vel in prædationem, subjacent.

· Vastatione vel res profanæ, vel Ecclesiasticæ & sacræ destruuntur.

Profanæ sunt vel particula- res, vel universæ civitatis.

Agrorum
devastatio.

Particulari vastatione fata uruntur, arbores excinduntur, prædia ruunt, naves incenduntur, pecora & armenta sternuntur. Bellum contra Athenienses Peloponnesiacum, ternâ vel qvaternâ in Atticam irruptione & devastatione, non alio modo primis annis gestum est. Primis, inqvam, annis nam postea majori belli fructu socios ad defectiorem Brasidas instigavit: Deceliam ex consilio Alcibiadis Archidamus infedit. Sic enim aditus & negotiationes hoste excludente, urbs Athenarum ἀπὸ τῆ πόλις εἶναι, φρέσιον καίτην, *pro urbe propugnaculum & excubiarum locus facta est.* Vastationes agrorum juri divino non per omnia convenire, illud indicio est: quod Deus in præceptis militaribus per Mosen datis arbores suburbanas excindi, nisi forte ad machinarum in obsidendo usum, vetat. Nec ferè in ordinato bello, nisi ubi hostis latendo copiam sui non facit, locum habent. Sic enim vel deditio aut pactio pacis maturatur, vel hosti pertinaci vires & robora minuuntur. Civile, ut sic dicam, bellum Cyro Persarum regi gerebatur. Cui cum Babyloniorum rege cõvenit, armatis bellum, agris & agrum colentibus in bello pacem esse. Nec id justitiæ magis & æqvitati, quam prudentiæ commodo suo consulenti, adscribendum.

Thucyd.
lib. 7.

Deut. 20.
v. 19. 20.

Xenoph.
lib. V.

— — nemo sic vastat sua.

Quæ corripit igne, quæ meti gladio jubet,

Aliena credis.

Thebaida.

Ut de Thebarum rege exule Seneca. In qvem
& il-

& illud dictum amarulentius:

*Petendo patriam perdis : ut fiat tua,
Vis esse nullam.*

In vacuo enim nulla imperii, nulla patrię aspectus oblectatio. Contra ferociores, & alieno in solo, hostes aliquando necessarium : subitis excursibus populari; atq; ubi satis terrueris, *parcendo rursus* Tacit in Agricola. *irritamenta pacis ostentare.* Sapienter enim Archidamus, excisionem agri Attici dissuasurus : *Mñ* Thucyd.

ἢ ἀλλά π. νομιόντε τῶν γῆν αὐτῶν ἢ ὄμηρον ἔχειν, καὶ ἐχ lib. 1.

ἦσαν, ὅσα ἀμεινον ἐξέρχασθαι. *Agrum eorum nobis pacis obsidem esse, eoq; magis quò cultior magis fuerit, existimate.* Ad pacis enim fructuosæ, securæ, & honestæ metam omnes bellorum actiones dirigendæ sunt. Iis igitur, quæ ad hominum commoditates & usus benigno finu natura largita est, quæ frugibus atq; bacis terræ foetu profunduntur, si aliter militiæ ratio expediri poterit, parcendum.

Sed huic consilio adversari factum in Moabitas trium regum, inter quos & pius rex Iehosaphat, videtur. *Nam civitates eorum destruxerunt, &* 2. Reg. 3. v. 25. *quamq; possessionem bonam insecutis quisq; lapidibus suis impleverunt, & quemq; aqua fontem obturarunt, ac quamq; arborem bonam dejecerunt.* Non modò squallorem præsentibus rebus induxerunt: sed etiam futuro, adempto vitæ usu, atrociter inviderunt. Dicerem: non omnia quæ in sacris leguntur, cum approbandi sensu legenda: nisi prophetæ Elisæ verba vaticinantia atrocitatem illam præcessissent. *Percutietis omnem civitatem munitam, & omnem ci-* v. 19. *vitatem lectam, omnemq; arborem bonam dejicietis, & omnes fontes aquæ obturabitis, omnem deniq; possessionem bonam afficietis lapidibus.* Sed hic rebellionis

odio, & in deficiendo pertinaciæ, aliquid datum. Datum etiam aliquid peculiari gentis Moabiticæ, ex incestu Lothi natæ, & in ecclesiæ communione non admittæ, execrationi. Quamquam in promptu alia ratio respondendi est: non instruente præcepto verba Elisæ videri, sed de futuro nudè vaticinantia. Sic enim & Hasaelis, multis incommodis Israëlitas affecturi, facinorâ cum fletu & cum gemitu prædixit. *Munitiones eorum committes igni, & juvenes eorum gladio occides, & infantes eorum allides, & pragnantes eorum diffindes.* Qui bellorum quidem sunt fructus: sed nec bellorum omnium, & sæpè ipsis autoribus detestandi. In quibus omnibus danda est opera, ne æstus nos consuetudinis absorbeat, & à ratione abductos, ad facti scopulum usitati trahat.

2. Reg. 2.
v. 12.

Urbium excidia supremus
miseriarum bellicarum cu-
mulus censentur.

Urbium
ruinæ.

Cæteris enim in rebus rami civilis arboris amputantur; hic truncus ipse unâ cum radice evellitur. Nec novæ tamen illud est, nec inusitatæ bellicæ faciei, monstrum.

Metam.
lib. 15.

Clara fuit Sparte: magna viguère Mycena:
inquit in figurarum transmutationibus Ovidius
Mox subjungit:

Vile solum Sparte est: alta cecidère Mycena.
Sed illas quidem urbes vetustas obtrivit, aut incolarum raritas destituit. quemadmodum eodem Græciæ in angulo Burin & Helicen aqua inundans, absq; ullo armorum tumultu, obtexit.

Si qua-

*Si qveras Helicen & Burin Achaidas, urbes,
Invenies sub aquis: & adhuc ostendere nautæ
Inclinata solent cum manibus oppida merfis.*

ut eodem libro Ovidius.

Majoris nominis & spatii & opulentiaæ urbes;
Niniven, Babylonem, Trojam, Tyrum, Sama-
riam, Hyerosolyma, Carthaginem belli furor
protrivit. Roma ipsa non nisi in ruderibus, & ex-
citatis nuper quorundam palatiorum, & insula-
rum spatiis, conspicitur. Adeo nihil armorum li-
bidini, & prosternenti omnia impetui, negatum.

Etiam in sacra, & Deo con-
secrata, jus sibi bellum per-
mittit.

Eheu cicatricum & sceleris pudet,
Fratrumque: quid nos dura refugimus
Ætas? quid intactum nefasti
Liquimus? unde manus juvenus
Metu Deorum continuit? quibus
Pepercit aris?

*Horat. Od. 35.
lib. 2.*

Quod Horatius de suo bellorum civilium tem-
pore, nos de Germaniæ & Sarmatiæ ante oculos
versante, nedum memoriæ exempto, statu rectius
lamentabimur. Est tamen quo illa sacra polluendi
licentia, vel consuetudine seculorum nitens, vel Sacrorum
dejectio.
legibus Romanis confirmata, defendatur.

Ægyptii, suarum superstitionum tenaces, ca- 1. Reg. 14.
v. 26.
ptarum foris urbium sacra non reveriti, manus iis
ut spoliis hostilibus injecerunt. Nam Palæstinos, 1. Sam. 5.
captam in prælio fœderis arcam honore quodam
excipientes, non commemoro. Assyriorum im-

2. Reg. 18.
v. 35.

2. Reg. 25.

Dom. 1. v. 2.

pietas, in cœli numen probrosum sermonem jaculata, in Sencheribe detegitur. Neq̄ multò his pientiores Babylonij, templum vivo Deo sacratum, è fundamento diruerunt: aurum & templi donaria in vulgarem convivorum usum protraxerunt. Imaginum cultui offensiores Persæ, templo Hierosolymis erigendo faventes, Ægyptiorum sacra & Græcorum pro immunditia habebant. Græcos, Persarum in proferendo imperio obices, plusculum reverentia sacrorum tetigit. Athenienses, captum Thebano in agro templum profanantes, caduceator missus reprehendit: *Ὅτι εἰ δικαίως δροῦσαι αὐτῶν εἰσὶν οἱ νόμοι τῶν ἑλλήνων, πᾶσι γὰρ εἶναι κελευσθεὶς, τίντας ἐπὶ τῷ ἀλλότῳ, ἰσρῶν τῶν ἐόντων ἀπιχοῦσαι. Non justè eos facere, qui fas Græcorum transeant. omnibus enim constitutum esse in alieni agri invasione templis repertis abstinere. Nec Athenienses, quanquam sermone sibi faventes, istam perceptionem animi planè evertunt. Τὸν δὲ νόμον πῖς ἔδειξεν εἶναι, ἂν ἂν ἢ τὸ κατὰ τῆς γῆς ἰσχύης, ὡςτε πλείονος, ὡςτε βραχυτέρας, τῦτων καὶ τῶν ἰσρῶν αἰεὶ γίγνησθαι, τῆσιν περὶ ἀόρατα οἷς ἂν πρὸς τοῖς εἰδησίαις δαίωνται. Hanc Græcis legem esse, ut qui imperium obtinent in terra aliquâ, ampliori aut contractiori, eorum & templa semper esse, modò à solito cultus in iis more pro facultate non recedatur. Sacra igitur Græcica, patriæ superstitioni affiniâ, Græci etiam in capto hostium solo venerati sunt. Quid in externa sacra Græca natio ausa sit, Antiochena templi Judaici direptio, & idolorum proclamato cultu contaminatio, Asmonæorum ævo facta, doceat.*

Thucyd.
lib. IV.

1. Maccab. 1.
v. 21-27.

Cic. offic.
lib. 2.

Romanorum judicio, deos placatos pietas efficit & sanctitas. Se multitudine Hispanis, robore Gallis, calliditate Pœnis, rerum militarium scientiâ Græcis

Græcis cessisse; solâ religione, & in Deos colendos reverentiâ, orbem vicisse gloriantur. Unde igitur fit, quod nusquam terrarum templis devictis, nusquam sacrorum cultibus pepercerunt? Templum Hierosolymitanum Pompejus jure victoriæ ingressus est, à cujus limine, præter sacerdotēs, omnes arcebantur. Tac. Hist. lib. V. Templum idem

Crassus in pace spoliavit, Titus belli jure evertit. Nec benigniores in gentilium templorum fortunam; urbem donariis ereptis, provincias solitudine impleverunt. *Tot igitur sacrilegia Romanorum, quot trophæa, tot de diis quot de gentibus triumphi.* Tertull. Apologes. Re-

ætè quidem Tertullianus judicium suum inserit: *Sed qui nihil sentiunt, tam impunè leduntur, quam frustra soluntur.* Verùm nos non de potentia vel infirmitate deorum, sed de jure & Romanorum persuasione, quærimus. Nimirum capiendis urbibus deos colendos excessisse, locumq; discessu suo profanum fecisse, sibi Romani persuadebant. Romanorum impiet.

Non igitur sacrum in captâ urbe judicio suo violaverunt: sed quod sacrum non erat, promiscuo in usu habuerunt. Et sic capiendus est Jureconsultus Pomponius: *Cum loca capta sunt ab hostibus, omnia desinunt sacra esse.* Ne jam arcanum Romanæ impietas.

gentis, paucorum cōscientiâ conditum, moveam: divinitatem gentibus cultâ plus opinionis quam rei, plus umbræ quam veritatis, habuisse. Auda-cter ad Tiberium Valerius: *Cetera divinitas opinione colligitur: tua præsentis fide paterno avitoq; fidere par videtur.* Val. Max. Prologo. & paucis interjectis: *Deos enim reliquos accipimus: Cæsares dedimus.*

Non igitur à Romanorum facto, quod partim ab anili imaginatione, partim ab impietate &

omnium factorum contemptu, ortum duxit; ad
jus in sacra hostium ita nudè argumentari Gro-
tius debuit.

Non tantum sacrilegii in
bello commissi exempla con-
gerenda, sed etiam sacrilegii
puniti exempla intuenda.

1. Sam. 5.

6.

Sacrilegio-
rum puni-
tio.

2. Reg. 19.

v. 35.

Herodot.

lib. 2.

Dan. V.

Hist. Macc.

Hist. Rom.

Palæstinorum corpora mariscis, agri murum
grege immisso, dum arcam fœderis cum mune-
rum additamento remitterent, vexati sunt. San-
cherib exercitu divinâ plagâ deleto fugiens; domi
à liberis suis in ipso Nisrochi delubro occisus est.
Cujus, ut supra humanum modum infelicis, mo-
numento inscriptum legebatur: *Εἰς ἑστὸς ὀπίω,*
ὁὐβὲς ἕσω. Me quis intuens, pius in Deum esto. Vasa
sacra quâ nocte Babylonius rex convivio dome-
stico profanavit, vitam & imperium cum liberta-
te gentis amisit. Antiochus, templi Judaici viola-
tor, infando animi & corporis tormento in Par-
this interiit. Pompejus Magnus, quanquam ma-
nus abstinuit, post templi capti ingressum nihil
magnum domi vel militiæ gessit. Crassus, paucis
post spoliationem templi diebus, cum omnibus
legionibus in Partis interiit. Pendente Hyeroso-
lymorum obsidione, Capitolium prius Romæ,
quam templum Salomonis conflagravit. Spolis
templi, Romam à Tito abducta, Romanis la-
queo & suffocationi fuerunt. Non inanis Judæi
cujusdam, vasa Hyerôsolymitica in spoliis Africa-
nis conspicati, ad familiares Justiniani oratio.

Hæc,

Hac, inquit, in palatium Byzantinum inferri non ex
 usu judicem. Neq; enim fas ea alibi cerni, quam ubi ea
 Salomon Judaeorum rex ritè collocavit. neq; alium ob
 causam datum Gizericho spoliare Romæ palatium, &
 Romanis res Vandalorum evertere. Si enim direpto
 quondam Delphorum templo, aurum Tolosa-
 num in miseræ dicitur abiit: multò potentior
 Dei in sacrilegos vindicta exstabit. Qui suos à di-
 sciplinâ delapsos ita castigat, ut quibus usus est li-
 ctorum immanitatem non impunem dimittat.
 De gentilium templis & aris everfis, illud Joasis,
 quia Gedeone filio lumen memoriz accepit, oc-
 currit: *Si Deus est, se ipsum & aram suam everfam*
vindicet.

Procop. Hist.
Vand lib. 2

Judic. V R.
v. 31.

Imperium in gubernando &
 tuendo, non in evertendo sa-
 cra cum profanis, consistit.

Quibus argumentis jus vastandi & diripiendi
 sacra Grotius stabiliat, videbimus: eorumq; pon-
 dera ad justam trutinam examinabimus. 1. Pom-
 ponii effato dictum Ciceronis adjicit: *Sacra Sy-
 racusarum victoria profana fecerat.* Be. Occultum
 sacrorum omnium contemptum paulatim Roma-
 norum animos invasisse, Livius hoc dicto innuit:
Juvenis ante doctrinam deos spernentem natus. Quâ
 tempestate suos deos negligere Romani cœpe-
 runt: mirum non est, si urbium captarum sta-
 tuas nihil nisi statuas judicarent. Adde quæ supra,
 de persuasione deorum capto loco excedentium,
 adduximus. 2. Quæ sacra dicuntur revera non
 excipiuntur humanis usibus, sed publica sunt,

Argumen-
torum Gro-
tii exami-
natio.

1.

lib. 10.

2.

sacra autem nominantur à fine cui destinata sunt. *R.* Usus rei non in destructione, quâ de hoc capite agitur, consistit. Usus autem sacrorum non alius, quam in quem destinata sunt, habendus.

3. Formulam deditiois è Plauto adducit: *Urbem, agrum, aras, &c.* *R.* Qualis est urbis & agrorum, talis & sacrorum deditio. Urbes autem & agri non in dissipationem, sed in tutelam, deduntur. Non enim legitimum censetur imperium, *bastam in foro ponere, & bona civium voci subicere praconis.*

Cic. offic. lib. 2.

eodem libro.

Qvo Plautus tempore scripsit: *regum, populorum, nationum portus erat & refugium senatus.* Nulla igitur in portu submersio, nulla in refugio direptio dedititiis metuebatur. Imperium populi Romani, *patrocinium orbis terræ veriùs quam imperium poterat nominari.* Addè, quod Drama Plautinum in

d. l.

Seneca Suasor.

Græcia & Thebis, urbe sacrorum reverentissimâ, agi intelligendum est. Non enim Romæ, sed Thebis Bœotiis Amphytruo regnavit. *Athena eloquentiâ inclyta sunt, Thebe sacris, Sparta armis:* non insulsum declamatoris iudicium est. Non igitur metuendum Telebois erat, ne Thebani securim & flammam in aras & fana dedita immitterent. Importuna Achabo regi postulatio Syrorum videbatur; urbis dedenda scrutandis domibus pretiosa quæq; auferendæ. quid si sacrorum spoliationem, quid si altarium everfionem Benhadad adjecisset? Nam & impii sæpè milites, & barbara Gothorum ac Alanorum colluvies, in diripiendis urbibus manus à sacris abstinent.

1. Reg. 30. v. 6.

4:

4. Ulpianus publicum jus etiam in sacris ait consistere. *R.* Rectè ait: de summo enim in cives imperio, de legibus imperii, de magistratibus, de sa-

cris

cris imperii & civium jus publicum agit. Sed quis animo sibi constans inde everſionem imperii, legum, magistratum, ſacrorum inferat? 5. Pausanias Arcadicis ait morem fuiſſe Græcis barbariſq; communem, ut res ſacræ arbitrii eorum fierent qui urbes cepiſſent. & Nullus regum Romanorum majus arbitrium, quam Numa Pompilius, in ritus templorū & ceremonias ſibi ſuſſiſſe legitur. Sed illud arbitrium primo in ſedulitate obeundi ſacræ officia vertebatur. *Ipſe plurima ſacræ obibat, ea maximè quæ nunc ad Dialem flaminem pertinent.* Liv. 66. 1. Sic & Joſias, Judæorum rex in cultū divino integerrimus, ſic Joſua, Hiſkias, alii partem ſacrorum munium obibant. 2. Reg. 23. Deinde in curâ & diſpoſitione pontificum, ſacrorum, victimarum, dierum neſtorum, templorum, pecuniæ erogandæ verſabatur. *Pontificum deinde Numam Marcium Marcii filium ex patribus legit, eiꝰ ſacræ omnia ſcripta exſignataq; attribuit: quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ templa ſacræ fierent: atq; unde in eos ſunt pecunia erogaretur. Cætera quoq; omnia publica privataq; ſacræ pontificis ſciis ſubjecit.* Liv. 1. 1. Non minorem in ejuſmodi rebus diligentiam in repub. Hebræorum David, Salomon, & alii reges navaverunt. Hiſkias autem & Joſias, nec non ex parte Jehu, violentam etiam reformationi ſacrorum manum adjecerunt. Sed nimirum in populo ſibi commiſſo, in populo qui erat aut eſſe debebat eorundem ſacrorum. Sua Ammonitis, Syris, & Moabitibus, Palæſtinis ſua & Edomæis ſacræ David victor non rripuit. Cananzorum alia ratio fuit: quorum ſtatuas diales & lucos, ne ante oculos incitamenta malorum verſarentur, excindere Iſraëlitæ jube-

Thaliâ.

- bantur. Cambysen mentis non compotem, qui Ægyptiorum à se debellatorum sacra irriferit, Apin manu suâ occiderit, Herodotus pronunciat. Quali judicio Græcorum, in cognatorum sacra fortè sævientium, proterviâ notasset? Res igitur sacræ arbitrii eorum factæ sunt, qui urbes cepissent: quoad administrationem nimirum, quoad imperii tutelam; non quoad omnium sacrorum, nisi necessitatis ratio exigeret, abruptam demolitionem.
6. Jovis Hercæi simulacrum Trojâ captâ concessum Sthenelo. R. Cur non & Cassandram, in templo Palladis violatam ab Ajace Oilco, licentiæ militaris probationem, adjicit? Nemo non Græcorum ducum eversionem Sacræ Trojæ (*ἱερὸν πτολίεθρον* Homerus vocat) aut violentâ morte, aut diuturno vel perpetuo à patriâ exilio luit. Qui antecedentia facinora aspectat, ei & pœnæ consequentes intuendæ sunt. Nobis quidem dii Trojanorum Dii non sunt: nec Herculem magis quam Alabandum iratum curamus. *Illud tamen verum est, si quo in simulacro numen aliquod inesse credatur, id violari aut corrumpi nefas ab iis qui in eâ persuasione conveniunt: & hoc sensu impietatis, aut læsi etiam gentium juris, accusantur interdum qui talia commiserunt, nimirum ex talis opinionis positione.* Verba sunt, verbis connexis & antegressis ægrè astipulantia, Grotii.
7. Thucydides lib. IV. R. Locum Thucydidis, à Grotio mutilatum, in cōtrarium planè sensum supra adduximus.
8. A quo non discrepat illud apud Tacitum: *Cunctas caremonias Italicis in oppidis, templaq; & numinum effigies, juris atq; imperii Romani esse.* R. De Fortunæ imagine ibi locandâ, non

non de avehendâ aut exstirpandâ , apud Cornelium agitur. 2. Populus ipse mutatâ voluntate potest ex facto profanum facere. R. Non quid populo, necessitate temporum adacto, in sua concessum sit; sed quid victoris libidini & insultationi liceat, disquiritur. *Pro Republicâ plerunq; templa nudantur, & in usum stipendii dona constamus.* Quod tamen ipsum an jure fiat intricatæ quæstionis, ab omni temporum memoriâ ventilatæ, nodo nondum exsolvitur. Peloponnisiis de belli exitu Apollinem sciscitantibus, oraculû redditum fertur; *κατὰ κρείττος πολεμῶσι νικῶν ἴσοθαί. καὶ αὐτὸς ἔφη ξυδοῦν. ἴσοθαί, καὶ ἰσοκαλῶμεν καὶ ἀπλησί.* Strenuè rem gerentibus victoriam futuram. & ipse se Apollo auxilio suo, vocatum vel invocatum, futurum asseruit. Pecunia enim in Delo, tanquam Apollinis fidei, ab Atheniensibus & sociis deposita, in nervos civilis belli interversa, in invidia erat. Sed nolo ista nimis exiliter ad calculos vocare: quare ad reliquas Grotii ratiocinationes venio. 10. Cato in oratione apud Sallustium referens quæ victis solent accidere, ponit & sana spoliari. R. Non omnia quæ SOLENT in bello fieri, etiam jure fieri censenda. Nec de legitimo bello Cato, sed de domestico & intestino, quæle Catilinarium, loquitur. Quæ præter istæc è Tacito, Virgilio, Cicerone, Livio de more Romanorum adferuntur: novâ responsione non indigent. 11. Tempia profani cultus à Maccabæis incensa non semel legimus. R. Bellum enim illud religionis, non libertatis tantum tuendæ, aut ampliandæ potentiz, fuit. Præterea templum Dagonis perfugium fugitivis, & incendendi sui ansam, præbuit. 12. Sic & Xerxes. &c. R. Simulacra Græ.

Seneca
Contrav.
lib. I V.

Thucyd.
lib. 7.

10.

11.

1. Macc. 10.
v. 84.

12.

corum, ut non erant, ita nec credebatur Persis nomina. Cum Persis Romani, Israelitarum templi violatores, non bene confunduntur. Nam verum in Deum sacrilegii culpa commissa, etiamsi ab ignorantibus Deum fiat, indemnus non habetur.

Religiosa defunctorum loca temere non movenda.

Sepulturæ violatio.

Nullum enim cum mortuis, qui nec pacem nec bellum morantur, dissidium, nullum cum umbris prælium. Execrabilis Cambyfes habetur, qui Amasis regis Ægyptiorum corpus humo effossum, flagris & aliâ ignominia affectit. *Μακρυὴ τὸν ἵκεω ἐκίλθει, καὶ τὰς τρίχας δασύθει, καὶ τ' ἄλλα πάντα λυμάνουσαι.* Herodot. lib. 3. Sed de sepulturæ non violandæ jure satis, quantum ad rei præsentis institutum, prima libri sectione à nobis actum.

Bona hostium diripere, bellorum juri convenit.

Sic. offe. lib. 3.

Prædandi cancelli.

1.

Liv. lib. 37.

2.

Ea enim quæ perdere vastando possis, in hominum usum convertere, nulla invidia est: *neq; est contra naturam, spoliare eum, si possis, quem honestum est necare.* Sed est cautio una & altera in diripiendo, & in prædandi explendâ aviditate, observanda. 1. Ne vaga omnibus, nullo discrimine temporum, prædas agendi, facultas concedatur. Certè non in urbibus, deditioe ad fidem venientibus. Rectè enim à duce Romanæ militiæ sententia profertur: *Captas, non deditas diripi urbes: & in his tamen arbitrium esse imperatoris, non militum.* 2. Generosioris animi esse, spoliis etiam in justâ ultione abstinere. Sic Judæi, concessâ ipsis ab Abasvero jugulan-

jugulandi & diripiendi adversarios facultate, tin- *Esther IX.*
ctis in sanguine inimicorum spiculis, manus à
prædâ avocarunt. 3. Ne propter prædæ opulen- 3.
tiam bella infontibus inferantur. Ferè enim fit,
ut rapiendi alliciente dulcedine, tanquam vultu-
res ad projectam cadaverum escam, ita legionarij
prædones & prædam ostensam convolent. Scy-
this, naturâ rapacibus, nec Babylonij, nec eos im-
perio excipientes Persæ, præter Darium facti pœ-
nitentem, bellum intulerunt. At in Ægyptios, Ly-
dos, & Syros, opulentiâ affluentes, bellandi causæ
in promptu fuere. *Non rete accipitri tenditur neq, mil-
vio:* ait Phormio Terentianus. quod Ovidius Na- *in*
so diductiùs: *Nacr.*

Sic reus ille ferè est, de quo victoria lucro

Esse potest: inopis vindice facta carent.

Et spatio quodam versutum interjecto:

At rubus, & fentes tantummodò ledere nata,

Spinæq, vindictâ cætera tutâ suâ est.

Cætera, quæ de prædandi licentiâ vel cohibitione
dici possunt, partim ad prudentiam militarem,
partim ad jus militiæ, quod à bellorum jure sepa-
ramus, pertinent.

Ignoscendi quærendæ cau-
sæ, non puniendi occasiones.

Quod in forensi judicio præceptum, aliquem
in armorum disceptatione locum habet. Excuset
in senatu sævitiam quantum volet imperator Ro-
manus: *At enim bello quidem justò sum persecutus: sed Liv. lib. 46.*
Vinci non oportuit eum, neq, ea quæ victis accidunt pati.
Sapientiæ vestigia propiùs legunt illa Macedonis
verba: *Modum imponere secundis rebus, nec nimis cre-* *ibidem.*

Et

dere serenitati presentis fortuna, prudentis hominis & merito felicitis esse. Hominem, humanitate se non exuentem, vetus illud sapit: *Amicitias immortales, inimicitias mortales debere esse.* Belli non minus quam pacis tempore illud sapientis locū habeat: *Reconciliatio tua & facilis sit & aperta.* Sic igitur occisioni, vastationi, direptioni in bello locus erit; ut humanitati & erratorum veniæ non minimum spatium relinqvatur. Claudiani, poetæ amatoris in versibus amœni, in militaribus excelſi & magnanimi, eâ de re iudicium audiamus:

Seneca
epist. 106.

De bello
Getico.

— — — ignoscere pulchrum

Jam misero, pœnæq; genus vidisse precantem.

Qua vindicta prior, quam cum formido superbas

Flectit, & assvetum spoliis affligit egestas?

Animi aut cruore insatiabilis, & se miseria hominum pascentis, aut sibi in futurum non fidentis, omnia timore consiliario suspicantis, est illa non ignoscendi victis pervicacia.

CAPUT VI.

DE IMPERIO ARMIS

QVÆSITO.

Bellum victoriâ vel pactione finitur.

Est & medii quoddam generis, quod tædio utrinq; laborum, aut imperatorum erga duces invidia, sopito belli gerendi motu, terminatur. Quod ubi fit, belli tumulus, non belli redeuntis metus, aufertur. Germanicum Drusi filium Tiberius, pacis perpetuæ cupidus, aut gloriæ Germanici invidens, à bello gerendo abstraxit. Speciosa

Belli diru-
ptio.

tiosa more Tiberiano prætendebantur: *satis jam
 eventuum, satis casuum, prospera illi & magna prælia:* Tacit. *Ann.
 eorum quoque meminisset, quæ venti & fluctus, nullâ du-
 cti culpâ, gravia tamen & seva damna intulissent. se no-
 vies à divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio
 quam vi perfecisse. sic Sugambros in deditiorem acceptos,
 sic Suevos, regemque Maroboduum pace obstrictum. posse
 & Cheruscos, ceterasque rebellium gentes, quando Roma-
 ne ultioni consultum est, internis discordiis relinqui.
 Frustrâ Germanicum blanditiis renitentem, & Germani-
 cus.
 annum unum efficiendis cœptis precantem, bel-
 lum abrumpere oportuit. Germani bello gravis-
 simo liberati, *Reciperatam libertatem, trucidatas le-
 giones,* jactabant. Nec Tacitus ad calcem libri ab-
 nuit: Arminium præliis ambiguum, bello non
 victum, appellans. Aliud sub Claudio, belli sine
 victoriâ abrupti, exemplum. Lauream Corbulo
 non in mustaceo, sed in rebellionem Chaucorum,
 quærebat. Jam castra in solo hostili moliebatur:
 cum illi Claudii literæ, novam in Germanias vim
 prohibentes, redduntur. *Ille re subitâ, quanquam* Annal. XX
*multa simul offunderentur, metus ex imperatore, con-
 temptio ex barbaris, ludibrium apud socios: nihil aliud
 prolocutus, quam Beatos quosdâ duces Romanos, signum
 receptui dedit. Nec alium Trajani in Dacas expedi-
 tionis finem fuisse, vel è poeta Martiali elicias.* Trajanus,
 nisi
 Domitia-
 nus.*

Præda canum lepus est: vastos non implet hiatus.

Non timeat Dacus Casaris arma puer.

Epigrammatum libro primo.

Sed & Augusto imperante bellum sine victoriâ in Augustus.
 eisdem Dacas gestum, sine victoriâ legiones re-
 ductæ.

Ἐχθρὸς μὲν ἦκεσι τὸ ὑπακύνειν Ῥωμαίων ἄπὸς δ' οὐ-
 σία ὑπαχθῆναι πολλῶς, ἂν τὰς ἐν τῶν Γερμανῶν ἰλιπίδας. Strabo lib. 7.

Cæsar.

Non procul quidem à suscipiendo Romanorum jugo ab- fuerunt: nondum tamen servitutis patientes sunt, propter spem à Germanis auxilii. Sed & Julius Cæsar, victoriarum cupientissimus, è Britannis bello tentatis legiones ante victoriam abduxit. Idem Rheno duobus in locis ponte devincto, Germanis ostentavit magis bellum, quam intulit. Tulit & nostra ætas bellorum, sine plenâ victoriâ cum Turcis & aliis barbaris decertatorum, monu- menta. Et superiori seculo Hispanicum in An- glos bellum, simul susceptum, simul cum classis labefactatione, ventorum impetu excitatâ, & ali- quâ Anglorum operâ, depositum.

Anno 1588.

Victoria vel generosioris a-
nimi, vel truculentioris, vel
denique lucro minoris nutum
sequitur.

Gloriosa
militia.

Generosa priscorum hominum belligerandi ratio fuit, qui fortitudinis gloriam, non prædam aut imperii adjectionem, in bello quæsierunt. Qualem fuisse Sesostrim Herodotus, omnes ante Ninum reges, Justinus Pompeji Trogi compila- tor tradit. Gloriosæ vetustatis vestigia quædam Romani, prisca seculorum memoriâ, reinvenerunt, qui gentibus devictis aliquando ignoverunt. Imò & Lacedæmonii in Athenarum, æmulæ potentiæ & nominis civitatis, debellatione nihil aliud nisi virium & cupiditatis imminutio- nem spectaverunt. Alii effertioris ingenii, aut magnarum injuriarum dolore puncti, deletis ho-
sibus

Truculenta:

hostibus & urbibus eorum eversis, abscesserunt. Plures emolumentum in bello, lueulentum vi- Lucrosa. ctoriz præmium, exoptant. Quo de armorum fructu, ut in bellis frequentiori, & moribus hominum accommodatiori, nobis deinceps verba facienda.

Belli gerendi lucrum vel universalius est, vel particularius.

Universale est, imperii in res & homines devictos acquisitio.

Aliena sumuntur, jure, beneficio, imperio: id est, dominio. precario, vi: inquit antiquitatis Ecclesiasticæ autor eruditissimus. Imperio vim magno iudicio comparat; & utrumq; à jure & à beneficio dirimit. Vis enim, & imperium in coactos, cum jure imperium violentum. quod naturæ est ægerrimè conciliari potest. Quamquam gentium, à naturæ ortu deficientium, consuetudine justum habetur. De Philippo, Alexandri Asiæ prædonis parente, Demosthenes: Οὐδ' ἡ ἐλλάς, εἴδ' ἡ βάρβαρος; τὴν πλεονεξίαν χωρεῖ τ' ἀνθρώπων. Philipp. orat. 3. *Nec Græcia, nec barbaræ regio, aviditatem hominis exaturat.* Hic tamen in violento imperio tutendo ad jus belli, tanquam nulli mortalium ambigendum, provocat. Καὶ τοὶ πάντες οἰκῆμεν τὰς πόλεις, ἢ τῶν ἀσθενῶν ἀσθενῶν, ἢ κατὰ πόλεμον κύριοι καὶ αἰσῆται. Epistolâ ad Athenienses. *Quamquam omnes oppida habitamus, aut à majoribus accepta, aut bello acquisita.* Quam in Macedo-

ne habēdi cupiditatem Athenienses redarguunt,
in se communis juris titulo commēdant. Ἡγούμενοι

Thucyd.
lib. V.

ὅδ' τὸ, τε θεῶν δόξη, τὸ ἀνθρώποισι σκεπὰς ἀγαπᾶντες ὑπὸ
φύσεως ἀναγκάσις ἔστω καὶ ἀρετῇ ἀρχεῖν. Deum existima-

tione superiorem esse arbitramur: homines non dubita-

mus necessitate natura illi, quem vicerint, imperare.
Quem morem vetustissimum esse, & gentium ubi-

que receptum, opinantur. Καὶ ἡμῶς ἔτε θεῶν τ' ἰσχυρῶν,
&c. Nos neque auctores ejus legis, neque primi ejus lege usur-

patores: sed à prioribus accepta, & in omne ævū futura
utimur. Juris illi & gravitatis assertores Romani,

Nullum bellum à civitate benè moratā, nisi aut
pro fide aut pro salute, suscipi existimabant. De

his tamen ingenuè civium Romanorum non pos-

trems fatetur: Noster autem populus, sociis defen-

dendis, terrarum jam omnium potitus est. Rapinam
inexplebilem in animo, speciosos belli titulos in

decretis, gerebant. Unde enim, nisi per splendi-

dam injuriam, à casis pastorum ad palatiorum
magnificentiam ascenderunt? Primi in iis locis
Aborigines

Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
Nectar erat palmis hausta duabus aqua.

Ovidius Fastorum libro 2,
Idem de ipsis Romanis:

O quam de tenui Romanus origine crevit!
Turba vetus quam non invidiosa fuit!

Fast. lib. 3.
At de crescente Romanorum opulentia Propertius:

Omnia Romana cedent miracula terra:
Natura hic posuit quicquid ubique fuit.

Non tam natura, nugator, quam picata Roma-
norum

Cic. de Re-
pub. lib. 3.

lib. 2.

norum manus, & insatiabilis eorundem aviditas; gentium spolia Urbis incrementum & nitorem fecerunt. *Raptores orbis, postquam cuncta vastantibus Tacitus in Agricola. defuere terra, & mare scrutantur. si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitiosi. quos non oriens, non occidens satiaverit.* Omnium primum & pacis & belli actionum summa necessitudo esse debebat honestatis; proxima incolumitatis; commoditatis postrema. Sed perveritate adultum hominum iudicium, res à naturâ suggestas invertendo, postremum summo loco, summum postremo posuit.

Imperio in victos alii mitiori, acerbiori alii utuntur.

Ut in re, quæ factis hominum nixa sit, quæ ad certitudinem rationis non sæpè perveniat, quæ opinionationes gentium & sæpè errores aucupetur, ita versamur. Ariovistus iudicio gladii usus, *Jus belli varium.* jus esse belli ait, ut qui vicissent, iis quos vicissent quemadmodum vellent imperarent. Hanc ad iudicii normam nihil victis libertatis in vultu & sermone, nihil in arca aut agro tuti relinquebatur. Scythæ in Asiam, Cymmeriorum insecutione, illapsi; duo de triginta annis amœniori orbis partii imperarunt. *Herodot. lib. 1. καὶ τὰ πάντα σφι ἕσπετι ὕσει, καὶ ἄλλοις ἀνάστα λαῶ. &c. omnia præ contumeliâ & rerum negligentia pessum ibant. Præter tributorum enim exactionem, à singulis, quod cuique obtrigit, exigebant. Tributis non contenti, vagati per domos & agros, cuique suum eripiebant. Verè hæc Scythica, & Arimaspa, & si quid his nominibus indignius. Aliæ nationes, imperio gerendo magis idoneæ, ad munimentum imperii atrocitatem aliquam expediverunt. Assyrii, & ho-*

rum exemplo Babylonii, transportatione gentium & habitantium confusione, sublatâ virium & consilii communicati fiducia, regnum constabiebant. Quem morem & in Persis, violentis Babyloniorum successoribus, Plato notat. *ὅτι πικρὰν τρυφήν τὴν τοῦ Ἀγροπορευθῆρα καὶ ἑμπροσθενῆρα καὶ ἰσχυρῆρα ἠδὲ βικῆνται.* *Quæ subsunt Persis, translata & confusa & malè culta habitantur.* Darius, præter hæc jam antiquata, ut Scythicâ rapinâ abstinuit, ita modum in exigendis tributis excessit. Idem Babylonii, post rebellionem astu ad pristinum obsequium reductis, quæ Cyrus intacta reliquerat mœnia disjecit, & portas omnes diruit. Quod multis posthæc populis, imo & ante Darium regibus, imperii munimen placuit. Romani coloniarum misso examine, & gentem suam præpropagabant, & colla subditorum premebant. Et hoc quam maximè sensu, *Ubi cunq; vicit Romanus habitat.* Pauca mitioris in victos imperii, maximè ferventi recentis victoriæ cursu, exempla. In quibus illud Belisarii, Carthaginis & Vandalorum victoris, eminent. *In urbe captâ, mutato statu, translato regno, ne ulla quidem in fora taberna clausa est; sed, ut in longâ pace, milites à scribis publicis in hospitia libelli assignata introducti, &c.* Si in hac lenitate Justiniani omnes ministri perstitissent, militaris rei ab illo exempla ætates insequentibus petivissent.

Capto rege, aut sede regni principe, non ipso jure regna transeunt.

Variatur hic non tam sententiis doctorum, quam

*De legib.
lib. 3.*

Herod lib. 3.

*Seneca ad
Albiam.*

*Procop.
Vandal.
lib. 1.*

quam rerum multiplici eventu. Capto Cræso, ^{Impugna-} Lydorum regnum Persarum ad regem transiit, ^{tio Cano-} Amasis jam defuncti filio capto, Ægyptus Persarum juris facta. Sed nimirum victor Cambyses ^{defensio.} in regni visceribus hærebat: illic Lydorum vires per Cyrum cōciderant. De Canuto Danorū rege Cranzius: *Capto enim Adolpho Comite, quid nisi in po-* ^{Vandalia} *testate habuit captivi omnia dominia?* Sed Adolphi ^{lib. VII.} dominia, in primis urbs Lubeca, jam antea in regē Daniæ, ut juris observantio-rem & potentiā simul validiorem, inclinaverant. Voluntas igitur obsequii pro jure belli, potentiæ respectus pro æquitate juris fuit. At in contrarium, si factis hominum agendum, exempla luculentiora, nec minoris regnorum amplitudinis, accersi poterunt.

Mitto Polycratem Samiorum tyrannum, ^{Gre. Polycrates;} eorum eā tempestate potentissimum: quo per fraudem Oretæ Persæ capto & cruci affixo, Samus cum adjacentibus insulis Persarum sceptrum nondum adoravit. Ad propiora nostro ævo venio. David Scotorum rex prælio insigni victus, in po- ^{Scotus.} testatem Edoardi Angli, sed non cum eo regnum Scotorum, venit. Bajazetes Turcici nominis ful- ^{Childerun.} men, à Timuro post infelicem pugnam in caveā circumductus, regnum incolome superstitibus liberis, non victori ne quidem affectanti, tradidit, Francisco Galliarum rege ad Papiam capto, & in ^{Franciscus.} Hispaniam abducto, fortè ne in mentem quidem Carolo V. possessio Galliarum venit. Nam ubi supersunt masculi ditionum hæredes, proceres regni rebus non diffidentes, vires belli calamitate non exhaustæ: parum in juris opinione victori præsidii.

Ee 5

Neurbibus quidem dominatricibus, aut dominationum sedibus, in potestatem reductis, cetera in accessionem semper cedunt. Quâ in re exemplis ab ætate nostrâ remotis, nec iis domesticis, libenter utor. Habet enim *Ut in ætatibus auctoritatem senectus, sic in exemplis antiquitas.* Româ aliquoties à barbaris invasâ, per partes Italia nihilominus vincenda fuit. Byzantio à Muhammedo secundo expugnato, Athenæ, & quod Græciæ superfuit, caudam victoriæ non traxit. Et antea Byzantio à Venetis occupato, Lascaris imperii reliquiis non excessit. In virium enim desperatione, & periculi tædio, non in juris certi præscripto, hæc talia posita creduntur. Nec enim, ut de recenti memoriâ aliquid adjiciam, Cracoviâ à Sveonibus & Varsaviâ Polonorum regi ereptis, Poloni se victos & possessione agrî exutos credebant. Nec si Regium montem, urbem sine munimentis diffusam spatio, Sveones aut Russi cepissent, Borussiae ditione Fridericus excessisset. Urbes enim hominibus, non homines urbium fato serviunt.

Principali non semper accessorium adhæret.

Sed eo extincto, aut in servitutem mancipato, aliquando separatur. Cyrus, adversus Cræsum & Lydum movens, Græcis Asiaticis Cræso servientibus edixit; si sui juris esse quam servire mallent, Lydico bello ne implicarentur. Quod cum illi sprevisset, Lydis devictis dicto Persis audientes minimè fuerunt. Quia igitur hosti auxilium tulerant; & variis obortis offensionibus, bello ad singulas civitates circumlato, tandem servientibus

Cic. in Oratione.

Roma.

Constantinopolis.

Varsavia.

Herodot.

lib. 1

Jones &

Æoles.

bus & ipsi accesserunt. Quod igitur milites Annibal oratione animat: *quicquid Romani tot triumphis partum congestumq; possident, id omne nostrum cum ipsis dominis futurum est*: id de congestis præcipue; de populis Italiæ, Siciliæ, Iberiæ, quatenus victori Romanorum non resistunt, intelligendum est. Nec Syria, post Tigranem devictum, provincia ^{Syria,} Romanorum facta esset, nisi gladio iudice causam Pompejus disceptasset.

Thebanorum causam si quis contra Alexander ^{Thebanæ causæ disceptatio,} suscepit, idem fecerit, ac si quis cum capiti mederi non possit, reduviam curet. Urbem eorum solo Alexander æquaverat: bona diripienda militum ferociæ concesserat: ipsos venundandos hastæ subjecerat. Quid mirum, si Thessalos obligatione centum talentorum, ad quæ exsolvenda naturaliter obligati manebant, liberavit? An victoriæ jure exigere ea centum talenta Alexander potuerit, non est hujus loci inquirere. Quamquam nomina & obligationes, quæ manu prehendi non possunt, incensum victoriæ venire non arbitror. Jus quidem aliquod est belli: sed jus ex violentiâ ortum: quod cum jure pacato ægrè per omnia comparatur. Nec in jus belli omnes judiciorum legitimorum, omnes arbitriorum honorariorum, omnes officiorum domesticorum, normæ & formulæ concludi & compingi possunt. Non igitur planè de nihilo est Quintiliani pro Thebanis dissertatio: id demum victoris esse quod ipse teneat: jus quod sit incorporale apprehendi manu non posse: aliam conditionem esse hæredis, aliam victoris, quia ad illum jus, ad hunc res transeat. Speciosè quidem à viro magno dicitur:

*qvi dominus est personarum, idem & rerum est, & juris
 omnis quod personis competit. Sed hoc eo rigore, quo
 hic proferri videtur, ne in mancipiis quidem ære
 emtis locum habet. Habēt enim peculium suum,
 habent rationes à domini rationibus separatas.
 Habent ad quem confugiant, si domini æquitatis
 omnis obliviscantur, judicem. De injuriis domi-
 norum in servos qui audiatur, positus est: qui & sevitiā
 & libidinem, & in præbendis advictum necessariis avari-
 tiam compefcant. Si omnia defecerint, in domini
 mutandi postulatione refugium servis relictum
 est. Ἐστὶ καὶ δέλοισ νόμος ἐλευθερίαν ἀπογγῆσι, πρὸς αὐ-
 τῶν δα. Est & servis, libertatis redemptionem desperan-
 tibus, jus venditionem sui petere. Non igitur pejoris
 conditionis cives, quam victoris arbitrio
 cedentes, quam vilia mancipia esse cōvenit. Cum
 applausu quidem dici videtur: *Qvi possidetur, non
 possidet sibi: nec in potestate habet, qui non est sua pote-
 statis.* Sed hoc & ab humanitatis jure refellitur, &
 ab superiorum usu redarguitur. Suos enim pagos
 civitates, altiori imperio subiectæ, possident. Sin-
 minus: armenta sua, domos, & supellectilem pos-
 sident. Sicilia à Romanis, ut cæteræ provinciæ,
 possidebatur. Tamen contra raptorem provinciæ
 suæ, prætorem Romanum; defensorem calami-
 tatum suarum, ultorem injuriarum, cognitorem
 juris sui, actorem causæ totius Ciceronem esse
 voluerunt. Imò peculiaria sua jura, juri Romano
 non subiecta, in ea servitute Siculi tenebant. *Sicu-
 li hoc jure sunt, ut quod civis cum cive agat, domi certet
 suis legibus: quod Siculus cum Siculo non ejusdem civi-
 tatis, ut de eo prætor judicet.* & cætera quæ sunt legis
 pro Siculis Rupiliæ. Desinamus igitur, splendidâ
 violen-*

Servorum
privilegia.

Seneca
de Benef.
lib. 3.

Plutarch.
Moralibus.

Sicilia.

Cic. in Ca-
ecilium.

In Verrem
libro 2.

violenti juris interpretatione, vestigia libertatis hominum obruere, & ipsa humanitatis jura homines & ipsi infringere.

Particulare belli gerendi luctum vel ad res captas, vel ad personas porrigitur.

Res bello captæ capientium antiquo gentium jure fiunt.

Πάντα τὰ τῶν νικηθῶν ἀγαθὰ, τῶν νικούντων γίγνεται;

Omnia eorum qui vincuntur bona, vincantium fieri; Primo de Legibus. Bona devictorum.

Plato ut ex Apollinis tripode pronunciat. Merum quidem naturæ jus aut patia tantum damno illato reposcit; aut pœnâ infligendâ nec lucri cupiditati immolat, nec pœnæ modum excedit. Gentium

jus, freni magis quam calcarium indigens, nec ulciscendi carceres, nec rapiendi metam sibi figit. *Scelera non ulcisceris; nisi vincis:* cum ab Atreo dicitur, Seneca in Thyeste.

impium ac immane videtur: cum gentium consensu profertur, non vituperatur. *Arma tenent;* Lucan. lib. 1.

Omnia dat, qui justa negat: magnanimè magis, quam ad naturam justè, & tamen ad jus gentium accommodatè, à Cæsare jactatur. Nec tamen ita sentio, quasi hoc jus gentium planè cum jure naturæ pugnare videatur. Nam quod in exæquatione damni illati superest, vitæ in bello periclitatione compensatur. Alioqui nec Deus devictæ civitatis prædam, ut belli laborum fructum, capientibus

diripiendam & fruendam concessisset: nec sibi Deut. 20. v. 14.

quingentesimam è spoliis Midianiticis, ad tabernaculi functionem sacrandam, selegisset. *Quin* Num. 31. v. 28, 29.

Gen. 14.

& ad sibi devotorum virorum, quorum plena historia veteris testamenti, hostiles exuvias non conivisset. Decimas per Abrahamum Melchisedeco oblatas non tango: quandoquidem naturalem prædæ reducendæ modum Abrahamus non excessit. Nihil enim quatuor illis regibus, quod non ipsi prædando auerant, eripuit.

Agri etiam victurum gentium in depredationem abeunt.

Cic. de Rep. lib. 2.

Agri provinciales,

Frumentatio.

Cic. in Verrem lib. 3.

Locatio.

Primus agros, quos bello Romulus ceperat, divisit vicinim civibus. Qui mos paulatim exolevit: agris bello devictorum, nisi coloniis assignarentur, tributariis faciendis, aut publico redditui assignandis. Scriptura ex pecorum pastu, ex agris decumæ, vectigal è portibus ærarium senatus Romani saginabat. Præter decumanum frumentum, æstimatum & emtum provincialibus imperabatur. Decumanum ex decumâ aratores, nullo appenso pretio, populo Romano solvebant. Æstimatum erat, quod præses provinciæ exactum, in cellam suam, id est, in usum familiæ alendæ, seponebat sæpius pecuniam pro frumento, avidius quam modestius, exigebat. Emtum frumentum dicebatur, quod ad alendum populum Romanum, qui agriculturâ Italiæ neglectâ ventis & otio pascebatur, quotannis aut extra ordinem mittendum fuit. Præter hæc frumentorum genera, vectigal certum, quod stipendiarium dicebatur, quasi victoriæ præmium aut pœna belli, imponebatur. Aliis censoria locatio, ut Asiæ ab Attalo donatæ, constituebatur. Sic agros quondam suos, nunc per censorem à populo Romano locatos,
antiqui

antiqui possessores arabant. donec his ipsis colendis, aut culpæ aliquâ specie inventâ, aut militari-
bus coloniis immittendis, pellerentur.

Etiam belli naturâ injusti
spolia sunt acqvirentium.

Jure nimirum antiquæ, & passim apud gentes
receptæ, consuetudinis. Non enim sibi gentes, Juris belli
durities:
quæ bello non permittæ sunt, judicium de causâ
belligerantium sumunt. Hosti autem si judicium
illud permittas: nunquam is causâ se minorem,
aut jure sibi ereptas facultates, pronuntiabit. Sed
fit aliquando, ut bellicus prædator, vel conscien- Regula
tiâ convictus aut magnitudine animi, vel jussu su-
periorum, capta bello restituat. Animi celsitudine
Pyrrhus Romanis captivos, nullo redemptionis
pretio accepto, reddidit. Non enim cauponari
bellum, sed armis de eventus favore periclitari,
voluit. Senatus jussu consul, qui bellum sibi non
mandatum gentibus nihil culpæ meritis intulerat,
captivos requiri & in libertatem redire cura-
vit. Pekâ autem Israëlitis imperante, qui à Judæâ 2. Chron. 28.
v. 15.
bello injusto avecti erant, etiam calceati & vestiti
ab hoste remissi sunt. Hæc una est ratio contra re-
gulam nostram exceptionis.

Altera est: si bellum pactione, non plenâ victo-
riâ, finiatur. Fit enim persæpè, ut quæ usu absum-
ta non sunt, utrinq; oblata ad dominos antiquos
redeant. Ita bellum inter imperatorem Ferdinan-
dum, & Christianum Daniæ regem, hac ratione anno 1629.
sopitum est; ut urbes arcesq; utrinq; restitueren-
tur, captivi dimitterentur, expensæ & damna illa-
ta neutri parti fraudi essent. Pace autem, quæ inter

anno 1660.

Polonos & Svecos nuper convenit, etiam in Sveciam & Livoniam aucta, Polonis & foederatis eorum restitui jubebantur. Fit interdum ut belli præterea expensæ, & damni illati compensationes, exigantur. Nec rarò quæ capta bello sunt, apud recentes possessores remanent. Quod Monasteriensi, inter Hispanos & Belgas foederatos, pacificatione conclusum. Exceptionibus igitur nullis obstatibus, firma manet Aristotelica regula:

1642.

ὁ νόμος ὁμολογία τις ἐστίν, ἢ τὰ κατὰ πόλεμον κρατούμενοι τῶν κρατούντων εἰσὶν φασί. *Lex quædam conventio est, quæ bello superata superantium fiunt.*

Res bello capta capientium fieri videtur, ubi persecutionem effugerit.

Consuetudo belli varians.

Verbum consideratissimum Romanæ consuetudinis ARBITROR, & Aristoteli familiare δοκέει, in ejusmodi assertionibus, quæ à variante hominum voluntate dependent, locum quam maximè habet. Non enim temporibus omnibus pro lege esse potest, quod aliquando placuit. Præcis mortalibus placuit, res captas capientium fieri, ubi intra hostium præsidia perductæ fuerint. Recentiori Germanicarum gentium jure temporis aliqua mora, puta civilis diei, requiritur. Sed hæc de rebus loco amotis intelligi, perspicuum est. Nam ager castris hostilibus occupatus, non statim fit occupantium. Ineptè igitur Athenienses locum, quem in agro Thebano non satis firmo præsidio tenebant, ut suum vendicabant. Nec indignandi causam Annibal habuit, cum agrum

Agri occupatio.

antemora-

antemœniam Romæ, quem castris fixis infedebat, venditum à cive Romano & emptum audivisset. Stultumq; vindicandi genus fuit, quod forti Romani pretiosa quæq; in castris suis venum proclamavit. Ipsi enim ad Flavii consulis adventum agro Romano excedendum fuit, forum Romanum nunquam invisuro.

Hostibus erepta, quæ vero domino reddenda sunt, non optimo jure retinentur.

Romanorum, ante corruptionis quidem irrepentem tabem, laudatur integritas: qui hostibus ^{Victorum} erepta sociis, quibus illi eripuerant, cognoscenda ^{victori} & domum auferenda exhibuisse memorantur. Scipio etiam signa, Siculis quondam per belli vim erepta, Carthagine abducta antiquis possessoribus restituit. Quantum ab hac integritate degeneravit posterior populus, qui agrum Gallicanum, quem Cimbrī infederant, victis Cimbris ^{Cimbrī} sibi adjudicavit! Non enim veri possessores Cimbrī erant: qui latrocinando, non bello legitime gerendo, vagabantur. *Κίμβροι, λυταί* apud Lexicographum est: quod rapiendi consuetudine, nullo belli gerendi jure, grassabantur. Per exiguum Gallorum interfuit, à Cimbris jam exattoratis, an à novis Romanorum hirudinibus, agrum suum teneri. Imò cum subinde sedes Cimbrī tarent, aut opulentiam jam & otio emollirentur: spes Gallis recuperandi sua super fuit. Quæ spe & jure suo à Romanis, raptorum tenacioribus, ^{Possessionis} in ^{limites} perpetuum orbabantur. *Nec vi, nec clam, nec prec-*

710: in Romanis de possessione legibus erat. Quod si Romani docere possunt, Cimbros nec vi agrum Gallorum tenuisse: non est quod illos facti sui pudeat. In Syria, quam Antiocho Pio per vim ereptam Tigranes tenuerat, retentione magis ab antiquo candore quam ab habendi aviditate Romani degeneraverunt. Præsertim cum sua recuperandi aut spem, aut etiam facultatem, Seleucidæ non planè abjecissent.

Judic. 11.

Jephthæ ad Ammonitam legatio, quam aliam opinionem foventes, in frontispicio collocant, sententiam eorum non tuetur. Amorrhæi enim,

Ammoniti-
ca.

qui agrum Ammonitis eripuerant, ante trecentos annos naturæ satisfecerant. Imò nulla habetur in sacris, de agri Ammonitici per Amorrhæos

1 Sam. 30.

privatione, literula. David, quem alterum injuriæ patronum quærent, nullos Palæstinorum agros

Amalecitar.

ab Amalecitis invasos occupavit. Spolia suis civibus erepta, & incertum quibus aliis, periculi præmium & oppidi instaurandi materiem, reduxit.

Volsci.

Volsci antiqua nimium, & jure belli legitimi amissa, repetentes, meritò à Tito Largio rejecti sunt. Livii locus: De Ligure captus is ager fuerat:

Ethrusci.

Ethruscorum ante quam Ligurum fuerat: istuc non pertinet. De diuturnæ enim memoriæ possessione, cujus recuperandæ spem Ethrusci abjecerant, agebatur.

Jus in personas bello captas aliud antiquum est gentilium, aliud Christianorum recentius.

Jus

Jus antiquum aliud in mediocri conditionis homines, aliud in reges & dynastas viguit.

Qui, nobili quamvis loco nati, infra summi imperii dignitatem substiterunt, eorum plerumque vita tutiori in loco posita erat. Vendi solebant, servorum conditio. aut ad viliores operas addici, aut ad splendorem servorum conditio. familiae & comitatus pompam servari. De venditione, Graecis cum barbaris communi, Plato: *Τὸν δὲ ζῶντα εἰς τὰς πολιτείας ἀλόνει, ἀπ' ἐδοριῶν δίδοναι* De re publica *τοῖς θελοῦσι χρῆσθαι τῇ ἀρχῇ, ἢ εἰ βύλωνται; Κομίδης.* lib. V. De liberali quidem donatione captivi agere videtur: sed quem donare aliis, eum & vendere permissum. Operæ servorum plerumque duræ & sordidæ, parcaque demens quasi mercede compensata. Moderati quidem illi servitii censors, qui servitium *subent uti, ut mercenarius, ad operam exigendam, & iusta præbenda.* (Cic. offic. lib. 2.) Sed vita eorum plerumque ludibrio, rementer fame conflictabatur. Quamquam alii amplâ in dominorum familiâ lautiores, inertis otio agnati, à luxu propè aberant. Mansit servilis conditio etiam in posteris: ita tamen ut matris fortunam, ob incustoditos nec lege ullâ constrictos servorum concubitus, traherent. Legem naturæ Lex Naturæ d' Ulpianus vocat: id est, vetustate radicata, nec lib. 2. naturæ lege abhorrentis, consuetudinis.

Effugere autem servitutem, & se arreptâ fugâ Fuga servorum libertatem vindicare, maximè cum duriori cōstringaris vinculo serviendi, nec æquitati naturali videtur, nec juri divino esse contrarium. Homi-

nem enim captivitate detineri, non est ex æquitate naturæ; sed ob vitandum majus malum, occasionem nimirum, concessum. Nec fugam servo jus divinum interdicit: sed fugientem domino antiquo tradere prohibet. Puniuntur tamen fugitivi è fugâ retracti: & vel compediti arctantur, vel ut apud Romanos furcæ collo inserto per civitatem traducuntur, vel planè in crucem tolluntur. Nimirum quia dominis expedit, servos tali spectaculo à simili fugæ conatu absterrere; & quia jus civile, ad civium utilitatem conditum, ad dominorum severitatem connivet. Quamquam servos, qui minùs duriter nec inhumaniter habentur, dominis fideliter adhærescere, & fidei est & gratitudinis. Fidei, ob dominorum in eos fiduciam: gratitudinis, ob vitam à cæde servatam, & alimoniam præstitam.

Regum
conditio.

Reges in bello capti, superiorum armis gloriæ, & sæpè ostentationi superbæ potentiz, servierunt. Josuam, regum captorum colla pedibus terenda subjicientem, & arborum densatis ramis appendentem, in Politicis excusare studui. Sesostrim vel Osirim, reges currui suo jungentem; Cyrum captos reges rogo incenso imponentem, & aliam Orientis sævitiam, profani scriptores arguunt. Adoni Befecum, septuaginta reges mutilatis manibus & pedibus humi, legendis mensæ rejectaneis, sternentem; & talionem pœnæ recipientem, sacra scriptura suggillat. Eadem Saulis, crudeli manu in seipsum usi, post fatum obitum captivi, truncum muro Palæstinorum cum ignominia affixum, notat. Nec Assyrios reges & Babylonios, reges vel carceris squalori mancipantes, vel cum

tormen-

Judic. 1.
v. 7.

1. Sam. 31.
v. 10.

tormento enicantes, præterit. Hyrcanum, Asmo-
næorum regum ultimum, Parthi auribus accisis
vivere in gentis ludibrium jusserunt. Quod genus
in captos dehonestameti Parthis non infreqvens
fuisse, Gotartzis in Meherdatem bello captum sæ- Tac. Ann.
lib. 18.
vitiâ demonstrat. Nec mitior oriente humanita-
tem exuente septentrio, & in septentrione Scan-
dinavia. Ericum Sveciæ regem, pugna navali per
insidias captum, Haldanus Daniæ rex, quasi per
misericordiam religatum misit in loca feris bestiis Cranz. Dan.
lib. 2.
frequentata. Sed multa sunt ejusmodi Scandina-
viæ, multa confinis Scythiæ & Sarmatiæ, crudeli-
tatis vetusta monumenta. Nec Roma, humanæ
fortis magis aliquando memor, captorum regum
reverentior. *Cum de foro in Capitolium currum flecte-
re incipiunt, illos duci in carcerem jubent: idemq, dies*
& victoribus imperii, & victis vitæ finem facit. Cic. in
Verrem
lib. V. Triplex
miseris eventu pugne regibus supplicium: per ora
hominum superbo spectaculo traductio; in car-
cerem ignominiosa detrusio; vitæ in carcere ad-
emptio. Ad eò in reges, acriori sensu dolorem sortis
mutatæ ferentes, graviùs quam in vulgus fortuna
domina rerum inopat. Sed hæc quidem non so-
lum tenebris vetustatis, verum etiam luce liberta-
tis exortæ oppressa transeant.

Sapientes tempora caliginis
& lucis regnantis dispertiunt.

Multa antiquorum duritiæ, in mitiorem tra-
mitem detorta, usus ad molliora flexit, dies he-
sterno sapientior leniit, ætas mundi senescens mi-
tigavit. Sed in primis tenacibus præceptorum Christiani-
tatis radii.

Christi studiis patrum ætas flagrans, non pauca, ad posteritatem & nostrum ævum transmittenda, de veterum bellandi scabritie remisit. Reverentia igitur Christianæ legis, nec gregarios captos ad serviles operas detrudit, nec reges ad triumphum reservat. Redemptio captis & permutatio proposita est: aut in durissimis continuatio carceris. Nam quod Turcæ triremi addicuntur, in talionis justam vindictam cedit. Pretio igitur, vel pactione convento, vel ad arbitrium victoris constituto, captivi dimittuntur. Nec ducum tantum est, verum etiam inferioris ordinis militum, pretium pro libertate captivorum, quos ipsi ceperint, exigere. Nisi quem splendor eximie dignitatis communi forti eximit: quem ad superiores adduci, & ab iis vel pretio, vel gratis dimitti, moris est. Atque hæc, satis laborum in scribendo, satis etiam molestiarum in legendo, habentia sufficiant. Nos bellorum cum exteris, & victoriarum etiam, superato spatio:

Dignitas
eximia.

Σημαντὸν ἄξιμας τὸ μὴ οὐλοῦν αἰδὲ τρώειον.

CAPUT VII.

DE BELLO PACTIONE FINIENDO.

Ut navigationis portus, ita
belligerationis meta pax ha-
betur.

*S*idera pace vigent, consistunt terrea pace:
*N*il placitum sine pace Deo:

Præd. Psych. inquit poëta Christianus.

Nulla

Nulla salus bello: pacem te poscimus omnes:

inquit poeta alius.

Virg. Æn. 12.

Prurigo tamen gentis humanæ, eundem semper statum non ferentis, ut in quiete navigationem, ita in pace bellum frequenter exoptat. Ad quod cupido plura acqvirendi, & spes è bello amplioris lucri sæpè exstimulat.

Pacis intolerantia.

Certa amittimus, dum incerta petimus:

non ineptè Plautus argumentatur. Sed ut in navigatione ventis turbulentis abrepti, inani cœptorum pœnitentiâ litus frustra respicimus: ita armis temerè commotis clades, & damna non reparabilia, serò ingemiscimus.

Pseudolo.

Tum deniq; omnes nostra intelligimus bona,

Quum quæ in potestate habuimus, ea amisimus:

ait alio in loco Comicus.

Captiv.

Est tamen belligeratio, ut æstu ingravescente nimbus, nonnunquam necessaria. *Ἐκ πολέμου μὲν ἡ* Thucyd. *εἰρήνη μᾶλλον βέλαιται.* E bello enim pax magis confirmatur. Navi autem post fluctuationes in tranquillum subductâ, & serenitate pacis post atras belli procellas affulgente, constantiùs quiescimus. De pacificatione igitur nobis, postquam belli tumultum scribendo exhaustimus, agendum.

lib. 1.

Ejusdem est finire bellum, cujus est & suscipere.

Nam qui belli gerendi potestatem, is & pacis constituendæ rationem habet.

Pacis conventio est vel æqualium armis & animo, vel inæqualium.

Pacificatio
æqualium.

vel quasi
æqualium.

Inæqua-
lium.

Æquales hic accipio, quorum pars utraq; sibi confidit, neutra se victam fatetur. Hi vel capta bello utring; restitunt: qualis Pacificatio Hispaniæ & Galliæ regibus non semel isto seculo placuit, vel possessione nihil loco mota, res in quo sunt inventæ dominio manent. quo pacto inter Hispanos & Belgas, olim pacis præludiis induciis, nuper plenâ pace convénit. Sunt quibus quod armorum felicitati deest, animus cedere nescius resarcit; & iniquam belli fortunam temporum commutatio supplet. Christianus Daniæ rex, bello magnanimus magis quam fortunatus, æqvissimas à Ferdinando Cæsare pacis conditiones impetravit. Nimirum novas ex insularibus thesauris, quos penetrare à navibus non instructo Cæsari negabatur, copias Daniæ monarcha cogebat, Nec Ferdinando, aliis rebus intento, in Jutiæ miserabili angulo hærerere è re suâ aut publicâ visum. Inæquales voco, qui etsi non plenâ victoriâ concessâ animo concidunt, temporibus tamen cedentes aliquid de æqualitate conditionum remittunt. Hi aut impensas belli resarciunt, aut parte agri capti cedunt, aut alio quovis modo pacem efflagitatam redimunt. In re minùs jucunditatis habiturâ, priscis & cum ævo sepultis exemplis, quam recenti memoriæ obversantibus, uti malo. Non semel victi à Græcorum manu Persæ, Atheniensibus belli reliquias ad Asiam persequentibus, in has pacis habendæ leges consensere, ut insulis Ægæi maris Atheniensibus excedentes, nec navigatione ad eas fauces Phœnicum tentatâ, quantum diei iter esset à mari recederent. Bello peloponnesiaco post Siculam cladem, non tam victi

victi quam calamitate obruti Athenienses, insularum imperium sibi eripi, & muros ad exemplar Spartz dejici, passi sunt. Sed hos, pro victis exitu belli habitos, commodius in aliam classem rejicio.

Spartanorum, victoriz tum temporis moderatorum, exemplo discamus: non omnem opprimendi hostis jam jacentis occasionem esse rapiendam. Quod est difficile factu, idem præclarum. Difficilius autem ab animo vindictæ cupido impetraveris, hosti in manus tradito parcere, quam prostratum erigere. *Ulciscenda injuria facilior ratio est, quam beneficii remunerandi. propterea quod superiores esse contra improbos, minus est negotii, quam bonu exaquiri.* Nec omnis discordiarum exitus, aut in universo interitu, aut in victoris dominatu terminandus.

victoriz moderatio.

Cic. post reditum ad Quirites.

Nulla conventionem pacis perfidiæ nebula obfuscet.

Solertes Galli in fraudulentiam sibi videbantur; qui gladio stateræ appenso, aurum ex pacto pendendum prægravârunt. Vos imitatus in Germaniam Henricus, dolosa staterâ misâ, Vendos pacem petentes omni auro ad assem exiit. Sed nec Galli, à Camillo ad internecionem cæsi, fructu fallaciarum diu lætati sunt: & Henrici posteritas non diu post illum dolum commissum defecit. Alii verborum offutiis fidem, & jurisjurandi religionem, fractam incrustant. Sic Persæ, Barcæos in Cyrenaica regione frustra oppugnantes, perjuri integumento ad ultionem expetitam per-

Prava solertia.

Cranz. Vand. l. 3.

Juramenti cavillatio.

nere. Terræ clàm excavatæ tignis impositis, terram aliam aggesserunt. Cui insidentes Barczis juraverunt, *ἡ δὲ γῆ αὐτῆ ἔτι ἔχει, μὴ εἶναι τὸ ἄξιον ἔχει χαίρω. dum terra ista ita se habet, iusjurandum firmum mansurum.* In urbem igitur Barcen ut amici intromissi, disiectâ quam tignis superstraverant terrâ, vinculo religionis se exolutos arbitrati, ad eadem & supplicia oppidanis inferenda vertebantur. Non prorsus dissimile facinus de Hispano quodâ, bono militiæ duce, memoratur. qui, ut à Belgis dimitteretur, juratus; neq; equitem se neq; peditem contra ipsos deinceps militaturum: lecticâ se in aciem deferri iussit. Levia hæc esse, & risu quam odio digniora, arbitrantur. Non ita Demostheni, duci Atheniensium & oratori, visum. *Τὸ δὲ Διεβίς, καὶ τὸ δίκαιον, αἴτ' ἐπὶ μικρῆς, αἴτ' ἐπὶ μεγάλῃ ὀφθαλμῶν, τὴν αὐτῶν ἔχει διαίτην. Religionem & justitiam, sive in parva quis, sive in magno violaverit, eandem delinqvendi vim obtinet.* Sed nec parvum existimandum est, quod stragem gentium persequitur; nec leve, quod jurisjurandi sanctimoniam ludibrio obducit. Etiam cum emolumentum neglectum, etiam cum damni perceptione, fidei omnibus in rebus & honestati consulendum. *Hac sentire, prudentia est: facere, fortitudinis: & sentire verò, & facere, perfecta, cumulatâq; virtutis.*

In pacis conventionem conservandâ quantum à fraude absumus, tantum nos à crudelitate sejungamus.

In

Herodot.
Melpom.

Delicti ex-
tenuatio.

Philipp. 2.

Cic. pro
Sextio.

Indubiæ igitur interpretationis fœderibus, qui sensus plus in oppressos favoris habet, in eum potius quam in contrarium inclinemus. In omni denique belli & pacis actione non pareamus dolori nostro, nec iracundiæ serviamus. Interdum etiam ab eo, quod belli & pacis conventæ jure licet, si ad crudelitatem vergat, abscedamus. *Est enim aliquid, quod non oporteat, etiamsi licet: quicquid verò non licet, certè non oportet.* Extorquere igitur tributa vel auxilia, quæ non pactus fueris, nec licet, nec oportet. Extorquere conventa à miseris & pessum cunctibus, licet illud quidem, sed non oportet. Antiquior enim est humanitatis, quam homini natura in sevit, quam juris belli ratio.

Captivorum nomine transfugæ non veniunt.

Illi enim invitæ; hi sponte apud hostem remanent: illi reditum ad suos desiderant; hi metu pœnæ refugiunt. Nisi igitur nominatim de transfugis actum fuerit: lege captivorum postliminii, non comprehenduntur. Id & ad oppida, non vi sed spontaneâ transitione recepta, à viris doctis trahitur. Quæ sententia vereor, ne à bellorum usu refutetur.

Nihil post reconciliationem in vultu & sermone offensarum hæreat.

Ne videatur nimirum infirmior gratiæ reconciliatæ fides. Si quid igitur post pacem sancitam in mentem venerit, quod bello durante commisi-

Oblivio
doloris,

sum vel exactum fuerit; dissimulatione sepelire, quam exprobratione refricare, satius. *Κερίται* *Διπλαραύ*, *ὅτι αἰς εἰδέν ἐστὶν ἕγκοτον εἰδὲ μνησινκαρι.*
Optimum reconciliationis genus est, in quo nihil ab intestinâ irâ purulentum, nihil ab injuriarum memoriâ qverulum, subsidit: inquit in historiâ Romanâ Dionysius. Nam crassamento irarum subfidente, & se verborum indicio proferente, facilè vulnus obductum recrudescit,

In reddendi post pacificationem promptitudine res alia aliis præfertur.

Prærogati-
væ libera-
tionis.

Rei nomine generaliter hic utor: ita ut & hominum significationem comprehendat. Primum igitur homines vi belli ablati, cæteris omnibus præferuntur. Nihil prius Lacedæmoniis fuit, quam ut Spartani, à Cleonē Atheniensium duce in Pylo intercepti, redderentur. Persæ verò, post excitatam è ruderibus ab Artaxerxe Persarum potentiam, adeò indignè tulerunt, aliquem suorum captum derineri, ut prodigii instar haberetur, Persam in Romanorum servitute remanere. Proximo post homines loco agrî habentur: qui rebus mobilibus in repetitione præferuntur. Nec mirum: cum de agrorum proferendis, aut conservandis, limitibus frequentatissima bella moveantur. Uerem in populo Romano novam scriptores notant: Jovianum, post Juliani imperatoris cædem, Nini & urbium circumjectarum possessione cessisse. In eum enim diem, quanquam gravissimis belli calamitatibus contusi, nullâ agro-

agrorum spontaneâ cessione se victos fateri volebant. Et hoc est, quod victor terrâ mariq; Constantius semper Augustus, ut se apud Ammianum gloriosè jactat, ad Saporem Persarum regem scribit, populum Romanum præliis sæpè, bellorum exitu nunquam victum: Mart. lib. 17.

Mobilibus in rebus favoris plus habent, quæ in publico reperiuntur. Nam & conquiri facilius, & reddi expeditius possunt. Quæ à privatis possidentur, minùs ægrè extorqveri possunt, si ipsi ceperint, aut donatione acceperint, quam si per emptionem aut mercedis loco acquisiverint.

Sed istæc omnia de iis, quæ bello vigente capiuntur, per pacificationem reddenda, intelligenda sunt. Nam quæ pace conventâ rapiuntur, ipso jure ad verum possessorem transeunt.

Illud monere supervacuum est, cui terra aliqua per pacificationem conceditur, ei & fructus concedi, à tempore concessionis, non retrò. Inepti enim Sveones fuissent, si concessæ sibi à Danis Hallandiæ & Scaniæ fructus antecedentium annorum exegissent. ut planè ineptus fuit & bardus Sextus Pompejus, qui Peloponneso ab Octavio & Antonio sibi concessâ, tributa exactorum annorum sibi vindicabat. Nihil enim juris in Peloponnesum, quæ privatæ possessionis non erat, unquam habuerat. At si quis agri per vim sibi erepti fructus perceptos exigat, eosq; ab adversario per pacificationem extorqvere possit, nihil meo judicio absurdi committit.

Nec illud difficultate laborat, Nomina regionum accipienda esse ex usu præsentis temporis. Nam si quis Galliarum nomine Helvetiam im-

perio suo adjici postulaverit; si Galliarum Belgicæ Picardiam, & quicquid est ad Rheni tractum ad Alpes usque terrarum, ex Augusti Cæsaris divisione, adjecerit; si Trajectensem agrum, cum Frisiâ & magna parte Geldriæ, à Belgio sejunxerit, Germanorum imperio adjiciendam: nihil iudicio & vulgi & peritorum egerit.

In dubiis interpretatio contra conditiones ferentem accipitur.

Interpretatio cui damnosa.

Ut si quis prædia in usum vel proprietatem concesserit, si nihil nominatim exceptit, immunita concessa intelliguntur. Ut enim in rebus venditis & emtis, contra eum qui mercium pretium indicat; ita in hujusmodi contractibus, contra conditiones elocutum fieri solet interpretatio. Ferre autem pacis conditiones ejus est, qui armis & belli exitu plus potest. Quod autem Sylla regi Pontico ait: τὸν διοικῶν ἔστι τὰ ἀεθροῦς λέγει τοῖς δὲ νικῶσιν ἔλαττον τὸ σιωπᾶν. *Pace indigentium est prius loqui: victoribus autem satis est tacere.* de petendis pacis conditionibus, non de ferendis intelligitur.

Platarch.

Non omnibus in pace facinoribus pax restituta rumpitur.

Rumpenda pacis limites.

Liv. lib. XXXV.

Primò quod paucorum audaciâ committitur, à publico consilio sejungendum. Rectè à Rhodiis Romani, causam belli arripientes, admonentur: *Ne unius amentiam civitati assignarent: suo quemque periculo*

periculofurere. Deinde quo animo quid, quo consilio factum sit, benignè interpretandum. In omni enim injustitiâ *permultum interest, utrum per-* cic offe.
turbatione aliquâ animi, quæ plerunq; brevis est & ad lib. 1.
tempus, an consultò & cogitatò fiat injuria. *Levitra enim*
sunt, quæ repentino aliquo motu accidunt, quàm ea, quæ
meditata & preparata inferuntur. 3. Distingvendi
 conatus à factis prorumpentibus, & à conatibus
 verborum non atroces contumeliæ. 4. Non omne ob hostile facinus fœdere pacis rupto, omnia
 cædibus & flammis miscenda. Saltem tumidi gloriâ militari bellatoris monitionem, in præparan- Terent. Eun.
 dâ hominum strage, non spernamus:

Omnia prius experiri, quàm armis, sapientem decet.

Grotius hostiles actiones, quæ paci infringendæ faciunt, ad tria genera reducit. Si quid fiat contra Lib. 3.
 id quod omni paci inest, vel contra id quod in pa- c. 20.
 ce sancientiâ dictum est, vel deniq; quod specialis
 pacis natura desiderat. Quorum dictorum expla-
 natio ab ipso autore, si cui desideratur, petenda.
 Detrahendam tamen & hic factò invidiam, nec
 statim ad promiscuam ultionem prorumpendum,
 rectè monebitur. 5. multò minus quæ in læsionis
 opinione, non in ullâ injuriâ, consistunt, amicitie
 rumpendæ pondus adjicient. Ut si quis cives emi-
 grantes, non magno nimirum cœtu, in civitatem
 suam recipiat. Si exulibus, non certo loco astri-
 ctis, perfugium præbeat. De fugitivis, & ad vindi- Fugitivi.
 ctam quæ sitis, alia ratio censetur. Eliam certè, pa- 1. Reg. 18.
 cis judicio regio perturbatorem, crudelitatem re- v. 10.
 gina fugientem, omnes apud reges & nationes ad-
 dedendum, cum juramento exacto, Achab quæsi-
 vit. Paçtyen regis Persarum fugitivum, ut est apud

Herodotum, insulani belli vitandi causâ poscentibus Persis dederunt. Et hic quidem Pactyes indignâ rebellionē, & thesaurorum Sardinisium inversione, iram regis meruerat. Democedem verò medicum, amore patriæ ad suos fugientem, Darius à Crotoniatis cum belli indictis minis reposcit. Ut enim pulsos à civitate suâ aliquo loco consistere necesse est, ita per crimen ultrò fugientes recipere, omnibus non est concessum.

*Herodot.
Thalia.*

Modi pacis inveniendæ varii.

Dramate, quod pacem Aristophanes inscribit, Græci universi pacem, alto puteo demersam, magni nisu vix tandem extrahunt. Difficultatis causæ aliæ à publico, aliæ à privato impedimento. Publicè & progressus fortunatioribus pacem, & calamitates pressis remorabantur. Currente ad votum belli navigio, hosti ad internecionem instandum clamitabatur. Remittente victoriarum aurâ, & nimbo gravioris procellæ insurgente, hosti vel pacem æquâ lege offerenti fides non habebatur. Privatim paci obicem ponebant, aut bellum in pacis portu quærebant, quibus opera dabatur τῷ τῆς πόλεως κινδύνῳ ἰδίᾳ ἰλασμενύειν, cum civitatis periculo privatim splendere. quod Nicias de Alcibiade pronunciat. Cujusmodi pacis remora apud Romanos Marius fuit, ἀφ' οὗ καὶ οἱ ἐπιπέτῳ καὶ ἀπὸ λήθου, ad pacis & civilia negotia ineptus. Aliquando fluctu belli arepta navi, intricati tumultus exitum non inveniunt. Nec semper verum est illud de Pompejo effatum, Ὅτι τῷ αὐτῷ ἐστὶ, καὶ κινδύνῳ τῷ

Pacis impedimenta.

*Thucyd.
lib. VI.*

*Plutarch. in
Mario.*

*idem in
Pompejo.*

ἢ τὰ μεγάλα κινῆσθαι, καὶ πῶσιν, Eorundem esse, magna mala efficere, & ad exitū perducere. Non semper tamen frustra, modò seriò res sit suscepta, laboratur.

Modus pacificationis simplex antiqvis fuit; missis legatis pacem petentium vel offerentium.

quod, ubi pars neutra se victam fatebatur, Pacis petendæ & dandæ instrumenta. plerumq; eorum fuit, qui belli initium fecerant. Latædæmonii igitur, qui bello Atheniensibus indicto in Atticam irruerant, mittendis de pace legatis priores fuere. Nostro seculo convenientius est, arbitris interpositis, causam pacis & belli disceptare. Nec abhorret ab ævi more, legatos utrinq; de pace acturos, loco ab armis quieto, convenire. Inter rariora antiqvitus fuit, selectis utrinq; ad duellum viris, paucorum periculo cō-

troversiam finire. Quod quoad dirimendam Monomachia. litem, & majorem hominum stragem præcavendam, minimè improbamus. Quamquam ubi de servitute & imperio agitur, ægrè ad illam periclitationem venit. *Imperium agebatur, in tam paucorum virtute atq; fortunâ positum:* de Curiatorum duello & Horatorum Livius. Re in discrimen perductâ, qui exitus armorum fuit? *Imperio alteri aucti, alteri ditionis aliena facti.* Quod inter cognatos populos, miti imperio regendos, quales Romani & Albani, ferendum. quamquam hi, seqviorem fortunam experti, fremebant: *Tribus militibus fortuna publica commissa.* Ubi verò de crudâ servitute agitur, liberis hominibus barbarorum libidini dedendis, nolim ejusmodi armorum aleam svadere. Ut enim quondam Græcis Persarum arrogantia, ita Germanis Fastus Turcarum, extrema conaturis, depellendus.

Sortes.

De belli exitu forti committendo, de unius prælii decretatione, & dubiæ victoriæ indiciis, cæterisque similibus quæstionum, quæ sunt rarioris, vel potius nullius, usus; calamum non habeto. Græcorum sunt ista delicta, in labore otiosorum, in otio laboriosorum.

Pacificatorum ingenia.

Philipp. XIII.

Ad pacis porro recuperationem facile venit; si aut de pervicaciâ animi, aut de imperii cupiditate utrinque remittatur. De bello Pompejano Cicero: *Proximo bello, si aliquid de summâ gravitate Pompejus, multum de cupiditate Casar dimisisset; & pacem stabilem, & aliquam rempublicam nobis habere licuisset.* Quod dictum oratoris latius patet, & ad varia bellorum genera traducitur. Pauci sententiam suam utilitate reipublicæ, plures aut spe suâ aut ambitione moderantur.

Sunt ut belli gerendi, ita & finiendi pignora.

Philipp. XIV.

Mars ipse ex acie fortissimum quemque pignerari solet: inquit vir consularis. Sed ne maris litu reforbente à tacto jam pacis litore relabamur: de finiendi potius belli pignoribus agamus.

Obsides.

Pignora belli finiendi vel quid agatur intelligentia sunt; homines nimirum; vel sensu & ratione carentia. Illi obsides Romanis, hæc proprie pignora dicuntur. Obsidum est, nihil in statum pacificum moliri; nec foedere manente fugam capessere. Quod si fugâ sibi consuluerint, nec redditi à pacifcentibus fuerint: pro rupto foedus habetur, nisi aliud ei, cui jus minutum, visum fuerit. Conditione autem impletâ, & pace stabilitâ, obsides reddendo, nec in unam causam dati in aliam retinen-

retinendi videntur. Si verò hominis alicujus, non causæ, pignus accesserint: inortuo eo, & jure pignoris extincto, liberantur. Obsidum autem conditio pro servili, & amplâ familiâ indignâ, non est habenda. Nobiles enim, & altioris fastigii viri aut feminae, plerumque loco obsidum funguntur. Austriacæ domus nomine Guilielmus Auraiicus apud Galliarum regem, apud senatum Romanum pro Macedoniæ regibus Demetrius regius filius, pacis pignora Parthorum regum liberi apud Augustos non semel obierunt. Quâquam vel humili obsequio aliquid de summâ libertate decedere, vel odiosâ obligatione vitam eorum & dignitatem in discrimine versari, fatendum est. De Vonone, qui obses Augusto datus à Phrahate fuerat, in regnum accersito Parthorum proceres: *Ubi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium: si mancipium Caesaris, tot per annos servitutem perpeffum, Parthis imperiter? Mancipium vocât, & servitute quasi inqumatum, qui se obsidē externis dari permisit.*

Tacit. Annal. 2.

De propriè dictis pignoribus, non est quod ^{Pignora.} multum laboremus. nam aut communia cum obsidibus jura, in belli causâ & pacis, nanciscuntur; aut facillioris sunt retentionis & manus injectionis, aut è communi jure deciduntur.

Coronidis loco

Verficulos, Herbornensî deambulatione mihi suggestos, adscribo.

Μεῖζον ἐπὶ πάντων ἀνδρῶν ἡδὲ γυναικῶν.

Δεξιμὰ λόγῳ, σελὴν πράγματι, ἄξιμα πρόπον.

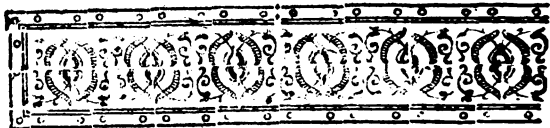
Οὐτὸν ἔχ' ὄψιν τὸ προσωπον, ἐνείν' ἀνακίον.

* Ἄλλ' ἐπικλαίει, καὶ σὺ παρῶσι μελάς,

* Ὡς βίον ἐξ ἀρίστων σφόδ' ἂν ἀγαθῶσιν πάντων.

Παίγνιοι αἱ δεξιὰ τετραδι δεξιμὰ τύχης.

Gg 2

DE JURE BELLI AC PACIS LIBER TERTIUS.

Qui est
DE BELLO CIVILI.

Civile bellum est armata civium, in partes discedentium, & in civitatis viscera sævientium, commotio.

Belli civilis
detestatio.

Cic. offic.
lib. 1.

Hoc nec sine impietatis notâ suscipitur, & cum acerbissimæ vituperatione geritur, nec ullam in victoriâ adorem meretur. *Omnes omnium caritates patria una complexa est: pro quâ quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus? Quid est detestabilior istorum immanitas, qui laborarunt omni scelere patriam, & in funditus delendam occupati & sunt, & fuerunt.* Antonium notat, & ejus prægressorem Julium Cæsarem. Nec Atheniensium respública suo post Pisistratum tyrannum Hippia caruit: qui Sardes profectus, Persas quieturos in bellum patriæ suæ inferendum concitavit. Hi tamen in iplo ut ipsis videbatur præmio, tyrann-

Hippias.

tyrannide principatus nomine gerendâ, incitabantur. Naturâ truculenti sunt, quibus in ipsâ patriæ ruinâ satis oblectamenti est; aut qui exigui spe emolumenti ducti, belli domestici concitatione gaudent. *Nam nec privatos focos, nec publicas leges, nec libertatis jura, cara habere potest, quem discordia, quem cades civium, quem bellum civile delectat: eumq; ex numero hominum ejiciendum, ex finibus humana natura exterminandum puto.* Hoc sibi dictum capiant, qui Germaniæ è diuturno bello vix respirantis paci ingemiscunt; qui belli novi causas neſtunt aut exoptant. Laudabile Atlanticorum apud Platonem institutum, nunquam fore ut arma sibi mutuò inferant jurantium. Quod vel sine juramento, & sine legum instituto, naturæ bonitas Indos & Seras docuit.

Cic. Philipp. XIII.

Atlantici. in Critia.

Sed ingeniosa fingendis malo suo causis nostrorum hominum protervia est: *cum omninò nulla causa justa cuiquam esse possit, contra patriam armam capiendi.* Alii graves offensas, & contumelias ingratiæ patriæ, ultum se ire profitentur. Quorum exulceratis animis hoc monitum inscriptum esse velim: *Ut parentum sevitiam, sic patriæ patiendo ac ferendo leniendam.* *ὡσαύτε αἰ πατέρων πόνους τῶν γονέων, ἔπειτα τῶν ἑταίρων τῶν πολιτῶν ἔχον:* inquit nescio non multum diverso Demoithenes. & parvo intervallo: *Ἡ γὰρ ἐν ταῖς ἡμέταις, καλὴ καὶ προσήκουσα νίκη πῆς ἀφρονῶσι γίνεται.* Nam his in rebus viuci honesta & conveniens prudentibus victoria est. Alii quasi proinde patriam affectu, aberrantem a viâ cogere, & quasi tyrannidem sævâ medicinâ sanare conantur. Quibus persuasum esse debebat: *Tantum contendere in republica, quantum probare tuis civibus possis.* *Ὅτι μὴ παρὰ τὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ ὡς ἂν ἴσθαι.*

Cic. in Philipp. 2. causa bellorum civilium. Offensa.

Liv l. 27. Epist. 1.

edela.

Cic ad Lentulum Epist.

Salustius
in
Jugurtha.

neq; patria afferre oportere. Nam vi quidem regere patriam, aut parentes, quanquam & possis, & delicta corrigas, tamen importunum est: cum præfertim omnes rerum mutationes eadem, fugam, aliaq; hostilia portendant.

Bellandi
confuctu-
do.

Multum etiam ad civilem bellorum agitationem cōfert, vita semper in armis, & in hominum lanienâ occupata. In suos enim arma convertunt, quibus ad rabiem explendam hostis foris defuerit. Quare ferendæ paci institutam rempublicam rectè Plato & Aristoteles, Philosophorum Græciæ columina, præ bellicosâ laudaverunt. Penam Aristotelis in Politicis scribendis exhausti: insignis Platonis eâ de re locus superest. Γειτοῖσιν ἡμῶν ἀγαθῆ βίῃ εἰρημικῶς. πολεμικῶς δὲ ἔξωθεν τε καὶ ἐνδοθεν, αἰτῆ κακῆ τύπτειν δὲ ταύτῃ σχεδὸν ἔχόντων, ὅσα ἐν πολέμῳ πόλεμῳ ἐργασίαις γυμνασίου, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς εἰρήμης βίῳ. i. e. *Bona quidem quæ fuerit respublica, ei vita pacifica placebit. Vita autem foris & domi bellicosa male adhaerit. Hæc cum ita se ferè habeant, non in bello ad belli opera omnes exercendi, sed in pacis vitâ.*

Legum
lib. 8.

Gloriæ
stimulus.

allusum ad
Ciceronis ad
Lucejum
aps. Bolam.

Sunt & qui bella ad scribendi materiam, & ad ingenii exercitationem, exoptant. Civilium enim commutationum in animo comprehensio, & vel in explicandis causis rerum novarum, vel in remediis incommodorum cognoscendis, vel in exponendis commotionum rationibus dexteritas, ingenii sagacitatem commendabit. Temporum præterea varietates, fortunæq; vicissitudines, in experiendo quidem non optabiles, in legendo tamen jucundæ, non minùs interno quam quovis alio bello occurrent. Ac nescio quomodo naufragium maris elapsis, ita bellorum nimbo ereptis,

præ-

præteritæ calamitatis secura recordatio delectationem adfert. Verùm sit hoc viri, sit sapientis etiam, præteritorum malorum vel oblivisci, vel cum quâdam jucunditate meminisse. Periculorum metum ob spem delectationis, depulsione malorum eventuræ, quærere; ejus est, qui brachium sibi morfu vel scissione vulnerat, ut sanitate reductâ gaudeat. Exclamet gaudii solatio orator: *Vacare culpâ magnum est solatium: præsertim cum habeam duas res, quibus me sustentem: optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo nunquam eripitur: altera ne mortuo quidem.* Rempublicam à Catilinâ nunquam perturbari, quam Ciceronem compositæ gloriam auferre, vel eo statu perscribendo ingenium ostendere, præstitisset. Beatiore ruricolæ, pace secretâ abditos, nec laceffendis aliis bellorum gloriam quærentes, nec ingenii ostentationem suâ vel alienâ calamitate describendâ captantes, judico.

ad
Mariam
epist. 3.

Digestio.

*O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolæ: quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.*

Virg. Georgic. lib. 2.

Nos tubam Maronianam, sed stridulo culmi pendentis flatu, imitati: vitam aggressis otii per otium, altero jam lustro exacto, expressimus.

RUSTICÆ VITÆ Engomium.

Agricolæ vitâ non est præstantior usu
Altera, nec rebus quæ sic oblectet agendis.
Nec pars ulla suas anni prætervolat horas,

Gg 4

Aut operum vacuas, aut commoditatis inanes.
 Vere novo stirpes putat & vineta: bidentes
 Ducit ad irriguas labentis fluminis oras.
 Cum bove lætus equum stabulis emittit apertis,
 Pratorumq; novas pecori non invidet herbas.
 Vere secat terras, occat, serit, occulit agro
 Semina, quæ gravidis æstu glomerentur aristis.
 Hæc inter quæverulas cœlum mulcere volucres
 Audit, & arboreos cantu diffindere ramos.
 Surgere cernit humo flores, & ab arbore frondes,
 Vincentes vario pictorum ferta colore.
 Ducit odoratas plantarum naribus auras:
 Et modò nata capit miranti fraga palato.
 Omnia quæ tactu vincit mollissimus ær,
 Et Zephyri blando circum caput ære strepentes.
 Tempore non alio teneri primordia mundi
 Emeruisse reor: Phœbi cum prima niterent
 Cornua, cumq; novâ fulgeret lampade Phœbe.
 Ver erat: & blando generata Favonius ictu
 Mulebat: semen ver sufficiebat & ortum,
 Agricolas reficit maturis messibus æstas
 Torrida, solstitii non deficientibus umbris.
 Quos arguta juvat vicinâ stirpe cicada
 Arboris, alarum quæverulo stridore sonora.
 Tibia præterea follès imitata vel utres
 Rustica, rurigenas delinit flatibus aures,
 Parte juvat victâ vino reparare laboris
 Membra: juvat viridi mensam struxisse sub ulmo.
 Et dapibus veteres æquare heroas inæntis.
 Jam cumulis onerata gemunt & mergite plaustra:
 Jam congestâ vehunt pandi frumenta jugales;
 Area jam quævassis respondet trita flagellis.
 Jam Cereri Bacchus veniens succedit, & uvis
Latior

Lætior autumnus pomisq; rubentibus instat.
 Pampineâ tumidos decerpunt fronde racemos:
 Candida detractis aspergunt crura cothurnis
 Germine, nectareis non inferiore fluentis.
 Excipitur dolio Bacchi liquor: arbor olivæ
 Stringitur, & pressâ tenuatur succus amurcâ.
 Concutiunt quernas pronò jam sidere glandes:
 Corpora pigra suum cædunt, genitalibus escam
 Frigoribus: tauros adjungunt fronte minaces.
 Paulatim sic intrat hyems, & marmore stringit
 Najadas, ac niveâ canent aspergine montes.
 Illa frui partis torrente laboribus anno (cembri;
 Tempora, mense monent genio indulgere De-
 Ante focum cyathis epulisq; vocare calentem;
 Auroiq; Deo frugum persolvere grates.
 Sic formica cavis congesta cibaria cellis,
 Dum redeant soles, tranquilla per otia rodit.
 Ne tamen, hyberno dum sævit flamine Caurus,
 Nil agat: imbelles lepores agitare licebit,
 A stabulis arcere lupos, circundare saltus
 Retibus; æstati simul instrumenta futuræ
 Scalpere; vel fruges igni torrere, molari
 Frangere vel saxo; vallos aptare bisulcos.
 Exercere toros luctâ, saltare per utres:
 Pignus amicitiz festis renovare diebus;
 Dulcia cum natis & conjugè cædere verba;
 Et pietatis opus pingviratione docere.
 Palladiis nondum veteres ita mœnibus urbis
 Inventis vixisse ferunt: ea fama per orbem (phis
 Spargitur: Ausoniis cum nondum Roma trium-
 Clara, nec Alba fuit. nondum decus arma tuleret:
 Nondum ferre rates undæ didicere marinz:
 Non titulos auro cuiquam jactare redemptos

Cura fuit. solâ naturæ lege retentos
 Plus apud hos variæ valet ignorantio fraudis,
 Quâ præcepta regunt dociles sine moribus artis.
 Felices humili contentos sorte colonos,
 Et procul armorum strepitu, procul urbis agētes!
 Trajiciant aliî vasti freta marmoris alno:
 Bella, cicatrices, & eqvos & vulnera jaçtent.
 Hic tranquilla colit patrio secretus in agro
 Otia, nec lituo trepidus nec jaçtus ab undis.
 Purpura non regum, nec eum diadema, nec aula
 Sollicitat: fasces & cum liçtore secures
 (Ignoti non urit amor) quia nescit omittit.
 Summovet occursum populi non ira ruentis
 Virgea: nec rauco sequitur clamore viator.
 Mollia tranquillo ponit vestigia gressu,
 Cum libet: ex agris urbes aliquando revisit
 Integer: excedit fumosæ mœnibus urbis,
 Liberiore fruens in campis aëris haustu.
 At si quando domus subeunt fastidia clausæ:
 Aut petit aërii spatia culmina montis,
 Aut ad aquæ rivum patulâ procumbit in umbrâ,
 Aut numerat fluctus undæ venientis, arenâ
 Litoreâ tatus, vel aves sectatur, & hamo
 Insidias tendit præfixâ piscibus escâ.
 Denique mille labor pariet solatia vitæ
 Rusticus, agrestem non dedignata cothurnum,
 Arbustis igitur cedant & vallibus urbes:
 Sepibus assurgant hortorum mœnia, flabris
 Fumus; & æthereo domibus via clausa sereno.
 Carrorum taceo strepitus, incendia, morbos,
 Funera: fumosis magis insultantia septis.
 Parva loquor: vitis non est obnoxia tantis
 Vita, racemifero quæ gaudet sola calore.

Invidiam census, census parit urbibus iram:
Census avaritiam, census fastidia svadet.
Pauper ab assiduo contemnitur; urit egenum
Dives: & æqualis tolluntur vincula juris.
Hinc ad luxuriam labuntur; & aurea collo
Vincula trahunt; scapulis & vestimenta pudendis
Mutantes, alios alii superare laborant.
Luxuries pedicis conscensa palatia vincit;
Luxuries usu captat fora, templa, platæas:
Luxuries ipsâ prohibentis in æde docetur.
Lascivos oculi jactus, alimenta chorzas
Ignis, & efuri correptas mitto medullas.
Ad graviora piis auditu verto tabellam,
Non ita subtiles pertexit aranea casses
A trabe pendentes, quam quæ mendacia futis
Dependas in cive dolis arguta forensi.
Simplicitas ægri verbis expromit apertis
Clausâ sinu mentis: vel, si juvat esse locutum
Ficta, minùs penetrant hebeti sub temine ducta.
Vafrities furtis alitur: quæ maxima magnis
Urbibus, alterius thalamos intrare mariti,
Materies risus confessis crimen habetur.
Tela reconduntur fuso tepefacta cruore:
Pars etiam laudem socium putat esse duello
Sternere: quæ rabies animos vix intrât agrestes,
Seditione tument veluti mare fluctibus urbes
Mœnia, ventosos lingvâ sortita tribunos.
At secura quies, placidus velut amnis, agellos
Diligit, aut nullis aut raris jacta procellis.
Indigenâ si forte suo, cœu Sparta, remotis
Stirpibus externis, patrio coalescat in horto:
Profuerit, primæ si compescatur amaror
Frondis, & in leges discat jurare juventus

Moribus, austeri monitis parere magistri.
 At quovotus excussis temerè non errat habenis,
 Deteriora lubens exempla secutus? & ipsi,
 Serò doctrinæ delituri damna, parentes
 Spernere sepè docēt humili quasi sorte magistrōs.
 Ergo sui juris, pœnæ terrore soluti,
 Esse rati, pronâ rident ætate parentes.
 Inde magistratus, oracula, jura refringunt.
 Hinc animi labes, hinc tanta licentia cives
 Nocturnos raptare solet, mersare diurnos.
 Vertor ab humanis ad sacras Numinis aras.
 Errores fateor pagis residere vetustos
 Sæpiùs, & gliscente superstitione teneri
 Sylvestres animos. at ubi lux clara tenebras
 Dispulit, & crassos vicit fulgore vapores:
 Luminis impressi mordacius hæret imago.
 Non eadem vanis constantia cœtibus urbis.
 Ingenio fidens alius, nova quærit, & arti:
 Pars inventa probat studio: pars altera priscis
 Plaudit, & in turbas prono ruit amne furentes.
 Sunt quos nulla movet sacri reverentia cultus:
 Omnia naturâ credunt vel forte moveri.
 Invexisse deos nullâ ratione timorem,
 Consilio regum tumidæ retinacula plebis.
 Et miramur adhuc terræ sævire per oras
 Bella, famem, pestem? non ulla feracior ætas
 Criminis, aut tantis involvit cladibus orbem.
 Aurea simplicitas culti si ruris honori;
 Si foret ense novi præstantior usus aratri;
 Si venerante Deum puri coleremus amore:
 Res hominum ventis puppim pellentibus irent.
 Garrula lectori sed ne moveatur amico
 Nausea, vitemus longi fastidia cursus.

In manibus terræ: læto capiamus arenam
Omne: collectis intremus litora velis.

Simplicitatem simplici, humilitatem ruris humi-
li stylo effinxi. Quam tetigi urbanæ gloriæ inani-
tatem, præcepto Ciceronis, gloriolæ cupidissimi,
obsigno. *Quæ habens speciem gloriæ, collecta ex in-*
nissimis spendoris insignibus, contemne: brevia, fugacia,
& caduca existima. Verum decus in virtute positum est:
quæ maxime illustratur magnis in rempublicam me-
ritis.

De suscipiendo, vel non suscipiendo potius, Gestio belli
civilis. civili bello satis. Mitiùs externo gerendum esse,
societatis natura s'vadebit: sed hic affectibus ple-
runq; indulgetur. Nec nullum causæ bellandi, ad
indulgentiam vel ad sævitiam, momentum fa-
ciunt. Quibus non ira in partes, non factionis
odium præsulat, sublato adversario bellum im-
cruentum conficere festinant. Ex eo politicæ ob-
servationis fundamento Achitophel, Absolonis Mitior.
2. Sam. 17,
v. 1. 2. 3. in patrem rebellis corculum, consilium quod ex-
tat in sacro codice suggerebat. Ex eadem belli ci-
viliter gerendi conjecturâ, populus Davidi in a-
ciem prodituro adversabatur. Joab etiam sublato cap 18 v 3.
v. 16. rebellionis autore, classico receptui canens, po-
pulo in fugam coniecto parcebat. Quod & antea v. 18.
2 Sam.
c. 20. v 22. in bello Isbofetico, & postea in defectione Sibæ
fecit. Non igitur mitiori tantum Cæsaris ingenio,
sed belli etiam coorti rationi adscribendum: quod Cæsar.
laudem in cives clementiæ captavit. Omnes qui
se loco non movissent, pro suis habiturum pro-
fessus; captos cum Domitio gratis dimisit; urbem
à Pompejo desertam pacificè intravit; tres cum

Pompejus
Sullaturus
sicens.

Petrejo & Afranio legiones, cum conficere fame vel gladio stricto in Hispaniâ potuisset, sub conditione arma contra ipsum non capiendi incolumes domum abire sivit. Illa verò in acie Pharsalicâ exclamatio, *Miles parce civibus*; & illa ignoscendi victis promittitudo, utramq; paginam historicis faciunt. Pompejus verò ex alterâ parte, qui ante manum confertam Sullaturus & proscripturus, vincere cives indignus erat. Nam & inter Galbam, Othonem, Vitellium, & Flavii ministros Primum Antonium & Mucianum, bellum ita confectum est, ut ab inermium civium injuriis & cæde abstineretur. Quamquam & Pompejus prælii cum Cæsare conferendi cunctatione, & ipsâ Urbis ac Italiæ cessione, id agere videbatur, ut cives quam plurimos conservaret. nisi verè de eo à Coelio dictum: *tantas turbas, qui tam nugax esset, commovit.*

Sævior belli
civilis ge-
tio.

Ubi autem non imperii ab uno & altero cupiditate, sed exacerbatis factionum & civium dissentientium animis, in arma discessum: non incruenta manuum pollutione à ludo semel cæpto disceditur. Noti Marianarum & Sullanarum procellarum furores: optimatum à popularibus dissentientium nimbi noti. Quos verò præceps vâcordiâ animus, non causa ulla discordiæ, ad arma civilia rapit, ii non levi sæviendi tempestate defunguntur. Qualis fuit non tam genere insignis, quam vitiis nobilis, Catilina. Quo crudelitatis ministro Sulla, Marianis partibus nimium offensus, in multis usus erat. *Cujus primus ad rempublicam aditus in equitibus Romanis occidendis fuit.* Cui in nefaria conjuratione decretum: *ut omnes qui salvâ*
urbe

Sergius Ca-
tilina.

Quintus C.
petit. consu-
latus.

urbe salvi esse possent, in hostium numero ducerentur. Cic. in Catil.

Qui senatum cum omnibus bonis contrucidare, urbem incendio dejicere, civium insontium facultates diripere constituit. Ejusmodi belli civilis incendium, nullâ causæ suspitione conflatum, omni disciplinæ exorbitatione gerendum, quovis externo bello gravius habendum.

Belli civilis effigies quædam est, & sæpè prælu- Corcyræ
dium, flamma civilis discordiæ. Qualis Corcyræ
fuit civium sine duce & acie, non sine cede mutuâ,
dissentio. Ο φθίσουσι τὴν μέλαινα κρητὸν ἔθραϊ ἐκλευεῖτο, Thucyd.

καὶ ὁ ἐπικιδόσους τὸν μὴ ἀγνοῦμένον. lib. 2.
Qui malum illaturum prevenit, laudabatur: nec minus qui nihil mali cogitantem tolli præcepit.

Quæ in commotione non tantum de statu civitatis discordantes, sed etiam

ιδίαι ἕχθρας ἔτιμα, privatum ob odium, multi de vitâ periclitantur. Quod est sceleratius: ἄλλοι χρημίσ-
των σφισιν ἀφελόμενοι ὑπὲρ τῶν λαβόντων (ἀπίθανον)

creditores à debitoribus occidebantur. De his dissensionum civilium tempestatibus autor gravis pronunciat:

χρησόμενα μὲν, καὶ αἰὲν ἰσομέτρη, εἰς αἶν ἢ αὐτῶ φύσις ἀφράπτω ἔ: *quæ sunt, & futura sunt, dum idem hominum genus persistabit.* Non enim Corcyræ in recessu, nec illo in seculo, furor civilis substitit.

Guelphorum & Gibellinorum sanguinolenta Italia com-
mota.
factio, omnes Italiæ artus igne pervadens, etiam

extra Alpium nives scintillas projecit. Nam singularum civitatum, Florentiæ imprimis & Genevæ, ventosa factionum nomina referre, operæ non arbitror.

Quid verò religionum virulentæ Europa.
disceptationes barbararum, etiam bello sedato noxiarum, in Europæ theatrum invexerint: animus à recordatione, lingua & calamus à commemoratione refugit.

Belli C. exitus minus acerbus.

in
Menekeno.

cum grano
salis.

Est. 1.

Ad finem belli civilis, abjiciendi magis quam deponendi, propero. Cum laudis commemoratione Græci, interno belli tumultu commissi, à Platone referuntur. Ἡμέτεροι εἰς μὴ τὸ ὀμόφουλον μίχθῃ νίκης δεῖν πολυμῶν, καὶ μὴ δι' ὀργῶν ἰδίῳ πάλῳ τὸ κοινὸν τῶν ἰλλῶν διακίνασθαι. εἰς δὲ τὰς βαρβάρους μίχθῃ ἀσφραγῆς. ad gentis ejusdem homines ad victoriæ stabilitamentum bellum gerendum, non odio civitatis privato publicum Græcorum bonum perdendum, cum barbaris autem usque ad internecionem, arbitrabantur. Egregiè Lepidus populum Romanum monuit: *Privatis offensionibus omissis, summa reip. consulatis, neve misericordiam nostram exercitusq. nostri in civili dissensione sceleris locoponatis.* Egregiè: si non Antonio importunâ misericordiâ recepto, patrum victoriâ impeditâ, bellum civile gravius è cinere sopito suscitasset. Opprimi enim Antonium, quæ ea quæ secuta sunt evenire, præstiterat. Cadaverosa Romæ sub Triumviratu facies; & eo disjecto, veteribus Italiæ incolis ejectis militares passim coloniæ, multorum eo seculo lacrymas expresserunt. Quas Melibœus Virgilianus, gregem suum in Scythiæ aliquam solitudinem abducens, imitabatur.

Impius hæc tam culta novalia miles habebit?

Barbarus hæc segetes? en quo discordia cives

Perduxit miseros? en quæ consecimus agros?

Mitiùs Julius Cæsar belli fortunâ usus, exitum tamen armorum civilium arroganti imperio, & fracta libertate patrum, terminavit. Hi sunt fructus bellorum, hæc ut sic dicam vindemiæ, civilium. Erat quod in Germaniâ, & maximè in Palatinatu & Alsatiâ, deplorarem: sed tempus aliis prævertere admonet.

Beth.

Belli civilis inflammationi
nec temerè se vir bonus im-
miscēbit, nec patriæ ruinam
securus spectabit.

Legem Solon Atheniensis tulerat : quæ capite Solonia lex
fancivit, si quis in seditione non alterutrius partis
fuisse. Quosum malorum publicorum spectato-
rem, qui publicâ calamitate non tangatur, civem
suum esse noluit. Forte sibi vir sapiens persuadere
non potuit, fieri posse ut ab utraq; parte pro inju-
stitis pugnetur : atq; in eo casu tutius esse & me-
dius ab utraq; parte recedere. Ut in civili inter
Pompejum & Cæsarem dissensione : ubi amicæ in dubiis
vocata.
interpositioni loci nihil supererit, illud ad Cice-
ronem, Cæsar valebit : *Eligam, censeo aliquod oppidum,*
vacuum à bello, dum hæc decernuntur. Nam quid viro Ep. fam. l. 1.
epist. 16.
bono & quieto & bono civi magis cõvenit, quam Attic. l. 10.
ep. 9.
abesse à civilibus controversiis ? ut ipse Cæsar
eundem Ciceronem, inter fugæ & apprehensio-
nis scopulos mutantem, monet. In eo rerum com-
motum salo, ut idem Cæsar suggerit, *Neg. tu d. l.
tine, neq; honestius reperies quicquam, quam ab omni
contentione abesse.*

Constituerat Pompejus, non pati C. Cæsarem Fam. l. 1.
ep. 14.
consulem aliter fieri, nisi exercitum & provincias
tradiderit. Cæsari autem persuasum erat, se sal-
vum esse non posse, si ab exercitu recesserit. Con-
ditionem tamen tulerat, ut ambo exercitus tra-
derent. Quibus cum non pareret Pompejus, vete-
res illi amicos, & invidiosa illa conjunctio, non

Hh

ad occultam obtreccationem recidit, sed in apertum bellum erupit. Cum de dominatione certamen iniretur: utriusq; te parti adjunxeris, victus proferibere aut occumbes, victor tamen serues. Civium alii publicâ causâ incerebant: aliis bonam mentem iracundia in hunc, amor in illum auferebat. Erant & qui prædæ amore, aut honorum è reip. naufragio consequendorum, in publicum excidium furerent. Nonnulli, cum in otio se continere potuerint, vel officii opinione, vel famâ eorum qui dicuntur boni & pudore victi, ut in fabulâ Amphitaraus, sic illi prudentes & scientes, ad pellem ante oculos positam in bellum ruebant. *Fatalis quædam calamitas incidisse videtur, & improvidas hominum mentes occupavisse, ut nemo mirari debeat, humana consilia divinâ necessitate esse superata.* Concursum prælio fatali, & decertatum armis ad Philippos Thessaliæ est. Pompejus & magnitudinis prioris, & causæ susceptæ oblitus, cum non infirmus à re navali esset, turpiter in Ægyptum usq; & ad externam fidem fugâ abripitur. Quid hic agendum viris quietem amplexuris; quid patriæ amantibus civibus? Qui officium, non spem secuti fuerant; reliquerunt non officium, sed desperationem. itaq; verecundiores fuerunt, quam qui se domo non commoverant: saniores, quam qui amissis opibus domum non reverterunt.

Cic. pro
Ligario.

exitus.

Fam. lib. 9.
ep. 3.

Civilia
Germaniæ
bella.

In Germaniâ sæpè magnis concurritur motibus, cum electorum pertinaci dissensione binis vel ternis regibus electis, aquila verè biceps per campos volitat. Quæ res inter Ludovicum ac Fridericum de imperio certantes, & sæpè alias, sanguino-

vinolentis sententiis Germaniam distraxit. Cujusmodi coortâ tempestate, viro splendore dignitatis insigni in portu se continere, & agrè cōcessum. Alterum enim esse qui imperet, alterius conatu deprimendo, è publicâ tranquillitate est. Quamquam suffragiis de integro ineundis, & aliquâ de jure suo cessione, quam cruentatis civium sanguinetis, res melius publica componeretur.

At in nefariorum hominum contra incolumitatem patriæ, & in legum & honestatis everisionem, conjuratione; cujusmodi fuit Romæ Catilinaria; omnes bonos ad commune incendium restingvendum concurrere, mandati à naturâ præcipiente officii est. Hic enim illud Platonis, tanquam oraculo depromptum, locum habet.

Ἐπειδὴ ἡμῶν ἐκ αὐτῶν μέρος γέγονεν, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας *ἡμῶν τὸ μῆτι ἢ περὶ τῆς μεριζήσεται, τὸ δὲ τι οἱ ἡμετέρας* *τὸ* *δὲ οἱ λοιποὶ φίλοι. ποῦ δὲ καὶ τοῖς χειροῖ; Ἰδίται τοῖς τῶν* *βίον ἡμῶν καὶ λαμβάνουσι.* *Nemo nostrum sibi solum nat-* *us est: sed ortus nostri partem patria, partem parentes,* *partem reliqui amici sibi vindicant. Multa etiam re-* *poribus, vitam nostram complexis, transmittuntur. Ex* *eo fundamento, turbatâ patriæ salute, ferri potest* *sanguinaria Solonis constitutio. Quamquam pa-* *triæ laboranti opitulationem ferre, æquius meo* *judicio erat, si voluntate fieret. Nam hoc ipsum ita est.* *lib. 7.*

Armis civilibus externa non sunt immiscenda.

Flagitiosè Labienus, Cæsaris olim defector, Parthos Romano nomini inimicos in fines Romani imperii, vastandi antequam liberandi, in-

Parthorum
& Mauro-
rum auxi-
lia.

ad Attic.
lib. II. ep. 7.

Civilis.

T. cit.
Histor. IV.

troduxit, quoniam & Pompejus antea, sed fluctuanti animo, istud consilii susceperat. Nec magnâ mihi in admiratione virtutis Cato, & eandem partium Petrejus & Scipio: qui superbissimo Mauritanæ regi Jubæ auxilium inane ablati, fasces Romanos summisserunt. *Non esse barbaris auxiliis fallacissimæ gentis temp. defendendam; præsertim contra exercitum sæpe victorem, prudenter Ciceroni visum.* Mihi ne quidem cum spe victoriæ externi, iique hostes aut barbari, rerum nostrarum armati arbitri afficiendi videntur. Quin & repudiandi sapius, auxilium vel cum dedecore nostro, vel temporibus insidiosè offerentes. Re Romanorum civilibus furoribus afflictâ, Claudius Civilis natione Batavus, Romanis dudum in fensu, copias popularium quasi in gratiam Vespasiani, reverà imperium Romanum si posset everfurus, cogebat. Non abudentia præsentis rerum statui locutus: *Ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguum fortunam Vespasiano imputaturos, victoriæ rationem non reddi.* Nec in fœcundo doli partu, legiones quasdam cum ducibus Romanorum, quasi contra Vitellium, in partes suas traxit. Nec satis hoc vafricitiei: cum res ad votum illi flueret, *consilium ambiguum, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant in Verba Vespasiani adigit.* cum idem sacramentum iis legionibus, quæ ad Vetera concesserant, obtulisset, animosè ab iis & rebus convenienter responsum: *Perfuga Batavus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas expectaret.* Auxilium enim contra cives à subdito desertore accipere; Romanæ gloriæ maculosum; ab irato utrisque & bellicoso, periculorum plenum.

Mini-

Minimè stuporis arguendi Angli, qui quoties armis civilibus decertant, exteros in auxilium nec accersunt nec temerè admittunt. Et si qui nuper res suas exterorū tibicinibus fulcire conati sunt, ut patrii moris violatores accusabantur. Recentiori Poloniæ tragœdiâ, proceres regni, a rege suo discordes, consilii opitulationis externæ citò, reipublicæ propè serò, pœnituit. Nam Germaniæ vix dum obductam cicatricem refricare, & quasi ungue admoto vellicare, non allubescit. Quamquam nos, quasi jam ad præterita obduruimus, & humanitatis omnem sensum exuimus; ita novos bellorum motus, nova alienigenarum pollicita suspicimus. Quem quidem bellorum motum, in carcerum procinctu stantem, Callipedem assiduo cursu cubitum nullum procedentem, quam Mercurium talaribus indutis volantem, imitari malim. Sed satis in præsentia querelarum; satis etiam, quamquam nunquam satis, pro publica incolumitate votorum conceptorum.

Anglorum
solertia.Polonorum
lapsus.Germano-
rum negle-
ctus.

Est & in pace & sociis in populis, rapinis impunè agendis, quædam civilis belli species.

Qualis in Medis quondam, post Assyriorum jugū excussum summâ in libertate, sed & mutuâ vicinorum prædatione, viventibus. Quæ eos causa ad Dejocem ad jus de rapinis dicendum, & mox ad imperium gerendum, efflagitandum impulit. Qualis in pace bellum. Qualis in pace belli species in maritimæ Asiæ populis, Joniæ nimirum & Mysiæ, quondam deprendeba-

tur. Jonibus, modò sub imperio Persarum quietis, modò pro libertate tuendâ conjuratis, pace in altâ pace opus fuit. Hos igitur Artaphernes, Sardi-
 dorum pro rege Dario præfectus, ad foedus in-
 eundum compulit, ἵνα διαδιδραγὸν εἶεν, καὶ μὴ ἀπέλθωσι
 φεραῖς τε καὶ ἄρσιον. ut jure disceptantes, à turvis rap-
 nis & latrociniiis abfisterent. Mysias astricto sub Ro-
 manorum imperio, non pacificè in se animatos
 fuisse, locus Ciceronis indicat. *Sublata Mysia latro-
 cinia: caedes multis locis repressas: pacem totâ provincia
 constituram.* Bellum nusquam terrarum erat: pace
 tamen gentes, donec coërcerentur, minimè frue-
 bantur. Non jam solutam veterum quorundam,
 & avorum memoriâ multarum Americæ geni-
 um, vitam sine imperio, in quo vis extra bellum
 latrocinantium, attingo. Quem morem tangit
 ex parte Aristoteles: Ζῆτις ἔμελλε αἰε βέλτεται, καὶ λα-
 πιδὲ θημιεδίου πιδαν ἠδ' ἀλόχου. quisq; arbitrio suo de-
 git, Cycloporum more liberas & uxorem regens. Sed hæc,
 ut quæ nec ordine nec lege ullâ gubernantur, ad
 belli ex more gerendi rationem, atq; adeò ad
 commentationem de bello, non pertinent.

Herodot.
Erat.

ad Quincl.
fratrem.
lib. 2. c. 1.

Ethic. Ni-
cote, 10.

In regnis frequentissima ci-
 vilium bellorum causa, subdi-
 torum in imperantes exarde-
 scens commotio.

Xenophon.
Brev.

Οὐδὲμίαν πῖπσιε ἀγέλιον ἠδ' ἀμέμεθρε συστῆσαι ἐπὶ τοῖς τε-
 ραῖς, ἢτε αἰς μὴ πικρῶδες, ἢτε αἰς μὴ ἐπιτεταῖον τῆς κρεπῆ
 χροῶδες. Nullum unquam gregem seditiosè contra pa-
 stores agere, vel non obediendo, vel fructus perceptionem
 impediendo, percepimus: inquit rerum à Cyro gesta-
 rura

rum scriptor. Ἀθηναῖοι δ' ἐπ' ἀδυναμίαν πολλὰν σπουδάζοντες, ἃ ἐπὶ τούτοις, οὐκ εἰς αἰσθάνουσι δεξιὰν αὐτῶν ἐπιχειρεῖν.

Homines autem in nullos magis commoverentur, quam quos imperiam in se capessere senserint.

Naturam enim Imperii homo impatiens & appetens. homo ad imperandum aliis magis, quam aliorum imperiis obsecundandum, fertur. Hinc aut soluta

tam legibus vitam multi amplectuntur, aut fasces imperantium auctoritati populari submitti gestiunt.

In ejusmodi populum Theseus, Athenienfium moderator, incidit. Πολλὸν τὸ διαφθρεθῆναι τῶν, Plutarch. καὶ ἡγεμονίας βυλῶν. Cum populum indulgentiam Theseo. perditum, & superiorum blanditias in se captantem, cerneret:

ἀσχυρὸς τὰς πράγμασι, rebus desperatis imperium abjecit, seq; ab urbe proripuit.

Multi enim sunt in populo effreni, qualis Terentianus Æschinus depingitur: *quem neque pudet quicquam, neque metuit quicquam, neque legem putat tenere se ullam.*

Hi stimulis, non poppy(mo); pœnæ acerbitate, non conniventia, coercendi sunt. Οἱ γὰρ πολλοὶ ἀνάγκη Arist. Νικητῶν ἢ λόγῳ πειθαρχεῖν, καὶ ζημίαις, ἢ τῷ νόμῳ com. 10.

Vulgus enim necessitate magis quam verbis, pœnis quam Capistro indigens. bonestate, ad officium flectitur. Hinc popolare in correctores odium: ex odio obrectationes, & sæpè commotio.

Nec causa, quamvis bono sub principe, conqverendi defuerit. Τὸ πικρὸν γὰρ εἰς βάρυν τοῖς Thucyd. ἰστορίαις. Presentia enim semper gravissima subditis videtur.

Pauci igitur sunt Principum, qui livore in populi, qui maledictiones, qui denique Tyranni nomen effugiant.

Nemo est Principum, quem non gravis fama perstringat: inquit in M. Antonino, quem sanctitate vitæ omnibus Romani prætulerunt, Julius Capitolinus.

Nec in sermone populari ea famæ dilaceratio subsistit ad monumenta Capitolini. Ὁ δὲ ἄλλος τῶν Maledictum in imperantes vulgus.

aternitatis, & ad historiz feribendz morsu pro-
 rumpit. Quid Constantino Magno, quid filius
 ejus in imperio moderatus? Hi tamen falsè à
 Marcellino, scriptore inter gravissimos habito,
 perstringuntur. *Proximorum fauces aperuit primus
 omnium Constantinus: sed eos medullis propinquant,
 saginavit Constantius.* Salsa verborum perstric-
 tio: de virtutibus interim Constantini, verè Magni,
 altum silentium. Nec Julianus, pro sapientiz &
 virtutis idèa gentilibus habitus, censuram Am-
 miani effugit. *Prosperis Julianus elatior, ultra homi-
 nes jam spirabat.* Svetonius verò & impudicam
 duodecim imperatorum vitam, victam in multis,
 ut ego arbitror, & arcanos in secreto sermones,
 quasi cubiculi consiliis ad motus, profert. *Aus fru-
 gi hominem esse oportere, aut Casarem:* Caligulam
 prolocutum memorat. *Hoc agamus, ne qui quisquam
 habeat:* Nero successor Claudii profatus fertur,
Optimè olere occisum hostem, & melius civem; petu-
 lans Vitellio sermo tribuitur. Cum tamen Vitel-
 lium naturâ segnem, & ad civile bellum agrè à
 militibus perductum, Tacitus introducat. Sed
 insitum est prurienti linguæ & calamo, vitia prin-
 cipum vel fingere vel detegere: lectoribus & au-
 dientibus, livorem pronis auribus accipere.

Jam ut serpentes à sibilo ad punctiorem, canes
 à latratu ad morsum; ita à linguæ & calami vibra-
 tione, ad ferri & telorum jaculationem, sæpè pro-
 torvia popularis prorumpit. Ne vetera tempe de
 à memoriâ nostrâ subducta moverentur, etiam
 per Europam fabulæ dictæ à nobis compro-
 bant. In Carolum Britanniz regem verborum ja-
 culationes, etiam in sacris pulpitis ferventes, Lon-
 dini

Ammian.
 lib. XVI.

lib. 22.

Svetoniana
 virgula.

Compo-
 sitiones po-
 pulares.

dini præfens audiui. Nec mora: verba in jacula, obtrectatio in flammeas catapultas convertebantur. Post hæc in Galliâ sinistra rumores typis vulgati (*gazetes* vocant) de regis nondum adulti natalibus, generoso principe indigni, spargebantur. Belli intestini prænuncias chartas aversatus, tempestati mox eodituræ maturè me subduxi. Quæ non superiori seculo in reges Henricos convitiatorum, mox tormentorum grandine permisit, fulminationes? Dum machina hæc mundi stabit, dum genus humanum vigebit: severitas imperantium odio habebitur; & clementiæ ipsi ut dissolutæ obtrectabitur.

Facilius in petendis honoribus submissi, quam in gerendis moderati reperiemur.

Ut plebesorum coercemus audaciam, ita regentium infinitam dominandi libidinem restringimus. Ex ipsorum sæpè regum utilitate est, intentam vim cogendi re-

Sui infatigabile demissio.

tere. Vis enim acrior potentia, in ejus remissione, autoritatis in aliqua sui demissione, fundatur. De Valerio *Alipio* Plutarchus: *quæ de potestate de-* *straxit.* Nec omnia terrorû fulmine; multa serenitate benigni imperii, ad exemplar supremi omnium monarchæ, flectenda. *Tonitruum in Jædæ* Plutarch. *Mundum Deus administrare dicitur, non violenter cogenda, sed syssu & ratione necessitatem profereus.* Phocion.

Publica.
Plutarch.
in Phocione.

1. Reg. 19.
v. 11. 12.

Boni com-
municatio.

Aristot.
Eth. 3.

4. l.

Deut. 17.
v. 20.

Dominatio.

Tertul.
Apolog. 1.

Lamprid.

Nec in venti procellâ montes & scopulos rum-
pente, nec in terræ concussione, nec in igni obvia
depascente, sed in leni susurro Deus comoraba-
tur. Amore magis, quam excandescentiâ; benefi-
ciis quam studio nocendi; Deus in suos cognitus.
ad cuius imitationem, regi in eos qui reguntur.
amicitia, *εἰς ὑπεροχὴν διερχόμενος, in benefaciendi eminenti-
tâ, esse debet.* Quod non cum Aristotele ed usq;
extendo, quasi non liceat regibus munera à sub-
ditis, tributa & vectigalia excipere. *Ὅτι ἡ δὲ τῶν ἀρχόν-
των ἐπιτροπὴ δὲ τῶν ὑποκόμων, καὶ τιμωρῶν. Non potest
fieri, inquit, ut à publico simul pecuniam, simul hono-
rem quis accipiat.* Nam & gentium ferè omnium
antiquissima consuetudo, & oneris in imperio
gerendi necessitas, eam sententiam refellit. Im-
moderatam tamen exactionem, ut & fastum in
cives, è vivi Dei præcepto, fugiat. Nomina etiam
atrogantiam spirantia, & quandam inter homi-
nes divinitatem affectantia, devitet: Pater potius
quam Dominus, Princeps quam Deus noster, ap-
pellari malit. *Qui pater patrie est, quomodo dominus
est? Sed & gratius nomen est pietatis quam potestatis.*
Alexandrum, è Syro Romanum, ex humili natio-
ne maximum imperatorem, potius quam illum
sui oblitum Macedonem, imitentur. Hic cuncta
insignia & honorificentiz genera simul recepit,
suffragante vitâ & moribus. Favorem hominum,
ex meritis in omne genus collectum, constans
fortunæ favor seqvebatur. Vela tamen secundâ
navigatione sapienter colligens, *Dominum se ap-
pellari vetuit. Epistolas ad se quasi ad privatum scribi ius-
sit, servato tantum nomine imperatoris.* Alias etiam
insignium nominum eohonestationes, ut one-
rosas

rosas principi, rejecit. Ex eo constantia ac plena gravitatis famam obtinuit. Domini quidem nomen, ut est honoris, non aspernandum principi: sed ut, Romanæ locutionis more, herilem in mancipia potestatem innuit, non admittendum.

Immensi supra homines fastigii persuasio sæpè regibus à nimia honorem deferentium abjectione.

Ut oblatantium protervia majestatem in se irritat: ita adulantium ineptiæ reges dementant. Nimiti in colendis regibus Persæ & Medi fuerunt: Cultus regum. Indi & Sabæi modum enormiùs excefferunt.

Mauri verò manifestè reges colunt, nec ullo velamento De Idolorum
hoc nomen obtexunt: de sæculo suo Cyprianus. vanitate.

Cultum divinum sibi reges non arrogassent: nisi qui Pro infinita
Sponeia novâ à Deo deficerent fuissent. Nostri dominatio-
moribus, & Europæi succi genio, minus istinc pe- ne loci non
riculi. Ab infinitæ tamen potestatis omnibus vin- intellecti.
dicandæ assertione, & sensus in sacris & civilibus
autoribus depravatione, in scriptione cavendum.

Multi vel mentem scripti non penitè introspi-
cientes, vel gratificandi regibus torrente abrepti,
Jus regium Samuelis in ore habent. Inter eos & I.
Grotius: qui tamen interpretatione benignior, I. Sam. 8.
effectum saltem juris, & non resistendi obligatio-
nem, urget. Quid sibi velit dehortatoriâ oratione
Samuel, non uno in loco indicavimus. Superest,
ut Josephum, nec literarum sacrarum, nec divini
& regii Hebræorum juris ignarum, interpreta-
tionis

tionis assertorem adducamus, Is libro antiquitatum Judaicarum sexto. Samuelem introducit, *προβλεψάμενος πρίντις κείσθηςόντων βασιλεύοντες κακῶν, vaticinatum, quæ mala sub regis imperio subituri essent.* Samuelem nimirum *ἐκδιηγῆσθαι αὐτῷ τὸ ὄρα τῶν βασιλείων ἰσούμεν, καὶ ὅσους πωλεῖσθαι κακῶς. commemora- tasse, quæ à regibus eventura essent, & quibus ipsi malis premendi.*

2.

Proximæ ad inferendum frequentia est, ponderis in argumentando majoris, Christi dictum; *Date quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Sed quod violentæ dominationis propugnatores parum iuvat. Primò enim non præcipientis Christi sanctio, sed non repugnantis concessio, hic fundatur. Ad quæstionem enim responsio, ad propositionem illatio accommodatur. Quæstio autem non An oporteat, sed an Liceat, Cæsari tributum dare movebatur. *ἔξισθ ῥῆσις κλύσον καίσσε, ἢ ἔ;* quæstio tribus ab Evangelistis, constanti verborum consensione, proposita, nisi quod apud Lucam pro censu *φόρον*, quod rei substantiam non variat, legamus, Phariseorum plerique, acerrimi Judaicæ libertatis, sed in occulto, propugnatores, à tributo Romanis ferendo abhorrebant. Alii Herodi, quam vel Judaicæ nationi, vel Romanorum dominationi, addictiores, Herodi ut non externo regi potius, quam Romanis, tributum ab omnibus pendendum censebant. Hi per vafritiem conjuncti, non sincero animo Christum, ad se civilium rerum curas non trahentem, captiosa quæstione adoriuntur. *ὁπῶς αὐτῷ παραδόσσειν ἐν λόγῳ, ut illum sermone illaqueatum tenerent.* Lucas eodem sensu explicatiùs: *ἵνα ἀπαλαύσῃται αὐτῷ λόγῳ, εἰς τὸ ὄρα δύναι αὐτῶν*

Matth. 22.

Herodianos alii capiunt, Herodem pro Messia volentes.

Luc. 20.
v. 26.

2001

αὐτῶν

αὐτὸν τῇ δεξιῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμῶνος. ut eum sermone captum medium tenerent, ad tradendum eum imperio & potestati præfæcti. Pessimi mortalium! quod ipsi inuistabant, Christum palam proferre cupiebant. ob sententiam quam ipsi animo fovebant, tributū Romanis non ferendi, damnari in fontem volebant. quare & ἑκαδέτερος, quasi viæ per quam iter faciendum occultos in seffores, nuncios Pharisæorum Lucas appellat. Christus in quæstione non sui fori, in iudicium perplexitate devitata, monentem census adferri sibi iubens, ex imagine & inscriptione eos temporum mutatorum, & tributū pendendi necessitatis, coarguit. Erat autem & aliud census genus, templo Salomonis inferri solitum: quod aliam inscriptionem, effigiem aliam gerebat. Hoc, ut tributo alio levarentur, Judæorum non devotissimi Romanis pro tributo offerendum censebāt. ab eorum se sensu alienum esse Christus annexis verbis, καὶ τὸ τῷ Θεῷ τὸν Θεῷ. & quæ sunt Dei Deo reddite, ostendit. Sic nec sua sacris auferendo, nec Romanorum jura invadendo, medius Charybdin & Scyllam evasit.

Sed sit sanè præceptum Christi, sint verba necessitatis non evitandæ, *Reddite igitur quæ sunt Cæsari Cæsari*: habeant eandem vim cum cōsequentibus, *Et quæ sunt Dei Deo*. De pecuniâ quæstio, & eâ Census. quidem ordinatâ, movebatur. Non ille pudicitiam nostram, non conjuges & liberos, non vitam deniq; ipsam in prædam concessit. ac ne omnem quidem rem pecuniariam, & omnem vivendi facultatem. De censu enim & tributo, id est redivitu principis publico consensu, pactione, aut ordinariâ conferendi via, convento, agebatur. Reddenda

igitur tributa, solvenda etiam vectigalia. Cuius
 Cæsari: legitimo magistratui, & se ut talem ge-
 renti. Qualis fuit Christo docente Tiberius:
 qui ad provinciales præfectos, tributorum ingra-
 vationem svadentes, rescripsit: *Boni pastoris esse,
 tondere pecus, non deglubere.* Qui igitur qualvis etiam
 gravissimas indictiones, qui rapinas & spoliatio-
 nes tyranno suggerunt, hoc Christi dicto mini-
 mè juvantur.

Sueton.

3. Videndum an plus in verborum Pauli, accura-
 tè ad Romanos scribentis, clypeo sit præsidii.
 Quo loco eorum primum infringenda opinio est,
 qui quod epistola Nerone imperante scripta sit,
 violentissimam tyrannidem eâ muniri arbitran-
 tur. Certum enim est ex temporum supputatio-
 ne, aut Claudium etiamnum Romanis imperasse,
 aut recens fuisse & tenerum Neronis imperium.
 Priorem sententiam Chronicon Eusebii, non re-
 fragante Josepho Scaligero, tuetur. Posterior
 etiam si convicta vel concessa fuerit, nobis ne hi-
 lum quidem adversatur. Primis enim imperii an-
 nis Nero omnes ante se imperatores, non modò
 Claudium, mitissimâ imperandi ratione supera-
 bat. Testis Cornelius Tacitus, testis Dio & Xiphi-
 linus, testis Tranquillus, testes quicumq; Augu-
 stam historiam scribendo attigerunt. Quare hoc
 obice dimoto, ad ipsa Pauli verba consideranda
 veniamus.

De tempore
 scriptæ à
 Paulo epi-
 stola.

Imperii
 fundamen-
 tum.

Legum omnium & honestatis conculcatrici
 tyrannidi Apostolus non patrocinator: sive fun-
 damentum domini, & causam ejus efficientem;
 sive formam imperii; seu finem deniq; & opera-
 tionem spectes. Fundamentum legitimi imperii
 est

est *ἐξουσία*: Dei & hominum autoritate commissa imperandi potestas. Qui igitur vestigia ingressi Tarquinii Superbi, cum quo simul iusta ac legitima regna occiderunt, nihil ad jus regni præter vim habent; æquitatis patroni Pauli patrociniū ne quærant. Suprema imperiorum causa Deus est: *Causa efficiens.* quanquam ab humano instituto originem trahere videantur. Cum igitur Deo nec iniustitia, nec iniusti placeant; violatores iustitiæ tyranni tam nobili origine, fonte divini seminis, ne gloriantur. Forma imperii in ordine, & ordinatâ inter æquales & cives eminentiâ, consistit. Ut autem nullus inter hominem & jumenta; ita, nec inter superbum dominum, omnia ex libidinis præscripto agentem, & abjecta mancipia regiminis ordo.

οἱ δὲ ἰσχυροὶ οὗτοι οὐδὲν ἴστανται τῶν ἀδελφῶν αἰσίν. quæ sunt Rom. 13.
 potestates, & Deo ORDINATÆ sunt, nec otiosa vocis *Subordinatio.*
ἰσχυροὶ οὗτοι, quæ lenior est quam Romanorum subjiciendi, expressio. *ἰσχυροὶ οὗτοι* enim propriè Grecis est, sub duce exercituum in legione vel acie, *ταξι*, collocari. Finis imperii & operatio est; Imperii bonorum defensio, malorum averruncatio. *οἱ* *finis.*
ὅς ἀρχὴν εἶναι οἰσὶ φέρεται ἔργων, ἀλλὰ ἢ κακῶν.
 Principes enim formidini sunt non bonis operibus, sed malis. Quod quam Neroni, post matris cædem in omne flagitium demerso, quadret; tractatu, quem Principem Absolutum inscripti, ostendi.

Omniñò contra eos, qui magistratum omnem, *Pauli mens.* & omnem imperii eminentiam, tanquam libertati Christianæ adversam, rejiciunt; epistola Pauli militat. *Παρεσιδυσαν γὰρ*, irreperant enim in cœtum Christianorum homines perversi ingenii, *πλὴν τοῦ Ἰησοῦ ἰσχυροὶ καὶ οὐ μετακλίνας οἱ ἀδελφῶν. Iuda, v. 4.*

v. s. *gratiam Dei nostri in perulantiam convertentes. H*
 præter carnis foedam pollutionem, *εὐδοκίαν*
ὑπὸς, δὲ καὶ δι' βλασφημῶσι. dominationem rejiciunt,
eminentias autem vituperant. adeò ut piorum non-
 nulli in eam persuasionem abriperentur; superio-
 rum, maximè ut iis temporibus gentilium, jussa
 libertati Christianorum adversari. E quorum in-
 genio de omnibus Christianis judicatum esse,
 Tertullianus ad Scapolam innuit. *Sic & circum-*
jestatem imperatoris infamatur. Quod crimen re-
 tortione in criminantes reiecit. *tamen nunquam*
Albani, nec Nigrini, vel Cassiani inveniri poterunt
 Gentiles
 rebelles. *Christiani.* Cassius contra Antonium Philoso-
 phum, Albinus & Niger contra Severum, casta
 adversa moventes, multos è gentilibus affectas,
 nullos è Christianis duxerunt. Altera opinionis
 de Christianorum rebellionè conceptæ refutatio,
 à quieto in tantâ multitudine silentio desumitur.
Pars senè major civitatis usq; in silentio & modesti-
aginitus. Hoc ut à Christi & ipsius modestiæ disci-
 pulis impetret, & ne ulla offensionis causa vel ca-
 lumniandi occasio præbeatur, Paulus in seriam
 adhortationem exarscit. Nullum tamen tyran-
 nis, & non tam populi, quam luxuriæ, avaritiæ,
 crudelitatis magistris licentiæ munimen vel vela-
 men suppeditat.

4. Paulo succenturiatus circumcisorum Apосто-
 lus, per eadem vestigia ingreditur. Obsequium ita
 à suis & superiorum reverentiam exigit, ut istos
 officii non segniter admoneat. Creati enim sunt
 principes, & qui vicariâ eorum potestate fungun-
 tur, *eis ἐπιτιμῶν ἢ καὶ καλοῦσιν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν,*
 in malorum punitionem, bonorum laudem & honorem.

Quibus

Quibus igitur boni iniuri sunt, mali oblectamento; qui Burrhos & Senecas avertati, è medio tollunt, Tigellinos flagitiorum magistros juxta se evehunt: ii nihil in verbis Petri, nihil in Pauli verbis præsidij inveniunt.

Postremò consuetudo veterum Christianorum, optima legis interpretès ut ajunt, pro normâ patientiæ adfertur. Sed nec facultas resistendi Christianis, nec causâ sufficiens adfuit. Non facultas: quia disjectus pauperum numerus Christiani, sine capite civili, sine dignitate & viribus fuerunt. Non causâ sufficiens: quia plerique mala Christianis insignentium, probatæ vitæ principes, mortis inculpati, aut saltem non projectæ nequitæ, fuerunt. Tyrannos autem, & reipublicæ ac honestatis evertores, erant in populo & senatu qui coercere poterant. Singulari præterea Christianorum patientiâ iis temporibus, ut suffectendo feretrum de mundanâ gloriâ extruerent, opus fuit. Nedicam, Christianorum plerosque, in appetendâ martyrii coronâ, offerendo se ultro suppliciis, modum propemodum excessisse.

Balistræ lapidum, & reliqua tormenta telorum, et graviores emissiones habent, quo sunt contenta, atque adducta vehementius. Sic Grotius quo majori vi in verè tyrannos deinceps fulmina jaculetur, adducto quasi arcus flexu, rem eorum sub imperantium personâ agere videtur. Præter sacræ scripturæ autoritatem, & veteris ecclesiæ consuetudinem, gentilium quosdam recessus pro stabiliendo imperantium jure scrutatur. Agmen sententiarum illud poetæ tragici ducit:

Τὸ πρῶτον ἄνευ, ἢ ἐκ τῆς ἀπορίας, κερταῖ.

Christiana patientia.

Tit. 90. lib. 3. Grotii simulata severitas

Veterum sententia de monarchia absoluta.

Rex asper, & sensus sui, nunc imperat.

Subdola enim est, aut obscura, Grotij versio:

Rex est suo utens jure, nulli obnoxius.

Examina-
tus Æschy-
lus:

2.

Nam quis in lectione Æschyli versatur, non videt, asperum Jovis imperium, desiderato Saturni mitiori, à Prometheo reprehendi. Illud Sophoclis difficultatem non habet:

Ἄσπερος εἶμι, οὐδ' ὑπερβίβω. τί μὲν;

Sunt principes: obediendum, quippe ni?

Sophocles

3.

Benè enim imperantibus ἀγ' τὴν σωτηρίαν, conscientiz causâ; asperius agentibus ἀγ' τὴν ὄργην, ad iram eorum vitandam, odsequendum est. in rebus nimirum nec gloriæ divinæ, nec societati hominum adversantibus. Nec quicquam iniqui aut obscuri versus Euripidæus præ se ferre videbitur.

Τὰς τῶν κακῶν ἀμαθίας ἄλλοι φέρου.

Regnantium feramus imperitiam.

Euripide.

4.

Tacitus.

Nam & in privatâ vitâ multum casus à nequitia, erratum à scelere, inscitia à deliberato facinore differt.

Principi summum rerum arbitrium Deos dedisse, subditis obsequii gloriam relictam esse, è Tacito jactatur. Sed non attendunt homines, à quo, quo temporum articulo, quibus de rebus hoc dictum proferatur. Amicitiz cum Sejano cultæ reus, & jamjam condemnandus, ad sui defensionem, & ad emolliendum principem, offensum, nihil non molitur. Arbitrium amicos eligendi vel repudiandi Tiberius habebat: pars gloriæ subditorum fuit, eos quos princeps honorat in honore habere. Hoc ad omne genus obsequii,

quii, etiam in reip. & virtutum pessundatione ferenda vel exequenda, diducere, nimis importuna obediendi gloriæ fuerit.

Plautinum illud

5.
Capit.

Indigna digna habenda sunt, herus que facit,
parum ad nostrum institutum. Nam ne herite Plautus:
cum regio imperium confundendum: nec ulla
accubiolis iniquitatis à Comico fit mentio. Tra-
gicum è Senecâ depromptum,

Æquum ut que iniquum regis imperium ferat,
ut & Sophocleum simile, loquentis personæ, non Seneca:
rei veritati accommodatur. Iniquissima enim
mortalium esset conditio, si omnia superborum
regum, aut iis protervè adulantium, dicta pro o-
rta culis exosculari cogerentur.

Vehementer infinitæ dominationi applauden-
tibus illud Salustii ablanditur: *Impune quidvis* 7.
facere, id est regem esse. Quasi non hæc averfantis Salustius:
magis, quam agendi libidinem approbantis, ver-
ba Salustii audiremus. Multa regum non volun-
tate, sed cupiditate facta, timore rescindere patres
convocati non audent. Quid autem inter hæc di-
scriminis interfit, Tullius in dissertatione morali
doceat. *Voluntas est, que quid cum ratione desiderat.* Tusc. 4.
que autem adversâ ratione incitata est vehementius, ea 116. IV.
libido est, vel cupiditas effrenata. Voluntati igitur
regum omnes boni viri & cives non adversantur:
cupiditati gratificari vel coguntur vel interdum
simulant. Nec illa vel coactio, vel approbandi
simulatio, jus aliquod integrum constituit. Tem-
poribus ob metum datur, quod juri non debetur.
Cupiditate Græciam invadendi Xerxes incitatus,

3.
Herodotus

quamvis nolentes ite in sententiam suam Persas volebat. Vocatis in concilium proceribus, orationem sententiae suae svaforiam his ferme verbis

Herodot.
Polygnia.

concludit. Παινητῖά μὲν ἔσσι τούτῳ ἐστὶ ἔτι. ἵνα δὲ μὴ ἰδιόβουλοισιν ὑμῖν δοκῆν, πῆρμι τὸ πρῶτον ἐς μέτρον, γράμματα κελύειν ὑμῶν τὸν βουλόμενον ἀποφαίνεσθαι. Hæc quidem

ita facienda sunt. ne autem meo tantum sensu uti vobis videar, rem in medium propoſito, sententia cuique promenda copiam faciens. Quamquam secundo rerum

flatu dementatus homo, quamquam imperium totius jam mundi spirans, non sui arbitrii rem

tantum audent facere. Quamquam autem cæteris metu defixis, nemo dissuadere expeditionem auderet, Artabanus tamen & contrarium differere,

& à conatu Xerxem avertere non verebatur. In quem quidem, ut suæ libidini adversantem, in præsens Xerxes invec-tus est, sed animi in post-

erum mutati, ultrò ad Artabanum deprecatum venit. Si igitur regum potentiâ simul & fastu cla-

tissimus, non omnia suo arbitrio permittit: regium simpliciter non est, impunè quidvis facere vel suscipere. Nec tamen, quamvis Xerxi aliud

videatur, à regis cupiditatis exorbitatione ad jus regium argumentandum est. Nec vel caudicis,

vel jus militiæ, causam labentem futrigunt.

Miles qui castigare volenti se centurioni resistit, si vitem tenuit, militiam mutat: si ex industria fregit, vel

manum centurioni intulit, capite punitur. Non enim id quaeritur, an legitimè imperanti, legitimè pun-

nienti, resistendum non sit: sed an quidvis in quosvis, & in seipsum, imperanti liceat. Nec idem est, viteâ virgâ quamvis in fontem cædi, & orbem

reptu-

reptu-

ICrus:

reipublicæ unius non impeditâ culpâ deflagrare. Illud verò Aristotelicum, *ei ἀρχὴ ἕνα ἐπάταξεν, ἢ δὲ εἰς πλεονεξίαν*, præsentī dissertatōni inconveniens Aristoteles, est. Non enim de impunitate magistratum gentium, sed de pœnâ talionis vitandâ, Stagiritēs agit. Quam leviozem sustinere magistratum, graviozem infligi privato civi vel extero, non profuturâ Grotio sententiâ, apertè differit.

Illud non inconveniēter à Grotio dictum est: *Si maneat promiscuum illud resistendi jus, non jam civitas erit, sed dissociata multitudo.* Non enim vel seruos ad pileum vocamus, vel Cycloperam turbæ dissolutæ vitam ab inferis excitamus. Sed exardescentem quidvis agendi libidinem, consilia rebus agendis non admittentem, omnes mortales & ipsam rationem, cum universitatē detrimento, sibi subjicientem cupiditatem non svademus. Omnia mente sagaci rectè prospicere, nec pravo nocendi studio unquam abripi, liberamque habere ad omnia agenda potestatem, Dei solius est.

Ob unam & alteram Principis in vitâ exorbitantiam ad ferrum & ad sectionem confugere, præproperæ medicinæ est.

Multa enim interveniunt, quæ manum cohibere, & patientiæ portam arripere svadebunt. Vindictæ insurgentis reitorz.

1. Ipsius dignitatis, divino honori proximæ, re-

Respectus
imperium.

2.

Sui respectus.

Lib. lib. 41.

De Exped.
dit. Cyri.
lib. 6.

Lib. 1. 2.

d. 2.

verentia. Patrem quamvis impium, quamvis in
liberos crudelem, filius pro pietate in parentem
tolerat. 2. exorbitantia etiam in libertate pu-
blicâ, etiam in populari dominatione, recordatio.
De Rhodiorum, in libertate degentium, intole-
rando jugo Lycii queruntur. *Regiam servitutem
collatam cum presenti statu, praeclaram libertatem vi-
sam. non publico tantum se premi imperio, sed singulos
justum pati servitium.* De Spartanorum, Graecia
ab Athenientium scilicet dominatione liberato-
rum altitudi, Xenophon. *Ἡγοῖσι δὲ εἰσι καὶ αἱ ἐπι-
πρὸς Λακεδαιμονίῳ ἐὸ τῆς πόλεως ἔ, ἡ βίβλιοντι Ἀθηναί-
ων.* *Quisquæ Spartanorum in civitatibus quod vult pe-
nest. efficeret.* Quam Athenienses in cives suos, &
quidem meritis aut genere insigniores, quam
Carthaginienses crudeles fuerint, quoties Cot-
cyrazorum factiones praevalentes alteram civium
partem presserint, ejecerint, jugulaverint; com-
memorare in re manifestâ supervacuum est. Ro-
mani quidem novo insuetæ libertatis gustu, leges
de provocatione adversus magistratus ad popu-
lum, sacrandoque cum bonis capite ejus, qui re-
gni occupandi consilia inisset, tulerunt. Sed quem
ex eâ regni fugâ, quem ex immodicâ libertate
fructum tulerunt? Potentiorum in plebem li-
centius erumpentem sævitiam, plebis in patres
& nobilitatem lasciviam, civitatis ex eo distra-
ctionem, & Consulum unitæ potentiae discisionem.
In populari sævitiae tempestate, *Appius ve-
hementis ingenii vir, imperio consulari rem agendam
consēbat: uno aut altero arrepto, quieturos alios. Ser-
vilius lenibus remediis aptior, concitatos animos flechi,*
quam

quam frangi, putabat cum tutius tum facilius esse. Ap-
 pius ex eo in summo plebejorum odio esse: Ser-
 vilius mediam se gerendo, nec plebis vitavit odium, nec
 apud patres gratiam inuit. Ad regni igitur speciem,
 unum status turbati remedium, dictaturam con-
 fugerunt. Id modò cautum Patribus, ut imperium
 suo vehemens, mansuetò permitteretur ingenio. Id quod
 tamen incidere, casus magis, quam firmi semper
 judicii fuit. Sacrum deinde montem, tribunatum
 tumorem, auxilii ferendi jus in savam domina-
 tionem, aut populi proterviam convertentem,
 tempori parcens prætereo. Eò enim res primo
 ortu pervenit, ut gravium virorum admonitione
 opus esset, *Tribunitia potestatis vires salubres vellont* d. l.
Reip. esse. 3. Famæ suæ, & exterorum de facto 3.
 suo judicii futuri, circumspectio. Arma in reges Pudor.
 capta, reges ad supplicium protracti, ne apud li-
 bertatis quidem suæ vindices, laudantur. Omni-
 um in ore nuper Anglorum natio, parçã cum lau-
 dis commemoratione, jactabatur: plurimorum
 non occultis convitiis proscindebatur. 4. Quid,
 Cui, in quem liceat non defanctoria considera-
 tio. Est enim blanda conciliatrix, & quasi sui
 lena, uniuscujusque natura. Licere nobis volu-
 mus, quod aliis negamus: & ad eam aliis agen-
 di facultatem, in nostram operandi plenitudinem
 convertimus. Privatæ vitæ humilitate depressis
 nulla tyrannis resistendi potentia conceditur: 4.
 mediam potestatem gerentibus plenis velis la- Sui cogni-
 tio.
 xatur. At subditorum non minùs hi, quam priva-
 ti, ad superiorem relati personam gerunt. Tantò
 majori defensionis vinculo principibus obligati,

Restrictio.

quantò celsiori beneficio iis devincti, quantò plus fidei illis habetur. Quamquam dissimulandum non est, esse alicubi imperiorum proceres, qui non principi altitudinem suam, sed populo aut patrimonio suo & generationi debent. Sunt alibi libertatis & populi custodes, ad Spartæ Ephorum similitudinem à populo aut legibus dati. Nonnunquam & reges ipsi, vitæ suæ moribus fidentes, aut regno magis quam sibi in futurum consulentes, provinciarum rectoribus gladium etiam in se, à viâ forte deflexuros, stringendum ad exemplum Trajani committunt. Senatus Romanus quid in imperatores potuerit, Neronis ad supplicium condemnatione ostendit. Testantur idem non faustæ in Commodum decreti acclamations: *Qui pretia vitæ exagit, & fidem non servavit, unco trahatur.* Ut Heliogabali, Maximini, & aliorum à senatu & provinciarum præsidibus damnationes non referam. Habuerintne Judæorum primores jus à Deo sibi concessum, Joasem & Amaziam reges vitâ privandi: an hæc narrentur in testimonium divinæ providentiæ id permittentis, non in facti humani approbationem: cum viris doctis serram contentionis non ducam. Pro suo quisque ingenio & inclinatione, fidem rerum non oppressurâ, demat vel addat magnatum licentiæ. 5. Vocis Tyranni genuina acceptatio. Platonis in definitionibus Tyrannus est, ἀρχὴν πόλεως κατὰ τὴν ἰαυτῆ ἀξίονειαν, civitati pro arbitrio suo imperans. Atqui in περιουσιαίῃ, quam

Lamprid.

5.
Rerum intellectus.

justi imperii speciem Aristoteles recenset, princeps pro arbitrio suo imperat. Itaque Aristoteli, & ipsi

& ipsi alibi Platoni, tyrannus est, qui in imperando commodum suum, non subditorum, spectat. Sed & hæc est periculosa, principibus paucis bonum suum negligentibus, definitio. Senecæ, ad vulgi sensum propius accedenti, *tyranni ex voluptate* De Clem. lib. 4. *seviunt, reges non nisi ex causâ & necessitate.* Hoc demum sensu famolus inter tyrannos Phalaris, cujus est præter cæteros nobilitata crudelitas, à multorum calamo perstringitur, in quem, è medio quæ Cic. offe. lib. 2. primùm tollendum, universa Agrigentinarum multitudo impetum fecit. Quamquam neminem præter meritum Phalaris punivit: modum duntaxat in puniendo excessit. Nostri ævi politicis, qui quidem principum salutem prospiciunt, tyranni sunt reip. commissæ eversores, legum fundamentalium suppressores, civium & omnium bonorum capitales hostes. Et in hos demum ferrum stringendum, cum nimirum aliâ medicinâ desperatâ integritas eorum conclamata est, concedunt. Alias vocis acceptiones, ad quæstionem hanc non pertinentes, transeo. 6. Pœnæ tyrannorum divinitus non emanatur, & quæ in ipso vitæ præsentis morsu capitur, cogitatio. In hos enim quam maximè illud Plutarchi in Moralibus quadrabit: *Ἐν πάλαιον χρόνον πινυμένας ποταμίας, & βροχίας, ἄνευ. In tempore diuturniori pœnam longiorem, non tardio rem solvunt.* Et quamvis voluptate diffluentibus, pœna in longum differatur: ἡ δὲ θεὸς πᾶν ἀσπασίον βίην ἀφαιρῶν, τὸ μὲν ἐστὶν. *Deo omne humana vitæ spatium pro nihilo est.* Fruantur interim suis deliciis, ut oves ad maculationem saginatæ, aut qui in carcere ad supplicium edu-

6.

Pœnæ solæ
civium.

7.
Cautio.

Cic. de Nat.
Deor. Lib. 9.

7. Gravioris ex ultione inter-
missa periculi evitatio. *Multi enim, etiam cum obesse
vellent, profuerunt, & cum prodesse, obfuerunt.* Quod,
ne remotiora scrutemur, in tyrannicidio non so-
mel contigit. Prodesse patriæ Brutus cum conju-
ratis, dominum ex humeris civium tollendo, vo-
luit. Multis modis patriæ quiete indigenti, quod
ipsi facti applausores fatentur, obfuit. Bellum
enim Pompejano horribilius, & graviore Caesar
dominos non emerfuræ patriæ attraxit. In An-
gliâ Fairfaxium, cum aliis quibusdam, sincero
animo præsentibus mederi, non usque ad necem
regis animum indurare, voluisse arbitror. Victo-
riam cruentam, & exhaustam ære & sanguine An-
gliam, multò priori gravior dominatio consecuta
est. Si hi victoriam fructus, qui non acceptam
cladem in bello civili sequantur? Dionysius in
Sicilia à Dione in arcem obsidendam compulsus,
dilacerandâ strage & incendio Syracusarum urbe,
*ἐν τρωφιάσει τῆς πρυτανίδου τῆς πόλεως κίβητος, τυραννίδου
κατὰ τὴν εὐεχίαν ἐπέβη, συνέστη.* Et re-
verà ita frequenter accidit: aut victores tyranni,
graviorem civibus dominatum inducunt; aut
victi, carè redemptam libertatem tradunt. Hæc
& similia intuentes, ô qui ad bellum intestinum
ruitis, *βαλλόμενοι βενδίας, οὐκ ἐπὶ βενδίων, συνέβη,
καὶ οὐκ ἐπὶ βενδίων, συνέβη.* ut non de rebus unius momenti, deliberato.

Plutarch.
in Dione.

Thucyd.
lib. 1.

Ea demum sunt justa in im-
perantes bella, quæ summa
con-

contra violentiam necessitas exprimit.

Tria sunt violentorum in dominando, tria & Gradus ty-
 resistendi necessitatis vel permissionis, genera. In rannidis.
 prima classe eos pono, qui nullo ad imperandum
 jure admissi, fraude aut violentiâ se ingerunt. In
 proximâ eos, qui imperium legitimè adepti, sa-
 viendo in omnes, vel curam reip. abjiciendo, ab
 officio desciscunt. Tertii generis mihi sunt, qui
 Spartz commissæ in cæteris curam gerentes, affe-
 ctui suo indulgentes privatim in quosdam iniquè
 se gerunt. De primi ordinis tyrannis Græcorum Supremus
 fuit sententia, τῶν ἀειφανεῶς ἀνοσίων, καὶ τῶν φανεῶν gradus.
 ἀνοσίων, καὶ τῶν ἐπιχειρῶν, καὶ πάντων ἀνοσίων. Xenoph.
 Ἰστορίαι καὶ πολιτικὰ. *Manifestè impios, & apertè pro-* Græciana.
ditores, & tyrannidi se ingerentes, ab omnibus hominibus hist. 4. 7.
ad mortem condemnatos. Nulla enim majestas im-
 perii inuasores, nullum jus imperandi, nulla ci-
 vium ad obsequendum obligatio tuetur. Si ta-
 men indicia numinis imperium deferentis adsint,
 si respublica stare sine ejusmodi moderatore ne-
 queat, si deniq; nisi cum maximâ reipublicæ con-
 vulsione resisti non possit: & hic temporibus ce-
 dere, quam summo jure experiri, consultius.

Non meliori perniciosis inuasoribus condi- Medius
 tione habentur, qui exercitum sibi commissum, gradus.
 qui potestatem imperii, in committentium per-
 niciem convertunt. *Nunquam in hac urbe is, qui à* in Catil.
republicâ defecerunt, civium jura tenuerunt: inquit orat. 2.
 de Catiliniâ factione Cicero. Multò minùs
 regum jura tenebunt, qui à rep. & à divino jure

desciscentes, hostes patriæ regendæ, & omnium in eâ civium, se actione profitentur. Nec regi iis temporibus aut consuli resistitur: sed pro rege aut consule, qui hostis est reipublicæ, non habetur. Romanorum iudicio & is qui maiestatem populi Romani in consulatu minuit, aut qui se indecorè gerendo fasces imperii prostituit, dignitate gerendâ indignus habebatur, Qualis M. Antonius, qui consul diadema Cæsari populo ingemiscente imposuit, Luperçalia per forum nudus cucurrit. *Nec verò M. Antonium consulem post Luperçalia putare debuistis.* Quare & in Galliam tendenti D. Brutus tanquam privatus se opposuit, & legiones quædam iudicium Bruti secutz, Antonium reliquerunt. *nam si ille consul, fustuarium meruerunt legiones, quæ consulem reliquerunt,* quas tamen summis laudibus Cicero, secundo patrum plausu, evehit. Nec vituperandi patres iidem, qui contra Antonium, patriæ luctuosum bellum inferentem, arma & saga induerunt. *Omne enim exercitum & imperii jus amittit, qui eo imperio & exercitu reipub. oppugnat.* Nec inconcinne à consulatu ad regnum, Romanorum saltem mente, argumenteris. Regum enim successores, regia potestas consules Livio vocantur. *Omnia iura, (regum) omnia insignia primi consules tenuere.* Quare & legibus de imperio à Cicerone recensitis, regii imperii consules dicuntur. *Regio imperio duo sunt; ique præeundo, iudicando, consulendo, prætores, iudices, consules appellantur. militis summum jus habent.* Quamquam negandum non est, non per omnia eandem esse, quoad vim decernendi & agendi, regiam & consu-

Philip. 3.

d. 1.

Philip. 10.

lib. 8.

lib. 1.

Cic. de
Legibus
lib. 3.

consularem dignitatem. Nec statim pro hostibus patriæ reges habendi, qui factiosorum rebellicontumaciâ ad arma compelluntur.

Quid in tertiæ classis iniquiores dominos liceat vel non liceat, historia sacra in Saule injuriâ faciente, & Davide fugâ armatâ sibi consulente, patefecit. Nam Syriæ regem Antiochum, cui se Asmonzi opposuerunt, in mediâ classem, quoad rempublicam Judaicam, compingo. Strenuè pro patriæ salute Saul vigilando, eamque hostibus violentissimis liberando, multis populûm universum commodis affectit. At idem, tristi quadam insidiarum & conjurationis in se suspitione, sacerdotum familiam infontem crudelem in modum interemit, Davidem ad mortem pertinaciter quæsit. Vitâ abundis armis David vitam suam defendit: nec in rege occidendo salutem universi populi periclitari, nec suspitionem de se quæsitæ de regni præbere, voluit. Attamen cum nequam tutæ latebræ concederentur, munito Kegilæ oppido regem armatâ manu excipere, si non à civibus desereretur, constituerat: & ab interficiendo in speluncâ Saule parùm abfuerat. Dignum quòd sequantur magnanimi viri exemplum: vitam suam non per ignaviâ prodendo, & regis injuriosi vitæ quantum fieri potest parcendo.

Quæ à Barclajō acerrimo regii juris assertorè, distinctiones amittendi domini congeruntur, quia ab Hugone Grotio in fasciculum colliguntur, nolim in laboris mei gloriam convertere.

Multa in belli gerendi stadio moveri possint; Rejctio

PIO CYRIACI LENTULI

quorum postremum non est, nosse bellum suscipientis rempublicam. quod eam vim habet: nosse quid habeat militum, quid valeat aerario, quos socios recipiat, quos amicos, quos stipendarios: quâ quisque sit lege, conditione, federe: tenere consuetudinem decernendi, nosse exempla majorum. sed ea in alium tractatum, de belli nimirum gerendi prudentiâ, rejicienda commodius videntur. Tantum modò ad metam operis decursi Deum, belli & pacis conditorem, animitùs precor: pace ubique gentium restitutâ, bellum omne ab orbe humano exulare jubeat. Sin id per hominum proterviam impetrare nefas: saltem ut fide hominum commercio non ablegatâ, bella consideratè suscipiantur, legitimè gerantur, sine acerbitate deponantur. Cujus voti compotem litando fieri, ita res est divini beneficii, ut hominum non inertium nec mente depravatorum officii esse videatur.

Cic. de
Legibus.
lib. 3.

Conclusio.

DE

DE JURE
MILITIAE
ROMANORUM.

CAPUT I.

BELLORVM DETESTATIO.

Unquam satis deplorari humani generis vel cœcitas animi, vel fato obueniens miseriarum cumulus potest. Incendia, ruinae, tempestates, maris & fluviorum effusiones,

quasi in hominum calamitatem conjurata militant. Hinc terræ dehiscentes aut concussæ, hinc aëris pestifera lues, & ipsis in corporibus morborum ægmina, minantur. Maximam verò stragis partem ipsi sibi homines, ferro in mutuam perniciem grassantes, accersunt. Civitas in civitatem, natio in nationem bello inferendo insurgit. Jure putatur fieri, quod passim fit: & *Defensio communis Minusius, furoris est furentium multitudo.* Nec defensio tantum furori quæritur: gloriæ publica gentium in

Terpsich.

sania ducitur. De Thracum moribus Herodotus: *ὄντι δὲ ἐρηγῶντες, ἀπρηγῶτες. πὶ ζῆν δάτι πολέμου καὶ λείποντι ἡγῶν.* Terra cuiusque, in fœdissimis; bello & latrocinio vivere, in honestissimis habetur. Nec dissimilia de veteri Germaniâ Tacitus: *Nec arare terram, aut exspectare annum, tam facile persuaseris, quam vocare hostes & vulnere mereri. pigrum quintimo & inerti videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare.* Quod in barbaris. ita vocatis Græci & Romani mirantur, sibi eò ipsi versantur, in non vulgarem laudem rapiunt. Omne Romanæ urbis ævum iustria: paucos in eò annos tumultus armorum vacuos reperies. Nobis verò illa Ciceronis sententia animo sedet: *Cum sint duo genera decertandi: unum per disceptationem, alterum per vim: cumque illud proprium sit hominis, hoc beluarum: confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiore.* Atque eo sensu potissimum; eo animo Militiam Romanorum, si quid è summo malo boni decerpi possit, considerabimus.

De Morib. Germaniarum.

Offic. l.

CAPUT II.

DE MILITIÆ DUCIBVS.

Militia Romanâ in personis & actionibus, earumque consequentibus pœnis & præmiis, versatur.

Personæ sunt imperantes, vel
impe-

imperio militari parentes.

Qui præeunt militiæ, vel supremo imperio, vel intermedio imperant.

Summum militiæ ductum Consules, vel rebus necessitate urgentibus Dictator, gerunt.

Antiquis temporibus bini iisdem legionibus, juncto castrorum imperio, consules præfuerunt. Postea cum divisæ in conjunctione potentiz vel dictaturæ tæderet, unus unum exercitum consul vel consulatu functus, populo vel senatu imperium deferente, rexit. Qui ne exorbitante potestate animis efferretur, decem à senatu ^{Decem legatis} legatorum consilio de bello finiendo plerunque statuebat. Qvales & Spartanorum regi aliquando adjunctos, belli Peloponnesiaci scriptor observat. Circumscripta enim regum eorum, non minus quam consulum Romanorum, aut iis etiam amplius, potestas fuit. Singulari belli gerendi autoritate Agis munitus, quamdiu circa Dece-liam hærebat, *κῦρα δὲ καὶ ἀποσίδειν εἶποι πρὸς Thucyd. ἄλλοι στρατῶν, καὶ ξυναγορεύειν, καὶ χρηματίζεσθαι περὶ αὐτοῦ, lib. VIII.* exercitum quò velle emittendi, & militis legendi, & pecuniæ exigenda potestatem habebat. Alii apud Athenienses decem legati, sive decemviri, de quibus apud eundem autorem Pisander: *δέκα ἀνδρες δ. l.*

Kk

ἐλπίδι ἐνυψοφίας αὐτοκράτορος, καὶ δ', ἡ ἀεὶ τε ἡ πόλις
 οἰκίηται. *Decem viros legendos, legum non impediatā
 potestate conscriptores, quarum ad normam respública
 quam optimè administraretur. Sed ad Romanos, & co-
 rum regendam militiam, revertor. Consules ju-
 ventutem Romanam ad delectum cogebant, centuriones, tribunos militum legebant, legatos
 legionibus præficiendos sibi legabant, inductas
 civium & sociorum copias summum militiæ jus
 habebant. Dictatores eò ampliùs, non requisito
 senatus consilio, nec provocatione ad populum
 admittens, summum domi militiæq; in capita civi-
 um animadvertendi jus habebant. Non impari
 coërcendi arbitrio consules aliquando senatus
 decreto, *Viderent Coss. nequid respública detrimenti
 caperet, armabantur. Quo sensu illud Plutarchi
 de Cicerone capiendum: λόγῳ μὲν δασδεχθεὶς ἴπαρ-
 τῶ, ἐξουσίαν δὲ λαβὼν αὐτοκράτορ καὶ δαίτορας,*
*Verbo quidem consul declaratus, reverà absoluti impera-
 toris & dictatoris potestatem nactus. Quem enim
 collegam in consulatu Antonium habebat,
 ἐν αἰσθητικῆς μίσει, ut syrma, non ut manum alte-
 ram habebat.**

Consulum
 potestas
 militaris.

Dictato-
 rum.

Senatus ca-
 strensis.

Aliquando præter ordinem in militari impe-
 rio, vel detrahendo ducum potestati vel adden-
 do, variabatur. Pompeji non tam splendor au-
 ctus, quam imperandi autoritas accisa. senatu &
 consularibus viris in castra ejus effusis.

Nam quis castra vocet tot strictos jure secures?

Tot fasces? docuit populos venerabilis ordo,

Non magni partes, sed Magnū in partibus esse.
 uti argulo sale Lucanus.

lib. v.

As

At eidem Pompejo *Sertorianum bellum à senatu* (C. Philip. XI.) *privato datum est, quia consules recusabant.* Ita in eodem homine, adolescente & sene, militiz ordo & ductus inversus. Aliud extra ordinem decus imperii est, cum regimen militiz à temporum necessitate rapiendum, non à senatu capiendum, defertur. Cujusmodi fuit Antonianis motibus Cassii & Bruti utriusque, nec satis fida partibus Octavii & Planci, conscriptis legionibus commotio. *Commoto solo gubernatio.* *Neesse est enim in tantà conversione & perturbatione omnium rerum temporibus potius parere, quam moribus.* Non expectavit Brutus & Cassius decreta senatus, cum studia patrum pro libertate nosset. Dolobellam, tetrum in cives & provinciales tyrannum, Syria prohibere iste conatus est. *Jure est, quod Jupiter ipse sancit, ut omnia quæ reip. salutaria essent, legitima & justa haberentur.* Nam rebus & patrum sententiis metu impeditis, tacita senatus voluntas pro autoritate haberi debet.

Quocunque nutu lectis bellorum ducibus, placet lex de imperio militari: *Militie, ab eo qui imperabit, provocatio ne esto: quodq; is qui bellum gerat, imperassit, jus ratumq; esto.* Militiz, inquit, provocatio ne esto: ne quis cum dictaturâ, quæ etiam Romæ provocationem tollebat, confundat. *De legib. lib. 3.*

Illud monere superfluum, militum ferociam magis quam voluntatem nec imperatorum arbitrium, nec patrum auctoritatem regendam esse. *Vobis arma & animus sit: mihi consilium, & virtutis vestrae regimen relinquate:* inquit etiam civili in bello Otho. Etiam civili inquam: quo imperantium ferè auctoritas labascit. *Caput, non pedes, imperat. Tatis. Hist. 9.* *Si veteranorum nutu mentes hujus* *Cic. P. 45. lipp. 10.*

*ordinis gubernantur, omniaq; ad eorum voluntatem dicta factaque nostra referuntur: optanda mors est: inquit orator consularis. Μηδὲ γὰρ ἐξ ἡμεῶν, μηδὲ ῥοπιῶν, ἐκ τῆς γῆς κυβερνῶνται: Æmilius Paulus præcepit. Idem suis, de expeditionis consilio nimum curiolis, hanc admonitionem suggestit: *Militem hæc tria curare debere: corpus ut quam validissimum & perniciosissimum habeat, arma apta, animus paratum ad subita imperia: cetera scire de se diis immortalibus & imperatori suo cura esse. Quam in milites & cives auctoritatem expeditiis, qui iusto utuntur imperio, & qui ipsi non aspernandi, obtinent. Qui verò patriam injustis armis opprimunt, aut qui spretâ virtute saginæ se corporis tradunt, reguntur magis à militibus quam regunt. De Ægyptiorum regibus Ptolomæis Geographus: Ζῆλος ἔργων τῶν πᾶσι ἔχοντες, ἄρχοντες πολέων ἢ ἀρχόντων διδιδουμένων, ἀπὸ τῶν βασιλέων ἰδιώται. Peregrinarum gentium milites alebant, ad imperandum quam parendum proniores, ob vilem regum cum animo auctoritatem. Quam pendula fuerit Cæsaris nominis imperatorum dignitas, quam vita ipsa, militum voluntati obnoxia, passim historiarum edocent.**

Strabo
 lib. 17.

Intermediis militiæ ducibus, quatenus à fide in imperatorem non desciscunt, parendum.

Centuriones manipulis, tribuni militum cohortibus, legati legionibus, omnes ab imperatoris

ris

ris nutu pendentēs, imperant. Qui si imperatori recalcitrent, si militum in se obsequia flectunt, nullo obediendi jure milites devinciuntur. Quid si tamen supremus militiæ dux à patriâ ipse desciscat, aut si in præruptam perniciem omnes sibi commissos ducat? Patriæ magis quam imperanti, incolumitati omnium quam unius proterviæ, consulendum. Nam ita fidem capiti membra debent, si ipsum à fide non degeneret.

Fides obedi-
entiz
mutua.

Et intermediis his, & summis in primis ducibus, ætas confirmatior & apicem auctoritatis, & rerum peritiam adduxit.

Non igitur planè de nihilo leges apud Romanos Annariz, & rogatio Julii tribuni de annis capiendõ magistratui idoneis, fuere. Nam ne senectus quidem, quæ vires corporis imminuit, omne animi robur exhaurit, ingenii verò solertiam in multis acuit. Testis Agesilaus, qui octoginta annos natus, ductor peregrinæ in Ægypto militiæ, pro Tacho primùm, deinde pro Nectanabi, strenuè rem intricatam expedit. *Non enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magna geruntur: sed consilio, auctoritate, sententiâ.* Quamquam ne vires quidem Agesilaum, nec corporis velocitas illâ ætate defecit. Celeri enim eruptione & se ac Nectanabim servavit, & res hostiles momento afflixit. De quo, post Xenophontem & Plutarchum, Gregorius Gemistius, primo Græ-

Cruda Agesilai senectus.

hic. in Catone.

canicæ historiæ, legatur. Nec inconcinne in eundem Xenophon: Ἡ μὲν τῆ σωματικῆ ἰσχυρὸς νεότητι, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ἰσχυρὸν τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀγένης ἐστίν.
Corporis quidem firmitas consenescit: animi autem robur bonorum virorum senectutis tabe non conficitur.
 Sed Romani ut nec juvenilem ætatem ad imperium, ita nec senilem & decrepitam captabant. Media ætas, aut non multum à mediâ vergendo recedens, ad res agendas maximè placebat. Aliquando etiam præcurrentem annos ingenii maturitatem in nonnullis conspicati, ut in Pompejo & in Scipionibus, inertiam flammam illam extinguï passî non sunt. In magnis enim ingenîis, ut nec senescit animus, ita nec incrementum à procedente sensim ætate mutuatur.

Astrictior castrorum quam urbis disciplina: major consulum in militem, quam in togatos animadvertendi potentia.

Causæ diversitatis partim à Romanorum licentiâ, partim à communi militiæ cum aliis gentibus naturâ. Magistratui enim in civem delinquentem animadvertendo, leges de provocatione, lex Porcia, & tribunitia auxilii latio obstabat. A castris autem tribunitiâ tutelâ remotâ, civibus novo obedienciæ & firmiori sacramento additis, nullum nisi in obsequio præsidium. Nec metuedum ab hoste discrimen, & patriæ salus in manibus gerenda, quicquam remissi admittebant.

Quare

in
 Agesilao.

Ætas
 media.

Consularis
 imperii
 remora.

Quare & alias apud nationes, legum in pace non adco observantes, belli imperium addictius.

Αὐτίκ' ἐμὰ ἰσὶ δὲ τὰ τυπείσ δὲ θυμὸν δλίστες :

Hector imperiosè Polydamantem, regii fan-^{Iliad. M}gvihis virum, & ipsum legionis non extremæ ductorem, increpat. Nec minùs adversis in castris Agamemno, cui belli ductus ab æqualis dignitatis regibus commissus, detrectatoribus pugnae cædem, & corporum à feris avibus lanienam minatur. Plura ab historiz monumentis exempla congeri poterant; nisi recentiora utriusque Germaniz in promptu essent.

Vinculo quodam parendi & ipsi summi duces astringuntur.

Nam & leges civitatis, & auctoritatem senatus, & populi supremam majestatem respiciunt. Planè ut Spartanorum reges (nam Atheniensium ^{Spartani} temporarios belli duces cum consule Romano ^{reges.} non confero) eodem nexu tenebantur. Præclare in hanc sententiam Agelilaus: Σοὶ μὲν εἰ χαβρία, ^{Germisus,} ^{Græc. hist.} ^{lib. 1.} εἰ σπαιτων ἀφίγημα, ἡρώδαι τοῖς σπαιτῶ λόγισμοῖς ἔχειν ἐγὼ δὲ ὑπὸ τῆς πατρίδος ἰδδδλω τοῖς αἰρηπλοῖς σερπηγῆς.

Tibi quidem, o Chabria, sponte tuâ advecto, tuo arbitrio ^{Legati} ^{Rom.} uti concessum. Ego autem à patriâ datus sum Ægyptiis belli gerendi imperator. Præsentior consulis Romani constrictio; decem, ut suprâ monui, legati adjuncti. Qui ne quid gratiz in connivendo darent, ab alienâ gente & familia lecti antiquitùs comitabantur. Ut de re suo ævo obsoletâ Cicero: ^{Attic. l. 12.} ^{ep. VI.} *Atque hoc etiam accepi, non solitos majores nostros*

legare in decem, qui essent imperatorum necessarii, ut non ignari pulcherrimorum institutorum, vel negligentes potius, &c. Nec leve potentiaē cōstringendæ vinculū, divisa cum collega majestas, & ratio imperii gesti exacto anno reddenda, & rei summā cum fide administratæ juramentum præstandum. Quæ omnia & fragilitatis intra memoriam, & intra modestiæ limites imperatorem tenebant,

CAPUT III.

DE CLERICIS.

Nunc pars militiae potior
MILITES, unde militiae nomen,
considerandi veniunt.

Potior; non dignitate imperii, aut ordinis eminentiā; sed numeri & roboris præstantiā, Frustrā tribunos & legatos in aciem produxeris, nisi legiones quæ hostem profligent admoveris.

Ac primò quidem videntum, qui à militia excludantur, qui ad eam legantur.

Excluduntur à militiae ordine, ob vilitatem servi, ob census tenuitatem capite censi, ob vitæ maculam infames, ob sacram functionem clerici.

Nam

Nam sexus, ætatis, valetudinis infirmitatem recensere supervacuum. Servi igitur, & quos præsertim terea notavi, militiam nisi summæ necessitatis exceptione non adeunt. Ac servorum quidem conditio dudum exolevit, capite census Marius ad militiam evexit, vitâ probrosi magnam militiæ partem nostris moribus constituunt. De sacerdotibus, & cæteris clerici ordinis, ab armorum attrectatione segregandis, edisserendum nobis est.

Non convenit aris & armis, sacræ & profanæ militiæ.

Non apud Romanos tantum, sed apud ple- Clerici.
rasque nationes, ab armorum gestione sacrificii.
arcentur.

Cura tibi divûm effigies & templa tueri;

Bella viri pacemq; gerant, quævis bella gerenda, inquit apud Virgilium, mores Romanos & gen- *En. 7.*
tium respicientem, Turnus. Apud Hebræos bel-
lorum immunes, præterquam ad tubarum præ-
centum, & aræ fœderis interdum gestionem, sa-
cerdotes ac Levitæ fuerunt. Pacifico Evangelii
tempore, pacis annunciatores magis ab armis ge-
standis abhorrere, æquum & decorum est. Non
igitur nullâ de causa jure canonico Curiales, aut *Grat.*
post baptismum militantes, aut in foro decertantes, *Dist. 51.*
a sacris prohibentur ordinibus. Quod ad restri-
ctionem duplicem concilium Toletanum arcta-
vit: *Si quis post baptismum militaverit, & chlamydem
sumserit, aut cingulum ad necandos fideles, etiamsi gra-
via non admisserit, si ad clerum admissus fuerit, dioxoni*

non accipiat dignitatem. Sed posterioris ævi decreta & canones, uberioris legis interpretes, omnem militiam sacris ordinibus interdiciunt. nec ineptè Joannes Papa argumentatur: Terram defendere, de præliis tractare, de armis, terrena potestatis est. Sequentis verò ævi decretales etiam excommunicationis fulmina, in clericos arma gestantes, detorquent. Clerici arma portantes, & usurarii excommunicentur. Et hi quidem per execrationem militiæ, sacro Christi vexillo indignæ, se & gregales suos armis gerendis exemerunt.

*q. 28. q. v. 8.
cap. nimum.*

*De vitâ &
hon. cap.
110.*

Civiles imperatorum leges tanquam per ineptitudinem, & penè dixerim ignominiam, ut monachos ita & sacerdotes, & sacerdotum filios, adjectis quasi per vilipendium ruricolis, à castris & ab armis removerunt. Ita factus alio fastu retusus: & animi militares gloriæ, quasi non omnibus communicandæ, stimulo accensi,

Nec diadema infulæ, nec imperium civili sacerdotio aptatur.

Præter enim decori neglectum, negotiorum dissimilitudini, cum officii intertrimento, mutarum rerum curiosi se immiscent. Nec Christi & Apostolorum vel vitæ vel doctrinæ ea uno in agro diversi seminis, ut ad Mosaicam legem alludam, satio respondet. Quod ad gentium receptam, consuetudinem: aliqua sunt, sed raritate magis quam frequentia conspicua, hujus commissionis exempla. De Ægypti more Plato: *Περὶ τῆς αἰγυπτίου καὶ ἰβητικῆς βασιλείας ἡγεμονίας ἀρχαῖς* Circa Ægyptium

De regna.

rum ne quidem licet aliquem regnum, absq; sacerdotis
 functione, capessere. Quod quidem dicto aut fallitur
 divinus Plato, aut sui temporis Judzam, parvo
 interstitio ab Ægypto avulsam, intelligit. De in-
 sulari rege Virgilius;

Rex Anius, rex idem hominum Phœbiq; sa-
 cerdos.

Meminit & Cicero cujusdam in Cappadœcia sa-
 cerdotis, armis regnum & se defendere, sed con-
 tra regem legitimum, parati. Sed quid antiqua
 circumspicio? cum Roma ferat, eum Germania
 Rhenana, sacerdotes ditione & armis potentes,
 Qui si non jure pontificio, certè pontificiâ con-
 suetudine, & non amittendi quæ possidentur ani-
 mo, defenduntur.

CAPUT IV.

DE DELECTU ET DISCIPLINA.

Delectus, primus & ad mili-
 tiam, & ad sequentes militiam
 honores, gradus est.

IN delectu id observabatur, ut primi vocaren-
 tur, qui boni essent nominis: id est, qui aliquam
 salutis, roboris, victoriæ significationem nomine
 involverent. v. gr. Salustius, Valerius, Victorius, Boni nomi-
 nis milites.
 Sed & omnes ut boni nominis essent, id est pro-
 batæ vitæ & famæ, antiquitus observabatur. Mo-
 ribus verò in præceps lapsis, accumulabantur,
 non legebantur milites.

Nulla fides pietasq; visis qui castra sequuntur.
 Venaleq; manus: ibi fas, ubi maxima merces;

524 CYRIACI LENTULI
 de Pompejano & Lucanus queritur. de quo eodem & consequente & Cicero: *Quid enim manet ex antiquis moribus, quibus ille dixit rem stare Romanam? quos ita oblivione obsoletos videmus, ut non modo non colantur, sed etiam ignorentur. Nam de viris quid dicam? mores enim ipsi interierunt, virorum penuria. Nihil igitur mirum, si fulcro hoc subducto, libertas civium concussa fuit, respublica in alienas manus incidit. Nostris enim vitiis, pergit ille, non casu aliquo, rempublicam verbo retinemus, reapse vero jam pridem amisimus. Quæ ad delectum plura requirantur, & quanto is civitatum detrimento intercederit, Lipsius abundè depromsit.*

Non una semper militiæ Romanæ facies permanfit.

Rudis & tenera sub Romulo & sequentibus regibus; colorata sub Servio & Tarquinio; robusta in libertate, & maximè Scipionum & in novata & multis modis immutata post calamitosa Marii & Sullæ tempora. Sub Romulo Rhamnètes, Titientes, Luceres; tribus & centuriæ institutæ. Sub eo Celeres, regii corporis custodes & satellites, conscripti. Equites *Flexumines* dicti, & *Trossuli*: quod oppidum Tuscorum Trossulum sine operâ peditum cepissent. A Servio cives à censu in sex militiæ classes descripti; *Proletarii* campestris militiæ immunes facti, Campestris inquam militiæ; nam ab excubiis urbanis non liberabantur. Indiçant versùs Ennii:

*Proletarius publicitus excubiis ferroque
 Ornatur: ferro muros urbemque forūmq;
 Excubiis curat.*

Igitur

Lib. 10.
 De Rep.
 lib. V.

Romuli
 militia.

Servii.

Proletarius.

Ann. 3.

Igitur à prolequendo magis, id est hoste à muris repellendo, quam à prole generandâ, proletarii dicuntur. Hi *publicitûs*, id est publico ærarii sumtu, & excubabant & ferro armabantur. Cæteri enim cives, ut qui lautâ in re essent, sumtu suo arma & victum comparabant: sumtu iidem suo, usque ad extrema belli Vejentani tempora, & succo suo militabant. Proletariis, Egerio ob inopiam initiatis, vigiliæ, stationes, præsidia committebantur. Quid autem inter hæc vocabula discriminis interfit, indicat locus Livii: *Vigilia in urbe, stationes ante portas, præsidiaq; in muris disposita.* Cætera Tullianæ militiæ, sunt enim in aperto, è primo Titii Livii libro petantur. Ad robustam crescentis Romæ, & libertatis lacertos moventis, militiam devenio.

Ut fabricator generis humani, intelligentiam in animo, animum conclusit in corpore: ita fabricator boni regiminis senatus Romanus, vim omnem militiæ in ordine, ordinem in gradibus constituit. Jam primùm milites vel ordinarii in acie, vel subsidiarii extra aciem fuerunt. Ne pedites & eqvites, frontem & cornua vel alas, referam: milites vel levis armaturæ, vel gravis fuerunt. Levis armaturæ milites, ut justæ pugnæ præcursores, erumpebant, vel circa latera effundebantur. Rorarios eos, & Ferentarios; nec non Velatos, & tandem Velites, appellitabant. Rorarios Festus Grammaticus describit, *qui levi armaturâ primi proelium committebant, quod ut ante imbrëm ferè rorare solet, sic illi ante gravem armaturam quod prodibant, Rorarii dicti.* Eidem Ferentarii sunt, *qui fundis & lapidibus pugnabant.* quod autem addit:

Reipub.
militia.

Rorarii.

Ferentarii.

que tela feruntur, non tenentur, insipidæ locutionis est. quanquam sensus quidam subest verbis: feruntur enim in hostem & volant lapides, non retinentur manibus ut gladii: nec ut acides, & quoddam hastæ genus, post jactum reducuntur. Velatos idem Grammaticus, quasi vestitos & inermes, velum pro veste capiens, appellat. Pro iis *velites*, & pugna levis velitatio, Græcis ἀκροβόλιον Polybio *ῥορομαχία*, successerunt. *ῥορο* enim hasta velitaris est: unde perspicitur, hasta eos, non tantum fundis & lapidibus, pugnasse. Ego à volando eos, quasi volites, quod ante aciem levi cursu provolabant, dictos conficerem: nisi velatorum in locum successissent. Quare ad vestis genus, quod cum paludamento pugnabant, vir eruditus confugit. Omnes enim quadratos & fluitantes amictus, velorum nomine accipit. Quanquam Lucilii versu adjuvatur:

Pone paludatus stabat rorarius velox:

quid paludamentum & vestes fluitantes ad cursus velocitatem faciat, non video. Ego Lucilium, naris corrugatæ hominem, irrississe rorarium, paludamento gravem & post principia stando delitescentem, arbitror. Imò in fragmentis Lucilii, nam integri libri non exstant, versus iste non legitur. Quare meâ de velitum nomine conjecturâ, in gratiam eruditi Salmasii, nondum decedo. Alii fuerunt Velites Liviano tempore, in arenâ nimirum gladiatorii, cum expeditorum cohortibus non confundendi: nec ad militiæ scriptionem hilum faciunt.

Adscriptitii. Adscriptitios an rectè viri eruditionis famâ singulares rorariis, ferentariis, velitibus adscribant;

bant; alii viderint. Ego adscriptitios fuisse arbitror, præter numerum exercitui allectos, qui in demortuorum militum locum subirent. Aut certe, quos pugnae laborum immunes, Græci *ἐπιτάκται* nominant. Quales fuere buccinatores, medici, signiferi, mandatores, & qui faucios ex acie deportandos curarunt *deportati*. Nec feliciori sagacitatis acumine Accensi, & Accensi velati, *Accensio* Ferentiariorum numero comprehenduntur. Modò enim accensus pro optione, qui dicitur. *Optio* *Optio* qui nunt dicitur, antea appellabatur accensus. is adjutor dabatur centurioni à tribuno militum, ut quem vellet eligeret. Festus. Modò qui consulem aut prætorem in castra seqvebatur, ad res necessarias acciendas, id est accersendas. modò qui inter magistratum, provinciis regendis præfectorum, apparitores; volentes vel citatos admittebat, introducebat, acciebat. *εἰσαγωγὴς* Græcis, & *εἰσνήμις* ob id dictus. Res hominum memoriâ obsoletas, & ipsa confectrice omnium vetustate obtritas, exactum ad rationis calculum vocare meritò supersedemus.

Omnibus tam pacis quam militiæ artibus, primordia rerum natura produxit: perfectionem ars & exercitatio astruxit. *Nihil est enim, quod aut* *cle ad* *natura extremum invenerit, aut doctrina primum: sed* *Herens.* *lib. 3.* *verum principia ab ingenio profecta sunt, & exitus disciplina comparantur.* Romanâ in militiâ à rudibus Albanorum & Romuli initiis, naturæ simplicis ductum sequentibus, ad celebratam legionum instructionem & ordinem perventum est. *Gravis armatura* Triplex fuit gravis armaturæ, per intervalla separata, *acies.* Hastati in fronte ponebantur; Principes

in medio; tergum Triarii claudebant. Quamvis
 inverso ordine Principes in primâ acie nonnulli
 locant: nominis ratione inducti, quod principes,
 id est primi, pugnam cieant. Quorum opinio-
 nem rejiciens Claudius Salmasius, Principes ab
 ætate appellatos, non à pugnandi ordine, suggerit.
 quia flore ac vigore ætatis virilis Principes essent,
 inter Hastatos juniores, & Triarios veteranos
 medii. Ego non tam ab ætate, quam à pugnandi
 robore, & armorum genere, & corroborato ar-
 morum usu Principes appellatos arbitror. Non
 enim hastarum vibratione, nec tirocinio militiæ,
 sed veteranis quoad stipendia propiores, arte &
 animo strictis gladiis, cæsim & punctim rem ge-
 rebant. Nisi quis à principio, ἀρχῆς sive castrensi
 prætorio, quod medio castrorum situ habebatur,
 principes appellatos mavelit. Aliàs facilè nostra
 cum Salmasio sententia conciliari poterit: nam
 qui sunt ætate, et robore medii: &, ut apud Ro-
 manos, usu ac exercitatione. Et sic tandem pu-
 bescens ætas in hastatis, robustior & virilis in prin-
 cipibus, provectior & virtutis usu probata in
 triariis, qui veterani milites erant, spectabatur.

Salm.
d. l.

Cic. de
Invent.
lib. 1.

Triarii.

Hæc paucis & succinctè, prolixitate simul &
 confusione vitatâ, de rebus vetustate intricatis de-
 libavimus. In omni enim scriptione *non minus re-
 rum non necessariarum, quam verborum multitudinè
 supersedendum est.* Illud tamen de sessione triario-
 rum, quoad ritus Romanos, omittendum non
 est. Triarii sub vexillis considebant, sinistro crure
 porrecto: si Livio tradenti credimus. Tangit
 eum morem & Plautus. *Agite nunc, subsidite omnes,
 quasi solent triarii.* Aliud *subsidere* recentioribus
 latini-

latinitatis autoribus: idem nimirum quod insidiari, viarum occulta insidere. Unde *subseffe*, insidiaz: *subseffores*, insidiatores. *επισπειν* id Græci, usitatus *επισπασ*, dicerent: quancquam & stationem *επισπειν* apud Polybium esse volunt.

Triarios veteris reipublicæ, & Veteranos Veterani. Augustales, eosdem reapse quidam arbitrantur. Sane de veteranis Tacitus: *retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis.* Annal. 4. Et triarii sub vexillo confidebant: nec nisi re ad extremum deductâ, ad propulsandum hostem provolabant. Nec tamen idem omninò, nominibus tantùm immutatis, triarii quod veterani. Triarii enim, quasi tertiarium dicti, tertiam aciei instructæ seriem constituentes, hostem primos & secundos perumpentem excepturi in loco morabantur. Veterani modo tironi, & ad militiam novo, opponuntur: modò emeritis stipendius milites dicuntur. Qui quidem veteri ævo simplici missione, militiâ solvebantur. Sub Augusto & eum sequentibus, gradus inter *auxiliorum* & missionem constituebantur. Medio enim tempore sub vexillo, dum in colonias præmium laborum accepturi mitterentur, retinebantur. Quales sunt qui sub Tiberii imperantis initia, plenam cum munere missionem flagitantes, tumultuabantur.

Quod de Romanorum legibus Antonius: Cic. de Oratore lib. 1. Cesarum militia. *veteres leges aut ipsas sua vetustate consenuisse, aut novis legibus esse sublatas:* id ego de inventis & ordine militiæ Romanorum pronunciare non verecundor. Moribus in deteriora prolapsis, majorum institutis floccipensis, militiæ & ordo & gradus

& appellationes ipsæ mutabantur. Parca jam b
 statorum, tara principum, nulla triariorum men
 tio. In decem cohortes legio, & ea ipsa numero
 auctior, distribuebatur. Ætate ac usu exercita
 tissimi, cum signis & legionis aqvilâ, in primæ
 aciem subducti. Manipulorum nomen, reter
 tum: sed à centuriâ ad denos milites, *Saxarii*
 traductum. In ordinatione intervalla demta
 junctura in arctius constipata. Ne loci quidem
 Latini, quorum in locum ahres cohortes, & au
 xiliares exterarum regionum, successerant, am
 pliùs cornua tenebant. Omnia in novam faciem
 nova insignia, non usitatas appellationes com
 mutata. Marius novæ rerum inductioni prælu
 sit, Sulla & Pompejus claustra laxavit, Casar con
 firmationem adduxit. Planè ut iidem morientis
 libertatis, qui ordinis militiæ extincti, gradus in
 venirentur. Legionis propè solum nomen, sed
 nec ipsum non variatum numero & insignibus
 remansit. Quarum de exactâ ratione, ut & de acie
 instructiõne, in *Tacticis*, non in *jure Militiæ*, a
 gendum.

Legio.

Ut militiæ decus disciplina,
 ita disciplinæ ipsius lumen est
 educatio.

Educatio
 militaris.

Cic. in
 fragm.

Quæ ad gravitatem vitæ domesticâ severitate,
 ad militiæ laborem assuecendum campo in Mar
 tibus sumebatur. Præterea *ad militiam euntibus dæc*
solebant custodēs, quibus primo anno regerentur. Ac
 nostris moribus licentiâ quam maximè corrupti,
 ad

ad militiam tanquam ad proterviæ scholam confugiunt. Non ita prisca Romani: quibus domus paterna, severitatis; castra, virtutis & tolerantia officina. Ut cætera disciplinae castrensis, ab aliis scribendo jam præreptæ, taceam. *qui labor, quantum agminis! ferre plus dimidiati mensis cibaria: ferre,* ^{Tusc. 44} *si quid ad usum velint: ferre vallum, nam scutum, gla-* ^{lib. 5.} *dium, galeam, in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus. arma enim membra militis esse dicunt. quæ quidem ita geruntur aptè, ut si usus foret, abjectis oneribus, expeditis armis, ut membris pugnare possint.* At nostra agmina plus calorum sæpè, proxenitarum, meretricularum, jumentorum denique & carrorum, quam militum exercitatorum, & verè exercitus, trahunt. Arma, quibus vitam defendant, oneris sunt: nedum vallum, spatham, & dimidiati mensis cibaria gerant. Ne menstruum quidem aut novendinū salarium, crumenæ sæpè vacuæ, grave, multi nostratum militum ferre apti sunt. In aleam, aut quod propius est in scorta & abdomen, quicquid stipendii obtigerit profundunt. Non ab hac negligentia voragine Romani, rerum non præter meritum domini, ad tanti fastigium imperii emerserunt. Virtutis est, militaris præsertim, magnarum rerum adeptio: laboris, & ærumnarum sponte susceptarum, virtutis consecutio.

Τὴν μὲντοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν εἰς ἐλείδαι
 Ρηϊδίως. ὀλίγη μὲν ὁδὸς, μέλα δ' ἐργάτη ναίει.
 Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωτὶ θεοὶ ἀποπύρειθεν ἔθησαν
 Ἀθῆνας, μακρὸς δὲ καὶ ὄρεθ' οἶμ' ἐκ' αὐτῶν
 Καὶ πρῆχὺς τὸ πρῶτον. ἐπὶ δ' εἰς ἄκρον ἰκνητῆ
 Ρηϊδίη δ' ἠπειρὰ πέλα, χαλεπή περ εἴσοα.

Egregiè ad sensum nostrum Hesiodus.

ΟΡΓΑΝΟΝ.

Li 2

Exercitationem, & parendi
ducibus modestiam, fugienti-
bus paratior ab admonitione
medicina.

Admonitio. Admonitionem hic non verborum objurga-
tionem, sed gravem in corpore aut honore ani-
madversionem, ut in illo Sejani filia apud Corne-
Ann. V. lium, *posse se puerili verberari moneri*, capio. Est igitur
monitio ea vel veteris Romæ, vel novæ & By-
Militaris zantina. Utraque est vel in honorum detracta-
castigatio. tionē, vel in corporis aliqua læsione. Honoris
imminutio vel paterna est, cum spe receptionis;
vel judicialis, omnis honorum militarium ab-
scissio. Priori modo extra castra delinquentes
metabantur, hordeo pro frumento victitabant,
militiæ gradum descendendo mutabant, usque
ad recuperandæ per virtutem stationis occasio-
nem exulabant. Posteriori modo, ignominiosâ
missione, vel etiam aquæ & ignis interdictione,
à militiæ vel civitatis corpore rescindebantur. In
corpus vel vite expeditâ verberibus, vel securi
strictâ aut fustevitæ ademtione animadverteba-
tur. Exemplorum historia foecunda, ipsâ copiâ
fastidium pariturâ manum admovendam deter-
ret. Illud peculiare præ cætero orbe Romanis,
quod ne patres quidem in filiorum castrensi-
bus delictis ad misericordiam commovebantur.
L. Torquatus contra filium, qui prætor pecu-
niam in provinciâ cepisse arguebatur, rei cogni-
tione

tione susceptâ pronunciauit, *eum non talem videri* Cic. de finibus lib. 1.
fuisse in imperio, quales ejus majores fuissent: & in conspectum suum venire vetuit. Sed leve hoc præ Manlianâ in filium animadversione, quem victo patris affectu licitoris manui subjecit: *ut dolore suo sanciret* Cic. d. l.
militaris imperii disciplinam, exercitumq; in gravissimo bello animadversionis metu contineret: saluti prospexit civium, quâ intelligebat contineri suam. Triste exemplum, sed in posterum salubre juvenuti Liv. lib. VIII.

Quæ fuerint recentis Romæ castrensium delictorum pœnæ, è Codice Justinianæo patebit. Paucas ex eo leges, exemplo severitatis insigniores, seligam.

Qui excubias palatii deseruit, capite punitur.

In exploratione manens, hostibus insistentibus, aut à fossâ tunc recedens, plectitur capite.

Transfugiens ad hostes exautoratus, torquetur & capite punitur.

Arma amittens vel alienans, capite punitur.

Fugam in acie prior, spectantibus militibus, faciens capite punitur.

Qui agmen excessit, fustibus caditur, vel militiam mutare cogitur.

Qui vallum transcendit, aut per murum castra ingreditur, capite punitur.

Tristia hæc, & patientibus acerba: sed toti cœtui severitate salubria.

Sed ad antiquam Romam, & verè *πόλις*, viris & moribus validam, revertor. Hi non tantùm flagitia, & præfractam obedientiæ abruptionem, sed & remissiùs pugnantes, ignominiâ vel morte puniverunt. Octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relictî in castris fuis-

sent à Paulo & Varrone Consulibus. eos senatus non censuit redimendos, cum id parvâ pecuniaz fieri potuisset. *ut esset insitum militibus nostris, aut vincere aut emori.* Crudelissimi in hominis manibus, ut pecora maectandos, qui cladi Cannensi non suâ culpâ superfuerunt, senatus reliquit. quid censes facturum fuisse in eos, qui ex acie periculo mortis diffugissent? Hic quidem integri sæpè exercitus, decimo quoque per sortem neci per fustigationem addicto, puniti. Quod si tamen non fugiendi hostis, sed capiendi loci causâ recessissent, pro fugâ ignominiosâ, supplicium meritâ, non habebatur. Quod tamen ipsum rarum apud Romanos, apud Germanos frequentius. qui *cedere loco, dummodo rursus instes, consilii quam formidinis arbitrantur.* Romanis recessus dedecori, fuga supplicio expianda.

Atque hi in militem tam severi, in consulem non benè rem gerentem supra modum benigni fuerunt. Nemo omnium, ob rem ignaviâ aut temeritate corruptam, poenâ affectus legitur. Varro cladis Cannensis, quâ nulla Romanis gravior extitit, autor obviam sibi senatum, & reditum non desperatâ repub. gratulatum, habuit. *Gratia acta,* inquit Livius, *quod de Rep. non desperasset: cui, si Carthaginensium ductor fuisset, nihil recusandum supplicii foret.* Ubi in crucem tolli impetratores dicuntur, si prospero eventu, pravo consilio rem gesserunt. Hi enim, ut & Athenienses, acerbiores in duces, quam in ignavos milites, fuere. Apud Spartanos custos masculæ virtutis, dedecus fugiens, laudemque maximè consequens,

tere-

Facit. de
M. G.

lib. 22.

lib. 32.

verecundia fuit. Apud eos Aristodemus, qui solus Thermopylis Xerxen evaserat, ^{Herodot. lib. 7.} trepidi nomen, donec maculam ad Platæas eluceret, habuit. Nemo ei ignis aut sermonis communicationem, nemo honorem ullum habuit. Bello cooperato Græci universi, qui quidem pro libertate steterant, eos qui se præter necessitatem Persis dederant, Delphico Apollini decimandos decreverunt. Sed rem Græcorum, in campo Romanorum Martio occupati, nunc non agimus. ^{ibidem.}

Præmiis, non tantum pœnæ severitate, res militaris continetur.

Præmia sunt vel ordinaria militiæ Romanæ, vel extra ordinem exposita. Illa sunt vel pecuniaria, vel honorum aut immunitatum. Pecuniaria præmia stipendia dicuntur: denarius in diem pediti, duplex centurioni, equiti triplex. Non enim, qui mos est nostræ militiæ, luxuriari centurionem, gregarium esurire voluerunt. Porro denarius decem vel asses vel sextertios, unde ei nomen, valebat. Dicerem respondere capitato nostrati, ex Anglia vel Brabantia advecto, nisi majus pretium in asse Romanorum, quam in albo Rhenano, aut Batavorum stuvero, fuisse constaret. Alio modo stipendia, pro annis militiæ confectæ, dicuntur. quæ, ut observat Carolus Sigonius, equiti decem annorum, pediti sex, aut, si honores petere vellet, decem legitima fuerunt. ^{De antiquo jure Civ. Rom. lib. 1.}

Vacatio.

Quæ sunt vacationis civilium munerum præmia, pleraque Juvenalis sub finem operis satyrici concessit.

Quod placitum est, illis præstatur tempus agendi,

Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Solis prætereà testandi militibus jus

Vivo patre datur: nam quæ sunt parta labore

Militiæ, placuit non esse in corpore census,

Omne tenet cujus regimen pater. —

Præda.

Adorea.

Quæ extra ordinem obtingunt præmia, sunt vel prædæ vel adorea. Præda ex hostis devicti spoliis militi diripienti obtingit: adorea ob rem præclare gestam, ex imperatoris assignatione, cum laudis indicio supervenit. De præda, ut quæ frequentioris usus est, missâ adorea dicendum. Nisi enim hæc ordine & præscriptâ lege fiat, calones & ignava castrorum onera in prædando jura militiæ invadunt. Qui, fuci Hesiodæi,

Theog.

Ἄλλοτερον κίμωλον ἐφαστίηεν ἢς γαστέρ' ἀμείβετο.

Parta metunt alio, ventri mergenda, labore.

Procep.

Hist. Gotb.
lib. 2.

Quod nec juri Romano, nec æquitati naturali convenit. *neque enim justum, ut cum alii magna labore fucos exegerint, alii expertes periculi mella auferant.* nec vitæ humanæ conveniens, ut laborem quæstus hic recipiat, quæstum laboris alius auferat. Quare quid ordinatæ Romanorum militiæ, quid cultiorum gentium in prædâ diribendâ consuetudinis fuerit, contracto quasi tabellâ sermonem lustrabimus.

CAPUT

CAPUT V.

DE PRÆDÆ DISTRIBUTIONE,
ET ALIIS.

Præda hoste devicto capta, vel militi conceditur, vel in ærarium defertur.

Militi vel in direptionem datur, vel æqvâ portione dividitur.

Direptio vel in agrorum populatione fit, vel in oppidi alicujus expugnatione.

Sæpius utramque fieri, quam scripto consignari, dubium non est. Non tamen nulla apud Direptiones. scriptores Romanos, talium rerum observationis, monumenta reperiuntur. Celeberrima urbium captarum direptio Vejis in Hetruriâ expugnatis: sed ad quam populus, qui domi remanserat, promiscue admittus fuit. Victo Mithridate, spolia à fugiente abjecta miles Lycurgi legit. Plura in re, quæ nec artis est, nec arte ullâ indiget, non annoto.

Spoliorum divisio per consules, vel per tribunos militum,

LI 5

æqvata omnium ratione facta.

Duci ex-
ta.

Quæ rationis exæqvatio nec dignitatem ordinum, nec merita egregiorum facinorum præteribat. Nam equiti plus quam pediti, centurioni quam manipulario dabatur. Ipsi duci eximium quoddam, quod plerumque arbitrii fuit, reservabatur. Quod aspernari magni animi, acceptare concessi juris fuit. Ut & quæ meriti erant singularia præmia interdum, ut à Martio Coriolano factum, non acceptabantur. Tam vili enim pretio, monilium aut armillarum adjectione, virtutem proflare generosi animi indignabantur. Suam illam dignitatem, aut consequente gloriæ fructu, non in æternam æstimationem meriebantur. Digni quorum fama, cum auro non interitura, in omne ævum propagetur.

Frequentioris Romanorum moris fuit, prædam per Quæstorem ad ærarium deferre.

In ærarium
prædæ re-
ceptio.

Cujus rei non unam causam, quæ imperatorem impulerit, reperio. 1. Ærarii tenuitas, bellorum frequentia, stipendii militaris continuatio, conferendi civium neglectus vel inopia, morem istum efflagitabat. 2. Importuna militum, quasi imperatore iniquè dividente, aut sibi meliorem partem occultè decerpente, admurmuratio. Camilli, quo majorem partem Romæ primis illis

illis seculis non habuit, exilium multis obverfatur. Quamquam ne prædâ quidem in ærarium delatâ Scipionis frater Asiaticus, ne alios commemorem, obrectandi & gravioris judicii calumniam effugit. 3. Gratiæ militum per ambitionem quæritâ, & disciplinæ per largitionem emolliatâ, opinio evitata. Regni enim fundamenta jacere, qui gratiam popularium escâ objectâ collegerit, credebatur. Imperare igitur militi, salvâ auctoritate & apud patres existimatione, quam palpum & pulpam obtrudere, periclitante apud bonos famâ, malebant. Hæ causæ sunt meo judicio vel primæ, vel inter primas, cur miles prædâ exoptatâ exciderit.

Gentium consuetudo in quibusdam accessit, in aliis à Romanorum moribus recessit.

Quæ Hebræorum in prædæ divisione, quæ Græcorum & aliarum gentium consuetudo fuerit, quia Hugo Grotius abundè tractavit, nec ad lib. 3. c. 6. militiam Romanam magnoperè pertinet, diducere supersedeo.

Major apud generosas mentes laudis, quam prædæ & pecuniæ, stimulus.

Maximè si in prælio cæforum honesta memoria, tumulo publicè extruendo, frequentetur. Quod apud Athenienses, quam Romanos, frequentius. *Oi ἀθηναῖοι τῷ πικτεῖν νόμῳ χροῖμαροι, δημοσίᾳ τιφᾶς ἐποιήσαντο τῶν ἐν τῷ δὲ τῷ πολέμῳ παρῶτον ἀποθνήσκοντων. Athenienses patrio more utentes; publicè sepulturas fecerunt eorum, qui in hoc bello primi mortui sunt.* Funebrem orationem Pericles, civium Atheniensium facilè princeps, habuit.

*Thucyd.
lib. 2.*

Bello capti pro non captis apud Romanos, jure postliminii, habentur.

Bello inquam capti, non quovis modo in servitutem redacti. Nam, est apud Ciceronem, quem pater suus aut populus Romanus vendidisset, aut pater patratu deditisset, ei nullum esse postliminium, memoriæ proditum est. Nec cives tantum aut quicumque homines, sed res etiam sensu aut intellectu carentes, postliminiò redeunt. De quibus idem Cicero: *Postliminio redeunt hæc; homo, navis, mulus, clitellarius, equus, equa, quæ freno recipere solet.* Quo loco idem è Servio annotat, *luminium* illud nihil nisi productionem verbi esse. quemadmodum in finitimo, legitimo, & ditimo *simam*, in meditullio *tullium*. Non igitur vel à limite imperii Romani, vel à limine domestico, quod captivitate depulsâ adeant, postliminium dictum auguremur. Cætera quæ sunt hujus juris, obsoletæ nimirum & extinctæ quoad solennitates Romanas, præter Jureconsultos è Grotio petenda.

*De Oratore,
lib. 1.*

Postliminium.

Topic.

lib. 3. c. 9.

Ducum

Ducum in supplicationibus, triumphis, & statuis triumphalibus belli confecti præmium.

Quarum rerum, vel potiùs umbrarum, cupiditate multi bella non necessaria, quantum in ipsis, conflaverunt. Alii provinciæ cupidiores, triumphis nomine spoliandi & rem avare faciendi cupiditatem velaverunt. Sine magni an contracti animi; triumphis honorem aspernari, in philosophorum scholâ differendum erat. Cicero de hac re variè, & ex affectu magis quam iudicio, disputat. Modò contemnentis triumphis gloriam exagitat: ut in illâ in adversarium invectiva. *Erat angusti animi atque demissi, triumphis honorem atque dignitatem contemnere. nam ut levitatis est, inanem aucupari rumorem, ut omnes umbras etiam falsa gloria consecrari: sic levis est animi, lucem splendoremque fugientis, justam gloriam, qui est fructus verae virtutis honestissimus, repudiare.* Modò Stoicum animum, *laudatus. suâ se virtute eâque nudâ metientem, ut in fragmentis, induit. Sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum virtutis præmium est. & mox: Non statuas plumbo inherentes, nec triumphos arescentibus laureis, sed stabiliora quaedam & viridiora premiorum genera desiderat.* Sapienti nimirum prima virtutis ipsius cura est, proxima hominum de se existimationis, infima ac penè nulla gloriæ vulgaris imaginum. Sed ad ritus Romanos redeo. Supplicatio bellis confectis aut affectis præcede-

Triumphis contemptus culpatus.

in Pisonem.

De Rep. lib. V.

bat: triumphi seqvebantur: victimæ, & interdum statuæ, fabulam claudebant. nec tamen, quasi perpetuo nexu, supplicationem semper triumphus seqvebatur, vel triumphum semper supplicatio antecedebat. Ex temporum inclinatione ejusmodi res, & variante hominum voluntate, pendebat. Cæterum ut non nisi de vero hoste, non de cive, triumphi, ita nec supplicationes indicebantur. *Supplicationem modò qui decrevis, idem imprudens hostes judicavit: nunquam enim in civili bello supplicatio decreta est.* Aliquando supplicatio etiam quiescenti, consilio non armis motus bellorum compefcenti, decernebatur. Idem de se Cicero: *Nam mihi consuli supplicatio nullis armis sumtis, non ob cadem hostium, sed ob conservationem civium, novo & inaudito genere, decreta est.* De ritu supplicandæ & triumphandi, nec non de ovatione & victimis, quia res usque ad declamatorum pulpita jam vulgata est, me & lectorem non fatigo.

Voto conclusum.

Decurso jam ad metam stadio, militiam calamo, pacem voto expromimus. nec tam vel Q. Maximi sagacem animû, vel superioris Africani in re gerendâ celeritatem, vel Æmiliani profundam mentem, vel Pauli militarem disciplinam, vel Marii vim & impetum, quam horum nullam indigentiam, exoptamus.

Magis non ardere bello civitatem, quam armatâ commotione sedari, salutis omnium interest. Non esse patriæ communis incendiarios, quam vindices eorum excitari, ardentioris voti est. Hunniadem Turcarum flagellum, ut cœlo dela-

delapsum auxiliatorem, Hungariorum memoriam colebant. Sed procul abesse Turcarum arma, quam fortitudinem ducis periculo gentis inclarescere, maluerant.

Quod primi voti & supremi est: maneat gentibus pax inconcussa; nec ullus armorum terror commune otium interturbet. Sin mare fluctuum insaniam concitandum sit: sint qui furores comprimant; sint qui arma armis animose opponentes, furentem impetu barbariem retundant. Sin pacis perpetuatio suspicionem quandam luxus, & dissolutæ vitæ habet: non pacem nunquam vidisse, sed in pace frugaliter vixisse, continentiam laudem merebitur.

F I N I S.

